

רות בלואא

שומרי העיר

הוצאת עידנים, ירושלים

LES GUARDIENS DE LA CITE
Histoire d'une guerre sainte

RUTH BLAU

Edanim Publishers, Jerusalem

לבבלי ר' עמרם זצ"ל

רבי יודע נשייא שלח לרבי חייה ולרבו אשי ולרבי אמי למיועבר בקריותא דארעא דישראל למתקנה לוון ספרין ומתיינין. איתוון לחדר אחר ולא אשכחן לא ספר ולא מתניין. אמרין לוון : איתוון לוון נטורי קرتא. איתוון לוון סנטורי קרתא. אמרון לוון אילין איינון נטורי קרתא ? ! לית אילין אלא חרובי קרתא. אמרין לוון : ומאן איינון נטורי קרתא ? אמר לוון : ספריא ומתיינニア. הרא הוא דכתיב : אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, אם ה' לא ישמור עיר, שוא שקד שומר.
(תלמיד ירושלמי חנינה א, ז)

רבי יהודה הנשיא שלח את רביה חייה ורבי אשי ורבי אמי לעכור בערי ארץ ישראל להתקין להם סופרים ומשנים. באו למקום אחד ולא מעכו לא סופר ולא משנה. אמרו להם : חביבאו לנו שומרי העיר. הביאו להם שומרי העיר. אמרו להם : הללו שומרי העיר מה ? ! אין אלו אלא מחריבי העיר. אמרו להם : וכי הם שומרי העיר ? אמר להם : סופרים ומשנים. זהו שכחוב : אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו. אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר.

23809

© רות בלואו ירושלים, 1979

כל הזכויות שמורות למחברת ולהוצאת עידנים, ירושלים
אין להעתיק או להעתיק או להעתיק בחומר שבספר זה ללא רשותו של המוציא לאור,
למעט מאמרי ביקורת בעיתונים.

תרגום: צבי יעקובסון

הוצאה עידנים

ת.ד. 7705

רחוב אגרון 24, ירושלים

מספר 965-048-018-ב ISBN

סודר ונדפס בדפוס "לפיחן" ירושלים
Printed in Jerusalem, 1979

הערת המחברת

כל העובדות המופיעות בספר זה נכונות. שמות של קצת אנשים, שנכנוו
למסכת חי ולפעולות שעשיתי בהן, הם בדיים. המושג "ישראל" תמיד
מתיחס בספר לעם היהודי.

א

ה' הפיר עצת גוים הניא ממחשובות עמיים. עצת
ה' לעולם תעמד ממחשובות לבו לדיר ודרכ.
(מהלים לא, י-יא)

יש שימוש חדש בא, צלול כבדלה. הוא מבלה בקרן אור פתאומית, המבקיעה
בתוך יער בימים האפורים והעכורים. זה שארע באותו בוקר ...

— אמא, השעה שבע!
קימעה קימעה נפתחת דלת תדר-השינה שלי. בני ניגש אל מיטתי. הוא רוכן
אל וטומן ראשו בשקעוריית כתפי. דומם, שהוא כבר ער מוה שעת אורך,
בחוץ מתחיל העולם להתעורר. אוטובוס חונה מתחת לאולוני, מכונית נעצרת
בחrixת בלמים, ובחרור המדריגות נטרקה דלת המעלית. לפחות זאת התחלת
של יום שיגורה וגיל, רק לנו, שנינו, זו תחילתם של חיים חדשים. עד שעות
מוסעות וניה יהודים. לידת חדשה לכל אחד מתנו.

* * *

מחמונתה של תקירות מתייכת אליו אמא. כמובן, היא משתתפת בהרהורי,
ماושרת איתנו. גבורה, תמייה, בלונדייה ... מה יפה הייתה! מש הערצתי
אותה והתגאיתי בה, כשהיאי ילדה קטנה. היא זיהה נוגגת לחת אותי
mbiyat ha-sfar. חברותי הביטו בה בתהפלות, וכמה מתן אף קינאו כי. ואיא
נראתה כה צעירה, שלעיתים חשבו אותה לאחותי. לעולם היא שמרה על
חן-נעוריה, אף שהייתה לא היו קליטם כלל ועיקר.
בת אחת עשרה הייתה, כשנשלחה לעבוד בבית חרושת בעיר מולדתנה קלה.
שם נולדתי גם אני בבית סבא וסבמא. נישואית לאבי לא היו מאושרים,
היא הייתה טובה וסבלנית, והוא — קצרים ולוועיתם תוקפני. יתר על כן,
הוא היה שטלני, ואני לא הייתי ילדה נוחה. כך גדלתי בבית חסר-שמחות,

כל אדם. תשובה אינה זכורה לי, זאת בלבד אני זכרת, והואicus מכך על שאלי, ואני הרותתי ביני לבין עצמי: כלום אין קשר בין ספר זה לבין אגדת אבא-חג'ה-המולד?

כמו רוב הילדים הקתוליים שנטבלו כdot, עברתי בוגר אחד עשרה את הקומוניזון הראשוני. הורי, מצדיהם, חשו בוודאי סיפוק, שmailtoו את תובותם יטוש אותה בעלה הבלטי-יציב. כשגדלתה ויכלה להבין זאת, גמורתי אומר בונפי, כי לעולם לא אהיה תלווה בשגוניותו של בעל.

בתחומי הרוח היה אבי אתייסט, אף על פי שהיה נצץ למשפחה קתולית אדוקה. כמו והוא היה אמי, שגדלה במשפחה אנטידתית ממש, אדם מאמין מקודם. בירושי נעשה נדייר יותר ויותר; אהבתו את האלוקים בכל נפשו, והרגשתו צורך חיוני להתפלל אליו. אך השאלות ששאלתי את עצמי, והספיקות שנייקו במנויו ביחס ללימודיו הכנסיים והלכו ורבו. עם אבי לא יכולתי לשוחח על כך. הוא בינה את אותו האיש, מיסוד הנזרות, שאת שמו לא רצה לבטא בשפטו, "היהודי הקטן". ובגלל כל האפשרויות שנעשו בשם שלו לנצח לגינויו — "אם בכלל קיים גיהינום", היה מוסיף באירוניה.

اما, שהיתה זוירה יותר בדברייה, חשה את הסכנה שבדבר, כאשר הורוים פחאים את עולם דמיונו של הילד. היא הייתה מתויה אוטו לשוווי משקל והיתה מבטיחה לי בתבונה: "בני אדם אומרים הרבה דברים, מותק שלוי, אבל בדבר אחד אני בטוחה: יש אלוקים, והוא אחד. כשהתגדרי ותתבררי תיטיב להבין, ואז תדע להבחין בין אמת לאגדה."

לאחר שקיבלה תעודה גמר בבית הספר הייסודי עברתי ללייסי (בית ספר תיכון) פנלון. היה זה מאורע גדול וחשוב בעברית ובשביל אמא — תחילת התגששותו של חלום. היא רצתה בכל לבה שאיה מורה, ואולי אפילו פרופסור, כולם עבד מדינה, ואזכה בביטחון כלכלי, שהיא לא ידעה ממותו מעולם. בלייסי פגלוון הלכה וגדלה אהבתה להיסטוריה. במשך שבע שנים לימודי היו לי מורות רבות ושונות ליחסותיה. הבחנתני בדרכו, כיצד כל אחת מהן — בהתאם למוגה, דרך חשיבותה ודעתותיה הפליטיות — דנת על המאורעות ההיסטוריים בדרכה המיחודת.

בשנות לימודיו היסודיים לא קראתי מعلوم בתנ"ך הגוצרי, שככל גם את התג"ר היהודי וגם את ה"ברית החדשה". אך בכתבה השנייה של בית הספר התיכון

מסוייגת מטוררי, שבמשך שנים לא שוע לבקשתי לקנות לי אחות קטנה. יהסחים כבר לא היו מסוגלים להניב חיים חדשים. לימים נודע לי מפני חברה כיצד באים חינוקות לעולם. ואחרי שנים גילתה לי אמא עד כמה סבלת בשעת לידתי. נדמה לי, שככל החיים עמדו בצל הפחד, semua ביום מן הימים יטוש אותה בעלה הבלטי-יציב. כשגדלתה ויכלה להבין זאת, גמורתי אומר בונפי,

בטעות היה אבָי אתייסט, אף על פי שהיה נצץ למשפחה קתולית אדוקה. כמו והוא היה אמי, שגדלה במשפחה אנטידתית ממש, אדם מאמין מרמות הכל. ואני כשלעצמו גולדתי עם אמות באלווקים. ככל שאינו מסוגל לזכות, היה זה לי טבעי לגמרי לדעת, כי יש לנו אבא בשם שיש אבא עלי אדמות. כשהיתה אמא אמרת לי בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים שהוא טוב יעניש אותו, אם לא אהיה ילדה טيبة, פחדת יותר מגלב-שבעד-הרצאות שבשים מאשר מארך המלקות של אבא.

בגיל שנותים הייתה לי דה מוסט, אבל יכולתי גם לשאת בחזרי לבדי בתפילה ומן ארוך למדרי. כך, לפחות, טענתי אני. וכי אילו תפילות יכולת ילדה בת שנותים לחבר, ובמשפחה שבת איזו מתפלל? אין לי כל מושג.

כשהייתי בת שלוש עברנו מלחה לפאריס. ב��שי רב מצאו הוורדיות. היהת זו דירה אחרת שפנתה לחצר, בкомה שלישית של בית ישן עד מוד ברחוב הדקאנט. היהת זו פשוטות דירה בת חדר וקיטון ומטבח. הורי ישנו בקיטון, ואני — על הספה שבין חדרם לבין פחים גודל, שתיםם אותנו בימי החורף הקרים. במטבח, מעל לכיריים, הייתה ארוןת גודלה, שדרכת ירד אחית לשנה אבא-חג'ה-המולד.

בגיל תשע רשםו אותי להשתתף בשיעורים ללימודיו דדת. בגיל זה עדיין איןך מסוגל להתפלל לבדך בחרוץ. במשך שנותים השתתפתי בלימודי הנזרות. אלה נתקיימו בכיכר סולפיס הקדוש, בימי א' וה' בבוכר*, בתוך כוך דמוי-קבר שבמרתף הכנסייה. כאן למדתי מפני חברתי לכיתה את פיתרון המשתוריין, כיצד באים ילדים לעולם, ועל מהותו של אבא חג המולד.

באחד הימים שאלתי את הכוורת, שלימד אותנו לימודי דדת, כיצד ייכנן הדברה, שאלותיהם שכלו רותני, נצחי וגדול כל כך, ירד לגופו של אדם חולף, וימותה

* בכרפת דאו לא נתקיימו לימודים בבית הספר היסודיים בימי א' וה'.

לא כן אנו. קראתי את Mein Kampf ולמדתי גורנגי בשיעורים פרטימיים אצל פליט יהודי, שנמלט זה לא מכבר מבילג', שם עבד כעיתונאי. אחורי כל שיעור הוא היה מספר לי על המתרחש בגרמניה, על סבלותיהם של היהודים, כיצד הם ניצודים, נחטפים ומוכלים בארץ, שבת השבו עצם משך דורות לאותם בעלי זכויות מלאות, ושבה הפגנו בןليلת לזרום. היתה זו מהפיכה נוראה, ומה יארע לכל חברוות היידלאנדית כאן באפרת במקורה של פולישה גרמנית — לגרינובוים הקטנה ולגרמאן שטמן?

בסוף הקיץ של שנת 1937 פגשתי את הצעיר, שעדיין היה להיות בעלי, הוא היה אז בן תשע עשרה, והוא כמה שנים יותר מאשר הוריו. הוא היה אדם שקט, ועשה עלי רושם טוב, ובכל זאת לא מצאתי בו כל עזין. אבל בהשפעת דודתו, שהצעיר גיס אותה לתמוך בו, נפגשתי אותו שוב. את התרגלתי אליו, ובתום חופשת הקיץ הזרתי לפאריס. התכתבנו במשך שנותים, ובפטMBER 1939 — ימים אחדים לאחר פרוץ המלחמה — נישango.

בעלי שירות צבאי, ולמחמת החומונה הוא עזב עם גדוֹן ל'אי-שם' בצרפת.

אבי לא הסכים לנישואין, אך סוף סוף השוחררתי מן הרוזונה שלו. באוקטובר 1939 זכייתי במשרדי הראשונות בהוראתה. תלומה של אמא התגשם, אבל איילו חנאים! אמא ואני גרכנו בתורי הפרוניאם, כמה קלומטרים מעלה,

לلوשון, אבי ונשאר בפאריס, ובעל' — איש-מאהורי קו מאג'ינו. המשוננים תושבים היו בכפר שבו לימדחי, וଉשרים מבנייהם — תלמידים בבני הספר — היו כולם תלמידז. לא היו בוגיניהם בעלי שונות מוחדרים, הם היו איכרים קטנים, טובים ואמיצים, בעלי לחיים אדומות, שהתרגלו עד מהרה למורה הוראה, שבאה מරחיק כה רב ללמד אותם דקוק ותשבון. בעיני

הוריהם דיביתי ונשארתי תמיד "הפאריסאית". הם היו... החרטומים. אמא כאילו שבת לתחייה בותיחה פטורה מהתקנות התמידית של בעל'. בשעות הפנאי מן ההוראה הכנתית את בגדי התינוק שציפיתי לו, וטיפלתי במבנה שליד בית הספר. תלקת קטנה זו סיפקה לנו פירות וירקות, והואיל

ותייתי די פסימית באשר לתוכאות המלחמה, התחלתי לאגור מערבי מזון. יוני 1940. מפלת צרפת, האסון המוחלט — הפלשה לצרפת ונדודיה הפליטים... ואן, בשיא היאוש, ב-18 ביוני, באת קרייתו של דה-גול, אותו יום עשתי בטארב, ב ביקור אצל הרופא שעתיד היה לטפל بي בלבד אמא ואני עברנו

ונכללה ההיסטוריה היהודית בתוכניות הלימודים בהיסטוריה עתיקה לפיכך קניתי תנ"ך. המורה תהה מספרת לנו בכיתה, כיצד רדפו ורموا גיוגנים והרומאים את היהודים. וככללות היהי לocket את התנ"ך ומחייב לעצמי את תקופת האבות: יחד עם משה ובני ישראל עברתי את ים סוף וראיתי את עצמי שותפה לכיבושה של ירושה בתוריות השופרוון. לבני נmeshך אל עם זה, שהלך אחריו אלקינו למדבר, וסיפוריו כשלגונו ותצלחותיו לקחו אותו שבוי.

"את אקתולית! אסוד לך לקרוא בבריות ישנה!" גערה ב' חברתי לכיתה, שמספרתי לה על מה שקרהתי. "זהו ספר שכח השטן!" אין לך דבר טוב מן האיסטור — ובמיוחד אם הוא חסר טעם והיגיון — כדי לגורות את סקרנותו של ילד. הוכחתי אפילו את חברתי עם השטן שלה, וחזרתי לי אל התנ"ך שלג'.

ואנו אירע משות מיוחד במיננו. ביום ראשון אחד אחרי התפללה — באותו יום עזין התיי מברכת בכנסייה — ניגשתי לאחת הדלקות, שעל דה עמד פסל של פטרוס הקדוש. התקדמתי עט הסקלה. הכל ניגשו בהכנעה אל הפסל ונשכו את רגליו. אף על פי שלא התי רגילה לשעות כך, לא העזתי לפרט מזעבון וניגשתי אף אני אל הפסל. מטעמים היגניים שיפשפי בידי את המקום שבו רכבים נגעו בו לפני בשפותיהם. המגע הקר-כרכרת של יד בפסל הברוןוה התעורר אוטי לפעת למציאות. ובמהטרה ברוחתי מן המקום, כשביניהם של האנשים שמסביבי בחוגנות אותה. מה ההבדל בין פסל זה, הפסלים בלבוב ובכובותי בבית, שהיית מנסחת ואוחבת עד לפני זמן קצר, כשהشيخתי "אמא"? מקרה זה הותיר בי משקע טראומאטי, וצין נקודה מפנה בהחפתחותי. התרתקתי יותר וייתר מן האידיאולוגיה הגוצרית עד שחשתתי כלפי רגש של מיאס. אלקדים מגולים בכנ"ד, חפילה אל קדושים, נשיקות לפסלים! והרי גם בני יoon ורומה עברו לאלהיהם ולגבורי

הם, וקיים בפסלייהם של אלה את מקדשיהם ואת ביכרותם? ... בשנים שבין 1933—1939 היו חברותי לכיתה עסוקות בעיות אחרות. כמו רוב עמה של צרפת היו גם זו שקוות בכל לבן ובכל גוףן בפוליטיקת הוריכון היו סוציאליסטים, קומוניסטים או חברי "צלב האש" (ה-*Croix-de-Coeur*, feu, אידגון ימני קיצוני), והבנות היו חברות בתנועות הנוגער של אותן מפלגות. באותו ים הכנ היטלר את מסעו לכיבוש אירופה והעולם, אך עדין היו רבים, שהשיבו את גאומיו ואת איזמי לביבותם כלב שאינו נושך.

בתוך השכבות הלאה נטוודعني לתיאוריה של דרווין ביחס לאבולוציה. אליו שבסמיים! וכך אדם הראשון שבמקרא? איפה ששת ימי בראשית? לא קיבלתי את תורתו של דרווין. הרעיון, שמדובר בני האדם ועם התהיות, בריאות משועבדות לחוקי הדטרמיניזם ופטורות מכל אחריות למתאלך חייתנו וייעדונו, פשוט לא נתקבל על דעתך. אמת, תאוריית דרווין הצבעה על דמיון ביולוגי בין המינים, אך מעולם לא הצליתה להוכחה, שמין אחד מתחפה לחברו. לעולם לא יכול דרווין להוכיח, כיצד התחלפו שלבי החיים הראשוניים.

מספרים על קומוניסט צער, שביקש לשרש את אמונהו של איכר באלוקים. השיב לו האיכר: "ביום שעילה בידי המפלגה לברוא עץ אחד, אחדר אונוכי להאמין באלוקים!"

כאשר החיים בפריז נעשו קשים יותר ויותר, באו לגור אנתנו רוזה מצד אחת עם בתה. היה זה מהה מודשים אמריגירושי. באותו יום השתלטו הגරמנים על דרום צרפת, שכונתה עד אז "האזור החופשי". DAGNTM בראשונה היתה ציד היהודים. פאניקה השתלטה על התושבים. ניתנו הפק' למקלט, ואני הצלפתי לרשף משנית של המחרטה, ולאחר מכן מכאן לרשות "אליאנס". מארי מדריך (כיום מרת פורקארד) הימה מהיגרת דרשת הוואט. אני היתי סוכן מודיעין וקשרור, ועייסקי העיקרי היה האלת יהודים.

בסטויו 1942 הביאה אמא את ה"דייריים" הראשונים לbijutno, אשה עם בנה

בן השבע, וזה עתה נאסר בעלה על ידי הגסטטאפו, ועכשו היפשו גם אחרות,

היא באהה אלינו ממש ברגע האחרון. התהננה אלינו לעזרה לאחיה הנרדפה,

וככל אחד מהם בתורו לחץ עלי לעזרה לאחרים. עד מהרה שוב לא היה יותר

זמני בידיו.

פעם זאת נסעתנו לינס להבאה שם לטארב אשה, שב>Alla נתקש על ידי הגרמנים. היא נאסרה יחד אותו אך הצליחה להימלט. אחריו שתגתה תעוזות מזויפות, והסתורתי אותו באירנקי, יצאתי לגנטיה הארכוכת, של עשרים וארבע שעות. בغالל מעשי החבלת המורבים נסעו הרכבות לאט. ולמרבה הצרפת לא היו ניס וטארב על קו אחד. ניס הייתה באיזור סגור, ונדרש רישון נפשי. הרי המדע מספק תשובות רבות, והאמנתי שהוא ישיב לי על אותן

מיוחד להיכנס אליהם לא היה לי רשות, אך ידעתי, מה יש לעשות במקורה

כזה: להתגנב לעיר בשעת ההשיכחה, כאשר השומרים עייפים.

היהודים, שהשתירו את בני עמם, נשמו לרווחה כאשר באתי לקחת את האשת

את כיכר ורדן כשמענו את הקריאה: "הפסדנו בקרב, אך לא במלחתה". מיד ובו ברוגע נחמלא לבוי אומץ ותקווה חדשה. לא נותר כי יותר שום שאיפה אחרת מאשר לתיענות לкриאהו. מיהרנו, אמא ואני, להחשך דרך לחיונתו לкриאה. לבסוף גילינו קצין צבא, שהיה אמר לעזר לנו. שטחתי לפניו את מבקשי. הוא חיך ואמר בעדינותו: "గברתי, גראה שיש לך עניינים דחופים יותר לסדר!" כבר הימי בחודש השביעי להרינוי, אך בוחן ההרגשות לא חשבתי על מצבי. הוא ייעץ לי להחזר עוד מעט בסבלנות. בין כך ובין כך טרם ארגנה תנאות המתחתרת בדורות צרפת, שנמשכה על ידי הגרמנים רק שנתיים לאחר מכן.

בעל, שמלט מרכבת של שבויים, חור הביתה לפני לידת התינוק. ילדתי בבית חולמים פרט, כשהאמא יושבת לידיו. בקשתי בכל לב, שתהיה זו בת, ולא העלית כל על דעתך כי תיתכן גם אפשרות אחרת. וכמוני — אמא. נחרדתי מן המתהשהה להביא לעולם ילד, שיתה דומה תיליה לאביו, כאשרabi היה דומה לאביו. בן — משמעו: אסן!

כרשותה אמא שילדתי בן, היא פרצה בבכי, בחושבה על אכובתי ומפני שההודהים שלי דבקו בת, אך תגובתי היתה שונה, מן השמים שלו לי בן! אהבתה אותו מז. האלוקים יرحم עליינו ובני יגדל לנו אדם טוב.

הקשישים וימי המזוקה, שהיו מנת חלקו בנסיבות הבאות, לא אפשרו לי להיות פעילה ב"מחתרת". אחרי הלידה תליתני בדלקת הורדים בשתי רגלי, ולאחר מכן איבדתי את משורתי כמורה. היה עלי להיאבק להציג משורה אחרית ולקיים קביעות. ילי היה הנישואין שלי והוא בלבתי מञחים, עד שהחלמתי לנוהל את חייו לבדי, בהתאם לשאיפותי. ב-5 בספטמבר 1942 פתחה בהליקי גירושין. שנה לפני כן גרשמתי ללימודים באוניברסיטה של טולוז, לשם קיבלת תואר בהיסטוריה ובגיאוגרפיה, ולמדתי ולימדתי בעת ובעונת אחת. בשנת 1943 קיבלתי תואר מ"א והתחנתי למלמד בבית ספר תיכון. לאחר מכן גרשמתי באוניברסיטה למדעים בקורס לגיאולוגיה. בקשתי להעניק את ידיעותי בגיאוגרפיה פיסית, וקיוויתי למצואו בכך גם סיוף נפשי. הרי המדע מספק תשובות רבות, והאמנתי שהוא ישיב לי על אותן השאלות, שהחומרים בימי ילדותי לא היו מוכנים להסביר עליהן.

באوتה שנה למדתי לשרטט על הניר חתכים על שכנות הארץ, הקימות כביכל מיליון של שנים. ובמהלך הלימודים על המאובנים המשוקעים

רוניתים. "אם קראה לך, ואחר כך לא אמרה כלום!" גיבב הילד... ואנו התמוטטתי. דודתי הומינה אותו ואת קלוד לגור אצלה. ואחר כך באה הלהלויה, עד לבית הקברות גורתי את עצמי ברוגל אחר אמא שנלקחה ממנה, שהשניים גלו ממנה. אמרך באה המשפחתי, ודודי, אחותה של אמא, חתית בי: "את דחפת אותה לך. מרוב פחדה בגל כל האנשים הינם שסתורת! הקברת את אמא למן היהודים!" בימים ובשבועות הבאים צייתי כמו עטופה בענן; כאילו יצאתה נשמתי בעקבות אימי. גופיה הייתה עלי למשא. מצאתי מסר אחרון של אמא אליו, פיסת נייר שעליה כתבת בעיפרון: "יקירתי, אם יקולה לי משחר, אסור לך לחתיאש. את צערת, יש לך קלוד, ועוד תוכל להיות מאושרת. עשית יותר מדי, הרבה יותר מדי. אני רוצה, שתשתחוו את צערך, ותתהי חיים רגועים יותר. מה שקרה היה צריך לך. זה ציריך. תרי לקלות ביום מן הימים. אם אלך בליך לבסול כאבים, תהיה זאת וחמתך הגדולה גונחתך לך ומחבקת אותך... אני אהבת אתכם שני אהובי, אמא שלך והאהבת לא גבול".

הפקח היה בארכנקה. בן מגעה מימי לאחרונה לפתחו אותן. זמן קצר אחרי שובנו לארים קיבלתי משרת פקידת במיניסטריו התעופת, לאחר שלא ניתן היה למזוא משרה פנوية בהוראה. אך נשמתי לא היתה נשמת פקיד ציבור. חדשניים אחורי מות אמא עובטי את הפקידות ועברתי לעסוק בתרגום. כמו כן בדקתי עבודות תלמידים שלמדו בחכמתות. כך

עלתה בידי להירשם בסורובון לשם קבלת תואר דוקטור בהיסטוריה. בסיוף שנת הלימודים 1947 עזבנו, קלוד ואני, את פאריס ועברנו לזונגה, עיר שקטה ומלאת אויר יותר. סבתי מצד אבא חייה שם עם בתה ועם חתנה. ראייתי אותם אולי חמיש או שש פעמים בחיה, אבל עתה היהתי זוקחת למשפחה יותר משנה שותינו בעיר שווזיציה זו. מצאתי חדר מרווח, ומאותר יותר — דירה. קלוד למד בבית ספר קתולי עם פנימיה. המסדר היחיד שתוכננו היה מקבילה לו של בית הספר בצרפת. בית הספר לא היה רחוק מביתנו, ולמעשה היינו יחל מחצית השבוע.

כדי להתפרקנו, מכרתי עברבים פוליסות ביטוח. במשך הימים עבדתי לקרואת הדוקטורט שלי, בבית או בספרייה העירונית...

אולם כאשר שמעה האשה כי יהיה עליה לנסוע, התחללה לרעוד בכל גופה. היא לא היתה נוכנת לשמע כל דברי הגיון. במשך שעوت ניסינו לשכנע אותה כי אין דרך אחרת. הדבר שחששה ממנה ביחסו היה חיפוש, והמחשבת, שמא צטרך לעמוד מול גרmany, הכנסה אותה לתיסטריה. יכולתי להבין כל הקורנות, נונחת לנו והסכמה לנסוע. קיימת את הבטחתו ותגעוו בשתיים לפניות בוקר לטארב, היא — רגועה, ואני — תשושה. עוזר הלילה כבר התחיל מזה שעotta. בחשכת הליל, בגנייה, חמקנו בצדיה הבטים, עד שהבאתי אותה אל מען המשפחה שתקיכחה לה. והנתה הפתעה נפלאה! כמה שעות לפניה הגיעו לשם בעלה, והוא חמק بعد חלון וርכת, שהוליכה אותו לגרמניה, ולמוות. הוא היה פצוע קל. בינו לבין הפרם להם למלט בשעת סכנת יהודיו הרגיש יותר בטוחו בביטחון שלו גוי במרקחה של חיפושים.

יוני 1944. יום השחור. חוותה ייחודית במלחין של אדם. ממש טירוף של שמחה. והנה, עדין לא התפוגנה ההתלהבות ואת מקומה תפש טירוף אחר — סילוק החשבונות והטהורות. ניתך מטר השמצות של איש ברעהו. בתחילת ניתן היה להתנקם בollowת תוך סיכון מינימאלי ולעתים אף לא סיכון כלשהו. אונשים נאסרו לפחות כל הבחנה, אונשים ונשים עונו כדי לסתות מהם הוזאות כפויות על שיתוף פעולה עם הגרמנים. עוד שמותים היטב בוכרוני מעשי-הווועה: נשים מגולחות וראש, כדי לבישן ברבים; פנים נפוחות ומכוסות דם עד לבלי הכר; אונשים אף הוזאו להורג לפחות כל משפט. אף אני עצמי היתי קרבן לניסיון של נקם. ניצלתי רק הדות להעverbותה של אמא, בסיווע ראש הרשות המקומית של — ואו נחשף אויבי. אך יצאתי מהוויה זו — שהיתה אמונה קצרה מאוד — בלב מלא מרירות.

בחודשים שאחרי שובנו לארים תמייני היו צער. בעדינותה הכינה אמי לקרהת פטירתה מן העולם הזה. לפעמים הימי מתעוררת בלילה בהתקף ורצה למיטהה, כדי לבדוק אם היא נושמת. אמא הייתה בריאה להלוטין ולא הינה זקנתה היא דרתה בת חמישים וארבע בלבד, ונראתה כמו שהיא מתחם לגיל ארבעים. אבל אחרי שתהה כל השנים האלה בין הפליטים היהודיים שלנו, נראה כאילו אבד לה רצון החיים. כל הזמן הוא לא היה בפחד ממלשנה וחתיפוש של הגסטapo, ואין ספק, שלבה נלאה לשאת כל זאת.

יום אחד, שעה שהיתה לבד עם בני, קיבלה התקף-לב. מצאתי אותה לא

"וואי ואבי! כבר שבע וחצי. בקשי נותרו לנו שעתיים עד שנלך למקום!"

קלוד לאנשים שחיכו לו, ואני הלאתי בעקבותיה. היא לקרה אומי לחדר אמבטיה והסבירה לי את חשיבותו של המעשה שאני עומדת לעשות. כשאעלה מן דמוקותה אהיה מטוהרת מעברי, ואקבל עלי צל מצות התורה: אחרי הטבילה הראשונה אמרתי בקול רועד מהתרגשות את שתי הברכות: ברוך... אשר קידשנו במצותו וציוונו על הטבילה.

ברוך... שהחינו וקיימו והגיענו לזמן הזה. הברכה השנייה עורה כי זכרונות של מאורעות השנים האחרונות, השואה שרידה על העם היהודי — עמי; על המילונים שנשללה ממת הוכות לחיות ולהתקיים. שעה לאחר מכן עובתי יחד עם בני את הבית ברחוב וילארדון. אני היהתי לר'ות" והוא — ל"אוריאל". — "תכתב לך שנגעינו יהודים?" שאל אותו בני אחר הצהרים, שעה שדף באלבום המשפחתי שלו מזגבה. — "כמובן, יקיר, אבל נחכה קצת".

שלוש שנים חלפו מאז עובנו את שוויץ. שהוננו בארץ זו היא שנותנה לתיננו את הכוון מחדש. התקשון של חי הנישואין הקצרים שלי, אימרות המלחמות הבלתיות שלאחר מכון בתקופה "התיהו", פטרחתה של אמא, ולבסוף — המגע עם משפטת אבא האדוקה, שהייתי דומה להם מאוד, כל אלה היוו את שאיפותי הדתיות. כומר משכיל ובנ-תרבות השאליל לי ספרים לקורא בהם. הייתה מתחיה לו אותן ביצורי השגותי והסתיגותי. אף השתתפות בשיחות עם הפרוטסטנטים — בעיר של קלויזן; גם מהם לא גתרמשטי ביוטר. אך באותה שנה עדיין קיויתי למצוא את עצמי בתוך מסגרת הנצרות. "אליל הראני את האור, הוליבני לקראת האמת", התהננתי כל הזמן, "תנו לי לעבדך כרצונך". אך רוב ימי היו מוקדשים לענייני יומיום הנשנים: ילדי, הבנת הדוקטורט, ומכירת פוליטות ביתות.

ואז, באחד הערבים, נתקלתי באדוננטיסטים. פגשתי אותם בנסיבות בלתי-רגולות. בחורה בלונדינית פתחה לפניי את הדלת. ואני התחלתי לשוחח אתה על ביטוח חיים. היא קראה לגיסת. הוא נכנס, כשיוחוך נסוך על פניו. כבר קיוויתי לערב מוצלח, ואז — ניתנו עלי מטה של צוננים:

— "אינו חוותים על שם ביטוחים".
אני מנסה להעמיד אותו על טענותו, אך הוא קופט דברי:

ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השימוש והנחה הכל הבעל ורעות רות. (קהלת א, יד)
... את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם. (קהלת יב, יג)

לפי דיני התורה המדוקדקים, המקות היא בರיכה עשויה מלט ומcosa אריחים. אדם אחד בלבד יורד במדרגות לבריכה זו של מי גשימים. יהודים חרדים מאוד טובלים בה מדי בוקר, לפני תפילה שחרית. ויש אחרים, הטובלים כל יום שיש לפניה כניסה השבת.

מקווה אחד בלבד היה בפאריס בשנת 1951. הוא היה ברחוב וילארדון, לא רחוק מן ה"פלאלץ", הרובע היהודי של המראי. לשם הלכנו, אני ובני, בבוקר חמישים זה של החודש يول.

קלוד נימול כמה וחודשים לפני כן. לילד בן עשר וזה ניתוח עדין ומכאי. תחילת היסטה אם לבצע אותן, כי מחאותיהם של יידי הדיאינו אותו מאוד. אין לך יכולות לגורור את ביך להרפקת כוות", טענו נגדי. שאלתי את עצמי אם אין מן התבונה בכך לחכום עד שיגדל, ואו תהיה זאת החלטתו שלן, כשהוא מודע להחולtein להתחייבויות הנוגעות ממעשה זה. כשחווחתי אותו על טענותיהם של יידי, הוא קרא, כמעט בובכי: "אם אני רוצה להיות יהודי! את רוצה לעזוב אותי, אמא? זה לא אפשרות להם מה שתאע עוזה!"

תגובה סלקה את כל ספקותי. לא היתה זו אלא קרייאתו הכרנה של ילד, שביקש לא Abed את המגע עם אמא. וזה גם הזכיר לי, שהאלקים נתן לי ילד, שעלי לאوغ לצרכיו הרוחניים. כיצד אוכל להזניח אותו בתהום זה ומה שרים שנים? אם הדרך שבחרתי טוביה בעבורו, למה לא תהיה טוביה גם לבני? אך כשהגיע הרגע, שבו נאלצתי לעזוב אותו לבדו עם הרופא המותל, הוא נמלא חרדה. הוא זעק אליו לעזרה. מרוחק ניסיתי לעדד אותו, אך כשהחדרו פא סימן לי ללכת, נמלטתי מן המקום, כשמועקה בלבבי הכאב ...

האשה היהודית, הממונה על המקוה, קיבלה את פניה בחמיות. מסרתי את

אותם הימים הימי קרובת למדי לבני זוג אחד מזגבת — אלישבע ופיליפ שנידר. הם היו משוקעים בזיכרון הרבת יותר מאשר בדת. זוג אנשים שהתאימו זה להה בצדורה נפלאת גוימן אחד חלה אלישבע מחלה חמורה מאוד. האבחנה הייתה: סרטן! הגילוי המוצע הזה בא עליהם, כשהם בשיא אושרם. הטיפולים שהיא עברה בשוויך לא הביאו כל תועלת. מצבה הלק ווחמייר. בסוף הקץ היא הייתה אנוסה לתוכנס לבית חולים פרטי בפאריס. בעלה ואני נסענו הלוך ושוב בין זונבה ופאריס, כשהוא מתחפפים בשמירה לצד מיטתה. קלוד בילה חופשונו בלוזארט, כמה חודשים לפני כן הפסיקי לעסוק בហיטות ופתחתי עסק של יצוא-יבוא בין צרפת ושויץ.

זמן קצר לאחר מכן הודיעו הרופאים לבעל הצער, כי לא גותר להם יותר דבר לעשות. היא הייתה כחולה עד להתריך, צבע עורה צהוב כשעווה, ופניה נשתו לבלי הכר.

"כה מאושרים היינו... זה היהיפה מדי, לא היה יכול להימשך", אמר פיליפ כשעובנו את בית החולים.

הוא בכח דיכאון תפרק אוטו. במקש שבועות ונשאתי עוני לשמיים והתפללתי לרחמים בעבור אלישבע ובעל. אני, שכל כך התאוותי למזוודה את חברי לחיים, הרגשתי היטב מה פירושו של דבר בשביבם, אחורי שמצאו איש רעהו, להיבנתך וזה מות בצדורה כה אכזרית ופטאומית. כשותוני לזרוי במלון, רדף אותו מראע של אלישבע הנגостת ושל בעלה הבוכה. דמעותיו של גבר מרגשות יותר; אין דמעתו קרובת. הרפואה שוב לא יכלה יותר להציל, ותפלותיו חזרו ריקם.

כשהוא נפל בלבבו, שקעתי במחשבות. בעבר הייתה זכותם של בני-ישראל מצילה נפשות. אך אני, מי אני? זכרתני, שבימים בהם היה יהודים מקריבים קרבנות בבית המקדש. אקריב אף אני קרבן לה. אכן לו לסתות אותו ולהציג את אלישבע.

ימים לאחרים לאחר מכן יצאתי מבית החולים יחד עם אביה של אלישבע, שהוא עצמוני היה וופא. הסוף היה קרוב, שאלה של שעotta, אויל — ימים. "מדוע אין עושם לה עירויים?" שאלתי.

— "זהו בדיק מה שאסור לעשות".
— "מה אתם מסכנים? אני בטוחה, שעירוי יתן לנו מעט זמן".
— "זה בלתי אפשרי", ענה האב המיאוש.

— "בקרוב יבוא המשיח, אז לשם מה לנו ביטות חיים?"
הוכיתה בתקופה. דיבורים כאלה בעולם, טרם התואושש מן המלחמה, שלמלחמת הקרים הייתה בו כה קשה, והנה יש אנשים בעלי אמונה כל כך פשוטה, המסוגלים ליותר על הבטחת הקיום החומרני. הדברו הומין אותו להיכנס. מבנה גופו היה בינויו, הופעתו חביבה, מלאת חיים ובריאות. נראה היה בור, שהוא אוהב לשוחת. גיסתו היהת גבורה, מלאת חיים ובריאות. יראת הכאב שהוא רחשה לגיסת היתה גליה לעין. אהרי כמו רגעים ה策טרפה אלינו גם אשתו, קטנה ועדינה; דומה, שהמלחלה כלשהי הזקינה אותה מאד. שיתהנו נמשכת כל הערב והיתה מלאה חיים.

אנשים אלה התרחקו מן הקתוליות בחיפוש אחר מיסודות הבסיסיים הנאגנים של הכנסייה. הכנסייה הרשנית לא סיפה אותם, גם ביקשו לחזור כמו הנוצרים הראשונים, תלמידי מייסד הנצרות. אמוןתם — כך הסבירו לי — ניזוגית מן הברית הישנה והחדשה גם יחד, כמו היהודים הם נחו בשבט ועبدو ביום הראשון. ומה שנגע לחוקי המאכלות שבתורה — הם פישטו אותם: הם נמנעו מלأكلו בשם.

לגביה הייתה הפגישה עם אנשים אלה בעלת עניין מיוחד. שכן באותו הימים היהarser לי מADOW סיפוק רוחני, ותרתי אחר אופקים חדשים. כשבנדמתי מדם באוטו ער, הם הומינו אותו לסעוד אצלם ביום שישי בעבר ולמחורת שבת. כך זכיתי ל"שבת האדוונטיסטית" הראשונה שלי.

נראתה, שכבר בשיתהנו הראשתונה הבהירנו מארתי במשמעותו של שבת ראשון זה היה הנושא העיקרי ליד השולחן. היחי מושרת, ובשמחה קיבלתי עוד הומנות לשבותות הבאות. אך הם לא הצלחו לשכנע אותי להצטרף אליהם בתפילה, לא בビתם ולא במרכז התקתילי שלהם. הימי מאופקת זהירות, שמרתי על מרתך. קיימה עיפויי מן הוינוחים הממושכים וمبוקורי השבת שלו. פרט לאיסור המלאכה שהאדוונטיסטים מקיימים ביום השביעי, דומה השבת שלתם מאוד ליום הראשון הנוצרי. ומשלא גותר עוד בינוינו על מה לדzon בו, נעשית משועממת מן השבותות שלהם, כמו מימי הראשון בימי ילדותי. חוסר ה蓋יות של עצמי איכזב אותי ביותר. ריווחתי את ביקורי אצלם, עד שיום אחד חדרתי בכל לבקר. לא יכולתי להשלים עם הברית החדרה, למרות כל "תיקוניהם" של הדאונים-טיטומים.

הדברים, אני הטעונית! הקסימה אוטי הדמות של משה רבנו, כדרך שהוא ציר אותה.

"משה לא היה פאטריט אל מושיע עמים, שנורל האנושות כולה עמד לצד עיניו. ישראל היה בשביבו אמצעי בלבד — דת עולמית הייתה מטרתו, ועל בראשיהם של הגוזדים ראה הוא את העתיד".

ורכתי ה' נסתרות. במשך שנים רבות הרכתי הרבה יהודים, זרים למורשתם.

וזהראשן שחוליך אותו אל משה ואל תורתו היה דוקא לא-יהודי. חורתי וקרأتي את שורה מאוחר יותר, אחרי שלמדתי תורה. הודיעו עתי הררי כמעט כל מה שהוא כותב אינו נכון. אפשר לומר, שהוא הפך את המנתיג היהודי לא-יהודים, מפני שהשקבת עולם של שורה לא הייתה יהודית. וכלום יתכן אחרת?

תקופת המיסטרין של חי היה קצרת. תורות הסוד וב בעלי המיסטרין חוקרם מערכות. הם מדברים על מקורי-косמיים, מיקרו-קוסמיים ועל האדם הקוסמי. המונחים, שבtems הם משתמשים, וומראותיהם מתראים, מפעילים את הדמיון עד שבני אדם מאמינים את חוש הממציאות שלהם ומגינים לבלבם החושים או לחושנות. בדרך זו הם מנצלים את ההרגשות העמוקה שבלב בני האדם, שיש בהם משחו שאינו ניתן להצטמצם בהסבירם ראנזונאלים ומדועים. בני האדם חשים, שהחומריות אינה מספקת אותם, אך אין הם מוכנים לקבל על עצם את ההתחייבויות המוסריות של דת כלשהי. הם שמחים לפנות לヨגה, לצמחונות, שעשייה להיות שותף פעיל בוגרים ולתבע מהם לקבל את הרעיון, שהאלוקם עשויה להיות שותף פעיל בוגרים ולהעביר מהם מידת מסויימת של ציינות. כתוצאה לכך, הם דוחים קבלת כל ממשעת.

לאחר שדחתתי את המושג של הגשמה, לא הייתה מוכנה לשקווע בכיווק. משורה עברתית לפאבר דיאוליבת, דרך הרויז הווב של הפיתאגוריאנים, המצוותם על ידי הרואשון ומוסבריהם על ידי האחרון:

הלא תדע, אם ירצה השם, שהמבע
שווה בכל הדברים ושווה בכל מקום. ואומלָה הוא האיש,
אם רק תשכל, ותדע זכויותך באמות, המבקש במרחקים את כל הטוב,
לא יתאה עוד לבך למשאות שווה.
הרעות האוכלות את האדם בכל פה, מי האיש המטוגל לאושר,

— "אנא, נסה. בקש מהם לעשות עירוי".

הרעיון שלי זכה כנראה לאמן אצל ד"ר לאנגלואה, אביה של אלישבע. למחזרת היום הוא העלה את ההצעה בפני הרופאים של אלישבע עצמה, חשובתם הייתה שלילית, אך הוא עמד על דעתו. העירוי בוצע רק אחרי שאביה של חוללה חם על "כתב פיטוריין" (הმשחרר את הרופאים מכל חוויה בalthי רצואה). ואז נתרחש נס. אלישבע התארשה מעת. היא חורה לשווין וברה ניתות, ואחר כך — טיפולי ואדיום. בסופו של דבר החלימה לחולותין. אין מילים לתאר מה חוללה הלחמה של אלישבע בשבי המשפחתי. הייתה זו ממש תחיה המתים. ואני הימי שותפה בה שופטות טודית, איש לא יכול היה לשער. שערי שמיים נפתחו, כי שמע תפילה. הנה ראייתי לפני אור מזהיר, שהAIR את כל ישותי. מעולם לא הרגשתי קרובה כל כך לבוראי,

מעולם לא פילתי לחוות את קיומו. קרבני נתקבל ברצו! השנה שאחרי הבראתה של אלישבע חורה בזכרוני ככל בלחות אורך. העסק שלי, שבתחלת הפתיחה יפה ולא בעיות, היה פחאות בעוכרי. הפסדי הוביל ממה שהיה לי, ושקעתי בחובות כבדים. רשותו של שכן כמעט שלחה לי בדרתי בזבצת. הצלחתי להחליך אותה בדירתה נפאריס. קלוד ואני התיישבנו שם. מיד אחריו שסתורנו פתחותי שוב חברה של יצוא-יבוא, שעד מורה הצלחה מאוד בעסקית. ואז, פתאום, שוב אירעה שואה. בקרתי אצל ידידה ותיקה, מרת באדייר. היא לקחה אותי בני לכפר, ואני הצלפתי אליהם בסוף השבוע.

אולי הימי חסרת נשימה ביום הים, אבל רוח לא נשברת. גליתי משמעות מסוימת בניסיונות הקשים הללו. ראייתי בהם את תשונתו של ה' לתפקידי, וסימן שעלי עדין להושpic בחיפושי הרוחניים.

בחיותי לבדי בפאריס חידשתי את עבותי על הדוקטורט שלו. קראתי שוב בתנ"ר, בנביאים, במשל, בתהילים. בלוותי ספרים על הדת ועל תורות הסוד. הלא זה עתה עברה עלי חוויה מיסתית, והיה זה הגינוי שאחפש הסבר בתורות הסוד למה שעבר עלי.

"המייסדים הגדולים" (Les Grands Initiées) של אדווארד שונה היה הספר הראשון שהרשים אותו מאד. המחבר מציג בתיבור זה את מייסדיהם של הרותות העיקריות. הדמות הבולטות בינהן היא משה רבנו. כך ראייתי אני את

זרותי לתוך של יולדתי, ושיקעת עצמי בדברי ימי העם הזה, שיצא ממכרים בהנגן של משה, שליח ועובד ה'. בגיל שותים-עשרה החל התבונתי מסיפורי הניסים שעשה ה' על ידי משה, באותו הימים היה משה בשבילי מעין אדם עליון, גיבור, שכוחו ומרצו הצלינו לרכוש לא רק את אמנון של עמו, אלא אף להתגבר על רשותו של פרעה, מלך מצרים זאדריה, משה, שר הצבה המנצח בכל החזיות.

שש-עשרה. שנה לאחר מכן, בשנים 1949–1950 התודעה לי משה אחר, שהרשים אותו בעיקר במידותיו המוסריות איש זה, שנולד למשפטת של עם נורדי למצרים, אומץ על ידי נסיכה, בת פרעה. הוא גדל בחצר המלכות וזכה למעמד של נסיך. עתידו מوطה מכל הבחינות. אך כשהוא רואה בן אדם נרדף, מה אומר לו הדבר? הוא רואה אחד מאתיו מוכחה על ידי איש מצרי, והוא מוחם עליון. הוא יודע, שיאבד כל מה שיש לו, אך הוא עומד לצדו של העבד והורג את הנוגש. המשפט שב אל כנה הרגשטי קירבה יתרה למשה חדש זה. כמה שנים קודם היותי אני עצמי שרויה בסיטואציה דומה – המשא חזק, והכיבוש ורדיפת היהודים על ידי הגורמים, אמם לא הייתה נסיכת המלחמה, הביבוש ורדיפת היהודים נגעו בצדירות נפשי. והיהדים – אחוי רק מבחינה אנושית. אבל סבלותיהם נגעו בצדירות נפשי. כאבם היה כאבי שלי ושל אימי. בקנה מידה גדול הרבה יותר עשה משה מה שאינו עשייתי. הוא הפך לי דוגמה של ה' ובעבור הבן שלו עם ה'. גוא ייצג את כל שאיפותי בתים. הוא נשען אפוא מורה הדריך שלו, ענק רוזני. למרות הכול הוא לא אייבד את אנושותו: "והאיש משה ענו מאל, מכל האדם אשר על פני האדמה", מעידה עליו התורה. אין כל דמיון בין ליאוש; מועלם, שההוקטניות הפלוטיות שלו טענות שתן מיטבות גורלו של האדם, אך לא מיתחו של דבר הן מקרים אותו קרבן, או אף איש או קולקטיבי. עבודה האלילים היוננית והרומאית נידודה עד לאורגיות, ואחרי אלף שנים מלחמה ושפיכות דמים שקעה הצליליזציה שלנו בחומרנות הבהמית ביתר.

לא כמשחק ביד רגשותיהם, אלוקים! הלא חוכל לפקו עיניהם!
ニישאים כולם על גלים טורניים,
לא! אדם שנברא באצלם –
모וטלים במסים בהם אין להם סוף, צליין, ורק עליו להבחן בטעות
להתנגד לא יכולו, ואף לא להיכנע.
לגלות האמת!

תמייני דעתם עם פיתאגוראס, כתוב פابر דיאוליבית, אנו רוחקים מן הרעיון של פירוי משועבד, העולם לשני כוחות: כוח הטוב הבא מאלוקים, וכוח הרע שבידי השטן. אלוקים לבדו הוא בורא העולם ומהנו. הוא ברא את העולם מרצונו, וגם האדם שנברא בצלמו ובדמותו בעל בחירה הוא בעולם המשור לדיין. הוא גמיש לטוב או לרע על פי בחירתו והחופשית. בשלב פיתאגוראס "טוב" הוא הארכומניה בין רצון האדם לבין השגתת הכרורה, והרע נולד מתוך המאבק שביניהם. האחדות באדם היא תוצאה של הארכומניה בין הגוף, תבשחת והשכל. אין שאלת של חתולות מן הגוף או של סיוגים. פירושו של פابر דיאוליבית ל佗רת פיתאגוראס, פירוש המאייר את קווי הדמיון בין חשייתו של פיתאגוראס לבין המתן, אישר את רגשותי.

"כל עמי העולם מסכימים בדעתם על מידות טובות ורעות. את המוסר ואת עקרונות המוסר הנוצרי ניתן למצוא גם בדתות אחרות. אך אצל היהודים מתחטא הכל במעשים. זה ההבדל בין לבינו כל העולם".

פיתאגוראס הגביר את צמאני לרוחניות. בקשרתי להימלט מעולם, שההוקטניות הדתיות שלו משעבדות את האדם במקום לעוזר לו, ומוליכות אותו למרד או ליאוש; מועלם, שההוקטניות הפלוטיות שלו טענות שתן מיטבות גורלו של האדם, אך לא מיתחו של דבר הן מקרים אותו קרבן, או אף איש או קולקטיבי. עבודה האלילים היוננית והרומאית נידודה עד לאורגיות, ואחרי אלף שנים מלחמה ושפיכות דמים שקעה הצליליזציה שלנו בחומרנות הבהמית ביתר.

בהעדר כל אדם שידרך אותו הימים, ראייתי בתורי הותב עם פירושו של פابر, את חיליהם של אישי התנ"ך הגדולים. האבות והנביאים גשו בני הדור שלו. בימי שידעתי על כך, נקשרו קשרים רותגניים בין העם היהודי לבני. חשתי בתלות ההדידות שבין גופי לנשמתי, אך היותי צורכת לתוץיה תיאוריה זו מן חכמה אל הפועל. מעל לכול ביחסתי להוכחה במישור מוחשי ויומיומי את אהבתי, לא רק לבריות שמסביבי, אלא גם לבורא עולם כולם.

חטאיהם נדרנו הכנענים לאבד ארצם לעם ישראל. בדורות מאוחרים יותר באוטו העונש על האומה הישראלית, שהלכה בדרך העם הרשע ההוא. הם יוצאים לגולות. ה' הזהיר אותם על ידי נביאו:

"ולא תקיא אתכם הארץ בטמאכם אותה, כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם". אלוקי ישראל הוא ה' אחד לכל בני האדם. הוא מגלה את האנושות לעצמה על ידי העלאת המוסריות לרמה האוניברסלית, אבל מעבר למוסריות קורא אלוקי ישראל לביריותו לשמו בקולו. מצותו הן כלל, שעיל ידי קיומן מוגלים לבסוף פניו של האדם. פנים שנייתן לקרוא עליהם את דבר ה'. אין הכנעני מגורש מארץ אלא מפני שההבטחה גדולה מן הארץ, ממושאת ההבטחה אין ההבטחה יכולה לחתקים אלא כל עוד כבודה של המקביל אותה מתקים אף הוא.

אבל ביהדות כל חטא, פרטיו או ציבורי, ניתן לכפרה. התטא הקדמוני לא השחית את האנושות לעולמים. וכל צazzi אדם יש להם חלק בכפרה זו, ומטרך כך — חלק בגאותה והאהרונות. האופטימיזם הזה שבאמונה היהודית היה כמו דד לאופטימיזם שליל, לאבהיר לבני אדם ולאמנוני בקיומת האנושות. נשכתי אל התורה המצויה לשכוה את סבלות מצרים ולזכור רק את הכנסת האורחים של ארץ זו: "לא תחטב מצרי, כי גור הייתה בארץו".

רציתי להיות תלמידתו של משה, השולח שליחים לבני עשו: "כח אמר אחיך ישראל..." באספקלריה של התנ"ך ניבט אליו העולם כמשחת עמים אחד גודלה בני אב אחד, ובנו בכורו ישראל בימי קדם נועד הבכור למחونة; וזה היה ייעודו של עם ישראל במשפחה האדם. לשם כך וכח העם היהודי ל תורה מיוחדת המבוססת על צדק ומשפט אוניברסלי, התורה השלטת בכל תחום ובכל פרט של חיים של היהודים, היא שעשתה אותם לעם הייחודי שאמונתם היא אוניברסאלית.

היהדות ענמה על שאיפותיו לצדק ולמשפט וגאגועי על משפה מאורגנת ומאחדת. אף מצאתה בה תשובה לצרכי בפועל, כי עקרונות היסוד שלה אינם ניתנים להפרדה מן המושג של המעשה.

בתורת משה לא מצأتي רק את אחותות ה' אלא גם את כל מה שנוטן לאדם להכיר בהARMONIA בתוך עצמו: הארכומניה בין הגוף והנפש, בין החומר והרוח, והARMONIA בחברה כולה. אין היהדות דת, שליטה נתן למור שתיאו "אופיון לבני אדם"; והتورה קובעת לפרטי פרטים את היחסים בין בני

כמו משה — לעולה בעבודת ה'; איזה סיכוי נפלא לו רוז כמוני. קימעה קימה עז הודתייני עם תורה זו, המנוסחת על ידי עבד נאמן זה של ה', ובראה בי השאיפה לדעת יותר על תורה זו. התחלתי למלhot, באמצעות הגזועים שבידי.

כמו חודשים קודם, בתחילת שנות 1950, קנית ספר של פاجر דאוליביה, "שחוות הלשון העברית". היה זה ספרו הראשון ללימוד לשון הקודש. ככל שהרביתי למד, בן כבשו מצוות התורה את לבו ואת רוחו. לעיתים נדרשתי למאיצ' עליון, אך מעולם לא נתקلت בדבר בלתי אפשרי. הכל נראה שcool ומדווד בצורה מושלמת. במשך שנים הצללתי לה' שיליך אותו אל האמת, שאוכל לעובוד אותו כרצונו. כלום אין מקומי בין יהודים אלה, שה' ציוות אותם, כל אחד יחד:

— לא תשנה את אחיך בלבבך ...

— לא תקום ולא תטור ... ואתבת לרען כמוך ...

— כי תראה חמור שנואך רובץ תחת משאו והדלת מעובב לו ...

— כי גור גור בארץ לא תונו אותו ... ואתבת לו כמוך ...

— כי ימוך אחיך ... ותתוקת בו ... גור ומושב וח' עמק ...

— כי תקצר קציך בשדק ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחטו גור ליתום ולאלמנה היהת ...

לבוי יצא אל ה' שציווה לבניו "כבד את אביך ואת אמך", ולבוי קפא למשמע המילים המיויחסות למיסיד הנצרות: "כי יבוא אליו איש שאינו שווה את אביו ואת אמו לא יכול להיות תלמידיך". מלים אלה העלו בוכורוני את מתחות האימים של העבר: חרב נושא האצלב, כMRI האינקווייזציה ומוקדי טורקומהה, ה"אלהים אנתנו" של חיליל גרמנית הנאצית וככשוני אושבץ שرك זה עתה הצענו.

— בנפל אויבך אל תשמה ובכשלו אל יגאל לך ...

— אם רעב שנואך האכילתו לחם, ואם צמא השקו מים ...

דברים אלה של שלמה המלך נראו לי כמצויים בהישג ידו של כל אדם. ולמרות זאת במשך אלפי שנות היסטוריה, כמה נזירים אכן היפנו את לחם השנייה לאחר שהוכו על הראשונה? כלום אין בכתב השווים פעמיים רבות מידי תחום בין מה שנדרש מן האדם לעשות לבין מה שהוא מסוגל לבצע? בתורתו של משה, האלוקים הוא שופט צדק לישראל ולכל העמים. בغال

חדש זה בישראל עבר עלי כמו חלום. כשנפרדתי מיזדי, שהבטחתו לארח בחוץ בקיין אחריו שאתגניר, נשאתי עמי לבני זכרונות בלתי נשכחים. בפנקסי היו רשותם שמו וכתוומו של רב, יחד עם המלצה של פרופסור באוניברסיטה העברית.

ימים אחדים אחריו שובי לפאריס עברתי את שעריו הטמפל ברחוב קויפנגנס. הרב היה אדיב. נראה, שהוא הבין לרוגשותי, והוא מלא גבנה שהסבירתי לו את כוונתי. הסכמנו, שבמשך כמה חודשים הוא ימלدني למדעי דת וידיעות, אחריו בתינוק וטבילה במקווה נתיה אני ובני ליהודים. רק מאוחר יותר הבנתי, שידי בירושלים כיוננו אותו לרוב ליבראלי, שכמעט לא שמר על המסורת. למדתי אצלו את התורה לפי תפישה מודרניתית — מהותי המאכלות האסורים בעבורו.

בסוף דשנתה, לראשונה בתיה השתתפתי באותה שנה בסעודת Lil הפסח הראשון — Lil השתרף, הצלחתי לסלק את חובותי, והודות למאזים מתחמידים עלתה בידי לבצע כמה עבודות טבויות במפעל הייזא-יבוא שלו. הפעם החלה תריל ברגל ימין. ו מבחינה רוחנית נפתחו לפניי ולבני חיים חדשים.

בתחלת פברואר המלגוט לארץ ישראל, בלבד מלא תקוות וידים עמוסות מתנות. שהותי הקצרה בארץ הייתה תענגג, והודות למשפחה גולדמן ולכל צידי החדים שרכשתי, ולמרות התמים הקשים במדינת ישראל, שטרם סימה את השנה השלישית לקיים. והזון היה צנוע, ובירושלים אפילו חמים ניתנו בשורה. אבל למשפחה גולדמן הייתה מכונית ויכלטו לטיל בכל הארץ. ביקרנו בקיבוצים, בין השאר באוטו קיבוץ, שבו בילו הגולדמנים את נועריהם ובו נישאו. האשכנזיות היו גפלאות. ראיית את טבריה על שפת האגם ואת נצרת וכנסיותיה. ואחר כך — חיפה והר הכרמל, מקום שבו ניצחה אליהו את נבייאי הבעל. הייתה בתל אביב בפורם, "גראניביל היהודי", "חוג לאומי", אמרו בני אדם. סיירנו לי על מלחתה השחורה ועל גבורתה של ההגנה. רק צל אחור העיב על התמונה המזהירה: לא יכולתי לבקר בעיר העתיקה של ירושלים. היא בשארה בידי הערבים. מונך צער התבונתי בה מרוחק, מוקפת חומה ומגדלים. מגדל דוד היה כה קרוב, אך לא יכולתי להיכנס לעירו. מודיע לא יכולת שמהותם של היהודים האלה להיות שלימה?

בושה לפוקה את עיני, כדי שאתבע מעצמי הרבה יותר ממה שציפיתי. באחד העربים בשובנו מטיול, שוב נטפשתי להתלהותם.

האדם, השווים כולם, ואני מואסת ברכוש חומרי. היא מלמדת כיצד להשתמש ברכוש בתבונת, כדי להבטיח את אושרו הפיסי והרוחני של האדם בעולם הזה. למרות קשיי באותה שנה זכתי לשקט פנימי, ואחריו שנים אומללות כה רבות — את שלמותי. בסוף שנת 1950 הייתה החלטתי נחרצת:

אהיה היהודי, אבל כיצד?

כמה חדשים לפניי כן פגשתי כמה יהודים, אנשים נחדים מירושלים. הם הומנו אותי לבקר אצלם, אם אידעם אבاؤם שם. מה שלמדתי על התורה ועל ההיסטוריה היהודית העמיה את הארץ הקדושה ואת ירושלים עיר הקודש במרכז עולמי. "שם חיים היהודים האמיתיים", אמרתי, "שם הפתרון בעבורו".

בסוף ינואר כתבתי למשפט גולדמן, והודיעתי להם על בואי. מצבי הכספי השתרף, הצלחתי לסלק את חובותי, והודות למאזים מתחמידים עלתה בידי לבצע כמה עבודות טבויות במפעל הייזא-יבוא שלו. הפעם החלה תריל ברגל ימין. ו מבחינה רוחנית נפתחו לפניי ולבני חיים חדשים.

בתחלת פברואר המלגוט לארץ ישראל, בלבד מלא תקוות וידים עמוסות מתנות. שהותי הקצרה בארץ הייתה תענגג, והודות למשפחה גולדמן ולכל צידי החדים שרכשתי, ולמרות התמים הקשים במדינת ישראל, שטרם סימה את השנה השלישית לקיים. והזון היה צנוע, ובירושלים אפילו חמים ניתנו בשורה. אבל למשפחה גולדמן הייתה מכונית ויכלטו לטיל בכל הארץ. ביקרנו בקיבוצים, בין השאר באוטו קיבוץ, שבו בילו הגולדמנים את נועריהם ובו נישאו. האשכנזיות היו גפלאות. ראיית את טבריה על שפת האגם ואת נצרת וכנסיותיה. ואחר כך — חיפה והר הכרמל, מקום שבו ניצחה אליהו את נבייאי הבעל. הייתה בתל אביב בפורם, "גראניביל היהודי", "חוג לאומי", אמרו בני אדם. סיירנו לי על מלחתה השחורה ועל גבורתה של ההגנה. רק צל אחור העיב על התמונה המזהירה: לא יכולתי לבקר בעיר העתיקה של ירושלים. היא בשארה בידי הערבים. מונך צער התבונתי בה מרוחק, מוקפת חומה ומגדלים. מגדל דוד היה כה קרוב, אך לא יכולתי להיכנס לעירו. מודיע לא יכולת שמהותם של היהודים האלה להיות שלימה?

באחד העARBים בשובנו מטיול, שוב נטפשתי להתלהותם.

וכל-הצורך באות עלינו! היא צעה. חברתי הטעקה מבושה. "תראי איינו פאנאטית!" סינן בעלה מבין שניו בкусם, במשכו את אשתו אחריו. אותה שנה פקדה את הארץ בזורה, היבול היה דל ודמותן קזובות. תוכחתה של האשה הזכירה לי פסק בתורת. כשחזרנו לבית יידי הוצאה תב"ד וחיפשתי את הפסוקים:

ואם עד אלה לא תשמעו לי ויספטני ליסירה אתכם שבע על חטאיכם.
ושברתי את גאון עוכם. ונתתי את שמייכם כברול ואת ארצכם כנחשה.
ותם לירק כחכם ולא תחן ארצכם את יבולתך ועכ' הארץ לא יתן פרוי.

(ויקרא כ, יח—כ.)

— "אsha זו אינה פאנאטית", הרהורתי, "היא רק חורצת על דברי התורה". ימים מעטים לאחר מכן חזרתי אל מאות שערים בלבד, לביקור אරוך ורבת יותר. למורות המקהלה שראיתית ושהבחין אותה נוצרן מין קשר מוגן, שידך ממש עד לעמקי נפשי. חשתי בקרבי משיכה עמוקה לעולם זה, העולם להישאר רחוק ממי כלה חי.

מאה שעדרים בגויה על צלע של תר. השוק — לב האיזור, וממנוקיבלה השכונה את שמה. היא עשויה כמעט כמלבן. שישה שערים נפתחים אל תוך השכונה. בתוך המגורים הצמודים זה לזה יוצרים את ארבע צלעות המלבן. הבתים הנמוכים ערולים בשתי שורות מקבילות, שצער החוץ בינהן. במרכזה השוק עומדים כמה גושי בנייני מגורים, ואחריהם — שאין בהם אלא חנויות. ובמרכזו הרובע בית הכנסת הגדול והתלמוד תורה. לצדדים כמה חנויות ובתי מלאכה, וכמה חדרים קטנים, שבהם שוחחים עופות ומרוחים אותם.

בעולם קטן זה הכל מצומצם עד למינימום התוניינִי — תחנויות וכן הדירות. אחתחש שמייסדי השכונה ביקשו לנצל עד תום את מה שהיה לדם. מל בית הכנסת הגדול, בצד, קבועת בתיה הכנסת קטנים — ה"שטיבל" — ובתיהם תנועה ערה של חולכים ובאים לא הרף.

מאחר שהכניות לבתי המגורים הן מחוץ לשוק, התגונבתי לתוכה החצר. "אייה עוני!" הרהורתי, "אייה ריעוע!" הכל היה שוחר, תלוד או מטולא בקרשים ולוחות פחים. לא רק העוני אלא אף הצניעות שלטו במקום. החזרות שבין הבתים היו צרות למדי, אך הדירות הנגדיות היו בגובה שונה. גם המרפפות הפתוחות לשוק היו אוטומות במין תערובת של לוחות פחים, אריגים וקלושים. בדרך זו נשמרה פרטיותה של כל משפחה.

ידעתי זה כי צריך משפטיך ואמונת עניתני. יהי נא
חסדר לנחמני כאמרתך לעבדך.
(תהלים קיט, עה—עו)

כמו שהבטחתי למשפחה גולדמן, ביליתי את חופשת הקיץ בביitem. זאת הפעם לא עזבתי את ירושלים. גאה ביתהותי ביקרתי את העיר והעתוי לטיל ברותבות מאה שערים. לא לבד, תס ושלום! בביקורי הראשון בארץ תיארו לפני את הרובע ותושביו כגיטו, עם אנשים מכלוכלים, החיים בימינו בדרך שחיו במרכזו אירופת לפני מאה שנה; קיצונים ומשליכים אבנים ושותנים ורים. אך כל הדברים האלה רק גירנו את סקרנותי, שכן אהבת עתיקות ופולקלור. בעת ביקורי הקודם איש לא תצע ללוותני לשם, לבן ונחתה את הרעיון. אך הפעם הכל היה שונה. על סיפון האניה שהביאה אותי לארץ החדש הכרתי זוג צרפתים יהודים. נדרנו להיפגש בירושלים ולבקר את מאה שערים. גיליתי שם עולם חדש. אנשים אלה, מנודלי זקן ופיאות, והולכים בראש מorden, ולמו בדיקות צורת היהודים, שדרימתי לעצמי. שמתי לב לפשטוותם של בגדי הנשים ולצניעות הליכותיהן. ככל לבשו מטבחות ראש, המכוסות לחולין את שערן. כמה מעודנות היו הנערות עם תשלומי ניון שלתן, צמותיהן הארוכות וגרבייהן השחורים, שנראו כת אידישות לתמונה האדם, שעבר על פניהם!

ביקורנו במאה שערים היה קצר למדי. הזוג הצרפתית צילם כמה תמונות. כל הניסיונות לצלם את הילדים היו לשווה. ככל ברחו מפני המצלמה. לפטעה ניגשה אלינו אשה מן הרובע, מכוסה במטפחת ראש שחורה היה זה בחודש אוגוסט, והשמש חמה וkopחת. חברתי הייתה לבושה בשללה קלה ללא שרולים ועם מחשוף. "בגלל פריזונן של היהודיות נעצרים הגשימים,

עbero שבועות אחדים ונזדמן לאוtro רב לנסוע לפאריס כדי להשתתף בועידת רבנים שנתית. הוא ביקש להפגש עמי; גניתי לו, ואו הוא הציע לי נישואין. שאמרתי לו שהטגרירתי רק לפני פחות משעה, הוא החוויר. הסתכלתי בו בתדרמה. "אינני מצורעת!" קראתי בזעם, לזראה העלבון שהתבטה בתגובתו הכלתית צפוייה.

למעשה עדרין לא שאלתי את עצמי אם ארצת להיגש לאוtro אדם. אמת, ביקשתי להקים בית יהודי, ובמיוחד בגל בני שחקן וגדל. הוא לא היה ילך קשה, אבל לא יכול לאגמי לחינכו, וכל ילך ווקק לאב לשם חינכו. היתי בטוחה, שבגדי יקבל בשמחה והוא של אב חדש, והייתי בטוחה גם, שקשרים רוחניים עשויים להיות חזקים כקשרי משפחה, אם לא מעלה מזה. התאוותי להعشיר את חיי יחד עם בעל ועם עוד ילדים. אך לא נשכח ממוני ניסיוני בעבר, וידעתني אז אודם ביקשתי לי לבעל — אודם חזק, אהראי וראוי לאמון. ימים אחדים לאחר מכן כתבתי לאוtro רב מכתב, שלຮרגשתי עשויה היה להסדיר את העניינים בניי לבינו. הדעתנו לו כי אחרי שסקלתי את הצע�ן, לא אוכל לקבללה.

אני ראייתי את העניין כתום. אלא שלא כך הייתה הדבר. "ראו" אונטו יחד ברוחבות פאריס ומהירה התפשטה השמועה, שעורב מאורס. כשהשמעו "האנשים" שהארוסה היא גיורת, שהטגרירזה לא מכבר, ויתה כל הקהילה כמרקחתה. המלחמה נמשכה כמו חודשים. הדבר שעמד לגבי על הפרק לא היו נישואין לאדם מסוים, שכבר סירבתי להיגש אליו, אלא מעמידי כיהודיה בעלת זכויות מלאות בקהילה היהודית קונסיסטוריאלית, שנגלותי אותה זה עתה, ובאשר לאוtro רב, אילמלה החרבורו בדרכו בניי אדם, בודאי היה מקבל את סירובי בהקלת. אך התנדבות הקהילתית, יחד עם סירובי שלי, הבינו אותו לשותה עם הוורם. היה זה מצב מלא סתריות מוזרות.

באומרם ימים הספקתי להזכיר את רוב הרובנים הקונסיסטורייאליים של צרפת ונבראה; ביקרתי אצלם, זה אחר זה, כדי לשכנע אותם בכוונותי הטהורות. כלום היה וזה אשמה נשלהחות לטבילה על ידי رب ליבראל, שאף קתילה או רתודוקסית או מסורתית לא הכירה בו? ושלוחתי אליו בלי שהסבירו לי את הורמים השונים ביהדות. הטבילה בידי המקומות המתחרים, שעשתה אותי יהודיה, נעשתה בדת וכדין, במקווה היחיד שבעפאריס, המשמש את יהודי כל הקהילות. טענות היו הגינויים וכל רב קונסיסטורייאלי קיבלן. ובכל זאת כל אחד

מאה שנים נגלה לי אז כulos, שבו המראה והחיצוני הוא חסר-ערך, שבו הכלל נעשה למען התהים הפנימיים, וכל היחסים מכוונים על כבוד פרטיו של השכן. היה זה מקום, שבו השכגה שרווחה בכל בית ובכל יום כאוות כבוד. מדוע הסתיירו זאת ממני יידי הישראלים בביבורי הקודם? כלום התבישיו ביהודים אלה, התיים כאן בדרך שחו אבותיהם בפולניה? האם הם חששו, שבפני הנוכריות דאז,achaובו אותם למושנים? אמת, נקשרתי קשר אמרץ לאנשים הנחדים, יידייהם של משפחות גולדמן. בדור הולכים ראשונים של הארץ הם שמרו על כוותה המדיני הראשון. המדינה החדשה הייתה ילך טיפוחיהם, וכולם נהגו לבני משפטה אחת, העוורים זה לוז בפוליזדריות אמיתי. אבל הדת הייתה בשbillim דבר שabd עליו הכלת, דבר השיך לעבר, כמו הגיטו שביקשו לשכות אותו... ולהשכיחו. ענייהם הדבר הייתו חשוב היה להקים מדינה איתה, שבת לא תוכל ואנטישמיות להציג אותם עוד. אך האם היהודי מאה שנים לא נראו היום כמו שעהולם הלא יהודי ראה את היהודים ממש מאות שנים? ככל תסביך גנחות של אותם יהודים חדשים הפק אצלם לסתוך עליונות? האם היהת זו מטרתם של יהודים החדשים החיים בארץ נבחרת זו וחרוש את האדמה אבל לכפוף בה, וכמותו, לשימורתה הקריבו אבותיהם הדורות את הכל?

שאלות רבות שאלתי את עצמי באומרם, ב"גיטו" של מאות שנים. ב ביקורי ראשון בישראל לא הראה לי איש בית הכנסת, וכן גיליתי בית הכנסת על כל צעד ושביל. בעומדי על קצאות אצבעות העוזי להציג بعد החלון של אחד מבתי הכנסת, חרוטים אותן התלהבות של היהודי בכל מקום הפניים, הנישאים לשמיים, חרוטים אותן התלהבות של היהודי בכל מקום מושבו ובכל מצב חייה, האממין רק בה האחד אדון העולם. מה זה ולטמפל שברחוב קופרניקוס?

תודשים מספר לאחר שובי לפאריס היה עלי להיפגש בפעם הראשונה עם העולם היהודי נגירות. היה זה בקשר להצעת נישואין. ביוני 1952 הגיעו אותו יתודים מבית הכנסת הליברלי לוצעה שאורגנה על ידי תרבוני הkadishtorielim של אלזס-לוריין. בשעת הפסקת בין שני נאומים, הקרו לי אחד מהם: רוק, אנטלקטואל, בן ארבעים בקירוב. הוא דמה יותר למשורר מאשר לרב.

ה, וכי נסיוונותי הם רצונו של הקדוש ברוך הוא. מצאתי מורה־ידרך. מצאתי אבא.

הרב מילוס נולד בשנות תרס"ב (1902) בסלוצק שבروسיה. הוריו, ששאטו לגדול ולהתגּר את משפחתם הגדולה במסורת החרדית, הילכו לעולם כשהוא היה בן עשרים. למרות עוניו ההמגור הוא המשיך ללימוד בשיבת, ועשה תלמיד חכם ונחמנה בהיותו צער ייחסי, לראש ישיבת סלוצק, אחורי שהרב אישר זלמן מלצר וצ"ל עללה לירושלים.

היהודים סבלו קשות תחת שלטונו של טומאלין. באוטם ימים עשתה הממשלה כל שביכולתה לעקור את הדת מקרב היהודים. בת ספר יודדים ומקוואות נסגרו. רבנים שביקשו להמשיך בלימוד התורה, סיכנו בכך את חייהם. הרב מילוס היה אחד מאלה. הוא היה עקשן מכולם, ולבסוף הוא אכן נאסר. חקרו אותו ימים ולילות. בשלב מסוים של החקירה שיקעו אותו עד צווארו במיר, ותשאיו אותו במצב זה במשך שבועות. גם עינויים אחרים לא הסכו ממן, אבל אלה לא הצליחו לשבור את רוחו. מעינויו עיפתו מעינוייהם ורחה מפניו הטובים. זקנו ארוך לבן, ודיו – היו קזרות ועדרינות. בשראיינו בפעם הראשונה – כאילו נעצר-domן בשביבל. לא היינו אלא בריוחוק של שלושים ק"מ מפאריס, אבל באותו חדר מסוייד, מרוחט בפשות ובדלות, ומואר באור קלוש, חשתי עצמי ברוסיה של ימי הצארים, בכפר נידח בערבות רוסיה. שוב ראייתי לניגד עיני את הסיפור הנ匝חי של אהבת ישראל לתרותנו. שוב עלמה לניגד עיני, כמו במאה שערים, ושבשbillט כל ענייני בני אדם, שאינם מייחסים כל ערך למראה הרצזוני, ואילו היופי האמיטי הוא פנימי, רותני. החומר יש להם רק פונקציה חיונית, ואילו היופי האמיטי הוא פנימי, רותני. מועלם לא פגשתי אדם שעורר בי אמון ויראת כבוד מידים ככל. האדם נשתנה יחסם אל הרוב וחדרו לעונתו. המיפהודה הראשית הוציאת פקודה להעבירה למחנה אחר. כשישב ברכבת שהביאה אותו שמה, גם פתאום ניגש בשלווה לדלת הנפתחה לצד מסילה סמוכה, שם עמדת רכבת והולכת בכיוון הגדי. מתחת עני־שומרו הוא טיפס בלי תיפוזן לרכבת השניה. לא היה בזה לא מקרה ולא נס, ששומרו העמידו פנים כאילו אינם רואים. הרכבת התחילה לנסוע בכיוון אחר והביאה את הרוב למוסקבת.

כשלעצמם חיש לחשוף את עצמו בעניינים אחרים. מעט פוליטיקה הייתה מעורבת כאן. נגיד עמדו אוטם האנשים, שישרבו להיפגש עמי, "פנוי שאיננו רוץ להנות את דעתך" ענה אחד מהם למי שטען בענייני, כי במה שנוצע ליראת שמיים ושמירת המצוות אני שקהל להפתות כנגד עשר יהודיות מלידה. הוהירותם האדישים לא היו מחנגי היעקרים. היו שם כמה נשים משפחות יהודיות, שכיוו לשדר אחת מבנותיהם לאוטם רב, אלה היו התרומות ביותר נגיד.

באוטם פרק הפגישו אותו עניין עם רבי אברהם אליו מיש. הוא היה האדם היחיד, שלחם באמת ובתמים להגנת זכויותיו. הוא היה ראש ישיבת באילי שליד וארסוי. הרבה היה אדם בן חמישים. אך כשהבאתי אליו להדר, שבו למד, נראה לי כבן שמונים. עד מתרה למדתי, אילו מאורעות הטבעו את חותמת האכורי על פני האיש הדגול הזה. הוא היה גמור קומה ורחב למדרי, בעל פרופיל של נשר, ומצח גבורה וקשתי; עור פניו היה כמעט שkopf, עיניו הכהולות הקרינו טוב לב ואבתת האדם, וקדושה זרחה מפניו הטוביים. זקנו ארוך לבן, ודיו – היו קזרות ועדרינות. בשראיינו בפעם הראשונה – כאילו נעצר-domן בשביבל. לא היינו אלא בריוחוק של שלושים ק"מ מפאריס, אבל באותו חדר מסוייד, מרוחט בפשות ובדלות, ומואר באור קלוש, חשתי עצמי ברוסיה של ימי הצארים, בכפר נידח בערבות רוסיה. שוב ראייתי לניגד עיני את הסיפור הנ匝חי של אהבת ישראל לתרותנו. שוב עלמה לניגד עיני, כמו במאה שערים, ושבשbillט כל ענייני בני אדם, שאינם מייחסים כל ערך למראה הרצזוני, ואילו היופי האמיטי הוא פנימי, רותני. החומר יש להם רק פונקציה חיונית, ואילו היופי האמיטי הוא פנימי, רותני. מועלם לא פגשתי אדם שעורר בי אמון ויראת כבוד מידים ככל. האדם נשתנה יחסם אל הרוב וחדרו לעונתו. המיפהודה הראשית הוציאת פקודה להעבירה למחנה אחר. כשהיושב רכבת שהביאה אותו שמה, גם פתאום ניגש בשלווה לדלת הנפתחה לצד מסילה סמוכה, שם עמדת רכבת והולכת בכיוון הגדי. מתחת עני־שומרו הוא טיפס בלי תיפוזן לרכבת השניה. לא היה בזה לא מקרה ולא נס, ששומרו העמידו פנים כאילו אינם רואים. הרכבת התחילה לנסוע בכיוון אחר והביאה את הרוב למוסקבת.

לגביו "נכrichtה", כביכול, סייעה להביא אותו לסייענה נוכricht עניינה, שבה המלה "יהודיה" הייתה עלבון. אחרי חדש ימים כבר ידע השופט המזוהה על החקירה כיצד להתייחס לעניינינו. הוא הסביר את הדבר לאחד ממנתלי המכns, וזה הסכם לשחרוני. אך עורך הדין של סינדיקט תעשיות טקסטייל — שנועד להגנו על זיאנטרסים של התעשיינים הצרפתיים — התנגד. "אין כאן האשמה!" טען זהותנו השופט שלי שוב ושוב, אך לשווה. היה הכרח לפחות בHALICS משפטים. כדי לדוחות את תביעת הסиндיקט. וכך נגר עלי לבלוט עד חדש בבית הסופה.

החדש השני היה פחות חמור מן הראשון. רב בית הסוהר השיג בעבורו אצל מנהל בית הסוהר תא בודד. משמעו של בידוד זה היה לשחות לבדי בתא משך עשרים וארבע שעות בימהה, מחלק מבודד של המבצר. היה זה עונש מיוחד, האמור על פושעים חמורים. בשביili היה ותס, שדמת בעניין למתחלת שחרורי. כשהייתי בפעם הראשונה לבדי בתא, רוחקה מני הרعش והמריבות של האסירות ומרשותות הנזירות, הרגשתי כי השלות יקרה יותר מן החירות. עתה יכולתי להרהר ולשקל את מצבי, ולהבין, כי התגשותי עם אנשי הקתילת הקונסיסטוריאלית, שיטרבו להעניק לי תואר "יהודייה" עם זכויות מלאות, היה רק ניסיון. הסביר שבסבטי בטיט ווקאט, עשו היה לחות לי את הזכות לרכוש תואר זה בקהילה אחרת, אמיתית יותר, קיילה שאותה ייצג לגביו הרבה מײַז.

פגישתי עם הרוב המקובל מרוסיה פקחה את עיני לאورو של עולם, שזכה לביקורת חריפה בגלל נגיעות אישיות שנותן או בורות. מצאי חום ובנה בקהילה אורתודוקסית "סגורה" כביבול, ו"מגראט". היהנו זו היכרות עם אנושיות חמה, בשעה שהעלם הקונסיסטוריאלי עם גישתו ה"פתחות" וה"מתורבות" התגלת כrik מוכן ומלא ורק הבלט העולם הות. בשבתי על הדרגש, כספררי הקדוש בחיקי, חזקה אליו מנוחת הנפש. הצלחתי לחתולות על החויה ועל הכיעור של תא. נשמתי יכלה להמריא אל על, להשתחרר מן הומן וממן המקום. כמו שישיבתי במאסר תבוא ל��צה ביום מן הימים, כן יתיה קץ לגלות בני יעקב. האור מההbab והעומם, שאיפשר לי להכיר בקשרי בפסקין התנ"ך הקדושים, וזה היה אור היתודים בגלות. אור זה ילך ויגדל ויאיר פני הצדיקים ויסנוור את הרשעים, והרשעה תכלת

שם הוא המשיך בדרך לפלנית ולצ'נסולובקה. בפרק פגש את אשטו ושלוש בנותיו, שהגיעו גם הן ממש או ממוסקה והמשפה נמתהזה. אשטו הייתה שבע שנים בסביב. יחד הם הגיעו לפאריס. שם נתרמה הרבה מײַז בראש ישיבת באיל, ושם פגשטו בשנת תש"ב (1952). בשנים מעטות וכלה לפירסום בכל קהילות אירופה המערבית.

פרט לפגישתי עם הרב מײַז, היו כל מאמרי האחים לשונו. הייתה מדויקת והזנתה את עסקי. המצב הביא אותו עד להרט. פליט יהודי מלגניה, שעבדהו אז, ניצל את מצביו הקשה, ועשה מעשה מרומה בעם החברה שניהלה אני. על ידי זיוופים הוא הוציא כספים במרמתה בחווף תש"ב (דצמבר 1952) מצאתי עצמי פתואום ללא כל אמצעים, ואחר ראיית לחשлом שלושים ותשעה מיליון פראנקים שלמוני מכך. זו הייתה תחילתו של סיטט ארוך.

שליטונות המכס פנו אליו, בטור האדים האחורי. מאחר שלא היה בדי לשלם את התחתיות, דרשו את מסרגי. אלו החיצוביים במהיירות לפני מנגנון המכס, כדי להסביר לו מה קרה, ולבקש עזרה בהחזרת הכספיים שלי, הייתה ניצלת בודאי מוניסyon זה. אלא שלא הייתה צלולה די במחשבותי. הייתה שבורה להלוטין.

כך מצאתי עצמי ב"פיטיט רוקאט", בית הסוהר לנשים, בו ביליתי את שני חודשי חייו השחורים ביותר.

מבוזע נואה בית סוהר זה — שאינו קיים יותר — כמוצר מימי הביניים. התאים החשובים שבתוכו לא הוסקו מעולם, ומיט ניגרו לאורך הקירות. בכל תא היו שלוש מיטות ברזל עלבות, ועל כל אחת מזרן קש דק. רוב האסירות היו פרזות. דמתילה שורה של ימים ללא סוף, מחמש בובוק עד חמש בערב, שנות ארכות של ישיבה על ספסל בבית המלאכה תחת השגחת הנזירות. נערכו תפלות בצדות, שהייתי משוחררת מהן. עד שנטמיינו תיכתי מאחורי הדלת, בחוץ, בקורס, בימי החורף הקשים ביותר. הארוחות ניתנו בחדר האוכל, לשם הייתה חייבות לילכת עם כל האסירות, אף שלא נגעתי בכלל; בימי ראשון בובוק, כשכלון הלו לחתפלל, נשארתי בתא.

תוֹךְ זֶם קָצֵר פִּיתְחֻוּ הַנוּרִות כְּלַפִּי שִׁגְנָה עֲמֹקָה. בעולמו של בית סוהר זה, זכיתי לכינוי "יהודית". איזו אירוניה! חוסר ההבנה של התבראה דיאתודית

לב אדם יתשב דרכו והי' בין צעדיו.
(משלי ט, ט)

אחרי חג השבעות תש"ג (סוף מאי 1953), יצאתי שוב לארץ הקודש. חזרתי לפאריס אחרי כמה שבועות, משהסדרתי את קבלת בני לקבוצת יבנה,

שם הוא יחוג בפסטמבר את חגיון הברימוצה שלג. שלושה מאירועות חשובים הם בתינו של היהודי — כניסה בבריתו של אברהם אבינו, הברימוצה שלו ובישואו. את שלושתם הוגנת המשפטה ברוב שמחה בחוג הידידים, הפורבים וכל הקהילה. ביום הברימוצה — יום הולדתו שלושה-עשר — עולה הנער לתורה בפעם הראשונה בחיזי ותופף לתברן מן המניין בקהילה. מעתה, הוא לבדו אהודיא למשיו כלפי הקדוש ברוך הוא,

ורשי לברך על התורה לפני קראתה ואחריה. לפי שאורייאל ביקש זאת, שהחניכו אותו לארץ ישראל לחוג שם יום גדול זה בחיזי. שנה לפני כן הוא וכמה בטוויל לאין הקודש בתהרות שארגונת על ידי הסוכנות היהודית. התפקיד היה למכוור איגרות לנשיאות עבר בארץ ישראל. הוא מכיר יותר מכלם... אני סיעודי לו מעט. יחד עמו זכו בטוויל זה עוד שני ילדים אחרים, ושלושתם נסעו יחד. הוא חור מן הטוויל מאושר ומלא חוויות, וכבר התאהוה לנסוע שוב. אני כשלעצמי שמתתי מאד לרעון, לחוג את הברימוצה של אורייאל בארץ, שבה קיווחתי להתיישב ביום מן ימים.

לפני שהצטרכתי לבני בקיבוץ לקראת הימים הנוראים, סיידרתי את ענייני הכספיים (ובמיוחד, שילמתי את חובי למשרד המכס). היה לי בית כפרי, שכרטתי, לא הרחק מאורלייאן, ליד בסיס הצבא האמריקאי. הימים הנוראים, שעשיתי אותם בקיבוֹז, בחזרתו בלבבי ברושם שלא ייכחה עליהם. קיבוץ יבנה היה היישוב היהודי הדתי ביותר שכרטתי מעדי.

לשמחת הכל. אז-יתחילו חיים יפים ומאושרים יותר ליהודים ולאנושות כולה, שבhem לא יופר עוד האמון ולא יבגוז איש ברעה. זמן קצר אחרי שיחורורי בעניתי לבקשנו של הרב; הגיר של, ושל אוריאל אושר על ידי רב אורתודוקסי, הרב רוביינשטיין מבית הכנסת ברחווב פאוה בפארם. קיבלנו תעודות המאשרות את גירונו והמקנות תוקף לקלתנו לקהילה בשנת תש"א (1951).

פגשתי שוב את הרב מאלוֹס וריברנו על נישואין — הוא מתוק רגש אהירות, ואני — מתוק ליאות ואולי מתוק המרייה. בדקנו את מצבנו וסקלנו את המזאות. וזה החלנו תוך הסכמתה הדנית — שכבר תשתי בה בפגישתנו הראשונה — כי זיוגנו לא יהיה אידיאלי אף לאחד מאתנו.

להסתיר את דמעות הגל שמלאו את עיני. בסוף התפילה קיבלתי את ברוכתיהם של כל הקהל, שהעתירו עלי ברכות "מזל טוב" לקרה עתיד� היהודי של בני.

יבנה כבר היה הקיבוץ ותיק בשנת תש"ג, ואחד מן העשירים שבמדינה החדשה. הקיבוץ מצוי מערבת לירושלים ודורמה על תל אביב, לא הרחק מחולות ים התיכון. הקיבוץ היה מאורגן היטב, ושודותיו הנרחבות עובדו ונוהלו על ידי יהודים, שרובה על מגרנניה. היללים לנו בתמים אחרים לפי קבוצות גיל ומין. בכל מקום היו מרתבי דשא וחורש. כל המשפטות אכלו יהדי בחדר האוכל העצום, כשציפורים עפות מעל לראשהן. ביום אתה נהנת מצוחץ הציפורים, ובערב — מתבשס מנעימות הטבע.

מודות לדידי, בני משפחת פיקאר, שעמם שוחחתי ארוכות במשך שני חודשי ביקורי, קיביתי ידיעה מושלמת על חי היומיום בקיבוץ, על מעלהתו, מגרנותו וטיסכוליו. החברים מושבצים לעבודות השונות לפי חור, ובדרך כלל הייתה התוරנות במטבח התהוננות הפחות אהודה על הנשים, לפי שהיא הייתה קשה מכולן.

אימה וגא פיקאר נישאו זה לו בצרפת בזמן הכלבו. הם עזבו את אירופה אחרי ומלחתה, שגולה מהם בני משפחה רבים. מאו היה את תי הקיבוץ הקשים. הם היו גאים בהישגי הקיבוץ, וראו אותם כהישגם שלהם, ותשׁו סיפוק מלא בתיהם. אימה הייתה אמונה עיניה מדרך תחימים המכיאנית הזאת, שאין בה מקום ליזומה אישית. הארגון היה מושלם, אולי מושלם מדי. אמת, התוצאה הייתה ייעילות מרבית, כשהכל פועלם לקראת מטרות אחת, אך מצד שני היא מגבילה שאיפותיו של הפרט. לדידי, לעומת לא התייחס מושגלה להיות בסביבה כזו; עצמאות יקרה לי מדי, ולא התייחס יכולת להתרגל לחיט אללה.

ביליתי בפאריס סתו וחוורף וחוורתו לבונה באביב תש"ד (1954), לקרה הפסת. אוריאל נשאר בקיבוץ. כשותרתי, הוא כבר דבר עברית שוטפת. הוא גם גדול והתפתח וביתחונו העצמי גבר.

גם אני השותגתי. התקדםתי בלימודי ובהבנתי את התורה, ואחרי שלשות נפשי שבה אלוי, היהתי מסוגל לחקיק את החקים מניטין השנויות לאחרונאות אחורי יסורי שנות 1952/1953, סייעו ביידי חום הלב והידיות של קיבוץ יבנה

אחרי כמה חודשים ריחוק מבני, היה זה מאורע גדול שבו לנו להתראות שוב זה עם זה. משפה צרפתית מלאוז טיפה בו בזמן שהותו בקיבוץ. הוא היה מאושר מאוד בחוות הקיבוץ. ומנו נתקלק בין לימודים ומשחקים. חברי הקיבוץ התייחסו אליו בעדינות יוצאת מכל הכלל, ולא נתנו לו להרגיש אפילו פעם אחת שהוא שונה מכל ילד אחר בקיבוץ, או שהם יודעים את מוצאו. הם היו יהודים פשוטים, נחמדים ונעימים. היו בקיבוץ חברים ומתיקים, בוגרים, ואחרים — שהצטרכו אחרי המלחמה, חלקים ניצולים מתחנות הריכוז. מאתר שם חשו על בשרם וזמן קשיים, הם הבינו גם את קשיו של הזולת, והיו תי צבעוני נקי, חור מלוי חונם. אותה פשوطות ציונית אף את מלבושיםם חולצות צבעוניות פשוטות ושרולרים קצרים לגברים ולנשים, מכנסיים ארוכים לגברים ולבחרות העובדות במטבח ובשדה. רוב הנשים כסו שערן במטבח.

אוריאל נולד בכ"ח אלול ת"ש (הראשון לאוקטובר 1940), יומיים לפני ראש השנה — היום הקדוש המציין את תחילת השנה היהודית. ביום זה ישב ה'odon את כל בא עולם וושאפט, מי יחייה ומי ימות, מי ישלו וממי יתיסר... אך החרטה והתשובה מעבירות את רוע הגויה, ושעריהן פתוחים בפני כל,

אוריאל לא ידע עברית, כשהגיעו לקיבוץ לראשונה. דבר זה הציב על הcntnu לבר-מצווה והאריך אותה. על כן החליטו מורי לדווח את הברה מצוות בערך לחודש ימים. הבר-מצווה נקבעה ל"שבת בראשית", השבת הראשונה לאחר חג הסוכות. בני ידע בעל פה את הקטע שהיא עליו לקרוא בתרזה. יום לפני כן הוא קרא לפני בגואה את כל הקטע. אך באותו שbat, במשך רוב התפילה, הרגשתי אליו על גחלים. "הוא יתרגש, ואולי יגמג...". אמרתי לעצמי. הוא היה לבוש חליפת بد יפה, ניקט ומכנסיים קצרים, שקניתי בפאריס לקרה השמתה. היה חם. התליהפה הייתה יפה וגם בעימת, אך אוריאל לא היה שבע רצון בבחירה. הוא הסכים, שהיה יפה, אבל חשב אותה לא לגנטית מדי בשליל הקיבוץ, אפילו ביום הבר-מצווה, "אני לא רוצה להיות שונה מן האחרים" הוא הסביר לי. אבל לבסוף, למראה אכובתי, הוא נכנע.

הוא צעד קדימה, נרגע מעט, אבל מלא ביטחון, ובכלל צלול אמר את הברכות. הוא קרא בלי שגיאה את פרשת השבוע. עשיתו כמעט יכולתי

"אם מסוגלת הצענות להפרק בזמן כה קצר יהודים מטוגנו של רב מיזוס לבני אדם שכאלת, אם אלה הם פירוטיו של השילוב יהדות עם ציונות — למה לנו כל זה?" — חשבתי.

בחופשת הפסקת תש"ד (1954) ביקרתי באילת. עיר זו שוכנת בנקודות הדרומיות ביותר של ישראל, על חוף ים סוף, והדרך אליה חוזה את מדבר הנגב באחותם ימים. עוד לא היה כביש ראוי לשמו לאילת. שירות צבאיות נסעו בשבילים, וכל יום היה יורד מtos המביא תיירים מטה אביה. אילת טרם שימשה אז כנמל. הייתה זה מפרץ נפלא עם כמה בתים, בית קפה ומשוח מעין מזיאון, שבו קיבלו התיירים מידע על צמחיית הים ועל סלעי האיאורו. במרחק כמה מאות מטרים מהחוף היה שדה תעופה מואלה, שם נחטו. וכמה קילומטרים משם נראהה העיר הירדנית עקבה, השוכנת מול אילת אל תוף ים סוף. מצד שני — מתחורי העירה — הגבול המצרי. לא יכולתי להשתחרר מתכוונת הנמל הצער, השורי במקומו זה כאשר במצאת. ~

בביקורי ואחרון שנה קודם, השארתי ביבנה את מכוניתי. בעת באבב תש"ד (1954), השתמשתי בה לתור עם אויריאן מקומות רבים בארץ הקודש. התפעلت מון הבניינים החדשניים, מהగינות הפורחות בין החלות — ביקשתי למצוא רשותים וחובים נמסקל נגד לספקות שתפקידו אותו לאתrongת, אחר עוביתי את צרפת וויטול עסקי שם. ~

לעתים התיים הם מלאינייגדים. פחות משבוע לפני יום הולדתה השישי של מדינת ישראל ביקרתי ברמלה. עיר עתיקה זו, כעשרות קילומטרים מטה אביב בדרך לירושלים, נבחרה אותה שנאה ממוקם החגיגות המרכזיות של יום העצמאות. המצעד הצבאי המקובל ביום העצמאות, עתיד היה לティירן שם. ברחובות המרכזיים הוקמו בימות, עבר — נשפים בכל הארץ. "כמו יום הבטוליה בצרפת", כך אמרו לי. בעוד כמה ימים יוכו ניצלי אושבז, בוכנוואל וברגז'בלון לחווות במצעד של "החילים שלנו", "חיל הים שלנו" וה"שותרים שלנו". "המדינאים שלנו" ו"השגרירים שלנו" יתפסו את בימות הכהן. מטוסים מנוטרים על ידי טיסים "שלנו" יטוסו מעל לעיר. והכל ייכסו מהתרגשות כאשר יושר המנון הלאומי, התקווה. התלום אחריו גראות הימים שעברו... אך... האם הפליטים של אחוריו יוכרו את הפליטים של

היום, מעבר לגבול?

באתו ערבית גלית את הרהוריו למגילה הסמינריון ביבנה. "כשאני רואה את

זכות בשלווה נפשית. היתי אסירת תודה — וזה עד לעצם היום הזה — לאותם האנשים שטיפלו בבני במסירות כה רבה. למרות זאת לא סיפקה יהודותם של אנשי הקיבוץ הדתיות את כל צרכי. בשביili היהת תורה ה' כפי שנמסרה. למשה-האמצעי האידיאלי, הניתן לאדם כדי לפתח את תוכנותיו האישיות. מבחינה זאת נראה בענייני היה קיבוץ יוצרים את התוצאה ההפוכה. יותר מזו. הוכרב למען האינטרסים האלומיניס, לא רק שאיפות אישיות, אלא גם חיי המשפחה.

כנגד זה הייתה הקבילה הקונסיסטוריאלית של פאריס, שייצגה את היהדות הרשミת, מרכיבת כל הנראה מיסודות שונים לחלוון. הספקתי להזכיר בתוכה מבחן מגוון מאוד של אנשים, החל מלalto, שכמעט אין הבדל בין לבין הליברלים, ועד ליהודים הורדים מאוד, הטעונים תורה ובקיימות בה. רובם ראו את עצם "מסורתם", כמובן, שאין להם שום שאראנש. לא היתה זאת אבל מבקשים מעל למל להיות אורחים כמו בינוים בין היהודי הליברלי והיהודים שאני לפשטי; לא היה זה אלא שלב בינוים בין היהודי הליברלי ליהודי השלם, שהתגעה עליו, מבלי שאוכל להביע זאת במלים.

הרב מיזס, שבינתיים השתקע בירושלים, הפך לי לסמלי היהודי האידיאלי. הכרוני משפחה דתית מטראסבורג, שבעשו כיונה אוטו לרבות מיזס. אף שהיה רוחקים מגדלו של הרב, הם נבדלו מכל מカリ האחים. יהודותם הייתה עטומה, והם הקפידו יותר בקיום המצוות. היהדות לא הייתה להם דת בלבד, אלא גם דרך חיים, הגשמה האמת.

באותם ימים לא הכרתי את פרטיה ההיסטורית היהודית בתיזמננו ואת סגנון ה"פוליטיקה" הישראלית. רק אז ידעתי, שהפוליטיקה מללאת תפקיד תשוב ביצירת קהילות בישראל, והזהויות בכלל זה. קיבוץ יבנה השטייך ל恒נות המורה, "מחלגה דתית פוליטית וגם ציונית" — כך הסבירה לי אימה פיקאר. לא תפости מה לפוליטיקה ופשותה אצל דת ומצוות נוצרתי במרקחה בנסעה מארסטי לחיפה. על הסיפון הייתה קבוצת ישראלים צעירים, גברים ונשים, אמנים וספורטאים. אמרו לי, שזו ה"עלית" של ישראל, אך התנהגוותם הרהימה — אם לנוקוט לשון המעתה — את הנוסעים, אף הטובלניים ביזור. "את יודעת" אמר לי ישראי צער, "הגועזים ביניהם הם התימנים. כשהעלן הארץ, לפני כמה שנים היו כולם דתים. לגברים היו פיאות ארוכות, ולנשים כיסוי ראש. היום ילדיים הם אנשים חופשיים, ציוניים. ישראלים אמיתיים".

התיכון. חרדתי לגורלו של ילדי היחיד. שש שנים של למות עברו עד שחוותינו ארץ.

באוקטובר נתקבל אורייאל לבית הספר היהודי "יבנה" בפאריס, ולמד לקרוא בתנויות הבגרות, לילמודי היהדות הוא נכנס לבית מדרש לרוגנים, שאף הוא

היה תחת השגחתה של קהילת פאריס הקונסיסטוריאלית. שנה לאחר מכן, באוקטובר 1953, כשחזרנו לפאריס אחרי הבר-מצווה של אורייאל, יצירתי קשרים עם בית הספר על שם גיבר בлок באורוסי, על יד פאריס, בית הספר של האזופים היהודיים בצרפת. באותה שנה, וכמה שנים לאחר מכן, נotel בית ספר זה בידי לאון אשכני, הדוע בכינוי "מניטו". אביו, דוד אשכני, היה רב באוראן, שבאלג'יר. מדיה שניה הכנין בית ספר זה כעשרים תלמיד ותلمידה החלק השני של תנויות הבגרות. יחד עם זאת הם זכו למבוא ללימודי קדר, וטעמו טעם ראשוני של עינוגי המוטר התורתי, שרוב הנעור היהודי בימינו אינם זוכה להם. רבים מן החוזרים בתשובה גילו את היהדות באורוסי.

במשך שניםים ביליתי שם כל שבת וחג. אוירית המנותה והשלווה ששררה באורוסי תזקה אותו לקרואת השבוע בפאריס. יחד עם זאת נהנית מהרצאותיו של "מניטו". זו הייתה הפעם הראשונה ששמעתי תrzאות אמיתיות על היהדות. הייתה לנו קשייה בין כל תלמידי בית הספר ותלמידים שבאו אליו בכל טופשבוע, אבל היהתי מאושרת בין אינטלקטואלים צעירים אלה, שברובם התייחסו אליו כל חברותם. בשמה השתפתני בחגיגות ואירועים והחלהות של תלמידי בית הספר.

שנתיים אלה צינו בשביili שלב נוסף בהפתחותי, הגיע היום, שבו תשתי את הצורך להתקדם. במישור האינטלקטואלי היו דרצונו של "מניטו" מקור של תענגוג, אם גם לפעמים "אקרובטי" מרוי*. ביקשתי לתזור ללימוד צמוד יותר לטקסטים, פחות ספקולטיבי. היהתי זקופה למקום שבו מלמדים את המסורת, ואין ממציאות אותה מודש. כמוagi לבני כל החלטה השובט פניתי לרב מירום בבקשת עצה. לעולם תוא השיב על שאלותי, אך מעולם לא נקט יומה, כדי להשפיע במישרין. רב איננו מדריך למצפון. הוא מшиб

* אלה ששמעו את דבריו, יבנו אתConnie.

הנור שרנו צודע, וראה על פניהם את ביטחונם בគותם, אני חרד לבאות. מה יהיה על הארץ, אם נשכח שאנו חביב הכל לה?" — אמר לי, שקווע בעצב, מבט שלוח למרחקים, כאילו רצתה ברגע זה לתקור עתידות. אך מחשבותיו של היי נתנו דזוקא לעבר ולא לעתיד.

בר כוכבא הכניע את הצבא הרומי האדרי, שתחפש את הארץ אחרי חורבן בית שני ביד טיטוס. הגיבור הצעיר, כלו נערים וכות, שיתרר כמעט את כל הארץ מעול רומא. אחריו שהנינה אתaben הפינה למקדש השלישי מורייע לו כל העם, ואפילו רבי עקיבא רואה בו את מלך המשיח. האמונה הנפלאת כי הגעה הגואלת, מרוגינה כל לב היהודי.

אך שיכרנו הצלחה מעבר את בר כוכבא על דעתן, והשחznות מלאת את לבו. ביחסינו ובעצמי אינו מותיר אצלו מקום לספקות בדבר נצחונו הטופי. הוא בטוח, שיוכל לROMAIM בדרך הטבע, שאינו זוקע עוד לנסי ה', והוא איינו מקשיב לעצותיו של ר' עקיבא, מהיד וממעו לומר:

"רק זאת אבקש ממן, ה', אל תצא בצבאות אויבינו. אין לך ציריך לצאת בראש צבאותינו, זאת הגות לנו!"

רבי עקיבא הדורש מבחין מיד בטעותו, ומזהה שבר כוכבא אינו משיח ה'. הוא מתרה בבר כוכבא, שהצלת עם ה' אינה תוליה בגבורת צבאות או מדינית, אלא אך ורק באמונה בה, ובקיים מציאות.

בעות מצח מшиб בר כוכבא לרוכן של כל ישראל: "לא בעורת פרשנו התורה אליהם ברומא, אלא בעורת גיבורי האמיצים. דיל' מך ומחבריך?"

רבי עקיבא כבר רואה בתזונו את מפלת בר כוכבא, ובוכת במרירות: "יהי רצון, שייכמרו רחמי ה' על עמו האומל והאבון, וישת לוז גאלתו".

הוא עוזב את בר כוכבא, וגם רוח ה' סירה מעל מהנה בר כוכבא. המהיפה הרוחנית הנדולה — הפהה פחאות למורד מדיני גרידא. הרומנים שבים וכובשים את הארץ, עיר אחר עיר. היהודים נטבחים בהמניהם. يولיס סברוס שם מצור על בירתו, מעוזו האחרון של בר כוכבא. בתשעה באך, בו נחרבו מקדש ראשון ושני, פרצו הרומים את חומות ביתר, ושהטו בה חמימות ושמונגה.

אלף יהודים גברים נשים וטף. בר כוכבא עצמו מת בהכשת נחש. כל זה הבזק במוחי. וכי אין בתורה ובברית ימי ישראלי כל הלימוד לעתיד? בערב יום העצמאות עזבתי את בני ונת ארץ; אורייאל בא אחורי לצרפת ביזיל. בואו הרגיע אותנו. היהתי מודאגת מן המצב הבלתי-יציב במזרח

קנה חכמה קנה בינה אל תשכח ואל תט מאמרי פי.
אל تعזה ותשמרך אהבה ותצערך. ראשית חכמה
קנה חכמה ובבל קניין קנה בינה. (משל ד, ה-ז)

היה זוקקה לאמתלה כדי להגיע לשכית אקס-לה-באן. ביולי 1956 מצאתי
אמתלה נועלה: בוגל בעיות פעומות בדרכי הנשימה גזקטי למעינות רפואי,
ובחרותי באלוורד, בריחוק של שלשים קילומטרים בקרוב מאקס-לה-באן.
שם, באקס-לה-באן יכלתי לבנות את השבותות ולקנות מזון. היה בדעתו
לשכו חרר מרוחט ולבשל לעצמי. אוריאל נסע לחופשת הקיץ לקיבוץ
יבנה.

הגעתי לשכית בפעם הראשונה בערב שבת אחר הצהרים. עוביית את פאריס
מקדם באומו בוקר, בסיטראן היישן של העמוס בגדים, כלים וশמיכות.
היה זכייה לבושה החזאית קיצית, בשרוולים עד המפרק. קיצרתי את שערותי
לעוניה זו, כדי שלא אזדקק לספרית ממשך הקיץ.

השכית בנויות על ציזו של הר, היורד במדרון תלול, מוקפת חורשת עצים
בתוך נוף נפלא. למטה עמוק, למרחק כמה מאות מטרים בכו אויר, נמצא
אגם בורגיה והמלחול, ובמייניו משתקפים ההרים והשמיים המנганצים. השכית
שגיליתי בשנת תשט"ז (1956) הייתה מורכבת משני בניינים שניצבו בזווית
ישראל, והחצר שביניהם מוקפת דשא. הכל נראイ ישן, בלוי ואוכל תולעים:
הרצלות, הספסלים, השולחנות והמדריגות. בקומת הקירקע היו בית הכנסת,
חדר האוכל, חדר הלימוד, המטבח, חדר הכביסה ומשרדי המנהל — הכל
קטן עד כדי גיחוך, בעבר שעבים התלמידים שלמדו שם. אותה דלתות
ציינה גם את דירת הרב, ראש השכית, ואת חדרי התלמידים היו כה ישנות ושבורות, עד
השנייה. המיטות שנדרשו בצפיפות לחדרים היו כה ישנות ושבורות, עד
שגראו כמו אמבטיות. בחורף לא הייתה חימום. אבל יפי הטעב הסובב את

על השאלות המופנות אליו לאור התורה, ועל האדם להchalit, כיצד לתרגם
תשובתו לשפט המעשת. רק כאשר נוגעת השאלת מצוות המצוות, החשובה
היא זהה וחלקה, ללא מקום לפשרות. אז נפגשתי עם הרבה מייסס באילין,
הוא עקב מרוחק אחר התקדמוני, אך נתן לי למצוא את דרכיו בעצמי. אין
ספק, שהוא ידע את התועלות שספק כל אדם מנסינו שלו, ואף ידע, שלעתים
זה מסוכן מאוד שלא לעזרו בכל תענה ותנגדה.

למרות קשיי החום והידידות, שירתקו אוטי לקהילת אורתוס הקטנה, חילתי
לבקר בכית ספר זה אחרי שקיבנתי תשובתו של הרב, וגיליתי בשנת תשט"ז
(1955) את הקהילה היהודית באקס-לה-באן.

לא יודתי לסופ' דעתה, והסתכלתי בה מסמיקה מבושה.
— עלייך לכטוט את זרועותיך!
— אבל... hari יש לי שרוללים!

— אולם הם אינם ארוכים דים. הם צריכים להגיע עד המרפק. זהו הדיין — אמרה.

היתה זה באוגוסט. אף שלא השתכנעתו נגמרי, ולמרות החומר, לבשתי סודר של צמר. לא היה איכפת לי לכטוט את זרועותי, מעולם לא נתפשתי לגונדרנות ולא ביקשתי דזוקא לגלוות אותן. אף שאלתי את עצמי באוטו רגע, מחו

בכל כוח המשיכה של מרפק מעורט. את הסעודות באותה שבת סעדתי על שולחנה של משפחתי אורה, בדירתם הקטנה. השולחן נערך במטבח — שמשים גם תדר האוכל שלהם. לשולחן הסבו בעלת הבית, אני ותלידים. בראש השולחן ישב מר אורת, שפניו הרוים הובלטו על ידי נקון ארוֹ, שחור ורחב. הלילות הארוכים, שהוא עשה כימים בלימוד התורה, נתנו אותו פנויים אלה. למרות החלוק היין שלבש, הטעיה אשישונו ורשותם עוז על רואי.

שלווה, הארמניה ועדינותו שררו בשולחן שבת זה, בדברי התורים זה עם זה וביחסם לילדיהם, שחינוכם העסיק אותם בכל רגע. זמאה הייתה לדברי תורה, ומיר אורתה ריווה צימאון זה בשפע. ברכות רבבה השיב לשאלותי, כשם שהסביר לי ילדי בסבלנות, מה מצפה מהם הקדוש ברוך הוא, שיגדלו כייחודי טוביים, שומעים בקול הורייהם ותוליכים בדרך התורה. כמה בקשתי להקים בעצמי משפטה מעין זו ולראות את בני בונה בית כותה בישיבת אקסיל-ה-יבאן נגלתה לי השבת במחותה האמיתית, כתכילת מעשה שניים ואڑץ. לא רק הפסקה בעבודת השבוע, אלא שיתורו אמיתי של האדם. הלוא היא אפשרה לו לאדם להשתחרר מן העולם החומריא ולהתעלות מבחינה רוחנית. בדרך זו יכול הוא להזור ולזוכות בהודו וחדשו של אדם הראשון, יציר כפיו של הקדוש ברוך הוא.

שבת ראשונה זו, שעברעה עלי כחלום, שיכנעה אותה, שכדי להאריך מעט את השROLלים.

אמונתם של בני משפחתי אורה היתה עמוקה, וכונתם — מדבקת, בהשראות הגעתי לביטחון, שעם ישראל וטורתו על תרי"ג מצוותיה — אחד גם, ואין להוסיף ואין לגרוע. בישיבת אקסיל-ה-יבאן לא ראתה כל מעשי הערמה

הישיבה השכית את רקבון הבתים, שהיו שייכים אי פעם, לפני זמן רב מאוד, לוויקטוריה מלכת אנגליה. באיזור שרה אמונה, כי במקום זה נעלו אנשים בקשרו מים תתק栗ויות של מעיןומי גשמי. סיפורו אימה זה הדליק לבית את השם: "בית השטן". אך מאז תשטי'ז (1956) לא ידוע על אדם שאבד במקום זה, ולהיפך, מאז נוסדה הישיבה גלוו כאן רבים את זהותם היהודיית, למורות מצבם העולוב של הבניינים, הביעו כל הפנים שמהה, התלהבות ותורת תורה. כולן היו בלחת באמונות אבותיהם, בשעה שנשאו וננתנו בשאלות מסוימות ובסוגיה קשה של התלמיד.

מאז משה רבני ו粲רדים דברי התלמוד, ומהווים את התורה שבעל פה, מרבים לתלמיד ומאב לבן. הם נאספו ונכתבו אתרי חורבן בית שני, ונוסחו בניסוחם הסופי בתחילת עלי ידי החכמים שנאספו אחר החורבן ביבנה. ביניהם היה רבי עקיבא הגדול, שהיה בן למשפט גרים, ושתחילה למד תורה ורק בגיל ארבעים. המסתור מלמדת, כי משה רבני עבר במ"ט שערי חכמה, ואילו רבי עקיבא עבר בשער החמישים.

שמעתי על משפחת הגרה בסמוך לישיבת אַרְנָה. הם היו משפחה השובבה בקהילה, וסמכתה על קר, שהגב' אורתה תעוזר לי להיכנס לחוי עולם התורה, שהיו לי וחסם לחולוטן. נשוננסתי לביהם הם קיבלו אותו בנים, אך לא יותר מזה. נדמת היה לי, שראיתי מידת מסויימת של הסתיגות בקבלת הפענים שלהם. אך אמרתי לעצמי, שבודאי הם טרודים בהכנות לשבת, ולכן הם ממהרים.

ኒיצלתי את גשעות שנותרו לי עד לבניית השבת כדי להסתדר באזור הקרוב לדירותם, שכאילו היה תלוי בצלע והר מול הישיבת. קראו לו ה"קסקרטין", ובאמת היה זומה גם לביקתה וגם למעון קיז; כל שטחו חמישים מטרים, והוא בנוי מקרשים על עמודים, בغال המדרון. שטח צר זה היה מתולק לחימשה חזוריים וחדר אמבטיה קטנטן. שניים מן החדרים נשארו בשימושה של דרישת הראו לי את מיטתי באחד החדרים, שכבר שכנו בו כמה בנות, כולל מאורותות.

בשעה שתיתתי עסקה בהעברת המזוזות ותשミニות מן המכונית לתדר, ניגשה אליו בגרת אורה. בהצבעה על השROLלים שליל, אמרת בלשון חריפה:

— את נמצאת כאן בישיבה!

בכל קהילה אורתודוקסית, אינה סיומה של פגישה מקראית שלאלתורה שורת פגישות ארוכה. חתונה יהודית מסורתית. מתחילה עם ההצגה הפורמלאלית: השידוך.

כשmagigע בחור היהודי לפפרקן, או בחורה יהודית לפרקה, מתחפשים הזרורים מועמד החולם את ילדם. לעתים ממלאים מורים, ידידים או חברי הקהילה, את תפkid דהורים ובני המשפחת, כדי לסייע במשימה חזובה זו. הלא ידוע היטב, שמראה חיצוני עלול להטעות את הצער. חסר הגיסין.

הוויוג היהודי אינו מבוסס על ממשיכה פיסית, שלעתים קרובות אינה אלא בת תלוות, והעלולה לעוזת את השיפוט הצלול. הויוג היהודי בניו על הערכה והוקרה הדדיות, בסיס איתון, שעלי עשויה אהבה לצמות. על כן מתעניינים מציעי השידוך היטב בכל הפרטים, כדי להבטיח, שבעורות השם יתאיימו זה לזה בזוג, זוגוג יעלה יפה.

אין חתונה יהודית איחודם של שני בני אדם בלבד, אלא של שתי משפטות, העמידות לעוזר ככל יכולתו להביא אושר לבית ילדיהם ונכדיהם לעתים, אין דרך אחרת בשבייל המבקרים להחתון, אלא לפנות לשדן המקצועני. האמון שנוגנים בשדן תלוי באישיותו. הוא זוכה לתהמורה, אם השידוך מתקיים והויוג מתגשם. אך יש גם שדכנים העושים כל מלאכתם לשם שמיים, שלא על מנת לקבל פרס.

חתונת הראשונה שהשתתפות בה בשחוותי באקס היתה חתונתו של צ'יז שוויצרי, ג'ילבר בריזקר, שנעשה לאחר מכן/amid מראשי הסטינריון לבנות. הטפס התקיים בחצר הישיבה, ארבעה בחורים החזיקו בעמודי החופה, ומסביבם קהל גדול של ידידים ואורחים.

חתונת הופיע ראשונה, מלוהה על ידי אביו ועל ידי חותנו, בשילוב ידים אמרם. כנראה, הוא צם ביום החתונה ובווראי התפלל לא מעט, והcin עצמו תוך התבוננות עמוקית עזמית עמוקה ל夸ראט פרק חדש זה בחיו. הוא נראה תיוור מרוב התרגשות ל夸ראט רגע גדול זה. גם כל המשתפים בשמתה תורשמדו מראה עיניהם. החתן תשוף מקומו תחת החופה וציפה לכלה, היורדת אליו,

מלוהה אף היא על ידי אמה וחמותה-לעתידה. מרום, נערה נחמדה, שפניה האגלגלים ותחרים בחירות יפה ועינית צוחקות מאושר, הופיעה בשבייל המוליך לחופה. היא הייתה מקסימה בשמלת הכלילות שלה. צוועדת בין שתי האימאות היא סובבה את בעל-לעתיד שבע פעמים,

מחוכמים למצוא דרכם לעקוף את קיום המצוות, או להימלט לשם נוחיות מקיים אחת מהן. לא מצאתי שם ויכוחים פילוטופיים, שעונים אלא טפקולאציות של השכל, משימות ללא חכלית מעשית. אין דורשים מן הוללה מה שאינוקיימים בעצם; אחותה ושיזוין אמתיים שוררים בקהילה זו, לא אחותה זו שמטיפים לה הדמagogים, אלא זו שנובעת מקיים מצוות התורה על ידי הכל. בכל נשמה עבדו יהודים אלה את ה', ובכל כוחם ניסו להבין את היהדות ולהתקרב אליה. כך הם פעלו לקראת הייעוד שיעיד ה' לעם ישראל: "ויאתם תהיו לי מלכת כוהנים וגוי קדוש!"

אתרי שסימתי את טיפוליו הרופאים באלוورد התיישבותי בשםיה ליד משפטת ארורה, בטרף העץ הקטן עד סוף הקץ. היתי שופטה פעליה בחיי הקזילה; האונתי להרצאות בסמינר לבנות. סמיגר זה נסוד רק שנה קודם לכן, והנהלה ארגנזה מחנה קטן של כמה שבועות בעבר בנות יהודיות, שביקשו לנצל את חופשת הקיץ כדי ללמוד על התורה והיהדות. היו גם כאלה, שבדרן זו ביקשו להכיר את המוסד, לפני שהחלטו על המשך לימודיהם בשנה הבאה.

אני למדתי בהתלהבות רבה, והשתחפת בזיכורותם רבים. מעולם לא הייתה לי הזדמנות כזו לשוחת עם תלמידי חכמים כה הרבה במקום אחד, וללמוד בקצב כזה. אך עשיתי כל מאמץ לקים הלכה למעשה את מצוות המורה, בין אם בהכשרהبشر ובין אם בהכנת השבת. דוקא נגד מצוות אלה שמעתי לפני כן דברי ביקורת רבים: היו שראו בכך מין קנאות, והיו — שהסתבלו על המקימים אותן כעל מפגרים בשללם! לדבורה רק "הרעיון והכוונות הם החשובים". אך מה ערכו של רעיון שלא בסיס חומרי ומשעי? והלווא אין דבר חולף יותר מן העירין. איפה היה היום עם ישראל, לו לא קיים את המצוות במשך הדורות, המצוות המבטיחות את האמת הנצחית שה' נתן לעולם? גם שונאי ישראל בכל הדורות, מאיו הרומים והיוונים, שביקשו לעודם את עם ישראל מן העולם, הבינו כי קיום עם ישראל תלי בקיום המצוות, והצדקו בכך את רדיפותיהם נגד היהודים. וכל הגינויים שנגורו על ישראל היו מכוננות חמיד לביטול המילת ושמירת השבת, ולאו דוקא נגד איסור הגול וגילוי עריות או נגד מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

באקס זכייתי להשתתף גם בכמה חתונות, שהווננט אליהם. היו אלה של בנות, שישנתי אותן בתדר בסופי השבוע הראשוני. חתונה בישיבה, ובכלל

לmedi — קצת הביכה אותה, מאחר שהייתי הגיורת היחידה באותו מעמד. אמנס מתחן טاكت לא הסתכלו כי — לפחות אלה שהיו בתחום ראייתי — אבל לא ספק הכל חשבו עלי.

במועד מאוחר יותר חיפשתי פירוטים בספר רות, כדי להבין טוב יותר את השאלה שעורר "מניטו". מפирושו של ברטנורא ואחרים למדתי על תפיקדו של הנגר; אבל רק באקס-לה-באן תפסתי את מלוא המשמעות של הדברים שימושית בשנה הקודמת. בדומה לרות, שקרה את גורלה בגורל נעמי תמורה וניהם אותה בשעת צרתה, אך כל אלה הבאים ליתודות כగרים והולכים עד לקצת הדרך, לתוך כח רוחני חדש עם עיפוי מן הרדיופות ומון הנטיגנות. תפיקדו של הנגר הוא להגן ייחד עם כל היהודים התגננים, בכל ומיוחד על הנכס המשותף — התורה, בדרך שנ gag רבי עקיבא וגרים רבים אחרים. קשה לסבול את מבטי החשד, לעתים עם חירך רחב... לעיתים עם טיפה של בו, אך הרי זו חכלית האדם. למלא את הייעוד שה' הטיל עליו, יהיה המתריך רב ככל שהיה.

ימים אחדים לאחר מכון המכתי את ראש הישיבה באקס-לה-באן, הרב חייקין, ואת מהנהלה, הרב גרשון כהן, שבעדרו ממנה בימי וחופשתם. הרב חייקין, ליד ליטא, היה בזמנו תלמיד ה"חפץ חיים", ר' ישראל מאיר הכהן מראדין. ה"חפץ חיים" נחפרסם בכל העולם היהודי לא רק בשל ידיעתו העצומה בתורה ובגאל הספרים שכותב, אלא בעיקר תודות לאורח החיים המקודש שנידל. מדריך במצוות, עניו וצדיק הוא שימש דוגמה שהישרתה האצילהה על כל תלמידיו ועל כל מי שבאו אליו במאגע. שנחתמנה הרב חייקין לאש ישיבת אקס — שנוסדה אחורי המלחמה, על ידי חבר אליו ויל — הוא היינפה את כל מאמציו ליצירת אויריה דומה לו ש恢כיר בימי גערויו בשבעו להגלי ה"חפץ חיים". בסיעתה דשמייא עלה הדבר ביזו במידה רבה, הודות לימיודי והמורר האינטנסיביים. כל אחד מבני הקתילה ראה כתפקידו התשוב ביוטר "לעבוד" על עצמו. העוזרת החדית בין בחורי אקס תיתה יוצאת מן הכלל, והתוכחה הנעימה של אחד הרעים נחשבה למשה חד אמית. על ידי תלמידו הרב חייקין, היה ה"חפץ חיים" מנהיגה הרוחנית של קהילת אקס-לה-באן. הזכרת שמו התקופה הייתה לברכיה, ונוכחותו הורגשה בכל מקום. זכו בחרוגים יהודים והשפעתו ממושכים בעלייל את האמרה: רשיים בחייים קרוים מותים, וצדיקים במיתתן נקראו חיים.

כששירת הבוחרים מלאה אותה. כשהתפשה את מקומה לימיין והתנו חזל הס. אחד הרובנים בירך את שתי הברכות הראשונות, ברכת היין וברכת האירוסין, והתנו והכלה שתו מן הגביע, והחתן קידש אותה לו לאשה בטבעת כדת משה וישראל. אחריו כן הוא שבר ברגלו כס זוכחת שהונחה לפניו — וכבר לחורבן המקדש — וכל הקהל קראו "مول טוב". הרוב קרא בקול את הכתובת, ואורחים שונים נתקבדו בשבע הברכות, זה אחר זה, לאחר הברכה השביעית נשמעו מכל צד קריאות "مول טוב" לזוג הזוג, ואך האורחים בירכו זה את זה בלבבות. מוקפים בשירה של הבוחרים צעדו יחדיו לטעודתם הראשונה כאיש ואישה.

שנתיים מהדרי הישיבה הוכנו לשועדה, חדר לגברים וחדר לנשים. במשן כמהת שנות נישאו נאומי ברכה וביניהם — Shirat הקהל, שהשתתפתה בהם בכל לב.>.

האם אזכה אף אני אי פעם לאושר כזה? — שאלתי את עצמי באותוليل בדמות הארץ הקטן. כמה קגנאתי בכל הכלות האלה, שנולדו יהודיות ויכלו להונsha לא כל בעיות, לא אינציגנטים, כשברכות קהילתון מלאות אותן, מודיע ונגור עלי משמים לבנות שלשים שנה בעולם שלא רציתי בו, ושמעוולם לא היה באמת שלי? מודיע היה עלי לעבור דרך ארוכה כזו מלאת תחתלים וגזינגות?

ארבע שנים לאחר מכון עתיד תהיה הרבה מiosis לענות על שאלות אלה בצייטוטים מתוך התלמוד, העונה לשאלת השאלה: מודיע בשושנת כל כדי לבוא? התלמיד כאילו ביקש להסביר, שהגר, שעבר על איסורי תורה בימי גוינו, של אותה תורה שקיבל על עצמו לבסוף, חייב לכמר על חטאיהם אלה על ידי סבלותינו בימי גורונו. כל תקוטתי הייתה, שבני לא ידע נסיגות כשלוי, שהרי התגיאר לפבי הבר-מצווה, שבה נעשה אהובה למשuni.

בחג השבועות האחרון שביבתי בספר ג'ילבר בלוק באורסי, הימי ערה כל הלילה יחד עם התלמידים, ומקשiba להרצאותיו של "מניטו". כשהוא פירש את סיפורה של רות והוא העיר הערת, שנתרשם ממנה מאוד: "תפקיד הגרים הוא לחקק את קהל ישראל בימי חולשתה. אין עם ישראל זקוק לגרים כשהוא חזק, והכל אצלו כשרה". הצהרת זו — שהיתה פוגעת

הערתי התמימה הזכה אותה. "איפה את רואת בעניין זה את יד ה' ?"
הציונים עושים מלחמה כמו כל הגויים, הם אף רצחו את הרוון ברנדוט*,
נציג האורם, שהוא עלול להפר את מחשבותיהם. ואחר כך הקימו ממשלה

חילונית — בכל הגוים. מה כל כך על-טבעי בכל זה ? "

ידיעותי ביהדות היה אז מעות עדיין, וככלפִי צרפתி זה, שיטרב לקבל את דעתך, הגבתי בדרך הטיפוסית לישראלי: אדם זה הוא אנטישמי — חשבתי.
אך... הדין היה עמו, ארבע שנים לאחר מכן גלית בטלמוד את הסיבה,
מדוע מה שתחשבתי למבצע מבורך, ונתגלה לאחר מכן כהרתקה, נדונת
לכישלון מתחילה על ידי ה'. מלחמת תש"ח (1948) לא הייתה מלחמת
שטרור, אלא מרידה בה. ובתרורה, שנדרתה על ידי ראשי המדינה ורוב
הישראלים. היהודים דתיים, כמו אנשי "המורתי", הצרפו לאתיאיסטים אלה,
מן שחייו מפקדים בעזרת ה' או שחרורה להם הצלנות לחוכת לחשעה
המתהמתת לבוא. האזרפת לא ידע דבר על התורה ועל התלמוד, ובכל זאת
חשיבות העצמאית הבורית לו את הסיטואציה במלאות אין ספק, לא תסרו.

אנשי רוח ומשכילים בתוך שורות האנשים שיסדו את המדינה בשם הציונות.
הספקתי להכיר חלק מהם בבית גולדמן: אינטלקטואלים, פרופסורים, רופאים
ופקידיים בכירים. כיצד קרה, שלא השתמשו בהגion שלם ? כיצד לא הבינו
את הסיכון העזום, שהטכו הטילו אומה שלמה ?

העליתי את שאלותי בפני אחד מרבני הישיבה, אדם צעיר, מלומד ואינטלקטואלי
מאוד. לעיתים קרובות שיחתי לו את הרתורי ואת גילויו ונחניתה מהתערותין.
הסבירו היו בהירים, והוא ידע להרצות אותם בשיכנוו רב. אשטו הצערת
ששאהפה כמווני למלוד, השתתפה בשיחותינו בהגנה רבת.

הוא לקח את ספר דברים בידו, והראת לי קטע בפרק ד. בדרכו שלו, מדוייקת
וחמציתית כמנהגו, הציע את מחשבותיו :

בקשר למצוות התורה, בני ישראל שמעו בהר סיני, אמר להם ה': "ושמרתם
ועשיתם, כי היא (עוגנה, ותוסיף להיות) חכםכם ובינתכם לעני העמים..."
והוסיף: "בין גוים יש אנשים חכמים יותר וחכמים פחות. את השכל הנישר
חלוקת ה' בין כל בני האדם, אבל כשתונן ליהודים את התורה, לא נתן להם
* הרוון ברנדוט נפטר בחילול 1940 עם הימלר, וכך על ידי יהודים יהודים
מט羅יןשטיינט ומחנות אחרים. הוא נהרג על ידי הציונים ב-17 בספטמבר
1940 בירושלים. השווה: ר' משה שנפלד, "שורפי הכתנים מאשים".

באקס תפשמי מה הייתה הסיבה שלא הרגשתי טוב בזמן ביקורי בארץ ישראל,
מן אי-נחת, שנתבררה יותר ויותר. דבר שכח חוץ חיים הבהיר את הנושא:
"ואם מחשבתם של אלה לטובה ישראל באמת כמו שאמרם, ימנעו
את עצם מכל העניין והיה סוף לכל הצרות שיכומו מות.

"ולכאורה למה לי להאריך בזה, אחר שהאיסור מבוואר בכך, כתובות שלא
עלות בחומרה, משמע במתוך רב, ואני בוחמי אלל לחושש שעבירה גוררת
עבירה ואם יעברו על האיסור שלא עלות בחומרה, עברו אחר כך על המרידת
באמות, ויש לי צער להאריך מזעם.

"אני דיibrתי על לב אחד מהפירושים מהמורתי בארץנו, ואמרתי לו שככל
עשיותם נגד התורה ומה, והייתי עבינו כמתעתע, באומרו שאין דרך אחרת
להיפטר מהגלות ועוד מתי נימ탈 לגאולה בדרך נס וכו' ...".

בעורתו של אחד הרבנים מצאתי את המשפטים בגמר שציגת התפץ חיים,
בכתובות דף קיא (עמ"ד א) :

"ג' שבאות הללו מה ? — אחת שלא ילו ישראל בתומה, ואחת שהשביע
הקב"ה את ישראל שלא ימדו באומות העולם, ואחת שהשביע הקב"ה את
העובד כוכבים שלא ישתעבזו בהן בישראל יxor מד". ובהמשך הדברים
שם, מפורש העונש, אם יעברו ישראל על השבותות: "אמר להם הקב"ה
ליישראל: אם אתם מקיימים את השבועה מوطב, ואם לאו — אני מתיר את
ברשותם צבאות וכאיות השדה". ובמסכת סנהדרין (דף צח עמ"ד א) נאמר
עד: "אמר רבי חמא בר הנייא: אין בן דוד בא עד שחכלה מלכות הזלה
ミישראל, שנאמר זכרת חולולים במזמורות" ורש"י מפרש שם: "שלא תהא
לهم שום שלטון לישראל, אפילו קלה ודלה". והמלבי"ם (על הפסוק
בישועה י"ח, ה) מפרט יותר ואומר, שם יעורו הגויים לישראל במרדו, יאבדו
אף הם. והודיעו עלי לשם על הבתחת עתיד כה מלא אותות רעים.

באחד הימים, אחרי נסיעתי השנייה לארץ-הקדש, הופיע בוגוחותי צרפתי
אחד, לא-יהודי, את "בעוותיה של מדינת ישראל". אף על פי שהיה לי כבר
או כמה ספקות ביחס למدينة, הם לא שינו את דעתם, ולא ראיתי אז את
מדינת ישראל כ"בעודה" אלא כפתרון של בעית. "זהו מטהו מלואות, שנות
פוליטיות וככללית, מדינה זו אין לה בסיס קיום והיא לא מתקיים" — כך
הכרינו אותו צרפתי.

— "המדינה היא רצונו של ה', והוא תחকים בעורתו" — השבתי.

"ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו". הבנתי, שה' לא יעוז ליהדים מודדים למצוא חן בעיני העربים, יעשו מה שיעשו הבנתי, שוגם אם מתנהל המדינה על ידי יהודים דתיים, ה' לא יקבל מדינה זו, שעצם הקמתה היא בגדר איסור. הנגשה דתית אולי תוכל להאריך את משך קיומה, חשבתי, אבל מי יודע? האחריות הרובצת על יהודוי היודע את התורה ואת מצוותיה ואת איסוריה — כבודה הרבה יותר. יהודים דתיים בראש מדינה שאין לה מכיר בה... וכי לא תהיה זאת ממש התגורות כלפי שמי? אין יהודי רשאי ליהנות — גם לא הגאה גשנית — מדבר טרף, ובוחאי שאין רשיין לרכשו.

כתבתי לאוריאל מכתבים נלהבים, המתארים את גילוי ומחשבותי. תלייתי רקמות רבות בכך, שאראה את אוריאל לומד בישיבת אקס; הימי בטוחה שם הוא יהיה בחור יהודי לפי רוחי. בשחצתי לפניו את תכניתו, הוא השיב בקירות, הוא החיעץ עם תבריו ביבנה, ולא זו בלבד שאיש מהם לא עודד אותו לשם עלי, אלא למעשה גנאו אותו מכך. רק מתרך דרכ ארץ כלפי הוא גענה לי. אני מיתרתי אל מר כהן, כדי לרשום את בני לקראת הוםן הבא לישיבה. חשבתי, שאוריאל יוכל להמשיך את לימודי החול שלו בקורס' המוקומי, כשהוא גר בישיבה ולומד תורה, ובדרך זו לא ירגע את עצמו תלוש יתר על המידה מחוג חבריו.

חשיבותו של המנהל הגיעה לאחר ימים מספר. "נסמה לקל את בנך לישיבת גונתל לעזור לו בכל דרך אפשרית. ישנו רק עניין אחד המעיך עליינו" אמר מר כהן, "עם כל הכבוד שאתה ווחש לך, אני תיבב לבך, לכוסות מכאן ולהבא את שער־ראשך, אם — כי אני מקווה — את עומדת מעתה לגור בינוינו ולדאוג לבنك כאן בישיבה".

— אבל הרי אין לי בעל — טענתי, כשחנק תוקף את גרוני.

— אני יודע — השיב — אבל היהת נשואה בעבר.
— אבל הוא לא היה היהודי. וגם אני לא הייתה או יהודיה. למדתי, שהמתגידי הוא בתינוק שנולד.
— נכון בחלט, אבל זה אינו נגע לך. עליך לכסות את שערך — הוא סיים בפסקנות. נזכרתי בשיחה עם גרציה, שהיתה חברתי לתרו. היא שאלה אותי באחד הימים: רות, למה את מכסה שערך רק בשעה שאח מדילקה נרות שבת?

חיקם בשכל היישר. במלים אחרות, יהודי שעוז את התורה, המלמדת אותו את המותר ואת האסור, אין לו אפילו השכל הישר של כל גוי".

— ומה בדבר כל היהודים החפים מפשע, החיים במדינת ישראל, וכל אלה שאינם מקיימים את התורה פשוט מתוך ברות, אבל בעצם הם אנשים טובים — מה היה עליהם? — קראתי, וחשבתי באוצרו זמן על בני השוהה בקיומו לבנות בו את חופשתו.

— שה', יرحم על עמו — הוא אמר בעצבות. היהודים כבר סבלו כתה הרבה... מילים אלה והכירו לי את דברי התלמיד הברורים והמפורטים ביתם לגויים,

שהשביע אותם ה' לא לשעבד בבני ישראל יותר מדי. — אושביך, בוכנולד, מאוטהוואן... שישה מיליון יהודים, וכי אין זה עדין יותר מדי"? ! — שאלתי.

— "השביעתכם בנות ירושלים בצדאות או באילות השדה, אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפוץ". מפרשו של מדרש רבתה "ען יוסף" מסביר פסוק זה בשיר השירים כך: ה' השבע את בני ישראל לא לסיים את הגלות, אף אם דם יישפרק כמים ויסבלו את העינויים הקשים ביותר*. וזה מכבר הגעתו לכל מסקנה, כי דבריהם רבים במדינת ישראל אינם כשרו.

תחילת החפה עלי על הבו שרוחם ישראל לפני היהודי הדתי, והאייבה שהם נתנו ליהודים אלה הכאביה לי. אחר כך גורמה לי בעיטה אורתצ'ר רב: כנגד שביעות הרצון והואשור לראות יהודים התיים במדינתם עמדו רחמי לערבים הפלשטיינאים, שאיבדו את מולדתם ואת רכושם. אחרי שעברו עלי ארבע שנים מלחמה, יכולתי לתאר בדמיוני פליטים אלה החיים במחנות ותלאים בחסדי העולם. אמת, לא היו אלה מחותן ריכח, אבל איה סבל שרר שם! כיצד ניתן היה למנווע ילדים אלה מל茆ך להיות ילדי השניה! למרות הכל לא אבדה התקווה מבני לראות, שאי פעם ישפכו פניהם הדברים. שער תובה לא געלו מעולם. ואף המכabb החומרי יכול להשגנת לטובה בעורת השם תריבינה היישבות וירבו היהודים הדתיים.

היחסים עם השכנים הערבים יוטבו ויימצא פתרון לפליטים. אך כל התקומות האלה נמוגו, בשמעי את דברי התלמיד. שלמה המלך אמר:

* כך מפרש גם המתר"ל ב"באר הגלות" וב"נצח ישראל", רמב"ם ב"אגרת תפין" ורבינו בחיי בפירושו לבראשית פרק לג.

"הסירו את המטפהת, אמא, אין עוד שימוש", אמר לי אחורי גסעה של כמה שעות. הסברתי לו אז, מה שלא העוזתי לומר לו קודם לכן. אני יודעת, אם ציליל דברי היה חסר את "החותם" הרגיל, על כל פנים אוריאל השיב מיד, כי מוטב שלא אכסה את שעריו והוא לא יכנס לישיבת. "כך נחstorו שנינו מעצמנו קרבות מיותרים", חוסט.

ציפיתי לתגובה זו, אוריאל האב לראות אותי יפה ולבושה היפה, מצד שני הוא לא חי מעולם בסביבה חרדיות, והשינוי שהחל בי הביאו אותו (בקיבוץ כיסו רוב הנשים את שערן, אבל לא היה זה זאת חובה). מעל לכל, הוא הרגיש אותה דחיהה כלפי עצמות של הרבה כהן, שאכסה את שעריו. אבל לא נתנו לו להפשיע עלי, ואוריאל געשה תלמיד ישיבת אקס-לה-באן. שנינו השתנינו מאוד. במשך הזמן לא רק הבנו, אלא אף הרגשנו, שיש טעם לכך אחת ממצוות התורה. על כן אמרו בני ישראל במעטם הר סיני בשיובם לכל אחת מצווות התורה. בלב שלם "געשה ונשמע". באקס-לה-באן החלה לנו להיות את ייחודהנו בשלימות.

מאורעות כה רבים ציפו לי באותו קץ של שנת תשט"ז (1956). פגשתי אז לראשונה את משפחת גבירצמן, שראשה היה "רבי", ר' איציקל, היהודי פאטריארכלי בעל פנים עדינות וזקן לבן אדור. ר' איציקל בא לצרפת שנכבהה אחרי הברית הרוסו-גרמנית של 1939. היה זה גירוש אכזרי, אך הוא הצליל יתודים אלה ממתנות ההשמדה. הוא נטאלאן בגיל ארבעים, כשהיה לו שלוש בנות ובן אחד יחיד. שתי בנותיו האדולות ובנו נרצחו עם משפחותיהם על ידי הגרמנים, יהוד עם שישה מיליון הקדושים. מאז שנת תשע"ו (1946) חי הרבי בפאריס בישיבת אקס-לה-באן, שכיבדה מאד את הרבי ואת משפחתו. כבר שמעתי רבות על חסידים, ידועתי את התיטווארה של "החסידות", אך

מעולם לא גודמן לי קודם לאיפגש עם אחד ה"רבי"ים שלהם. התסידות היא תנועה ביוזמתו, בראשيتها ברוסיה במאה הי"ג, מייסד התסידות, הידוע בכינויו "הבעל שם טוב", חי בעיר מוביון. את הבעל שם טוב הטריד עתידם הרוחני של היהודים, שבגלל נסיבות שלא יכולו לשנות אותו לא היו מסוגלים להקדיש את חייהם ללימוד התורה. עליה בידו למשוך יהודים אלה

— מנין שאני מקיימת מצוה זו כאשר יהודיה, ובמובן זה אני מכשה תמיד את רashi. אני מכשה את שעריכי כל החמן, שהרי אין לי בעל. זה לא הגיוני — השיבה גוץיה. אין יכולת לנוכח פעם לך ופעם לך; או שאתה מכשה את ראש בקביעות, או שלא תכשי אותו גם בשעת הדלקת גורת.

— לא הייתי מעלת בעדרי להדליק נרות ללא כסוי ראש. — ואלו אמרו לך. שעילך לבסתות ראשך כל החמן, הייתה שומעת?

— כה, אבל איש לא ידרוש ואת ממני, הרי אני נשואה! הסבורי לרב גרשון, אני יודעת את הדין, ואלו הימי נישאה לאיש, הימי מוכנה לכسوות שעריך. אך אני ני יכולה להבין את הטיבה לקרבן כזה, כאשר לא חל שום שינוי במעמדי.

— חמי סמוכה ובוטחה — השיב הרב גרשון — שבדקו הדיבר בספרים, ואין כל ספק בנוקודה זו של ההלכה ביחס למעמדך האשטי. עלייך לקיים את התנאי הזה, אם את רוצחת, שבך יתකבל לישיבת. על כל פנים גברת אורה נתנה לנו להבין, שבודאי את תקבי הנסי זה, מאחר שאתה מקיימת את כל המצוות.

— טוב, שיתה לך — אמרתי, למרות הרגשותי הבלתי נוחה. אין לך דבר מורכב יותר מלבד האדם. אינני יודעת איך רגש מן הרגשות שההסירו את לבי לשמע דרישתו של הרב כהן היה חזק בביתר. מות שנים טעני מצפה לאותו אושר כאשר אפשר את האיש שהיה בעלי, שיימשך אליו בתוקף תוכנותיו המיסטיות והרוחניות ולא רק בגלגול ההיינונית. ואף על פי כן, עם כל שאיפותיו הרוחניות — ושארתי בת'אדם, שאינה מסוגלת להתעלם מן העבודה, כי השער הוא אחד מקישוטיה היפים ביותר של האישה. בשמהה הייתה מוכנה לכسوות את שער לי מהרתו נישואין, אבל הרעיון, שאצטרך לעבור שינוי זה בהדר שמתנת הנישואין — היה נורא בשביבי, ואפילו מבהיר! ועל אחת כמה וכמה, מפני שהחוצה לי כאן עסקה, עיטה בנשימה אחת עם מצוה! הייתה זאת טעות מציגי, שעמדתי עליה רק מאוחר יותר. הסתכלתי ברוב גרשון-ברוגן, כמעט בשינויו. "תלבשי את המטפהת כאן, ולא בפאריס" להש לי קול פנימי, כשעובי את חדרו. אולם הצלחתி להתגבר. דחתי פיתרון מטורף זה, של צבירות והעמדת פנים, וכיסיתי את שעריך. בני הגיעו לזרפת זמן קצר אחרי חג הסוכות. נסעה נמכונית למארטיסי כדי להביא אותו לאקס-לה-באן. בשנונגשו, היה שערינו מכוסת.

בבתי חסידים רבים אין הגברים ותנשימים מסכימים יחד לשולחן אחד, ויש בתים, שאר לא בחדר אחד, ובמיוחד לא בכיתה הרביה.

לקראת סוף הפסודה הופיעו כמה חסידים מתושבי השכונה, לבדים או בליווי נשותיהם ולדיהם. תדרו של ר' איציקל נתקלא מפה אל פה, והוא רופיע החוצה. בין מנה למנה ובסיום הפסודה שרדו מניגינות חסידיות. בין הקולות נשמעו היטוב קולו של הרב, המתמוגע עם קלות האחרים ועם קול התזונן, שהוא גם השותט בפלאלץ — יהודי חרדי מרומניה, שבא מן כפר קדם לכון ממאה שערים לחוויתם עם משפחתו בפאריס. קולו חזק והמתוק על כל הקולות האחרים. על פניו של גמסוביים, שפוכים המשחתה בשבת ותסיפוק להימצא במתנית הרב הקדוש. הכל כולל לאחר — בני האדם והעצמים כאחד. הפרוזדור החשוך, חדר המדריגות על מעליותיו הממולאות, הבית הרועה על קירותו הסודיקם — כל זה נעלם כלא היה. תדרו המואר לבנדוד השבת היה מעין גווה מדבר, מעין נקודה אור בתרך צעורה של עולם ותשכת הגלות.

אני ישבתי עם הרבנית ועם שתי בנותיה בחדר השני. הגדרלה — כבר מאורסת, והקטנה, ילדה יפה בת שמונה, בעלת צמות ארוכות. החדר היה מואר באור הקלויש של הנרות, ומתוך מחסה העלטה יכלנו להתבונן, מבלי לעורר תשומת לב, בכל המתרחש בחדר, שבו מקיפים האנשים את הרב.

משר כל אותו חורף ביליתי את שבתו בפלאלץ בבית הרב, או בישיבת אקס-לה-באן עם אוריאל, שונקל בקשימים בהסתגלותו לחייו החדשניים. דומות, ששם דבר בישיבה לא התאים לו — היחסים עם הבתוים, שונה לא הסתדר עם כולם, התמימות הבלתי נחות, ואוכל שלא, השבע רצון. "זהו מותה", אמר, "בשיעוריים מטיפים יותר מדי מוסר ולומדים פחות מדי תורה". הגרווע מכל — היו לו סככים עם השמאלי שעבד בישיבה, בחור צער שמשם מה לא סבל את אוריאל. בדצמבר, אחרי חופשת חנוכה, הוא עזב את הישיבת וסייע את השנה בבית ספר ייינה בפא里斯.

כמה שבועות לאחר מכן עזבו ר' איציקל ומשפטו את פאריס והשתקעו באנטוורפן, בלגיה, שם הייתה קתילה חסידית גדולה יותר מן הקבוצת הקטנה שבפאריס. וסענו פעמים רבות בין פאריס ואנטוורפן, ובשנים שלאחר מכן עשיתי חלק גדול ממוני בעיר זו. אוריאל, שהיה כבר בן שבע עשרה, וחור

על ידי שהביא שמחה לתוך חפילותיהם — בלויוי מניגינות — וכל שיגרת חיים היומיומיים. הריקודים והחסידים מפורים מפירים בכל העולם היהודי. הבעש"ט געשה מנהיגם של תלמידים רבים. שהגדול בינויהם — וירושו הרוחני — היה המגיד ממורייטש. אחד מתלמידיו, "בעל התניא" ייסד את תנועת חסידי לובאויטש, ותלמיד אחר, רבי אלימלך, הביא את התטיבודות לפולניה. רבי איציקל היה צאצא ישר לרבי מפروسם זה מפולניה.

בשעמדו לי עזוב את ישיבת אקס-לה-באן בתחילת הסתיו, אחריו שבני הסתדר בישיבה, ביקש אותו אחד הרבניים, הרב אליאבץ, לחתת עמי במכוונת ארגנו יינוט בשוביל ר' איציקל, שכן חזר קודם לכן לפאריס. ששתי להזמנתו לפגוש מחדש משפחתו זו, כי רציתי להיטיב להכירה מקרוב. אחריו שמלאתני שליחות, הזמין אותו בתו של הרב לעשות אצלם את השבת הקדובה קיבلتית את ההזמנה בשמה. היא התנצלה בפניו על שלא יכולת להציגו לי גם מקום ללון בביתם, כי היו להם רק שלושה חדרים בדירה, ושניהם מהם קטנים מאוד. הדירתה הייתה בקומה השלישית בבית ישן מאוד בדרך רוזיאת.

דירה חשוכת הפונה לחצר אהירות וללא כל גוחצות. רחוב רוזיאה הוא הרחוב הראשי של הרובע היהודי העתיק של פאריס, "הפלאלץ". דורות של יהודים שחיו כאן ראו מלכים ומהפיקות עולים ויורדים זה אחר זה. במרכזו חי היהודים בפאריס, פתח הרובע הוות שערו למגרים ממוקם אירופה ממשך מאות שנים, וגם בעשור האחרון התישבו שם יהודים ספרדים רבים, שהיגרו מצפון אפריקה. כמו כל הרחובות הסמוכים לו, רחוב רוזיאה הוא רחוב צר, מוקף בתים שחורים וגבושים, בני חמש ושמאות. אחדים מהם, שהוכרזו כמבנים מסוכנים בגלל אי יציבותם וכבלתי ראויים למגוריו בני אדם, חווקו בתמוכות ממשך שנים רבות. המדרגות נאילו חובקות את הבניינים, וכמעט תמיד הרחובות מלאים אדם. החניות שיכוות ברובן לסוחרים יהודים, וממציאות מבהר גדול של מוצרי כשרים. בחוץ פונים מחלפי הכספים ביידיש אל העוברים ושבים, על מנת להציג להם את שירותם.

אותה סעודתليل שבת ראשונה אצל ר' איציקל זכרה לי היטב עד היום זהה. בחדר האוכל יש רבבי בראש השולחן לבוש ב"ביקשה" המסורתית, הרקומה או בחליפת השבת, ועל ראשו ה"שטרינימל". מראתו מראה מלך ממש. משני צדדיו — חתנו ונכדו, ומסביב לשולחן — האורחים, גברים כולם.

7
צדיק בתמך יפרח, כארז לבנונו ישגה.
(תהלים צב, יג)

בillyתי את פורמים תש"ך (1960) באקס-לה-באן. למתורת היום, בשושן פורים (14 במרס) הפלגתי לנסיעה, שעלייה חלמתי זה שנימ: טרייסט, גובל יוגוסלביה, ואגרב — שם עלייתי על ה"אווריגנט אקספרס" לקוושטא. את סוף השבוע עשתי בעיר טרוקית זו יחד עם אנשים טובים מאוד, משפטתו של בחור מישיבת אקס-לה-באן, ואז באאת היציאה לבירות. שם שהיית שישה ימים בין יהודי לבנון. הם קידמו אותי בחמיימות, אף שלא ידע עלי דבר, בלבד מן העובדה כי ידידיהם בקוושטא, שהיו כמותם ילידי תלב בסוריה, היפנו אותו אליהם.

קהילה היהודית מנחתה ששת אלפי נפש. ששיםacho מהם היו קהילת בירות היהודית, מונתה העזה לשפר ידיותיהם ביוזמתם לא יכול ערחה רוחנית. למורות תשוקתם העזה לשפר ידיותיהם ביוזמתם לא יכול להתגבר על המכשול שעמד בדרכם — בידודם הפיסי. שני רבנים היו עמוסים בעבודת, ולא יכולו לספק כל צורכי הקהילה הם דאגו לתזונתי ביותר, ולימדו את הנעים יהדות עד גיל הבר מצווה. רמת לימaudi היהדות בבית הספר היהודי היחיד, "אליאנס" של חברות "כל ישראל חברים", הייתה נמוכה ביותר בغال המחסור בכוחות הוראה. רוב הילדים למדו בבית ספר נוצריים, ושכחו כמעט כמעט את מורשתם היהודית. הגורם היהוד שומר עליהם מפני התבוללות היה חוק המדינה, שאסר נשואות תערוכות בין בני דתות שונות. עם הנוצר בליל שבת. בדרך זו נזדמן לי להכיר את האבנים והבנות הדתיות

מרצונו התופשי לישיבה באוקטובר 1957, הצטרכ אל' בנשיאות אלה לבגילה לחגיהם. לעתים קרובות ביקרתי אצלו באקס-לה-באן; לעולם היהודי מאושרת לתזרע לקהילה זו, למרכו תורה זו. הפעם הסוגל אויראל כה יפה, עד שהחליט לheckדיש השנה השניה את כל זמנו ללימוד תורה.

הודות לאקס-לה-באן ולרי איציקל היינו בני ואנוכי יהודים חרדים ממש. לדבון לבנו, היו שנים אלה, הפוריות מבנהה ורומגנית, מלאות טרדות מסוג אחר. צרפת ניהלה מלחמה כדי להזוויק באלג'יריה, ואורייאל התקרב לגיל הגוועס לצבע. היה חשש שישלח לתוכית. שביעי-עשרה שבת קודם לכן ותמי מסוגלת לסכן את חייו ואת חייו משפחתי למען עצמת חי אהרים, ולפעול למען שחורה של ארץ, שנרגמה על ידי לגיונוטיו של מטרוף. אך עתה, ב-1959, לא יכולתי להשלים עם הרעיון להזכיר את בני יחיד במלחמות שנועדה — בגל אינטלקטואלים חמורים שהיה בסכנה — למנוע עם אחר מלהše תחרור. אחד הרובנים באקס-לה-באן היה מארץ הקדש. אויראל אהב והעריך אותו מאד. לעתים קרובות דיבר אותו רב בנותאלה על ביתה; כל משפטתו הייתה שם. כמה מחברי של אויראל החליטו להמשיך לימודיהם בארץ ישראל, וככשוו רצה גם אויראל להצטרף אליהם. לא התחתบทי במיוחד לרעיון זה. שוב לא ראייתי יותר במדינת ישראל פתרון כל בעיות היהודים, כמו שתשבתי בעבר בתמיות. קרובות היהידי יותר לדעת ההפוכה. אף על פי כן לא יכולתי להתעלם מן הצורך הדוחוף ביוטר. יום יום נפלו צעירים צרפת על אדמות אלג'יריה. נפילתו שם, של אחד מחברי ישיבת פובליין, סילקה את כל היסוסי.

בחודש חשוון תש"ך (נובמבר 1959) עזב אויראל את צרפת. הרב מיחס, שתהדרת לו על דבר בואה, המתין לו וטיפל בו כמו אב. אויראל הולך לישיבת בארא יעקב. אחרי כמה חודשים כתוב לי הרב מיחס, שאבא אף אני: "געיע הומן, שתשקל היקמת בית, אחד מידידי הצעיר בן אדם נחמד". *

סיידתי את ענייני והחלתי לנסוע לארץ החדש דרך לבנון וירדן. זה שנים שביקשתי להחفل לגדת המקומות הקדושים: ליד קברי האבות וליד תוכתל ומערבי. ביקשתי לעלות לרגל לכל המקומות ששרדו מגודלות עם ישראל לפני אלףים שנה.

* לא הייתה מעוניינת ב"אדם הנחמד", ولكن לא יצא העניין אל הפועל.

הירדנית — לתערוכתי יומיים שלושה. דפים אלה עטפתי נייר כף והסתמך
בתחתי צנצנת של משחת "ארדן".
— "מה יש לך להציג?" שאל אותו פקיז המכש.
— "רק חפצים אישיים".

— "בסדר, המשיכי".
בשעת הטיסה ישבתי ליד אישה אמריקנית. עתה היא המתינה לי ביציאה
בשדה התעופה והומינה אותה למוניות, שנשכלה בעבריה על ידי סוכנות
הנסיעות שלה. ליוויתה אותה למלוון שלה, ואז — לפִי בקשתה — הסכים הנาง
להסיע אותה למלוון אחר, צנע ותור במוירן. הוא השיע אותה בסבלנות רבה
מלוון למלוון עד שמצאתי לבסוף מה שבקשתי — מלוון קטן ושקט, בריחוק
של כמה מאות מטרים מן העיר העתיקה. כיצד יכולה במלוון סוג'

לאכול את כל הארוחות בהדרי?
יש אנשים הטענים כי בלתי אפשרי הדבר לאכול אויל כשר בנסיעות. לעיתים
קרובות ממששת טענה זו תירוץ, שלא לעשות כל מאץ. שמירת כשרות
איינה בעיה, וזה פשוט שאלת אלירגונן, אכלתני מזון יוצא מן הכלל מקופסת

כבד שנקנעה בפלאלץ, לחם ערבי, ויתמים, פירות ומשקה מרווה.
גם בחירת שמלת שהותם בירושלים, העמלה אוחזת בפני עצה מטרידה,
רובן שלא בא בחשבון לטיליל רחובות העיר העתיקה בשלמת כותנה,
או חומר קל אחר, כאשר שערם מכוסה כולם בפתחת, הקשורה אל מתחת
לטנטר. זהה תלבושתה של האשה היהודית התרבות, אופנה ידועה היטב
לערבים, אחרי שהיו שנוגים משך דורות. לפיכך חבשתי לראשי כובע מצמר
בעצורת שביס לבן. שליש מעלות היו לכובע זה: הוא כיסה את שער, והוא
היה נאה ואפק ניטראלי. מובן, ששאר בגדי היה חיבקים להתחאים לכיסוי הראש
שלוי.

בלבוש זה, כשאני כולי ציפיה וקוצר רוח, הלכתי לנמל המערבי. כשהשאלה
אחד מעובדי המלוון, כיצד הגיעו אליו, הצעיר עצמו עברבי אחד, בן עשרים,
ללוות אותי שמה. לروع מולי הגעתו לירושלים באחורי פרק ומן שבו התחליל
ההגדה המוסלמי, המציג את סוף חורש ראמאנן; משך ארבעה ימים רצופים
אין איש עובד.

"איות זימון אומלל", חשבתי, כשהלכתי ברוחב בין שורות המוסלמיים,
היהודים לפתחי בתיהם, מהם על מראם ולכושי המוור. העמדתי פנים,

של בירוט. אחרי התפילה הם שאלו אותי שאלות רבות על החיים היהודיים
בצפת, עניתי להם, עם שהתרתי לעצמי להעיר הערות אחות, שהם קיבלו
ברוח טובה. לבסוף הם הפיצו בי, שאבאו להרצות לפנייהם מהורת בעוגן
שבת שלם.

היה עלי לדבר בשבת אחרי הצהרים, ובבוקר עדיין לא הייתי מוכנה. חיפשתי
נוסא לשינה, והנה נודע לי כי בתנות גמור של בית הספר עתידות להיערך
שבת. כמו מן התלמידים היהודיים גטו שלא לווח על שנת לימודים שלימה
על ידי הימנעות מלהגש לתcheinות. הרגשטי חובה לעצמי, להזמין מעט יותר
מוסרי למיחסים שביניהם. פרשת השבוע נתונה לי את החומר לשיטתה. והיא
זו פרשת ויקתל, שבת מצואה משה את בני ישראל על הקמת המשכן, שבינויה
חייבת להיפסק ביום השבת.

האולם היה מלא מפה לפה כשהגעתי לשם בשבת אחרי הצהרים. גם תלך
מן החרים באו לשם. רק הוזות לכך, שתשוקתי לשכנע אותם חזקה מאיימת
הציבור שתקפה אותו, הצלחתו לעמוד לפני קהל כה רב. הסבירתי את הטעם,
מדוע חורצת התורה על אליסטור המלאכה בשבת — ששם מלאתה, תהית השובה
כל שתהית, וכך לא בנית אוחל מועד, איגנה יכולת לדוחות את קדושת יום
השבת. לפני שנפרדתי מהם, שמעתי לשמחתי הרבה, שכמה מן הנערים והנערות
הגיעו לכל החלטה, שלא לונת להבינותם אם לא ישנו את המועד. לפני
שזובתית את בירות נספפו עוד כמה שמות לרשותה זו שבעל פה. הייתה
הקדשה שם ורכשה לי יידידים חדשים רבים, ותייתני נרגשת מאוד שננספו
כולם במווצאי שבת לאחל לי נסעה טובא.

ביום ראשון בבוקר יצאתי לדרכי לעיר הקודש. לאחר שעיה של טיסת הייטי
בשדה התעופה הירדני קלנדיה, סמוך לירושלים. בלבד פועם מהתרגשות הצגתי
לשוטר הירדני את דרכוני. הוא בדק אותו לפטריו, התבונן بي היטב ושאל
אוחמי, מה אני מלמדת. — "היסטוריה" עניתי לו, וקיווית, שהשichtה לא תוארך
יותר. בשמלת האזרע עם שרולדים ארוכים ובכובע הצמר לראשי הייתה ניגוד
בולט ביני לשאר הנוסעים, שהבשו כולם בגדים קלים.

— "גם אני מלמד ההיסטוריה" הוא השיב בחוווק.
עברתי למחלקת המכס, מזוהדי בידי. לפני שיצאתי דרך מתקתי כל עקבות
לכתב עברי מקופסאות השימוריים של האוכל חcancel שהבאתי אתי. ומתחור
הסידור שלי הוצאה כמה דפים שאודקק להם בביבורי הקצר בירושלים

ראש חדש הוא "חזי מועד", ותגנשימים נמנעות מעשיית מלאכות מסויימות, מרבים בו קצת בסעודה, בשבת שלפני ראש חדש אומרים בתמי הכנסת חפילה מיוחדת, שה' יברך את חדש הבא, ותגדים רבים מבקרים בעבר

ראש חדש בקבורות הצדיקים ואומרם שם תפילה מיהודה.

ראש חדש בוקר שוב עברתי את העיר... ושוב מתחת אונטם המבטאים התקרנים אותו בוקר שוב עברתי את העיר... ושוב מתחת אונטם המבטאים התקרנים והעוניינים קיימה. דרכי היהת רצפה רגש וחתונות. שוב ושוב מצאתי עצמי פנים בפנים עם ילדים היוצאים פתוחות-מפתחו של אחד הבתים. אחדים מהם היו נצדדים לזרועי; ופעם זינקה מתרוך גומחה נסתה לדלה צעריה, כשהגענו לכוטל המערבי. ביקשתי מאד להתבזבז שם. אבל באותו יום לא זכיתי בשמחה של תפילה במקום זה, והקדוש בביתה. מורה הדריך העברי שלי עמד בפני כל מאמציו הדיפלומטיים לשלה אחות מעל. ככל שהפצרתי בו לעובני, כן דבק بي. עייפה, ובתקווה למצאות את סבלנותו, התישבתי על

אתה המדיניות, מול הכותל. אך הרא ציפה בקור רוח, בשעה שעברנו על פני משפחות וחיללים, כולן תמהים על נוכחותי. עד שבסתוף נמאס לי, התפלתי תפילה קצרה ליד הכותל, כשעבר במקורה זוג ערבי. האיש נשא בזרעונו יلد קטן. עיניו הכהולות ניצטו פתאות בשינאגת, כשראה אותי: "איך את מעזה לבוא הנה לשאול עוזות השמים, כאשרם היהודים לסתת מאתנו הכל, והפכו אותנו ואת ילדינו לחסרי בית?" עזק. בלב נבע פגיעה ממש, ומורה הדריך אחריו. וכי יכולתי לשמר טינה לערבי זה, שהניס אותה? היהודות מלמדת אותנו, לא לדון את חברך עד שתגיע למקוםו. איש זה היה אחד ממאות אלפיים בני אדם, שאיבדו הרבה — אם לא הכל — כshedod בן גוריון החליט, שהוא רוצה לעמוד בראש מדינה.

אותו ערב שאלתי את מנהל המלון, מזע כל כך קשה לתיפור ממורה דרכ בעיר זו, ולמה, מאי הגעת, הצעיר עצם כל כך הרבה צעירים ללותה אותו.

— "האנשים עניהם מאד פה" הוא אמר, "הכנסתם יחידה היא מן התירועות, שלrous המול איננה יכולה לפרנס את כולם. רבים מחוסטי עבדה. הערים מגנסים להתיידד עם זרים, בתקות, שאחד מהם ייצור קשרים עליהם, ויזכו לביקור באירופה או אמריקה. שם יוכלו לעבוד ולהתפרנס בכבוד. ירדנו היא העניה בכל ארצות העולם, הכל מבקשים להגר ממנה".

למהרת בשמונה בבוקר תורתן לכוטל המערבי. אותו יום שני (28 במרץ) היה ערב ראש חדש ניסן, החודש שבו יצאו בני ישראל מצרים. לפי המסורת

כמעט הגעתו למחו צפוי, כשהזופיע פטאוםILD קטע שהתחילה לכלת לצדי. לבני נפל בקרבי. "שוב כמו אתה... לא אוכל להיפטר מمنו לעולם", החבתי. אך בדרך אינטינקטיבית חשתי, שילד עברי זה שונת הדרך כלשהו מאלה, שטימנו זהה עתה ללגלג עלי. לבשו היה דל, אבל נקי, ופניו חריצניים הקטנים, המוארים בעיניים שחורות ויפות, היו מעוררות אמון. כמורה דרך שקט הוא הוליך אותי הישר אל הכותל, שהיא ריק להלוטין מאים בשעה מוקדמת זו.

מאפקת בഗל נזחוחו של הילד, יכולתי רק לעמוד שם. כשהוא הבחן בהיסוסי, ניגש איש קטן זה אל הכותל, השעין את מצחו וכפות ידיים הקטנות אל האבניים הענקיות, והתחילה להחנונו בדרך היהודים המתפללים, וכמעט ללא מילימ סימן לי לעשות כמותו. מי היה ילד זה, שבא לתורו לי את הדרך? הוא בודאי לא היה יותר מבן שמנה, ותורי זה שטים-עזרה שונה לא היו יהודים בעיר העתיקה... כشدמעות נקודות בעיני בעניתי להזמנתו של מלאך זה, שלא לשם לב לך, שאנשים עלולים לבוא ולראות אותו. התפלתי ובכתי ליד הכותל ומערבי בזוקר זה של יום כיפור קטן, ערבי ראש חדש ניסן, בדרך שעשו דורות של יהודים מארחובן בית ה'.

קבוצת תיריים עם מורה הדרכ שלחם הפסיקו את תפילה לכמה דקות. סרתי מן הכותל — הילד כל הזמן לדי — ותיכתי עד שליכו משם. זו הייתה קבוצת תיריים דובי אנגלית, ומורה הדרכ ספר להם את חולדות הכותל. לרובת האירוגניה הוא סיים דבריו בהערה, שווה שתים-עשרה שנים אין

בחיפושי הגעתי עד שער של הדר הבית ליד הכותל המערבי. יהודים אסורים לדרוך על אדמה קדושה זו, בגלל טומאתנו מאי' חורבן הבית. הקפדי שלא עברו בשער, למרות הרצקוניותם של מוכרי הרטיטיס, שהזמננו אותו לבקר במסגד שעלה מקום המקדש. פגשתי מורה דרך, והסבירתי לו את בעיתי. "מהר בבוקר אסיע כמה תיירים לחברון", הוא סיפר לי, "יהיה מקום במקונית גם בשבלן. ניגש ליד שער הכותל בשעה שמוגנה בדיקך".

חביב לולם, ומוכן לשרת, שאל אותי מנהל המלון באוטו ערבית, את היום יפה. אמרתי לו, שננהני מאד וכי יש בדעתך לבקר בחברון למחהרה.

— "האם תמיד את מכסה את ראשך, גם בחוות הבית?" הוא שאל פתאום — התחלתי לשאלתו הבלתי צפוייה. מובן, שאיש לא ראה את שער, אבל באותו בוקר הימי במאצע החפילה כאשר אחד המלצרדים דפק בדלת. מתוסר מהשבה הבינוחית את דפי הסידור שהיו עלי השולחן לד מיטה. האיש הנית את המגש עם ארוחת הבוקר על כסא ליד המיטה. מעולם לא נגעתי במזוון שהביאו לי, אבל תמיד דאגתי כי ייעלם בדרך כלשהי, שכן לא היה לי תירוץ לסרב לקבל את הארוחה הזאת, הכלולה במחair הדרור.

— "אני מצוננת" עניתי בקול מעורר חמללה. היהת זו חצי האמת, לפי שבאמת הימי מצוננת. החלפנו עוד כמה מילים, וחזרתי לחדרי. ביום שלישי בוקר, באותו ראש חדש ניסן, הימי בשער הכותלים רבע שעה לפני הזמן. השעה שמוגנה עברה, שמוגנה ורביע, ואין רכב ואין מדrik. "מורי הדריך" והשווים לא חדרו מלטורייד אותו.

— "האם אני יכול לעוזר לך במשהו?"
— "לא, תודה, אני מתקה למוכנותך".

השעה הייתה שמנת וחצי. כבר עמדתי ללבת שם, כשהויגש אליו ערבי בלבוש אירופי, דומה לאלה שהטרידו אותי בארכאים ומשם הדקות לאחרונות. גם הוא הציע לי את עורתנו. אני יודעת, מה הניע אותו באותו רגע לספר לו על מצבי. בין הගורמים לכך היו בודאי הזמן התקיר העובר, הידיעה כי במסגד בחברון יסגור בשעה אחת-שעה. ושם היא ותבטחו החביב והאוד שבל האיש. "אני מתקה למוכנות תיירים שהיתה צריכה לצאת לחברון בשעה שמוגנה. אני מתקה כבר לשותת רביע שעה ואני יודעת מה לעשות".

— "בודאי חל شيء בתוכנית, והוא מורה דרך אינו נושא היום לחברון. אבל אם אתה רוצה להגיע לשם בזמן, عليك לצאת מיד לדרך".

יהודים באים להתפלל כאן. איש לא שם לב אלג, גילד הקטנו שתיה אתי הרנית כמה זאטוטים, שבאו לבקש ממתקנים או כסף. אחרי שהקבוצה הלכה משם חזרתי למפליח, כשאני מנתקת את זאנבים הקדושים, שהיו בהישג ידי. בינו לבין טיפס הילד הקטן לגובה שורת האבני השניה ורחק עצמו בין שני גושי אבני בנבר. השלישי, כפי שהבנתי אחר כך, הוא ניסה לשבו חתיכות קטנות מן האבן הקשת ההיא.

בראותו אני מוכנה ללבת, והוא ירד והתקרב אליו, משך מעט בשרוולו לסמן לי שיש לו דבר מות בידיו. הוושטי לו את ידי. ללא מילים הוא שמט לתוכת חמיש אבניים קטנות — פרי عملו. הילד ליווה אותו עד כברת דרן. כשראיתו שהוא עומד לעזוב אותו שמעתי לモר ידו מטבחות אחדות. לחתמוניו הוא סירב לקבלן, עד שהפצחתי בו. ילד קטן זה, שסירב לכתחילה לקבל בספר של תיירות שהוא ואדריך לכותל המערבי, הוא תידה בשביili עד עצם הימים הזה. באוטו בוקר חורמתי למולני מאושרת.

אכלתי אורחות הצהרים בחרדי. ומן קצר לאחר מכן חורתי ויצאתי, כדי לאregn את הנסעה שתכננתי ליום הבא לפחות רחל בביתיהם ולקבר האבות בחברון. אמרו לי, שיש שירות אוטובוסים סדייר בין ירושלים וחברון, אבל שירות זה לא שמש תיירים רבים, ורוב הנוסעים בו היו תושבי חברון, המתליכים בין ירושלים וחברון.

בעיר העתיקה, שהיתה כמעט נטושה בשעת צהרים חמה זו, פגשתי פקיד איום, נמיין יוון, שכבר גר בה מזה כמה שנים. סיפרתי לו על מוכנותי ליום הבא. "איןני מיעץ לך לנסוע שם אחר", אמר לי, "בארכעה ימים אלה חוגגים המוסלמים את חגם, והמסגד שעל הקברים יהיה מן הסתם סגור לתיירים". בששלאנו בענין, הבתוינו לנו, כי הביקור יהיה אפשרי. "איןנו יכולה לנסוע לבקר לחברון, זה לא היה נבון". הוא הציע להביא אומי' לאחת משכונותיו, amo של ילד בן שתים עשרה. "אני חושב, שתיא מרצה לו ללוות אותך, כדי שישתכר מעט כסף". אחר ניסיונו באותו בוקר ליד הכותל חשבתי את הרעיון למצוין.

אך למרות כל דבריו ותmercuni הדיפלומאים לא הסכימה דאם. לא ניתן לשכנע אותה בשום מחיר. "היא פליטה פלשטיינית", הסביר לי הפקיד. "היא סבלה הרבה ונשאר לה רק הבן האחד". לפני שנפרדנו הוא נתן לי את מספר הטלפון שלו. וביקש שאפגוש את אروسתו, שהיתה גאתה בה מאוד.

— "אָקַח אֹתוֹךְ לְתִבְרֹזּוּ".

— "אֲבָל מָדוּעַ? בּוּדְאי יֵשׁ לְךָ עֲנִינִים לְסִדְרָן. מְדוֹעַ תַּעֲזֹב אֶת הַכָּל כִּי לְעֹזֵר לְאַדְם זֶה, שְׁבָקוֹשִׁי אַתָּה מִכֶּר חַזִּי שָׁעָה לֹא הִיִּתְרֹצֶה לְ...".

הַאִישׁ נִיחַשׁ כְּנַרְאָה אֶת חַשְׁשׁוֹתִי וְהַפְּסִיק אָוֹתִי בְּחִזּוֹק.

— "אֶל תְּדַאגִי, גְּבוֹרָתִי. אָבִיא אָוֹתָךְ לְחַבְרוֹן בְּבִיטְחוֹן. אַנְּיָה רֹצֶה לְעֹזֵר לְךָ מִפְּנֵי שָׁאָנוֹי חַשׁ, שָׁאָלוֹקִים שְׁלֹחַ אָוֹתָךְ לְךָ וְזֶה הַכּוֹל!"

לְבִי דִילָג לְמִשְׁמֻעָה הַדְּבָרִים הַאַלְתָה. כָּמוֹ אַתָּמָל, הַשְׁמִים מִסְיעִים לְיַיִן, כָּל-

חַשְׁשׁוֹתִי גָּמוֹנוֹ.

כָּאַרְבָּעִים קַיִם מִפְּרִידִים בּוּנִין יְרוּשָׁלָם לְחַבְרוֹן. הַכּוֹבֵשׁ שְׁבִינִיתָן הָאָהָרָן, לְעִתִים תָּלוּל מְאֹוד. הַגְּנִיסְתָה נִרְאָתָה לִי קָצְרוֹת מְאֹוד מִפְּנֵי שְׁלָא חַדְלָנוּ לְשׁוֹחֵת עַד תּוֹם הַגְּנִיסְתָה. דִיבְרָנוּ עַל דָת וְעַל פִּילּוֹס֋ופִיה, וְהָא שָׁאָל אָוֹתִי שְׁאָלוֹת לְחִנּוּךְ סְמוֹכוֹת.

אִישְׁוֹתָר רַבָּה, שְׁנִיסְתִּין לְעֹנוֹת עַלְיוֹן מְבָלִי לְחַשּׁוֹף אֶת יְהֻדָּותִי.

— "זֶה וְמַن רַב שָׁאָנוֹי רֹצֶה לְהַתְּפִלֵּל לִידְכָּרִי אַבָּוֹת, שִׁיחְטוֹלְוָה בְּשָׁמִים לְמַעַן וּלְמַעַן הַיקְרִים לִי", הַסְּבָרָתִי.

הָוָא דָמָם גַּאֲמִין, אִינְמִילְגָּנוּטִי וּרוֹגִישׁ, מַכְנִיס אָוֹרָחִים כִּיאָה לְעָרְבִּים, בְּנֵי אַבְרָהָם. הָוָא אָמַר לִי, כָּמָה הָוָא מְאֹושֵר לְעֹזֵר לִי לְדָגְשִׁים אֶת בְּקָשְׁתִי.

— "זֶה כְּבָדָה בְּשִׁבְלִי!"

חַשְׁתִּי, שְׁלֹא יִתְהַלֵּל בְּחַבְרוֹן מְבָלִי לְעוֹזֵר סְקָרָנוֹת וּכְעָם. נִיסְתִּי

לְחַקּוֹר אָוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ כְּזֹאת, שְׁתַּכְנִין אֶת הַגְּנִיטִי בְּמִקְרָה שֶׁל אִירּוֹעַ כְּלָשָׂהוּ.

— "זֶה יוֹמִים שָׁאָנוֹי מִטְּלִיחָה בְּיְרוּשָׁלָם וּרְאִיתִי אֲנָשִׁים וּנְשִׁים רַבִּים. מְדוֹעַ

לְעַתִּים כֹּה קְרוּבָות אַנְּיָה רֹואָה שִׁינָאָה נִיצְתָה בְּעִינֵיכֶם כְּשָׁהָם וּזָאָם אָוֹתִי?

מַה יִשְׁ בַּיִ, שְׁאָן חָנָגִים אַוְתִּיבִים פָּה?"

הַאִישׁ חִיֵּיךְ.

— "אָתָּה רֹצֶה שָׁעָנָה לְךָ בְּגִילּוּי לְבָ ? לֹא תְּכַעַטִּי ?"

— "מַוּבָּן, שְׁלֹא".

— "מְרָאָךְ מְעוֹרָר שִׁינָאָה בְּלֹבָא אַלְהָה שְׁאַבְדוּ הַכָּל לְפָנֵי שְׁתִּים-עֶשֶׂרֶת שָׁנָה. אַתָּה גְּרִיאִתִי יְהוּדִית בְּמַאתָה אַתְזּוֹזִים".

אוֹתָה תְּשׁוּבָה רְאִיתִי בְּפָנִים רְבָוֹת בְּמִשְׁךְ יוֹמִים אַלְהָה. צָעִיר, שְׁכָמָעַת הַתְּחִכָּה

בְּעַוּבָרוּ לִידִי אַמְשָׁ, הַפְּלִיטָתִי אֶת הַמִּילִים "שְׁלָום לְךָ". לֹא נְרוֹתָעָה וְהַמְשִׁכָּה

בְּדֶרֶךְ כֹּמִי שְׁאָנוּ מְבִין, כִּי הַתְּכִונָתִי לְמִקְרָה מַעַן זֶה, אֲךָ עַל פִּי כֹּן לֹא

צִיפְיָה לְתְשׁוּבָה גְּלוּיה כֹּוֹ מִפְּיַ הַמְּדִרְיךָ שְׁלִי. רְצִיתִי לְשָׁאֹל אָוֹתוֹ, מַה אָמָ

— "אִין לִי כָל אָפְשָׁרֹת לְהַגִּיעַ שָׁמָה".

— "יִשְׁ שִׁירֹתִ מְנוֹנִית. בָּרוּא אֶתְּנִי וְאַשְׁגִּיג לְכָדְקָה".

הַלְּכִתִּי אֲחָרָיו לְשָׁעָר שְׁכָם לְתַחַנְתָה הַמְנוֹנִית. נָוֹתֵר מָקוֹם אֶחָד בְּמִנוֹנִית, שְׁעַמְדָה לְצָאת לְחַבְרוֹן בְּעֶד עֶשֶׂר דָקָות. הַאִישׁ הַוְמִין מָקוֹם בְּשִׁבְלִי, מִיהָר לְדוֹכָן

פִּירְוָת וְהַבָּא כִּמָה בְּגָנוֹת, וְנַתֵּן לִי אֶוֹתָן.

— "קִתְּה אֶת אֱלֹהִים, אָוְלִי חַתִּי רַעַבָּה בְּדֶרֶךְ". הַרְגְּשָׁתִי, שָׁאָוכְלָ לְבָקֵשׁ אָוֹתוֹ עַד טּוֹבָה.

— "הַיִּתְיָה רֹצֶה לְטַלְפֵן לְקָוְנְסָל שְׁלִי לְפָנֵי הַגְּנִיטִיעָה. הָאָם וְהַאֲפָשָׁר ?"

— "כֹּנְ אֶת תְּמָהָרִי. אָקַח אֶתְּנִי רְחִנּוֹת, שְׁבָה מְכִירִים אָוֹתִי. תָּכוֹלִי לְטַלְפֵן מִשְׁמָה".

אֲחָרָי שְׁבִיקֵשׁ מִהְנָגָג, שְׁלָא לְמִסּוֹר אֶת מִקְומִי לְאָדָם אַחֵר, הָאָהָרָן יְהִי אֶתְּנִי לְחִנּוּךְ סְמוֹכוֹת.

בְּגַל הַחְגָּה הַמּוֹסָלִמי (שֶׁל סִוִּים הַרְאָמָאָדָן) וּנוֹצֵר קַוְשִׁי לְהַשִּׁיג אֶשְׁרָת יִצְחָא מִירְדָּן. נְדָרְשׁוּ יוֹמִים כְּדִי לְהַשִּׁיג אֶת הַאֲשָׁרָה, וְתִיְהָ זֶה כָּבָר יוֹם שְׁלִישִׁי.

רְצִיתִי לְהַיְמָגָע בְּכָל מִתְּרַבְּלָות אֶת הַשְּׁבָת בְּמִלְּן. וְכֵי כִּיצְדִּיקִי לְהַדְלִיק שְׁמָ נְרוֹת שְׁבָת ? הָרִי כֵל רְגָע עַלְולָ מִי מְעוֹדָבִי הַמְּלָנָן לְדָפֹק בְּדֶלֶת.

אֶחָד הַפְּקִידִים הַחֲוֹרְנוּמִים בְּקָוְנוֹסָולִיה בְּמִשְׁךְ הַחְגָּה עֲנָה לִי, שְׁאָין הַשְּׁלְטוֹנוֹת הַיְּרָדְנִים נּוֹקְטִים כָּל צָעִדים בְּמִשְׁךְ אַרְבָּעָה יָמִי הַחְגָּה. אֲבָל הָאָהָרָן יְעַצֵּן לְהַבְּיאָ לְקָוְנוֹסָולִיה עוֹד לְפָנֵי צָהָרִי הַיּוֹם אֶת דָרְכָוֹנִי.

כְּשַׁחְרְנוּ לְמִנוֹנִית גִּילְגָּנוֹ, כִּי לְמִרְוּת הַבְּתַחְתוֹן מְסִירְ הַנְּגָג אֶת מִקְומִי לְאָתָר.

— "אָסְ תְּחִכִּי לְמִנוֹנִית הַבָּאָה" אָמַר מַלְוִי, "חַאְתָּרִי אֶת שָׁעַת הַבְּקִור בְּמִסְגָּדָר. בּוֹאֵי אַתִּי".

הָוָא עַצְר מִנוֹנִית וּמְסִירְ לְנָגָג כְּתֻובָת עַרְבִּית.

— "לְאָן נּוֹסְעִים ?"

— "אַנְּיָה חֹשֵׁב עַל מִכּוֹנִית. אָסְדָר לְךָ אֶת הַגְּנִיסְתָה לְחַבְרוֹן". חָשְׁבִּי שְׁהָא

הָוָלֵךְ לְהַשִּׁיג לִי מָוֶרֶה דָרֶךְ פְּרִטִי וְהַשְּׁלָמִתִי עַמְּ הַעֲבֹדָה, שָׁאַגְּטָרְךָ לְשָׁלָם יוֹתֶר מִמְּה שְׁחַשְׁבָּתִי. לֹא הַרְגְּשָׁתִי בְּנֹוחַ... אַךְ אַחְפֵלְלָ לִידְכָּרִי דָאָבּוֹת כְּשָׁמוֹרָה

הַדָּרֶךְ עַוְקָּב אֶחָדר כָּל מַנוּעֲוָתִי. נִסְיּוֹנִי מִבְּיַקְרִי הַרְאָשָׁון לְדִכְוָל לֹא

עַד אַתְּיִ בְּיוֹתָר. הַמִּנוֹנִית עַצְרָה לִידְ מַוְסָּךְ. מָוֶרֶה הַדָּרֶךְ נְשָׁא וְנַתֵּן עַרְבִּית

עַמְּ מִי שְׁהָיָה כְּנַרְאָת בְּעֶל הַמּוֹסָךְ. הָוָא נִיהָל שִׁיחָה טְלִפּוֹנִית. אַחֲרִי זֶה הַוּסִיבָה

אוֹתִי בְּמִכּוֹנִית וּמִיד חִפְשָׁ מִקְומִי מִאַחֲרֵי הַהָגָה.

— "לְאָן נּוֹסְעִים ?" שָׁאָלִתי בְּהַפְּתָעָה.

אולם עצום. בחרור גדול ומרוחה זו היה הממצאות המפוארות שהוקמו על קבריהם של אברהם ושרה, יצחק ורבקה, בחרור קטן יותר — קבריהם של יעקב ולאה. גטلتני ידי בשוקת קטנה, מורה הדריך שלי הרואה לי את הקברות השונות, שהכתובות עליהם היו כולם בעברית. אחר כך תְּחַזֵּן נסוג לאחר מכן, כדי שלא להפריע לי בתפילה. ניגשתי לשער הברזל המתוישל של קבר אברהם; קחל צפוף של מוסלמים התפלל לפניי. נפתח לפניי מעין שבל, עד שמלתי לגשת לשער. זה הפתיע אותי, אך גם הפתיע אותה מעת. אבל רציתי להתפלל, וכך לא שאלתי שאלות. החזקי בדളת ביד אחת, ובידי השניה כייסתי על עיני העצומות, כדי שאוכל לשונח את המנון שמסביבי, והתחלתי להתפלל.

אני יודעת, כמה זמן נשארתי לפני קבר אברהם אבינו, אך לעולם לא

אשרכט, כיצד השתתל עלי פתואם לחוד משתק. לא שמעתי כלום, ועמדתי לפה עיניהם עצומות ופתואם הרגשתי, שדמי קופה בעורקי והתפילה — על שפתמי. וראשי נתרוקן פתואם, ודעתי כאילו פרחה מני. לפני נסיעתי בישו אוטי קדידי להתפלל בעבורם, אך הרשימה השממית הארכוכת שלמדתי ועל הדרך שליל. כמו בימים בהרבה לערך, נדמה לי רוגע קטן. אך החגבאי והמשכני להתפלל, פה כאילו נמתקה מוכרוני. נדמה לי אברהם, שגבר על מיזותיו ותיה נכוון להקריב את בקש ברכות ה' בוכות אברם, שהן ימן לי אותו כויה, הכופה את האדם בנו מתוך ציות לתה. התפלתי, שה' רצון תאוותי, שאיפתתי ומיגבליותי. אחר כך התפללתי לעשותות רצון בוראו למרות תאוותי, שאיפתתי ומיגבליותי.

ליד קבר שרגד, כשבותי מצבה ורמו לי מורה הדריך שלי.

— "האם את יודעת, מה קרה, כשהתפללת ליד קבר איברתיים? התפללים שם, והשומרים באו אליו ושאלו מי האישה זאת? אין היא מוסלמית. עונית לא, אבל היא בסדר, היא דתית מאוד". מורה דרך זה שהכיר אותי רק שעתיים, המליך עלי לפני התמונה אשר תרגיש, כי יהודית מתפללת לעיניים ליד קבר אביהם המשותף. הוא הגן עלי. הוא אף סיפר לי, שאחד השומרים ציינו, אחרי שהחומרן נרגע, "זו הפעם הראשונה, שאנו רואים זו מתפלל במקומות זה".

זה היה מובן מלאין, כי היהודים לא הורשו להיכנס למפטג' זה מאז שנבנה. התירירים הנוצרים שביקרו במקום ורק הילכו בין הממצאות, מתפעלים מן המבנה ומפאר שטיחי הקרקע.

המשכתי להתפלל ליד קבר יצחק ורבקה, לא הארבתי להתפלל שם, כי חשתי את עצבונו של המדריך. הוא רצה להגיע מחר לאולם الآخر, שבו

כן הניע אותו לעוזר לי, אך היה זה בנובן יותר לניטוש נושא בעיתוי, מעין זה.
— "מה יש בידי לעשות?" שאלתי.

לבסוף הגיעו לקביר אברהם. אני יכולת לזכור את מראהו החיצוני, כה נרגשת הייתה. כל שעני זכרה הוא קיר גבוה ומשונן, שלידו התנתן מורה דרך את המכוניות. מצאתי את עצמי לפני גורם מדרגות עצום ומשמאלו קיר אבני גדלות. הוא התחל לחתך הסבר על אבני אלה — כרך נדמת לי —

אך דעתני היה רתקה ממש.
מה ערכם של כל הפרטים החומריים האלה? לבי הלם בחזקת. קרובה היהתי למקום, שבו נחו אבות העם והאימהות שלן, ובו ינוחו עד בוא המשיח. עד רגעים מספר ואוכל להתחנן לה' בזוכותם.

"מדריגות אלה מליקות למסגד אברם, הבני מעל לקברים", הסביר מורה הדרכ שלי. "היהודים הורשו לעלות רק בשבע המדרגות הראשונות, ושם שלא יכולו בעבר להתקרב למקום קברות אבותיהם. גברה עלי השמחה, שעלה בידיו לעשותות כן לעיניהם של העربים. היהת זו שמחה מהולה בתקומות,

בחושבי על נקמה מורה זו.
אט עליינו במדריגות. עיני נמלאו דמעות וגרוני נחנק. התפללתי...
התפללתי על אותן מדריגות כפי שעשו בניו ישראל כת רבות עד לאלוקתה של ארץ ישראל. ראייתי אותן בדמיוני... ראייתי אותן... אחת ליד חברותה, אותן נשים חרדות לדת בsemblותיהן הארכוכות, עטופות בצעיפים הארוכים, מקריבות לה' דמעותיהן ותפלותיהן. ולצדן, בנותיהן האגנוות, צמותיהן הארכוכות, אף הן מתפללות לקץ הגלות, לקץ צרתו של עם ישראל. זו התפללו... אבל אחרי שהקדוש ברוך הוא ציווה — זו לא החמדתו בלבד כמווני. "הגישה היהודית הטהורה תיא גישה של כניעה גמורה לגזרת ה'", לסביר את על הגלות מידי אומות העולם. הוא שלה אותנו לגלות בגלות הטענו וזה ובגדתנו בה. רועה הגויים כלפינו הן עונש לנו". כן הרהרתי ונרגעת, עד שהגענו לראש המדריגות.

לפני בניתנו למפטג' היה עליינו להחליק את געלינו בסנדלים. חיל עקב אחר צעדיינו, נראה מתבונן בנו כל הזמן. חצר קטנה הפרידה ביןינו לבין

— גברתי, תפליות שהאלוקים יתנו לך כל שביקשת בתפילה תיידן.
זו היהת הברכה שקיוחית לה מן האישה הרעללה ההייא.
— אמן! עניתי באוותה התלהבות, שבת הוא ניסח את ברכתה.

בדרכנו חזרה לירושלים עצרנו ליד קבר רחל. השומר הראה לנו את תדר המזבחה. אל מרגלות המזבח נשען היה לוח, שעליו רשום שמו של תיליר רדני — כך הפליר לנו השומר — אשר נתרגל לפני זמן מה מכדור ישראלי בתקנית גבול. הלוח יוצב שם ימים מספר כדי להזכיר ברכה על נשמתו, עד שיוושם על קברו. מורה הדריך בקש, שינייחוני לבדי להתפלל, ושנידם יצאו.

היתה זו הפעם הראשונה שיכולתי להתפלל בלי עדים. בידורתו של הקבר הזכיר לי את הטראגדיה של רחל. אשתו אהובתה של יעקב, לא וממה לחאים אורוכים יחד אותו, וגם אושרם הקצער הוועב. אחורי שניים של עקרות ומרירות, היא נטקרה בגיל שלושים ושמש, בעת לדתאת את בנימין, בנה השני, ואן, בדממה, נפרצה נפשי ופניתי אל ה' הטול-יכול וקראתי לעורתו עבר כל קידי שטרם זכו לברכת ידיים.

לפני שעזבנו, בקש מורה הדריך שלי, מן השומר להביא לי מעט מים לריחוץ ידי ולרשות את צמאוני. אחורי כחצי שעה היינו בירושלים, ליד דלת הקונסוליה של.

מורה הדריך שלי שכיר את הרכב ושילם עבור כל הוצאות הבוקר. לפני שנפרדנו, ניסיתי להזכיר לו הוצאותינו, והוא ממש נפגע וחתה את הצעתה. מאחר שהציגע, שניגששוב אחר הצהרים, כדי שאוכל להודיע לו, אם אודקל עד לעוזרה. באוותה שעה לא עמדתי על דעתך. אודקל רק לסייע בקונסוליה היה לשואו. בוגל החג לא יכול לשלות את תעוזותי בყוקרי בקונסוליה היה לשואו. אונא אונא רחיקות עוד יומיים, כדי לקבל לשפטונות ירדן לפני יום החמשי. אונא אונא רחיקות עוד יומיים, כדי שאישרת יציאה למדינת ישראל. החלטתי לא להשאיר את מרכזון בקונסוליה. מי יידע, אולי בעורחת ה' אמא פיתרונו לעבור את הגבול לפני שבת. לפניו ערב הילכתי שוב להיפגש עם מורה הדריך. חידשנו את השיחה שנפסקה כמה שעות קודם לכן. הוא סיפר לי על הפתעתו למצוא אישה אירופית בעלת דעתה ודרך חשיבה מה מורה תיידן.

— "את חשבת, את חשה ואת שוקלת כמו אישה מכאן", אמר.

לא אתבלט כלכך. במקום לעבור שוב בחצר הוא הוליך אותי דרך אולם גדול, שבו היו קבריםם של אדים וחותות. הפעם הייתה לבושה לפי הפעם המוסלמית, פגיה מכותות בעיפוף שחורה. היא עקבה אחורי כמו האולם הגדול, שם התחפלתי ליד קברי יצחק ורבקה ליד קברי אדים וחותות — בשורת מורה והדריך אתי — התבוננתי היטיב באישה זו. מה שהרשימים אותה היו יופיה וטوب לבת, שנש��פו מעיניה השחורות, רק הוא היה גליות מכל פניה. אחרי שאירע עם המנון, נטעה בי נוכחות ביטחון, כמו אותו ילך קטן שהוליך אותי ביום שלפני כן לכוטל המערבי. ליד קברים של אביה האנושות ואמה הרוגתית במאמר הוואר, על קברות שרה במערת המכפלה: כשראו אדים וחותות את אברהם, הם התבישיו ולא רצו ששרה תשכב לידם. הם הביאו בחתאמם את הממות לעולם, ואילו אברהם ושרה עבדו את ה' כל ימיהם ועשו רק טוב. רק כשהשכנית אברהם להתפלל לה' לכך על עונם הם נתנו לו לקבר את שרה.

שומרה הדריך עומד לצד האחד והאישה, שמבטה לא סר מנגני, לצד האחד, התפלתי למען יוכרו כל היהודים את שליחותם הרווחת בעולם, וישבו ימצעו את הדרכם שהווו להם אברהם יצחק ויעקב; וכי יהודים, ערבים וגוצרים כולם בני אדים ואברחים, סוף סוף מאוחדים ושלמים אלה עם אלה, יהדי ימצאו ורדים לגן העדן האבוד.

שם בכנסתי לחדר הקטן, והאישה הרעללה עודנה בעקבותינו. מורה הדריך המתין לי בחצר. באותו חדר על הרצפה, ישב זקן, רגלו שלובות, וקרוא בקורואן. אחורי שהתחפלתי ליד קבר יעקב, הילכתי אל שער הקבר של אותה מזבחה לצדי. היא התקרבה אליו ולחשה שלוש מילים: "יעקב", כשהיא מצביעה למזבחה שמאחורינו, "לאה" — לפני הקבר שלפניו. ועוד מלאה שלא יכולתי לתבינה בבירור, אבל חשבתי שזו אמרה "אשתור". ואחר כה, בהרクリגה את רשותה ביציבה של תפילה, רמנא לי להתפלל אף אני. מאטרא שטימתי את תפילותי נשאתי את עיני אל האישה הזאת, שעדיין הייתה מסתכלת بي. רציתי לדבר אליה, אבל לא ידעתי להביע עצמי. רציתי עד מWOOD לזכות בברכתה של אישה מורה זו. אבל כיצד?

מורה הדריך שלי לא הותיר לי פנאי לכך; הוא התקירב אליו ואמר שהגיאו הומן לילכת. בחצר המסגד הוא פנה אליו, כשדמעות בעיניו, ואמר:

ומה יכול להיות הקשר בין התורה שניתנה לעם, שנברא להפייך בעולם ידיעת הארץ האחד לבין הציוויליזציה, היכולת להפוך יהודי לאתיאטט ?
בilletiyi ארבעה ימים בפרק אוכסיסיה, שחלק ממנה היו פליטים, והבנתי
בלבי את הטרגדיה של הפלשתינאים ושל העם היהודי.

למרות, ביום התמיישי, השיג לי מנהל המלון שלי, ששימש לי כעניב, את
אשרות היציאה, תוך כמה שעות. בצהרים ליווה אותו הוא עצמו אל גבול,
ועברתי בשער מנדלבוים מירדן לישראל. מסע תJKLM של עבר, ותחילה
שוי שנות חיי גקשות ביותר.

דבריו עוררו בלבבי צער, על ששוב אין שורת יותר ההבנה בין היהודים
והערבים, שורה ביןיהם בימי קדם. "כמה חבל", חשבתי, "שהציוויליזציה —
הלאומיות המדינית הזאת — גרמה, שני עמים אלה יקומו זה על זה,"
שוב ניסיתי לשלם תלקי בהוצאות הנסעה בבורק.

— "הborker איבדת בגללי שלוש שעות מומנק" — התעקשתי.
— "מדוע את מעלהה אותו שוב בעניין זה של כסף, אחוי ששהחיי כל כدر
לעזר לך. היה זה תענג וכבוד בשבייל. אני מבקש אותך שלא להזכיר
עניין זה עוד".

— "אתה יודע", אמרתי, ללא רצון להגיח לעניין, "כשאברהם רצה ל凱נות
את השדה לקבור בו את שרה, רצתה עפרון החתי לחתה לו את השדה במתנה,
ולא רצתה לקבל כסף מאיש גדול כזה אבל אברהם, שהיה תמיד חור לעשות
רצון זה, לא רצתה לוותר על המזאתה להקריב חלק מהוננו עבור הונאות לקבור
את אשתו, ועמד על כה, שבעל השדי יקבל תשולם".

— "אם כן, את רצתה להגיאו כמו אברהם ?"

— "ווכי אין גם אני בתו ?" אמרתי בחוין.
הדים מצא חן בעניינו וקיבול תשולם חלי, כך ששמר לעצמו חלק מן הונאות
על שעור לי.

ביום רביעי אחר הցהרים פגשתי את פקיד האו"ם ואת כלתו. הם לקחו
אותי להר הזיתים, למקום המשקיף על כל העיר העתיקה אחר כך הם הראו
לי מhana פליטים פלשתינאים. היה זה מזווה קוגע לב. הייתה מלאת בושת
הכל אפור... הארץ, האווללים... בני האדם.

באוטו לילה היה קשה לי לתרידם בחדרי במלון. מראת מhana הפליטים לא
נתן לי מנוח ממשך שש השנים האחרונות הקרויה את עזות הפלשתינאים
וסתסוך הערב-ישראל. "אין הפלשתינאים אלא תואנה בידי העربים
בניסיונם להשמד את ישראל. אנשים אלה יכולים לאייקלט בשילומות ובקלות
באירות ערבית, אך מוגדר שינה און ראש המדינות האלה רוצחים לעזרם".
כמה פעמים שמעתי טענה זו כהצדקה. אך האם אין חכמי ה תלמוד מזהירים
את היהודים, שלא לגורות את שינאת הגויים בתקופת הגלות ? העובדה,
שארצות ערבית עלולות לנצל את עזות הפליטים הפלשתינאים אינה פוטרת
מעון את מי שייצרו מצב עגום זה.

כמו אילת ובאר שבע החפתחו, והוקמו כפרים ויישובים חדשים. בכל מקום צצו כבמkill קסם בתים מtower האדמה. תיירים מכל העולם יכלו לראות תוך סיפוק, שהקסף שנתרם על ידיהם נוצץ היבט. הם יכלו לעזוב את הארץ משוכניםיהם שהם תרמו לקומה, שבוי רצון שמילאו את חותמתם, ומוכנים למן גם בעתיד לא כל היסוס "גס" ציוני זה.

בשנות תש"ד (1954) הייתה אילת שדה תעופה מאולתר, מסעדה ומוציאון עיר. בשנות תש"ך (1960) יכולת להבחן בתחילת של נמל, ובஸמוד אליו — אם לא עיר, כי אז לפחות כפר, המספק את הצרכים החומריים של חי יום יום.

מהחר שלא עשינו סיורים לנסייתנו חורה, אנוסים היינו לבנות את הלילה באילת בבית פרטני, שבו שכרכנו שתי מיטות. בעלי הבית שלנו, ילדי אפוא אפריקה דיברו צרפתית. הם היו סקרנים מאוד לשמע עליינו הכל, ולא חסכו מתחנו שאלות. אף אני שאלתי אותם על החיים בגבול המדובר, כמעט בעולם. בczpon אפריקה הם היו בתוך קהילת מאורוגנט, ופתחותם מצאו עצם פה בלב המדובר בין יהודים שונים מהם מאוד. ממש בני אדים עקרים. הם חשו שהוננו אוחם, הקרויבו אותם קרבן למטרה כללית, ולאט לאט הם איבדו כל טעםם של עלייתם לאירוע. היה עליהם לעבוד בתנאים קשים באקלים חם מאוד, כדי להשתכר בקושי כדי מתייחס. כמו ישראליים רבים היו היהודים אלה באילת אונשים עייפים ועצבניים. בכל מקום בארץ הבחנת בתהוושה זאת של מתייחסות תמידית. בכל מקום רأית אנשים גדרחים ונדרחים כדי להיכנס לאוטובוסים, ונתקלת בהיעדר נימוסים אלמנטריים, שהיו מקרים על החיים בחברה הנחות לאוימים מן החוץ.

בדרכנו חורה מלאית ביקרנו אצל משפחה מאורוקאית, במושב הסמור לבאר שבע. כמה ענינים הם היו: דחושים בתוך שני חדרים קטנים, מרוחטים בקושי, הם עבדו מבוקר עד לילה להוציאו מן האדמה העקשנית כדי צורכי קיומם.

— "מדוע עובתם את מאורוקו?" שאלתי אותם. — "רצינו לעשות מה שעשיהם כולם. טיפרנו לנו כל כך הרבה טיפורים, כדי להשפיע علينا לעלות: נמצא בארץ בית יפה וגם עברות. ילידינו קיבל אtat החינוך הדתי שרצינו מתחת להם, וכך הלאה. התמונה שצירנו לפניהו הייתה כת יפה, שאנשאים קינאו בעוזבים. לבסוף החלטנו גם אנחנו להגנה. התחרטנו אחרי זמן אבל כבר היה מאוחר לחזור. לא יכולנו להזכיר לשובנות את

פלגי מים ירדנו עיני על לא שמרו תורה.
(תהלים עט, קלו)

اورיאל — איזה עונג היה זה להתראות שוב עם בני, אחורי חודשים כת רבים של הידרות! — הביא אותו אל הרוב מיום, שגר בשכונת "גאולה", לא הרחק ממאה שערים. נראה, שהרב נעשה צער יותר בשנים אלה שעברו. הוא ואשתו היו האבאים לדעת הכל על נסיעתי המופלאות הרואית להם את המש האבנים הקטנות, שמרו תדריך הקטן נתן לי. הרוב מיום התבונן בהן בהתרגשות, התזק אותו בידין, ליטף אותו ונשך להן שוב ושוב במסירות גדולת. דמעות ולגו על לתייה. כאילו הבאתי לו שם משחו מקדושת בית מקדש ה. נרגשת עד עמקי נפשי הצער לרב ממנה את האבנים הקטנות. "זוכתו של הרב", אמרתי, "גדולה הרבה מוכחות. ישמר הרב לעצמו את האבנים."

הוא סירב לקחת את כולן ושמר לעצמו רק שתים. — "שמרי עליון היטב" אמר, "כל מהחיק בתן מובהת לו שיחזור תמיד לארץ, תזיניגת הנביבות אשר תהיינה".

שבוע אחריו שהגעתי, עזב אוריאל את תישיבת להופשת הפסק והצטרך אליו בירושלים. בכל חבריו הישראלים היה אף הוא גאה בביטויי תלאומיות של מדינת ישראל, ו齊פה מני להעיר את השינויים שחלו במשך שנים רבות. ביקרנו באילת, ועברנו בדרך את באר שבע ואת הנגב. בואהה באר שבע, לאורך קילומטרים ובים לכל צד של הכביש המוביל עברנו שדות מעובדים — במקומות ששש שנים קודם לכן היו רק חולות. אותן סימני התקדמות ראייתי היטב גם בנסיעתי מירושלים לתל אביב. מכוניות אמריקניות רבות עצמאית חרשו עכשו את הכבישים, במקום הגינותאות שנראו עליהם בעבר. ערים

לאחר שעשיתי כמה שבועות בישראל והתפנתמי לגמרי. כבר תקפו אותן ספקות בשנות תש"ד (1954), אלא שבונתיים למדתי תורה וחיתוי קרוב לשולש שנים בכיתו של יהודה צדיק, ר' איציקל. עתה היטבתני להבון מה שרائي בעני. ביקרתי כמה פעמים בבני ברק וסייעתי לדידי על אשליות ועל צעריו למראה המציגות הישראלית. רבים מהם דיברו על הישיבות המתפתחות ועל יסוד הישיבות החדשות. אך במאzwן הכללי, מהו כמה אלפי בתרור ישיבות לשותם כיובשי האתאיסם, שכד מאות אלפי נשות ישראליות. לבן מות, הרי הישיבות לא נסדו בעוררת ממשלה ישראל. חלק מהן כבר היו בארץ ישראל לפני קום הציונות, ואחרות הוללו ארצת על ידי המאמצים העל-אנושיים של שאירית הפליטה של יהדות מורה ארופת. כל דתוקמת הרוחנית זאת והשגה למורות הציונות ולא בעורתה.

בשנת תש"ך יכולתי להבון כיצד גלה הפעילות האנטידתית במדינה במשך שש שנים. כמה חוותות במשך ביקרור זה, שנוגע לתוצאות הקדמה להם-

ישובותי בארץ הקודש, עוד הגבירו את מוריותי. בשבת אחת לאחר הצהרים עמדו אנשים בירושלים בתור לקביה קרטיסים לקולנוע. מוסד זה, שהיה בין מרכזי העיר למאה שערים, הפך יעד לאירוע. היהודי משוכנעה חרדיות בקש למנוע מכירת קרטיסים וihilול השבת. כשהוא עמד וחסם את הכניסה לקופה הגדולה עליו מכות אכזריות. אוריאל, שבמקרה עבר אותה שעה במקום, נתמלא כאס וחש לחיו של לוחם ותלען התורה וחש להצלתו. אחרי התסתה והוא בא אל ידי. עינו התהה היה נפוחה ובתו פצעה. הברנש, שפצע אותו, כלל לא בלבנה קרטיס, אלא לשפוך דם היהודי בשבת. אילמלא כן, מדוע הביא עמו לשם אגרוףני מתח?

ארoused והגע בי אישית, אבל היה זה רק מקרה אחד במאבקם של היהודים הדתיים בארץ הקודש נגד חילול השבת ונגד גיון בכוח של בנות לצה"ל. הרב מיזס והרב בלוי מנהיג "גנוורי קרתא" היו ראש החץ של מאבק זה. — "כיצד זה יתכן, שהחינוך היהודי יצילח להקים את היהודים נגד תורתם? שאלתי את רב, כשפירתי לו מה שקרה לאוריאל. "האם אפשר למחוק בשתיים-עשר שנים אלפי שנות באמנות ליהדות?"

Theodor Herzl, *Jahrbuch*, ed. Nussenblatt, p. 22 ff. *

הוצאות הנסעה, במקרה שנעוזב את ישראל. יתר על כן, משפטתנו גדלה לא קל לנוטע עם ילדים קטנים ולהתחל שוב ושוב בחיים...".

יהודים אלה קיוו לחיות בארץ הקודש חיים בעולם מבחינה רוחנית על הייהם במאሩן. אבל בדומה לאחיהם באילת הם בוכחו לבסוף, כי בתמורה לכל מאמציהם העזומים לא יכולו לצפות לכלהם מלאה. שהביאו אותם ארצה — ובמיוחד בענייני רוח. אנשים אלה באו לבנות מדינה, והמדינה שמה בנו ושהיתה אותם לאט עד לעמקי נשמהם.

בישראל לא היו כמעט קהילות הומוגניות. רק עולים שבחו באמצאים משליהם ואשר שלימו בעצמתם את כל הוצאות יישובם, יכולו להתיישב יחד עם אנשים קרובים להם מבחינה אינטלקטואלית, חברתיות ומعلن לכל דתית. אך אלה שבו — והוטיפו להגיע — על חשבון הסוכנות היהודית, לא היתה להם בדרך כלל הזכות לבחור לעצם מקום יישוב. דבר זה חל במיוחד על תשיים ותשעת אחותיהם של היהודים הספרדים, "כוח העבודה" האתיי של ישראל. בקהילות אלה, ש"אורגנו" על ידי המדינה, יכולו שננים של משפטת מאורקאיות להיות יהודים מצריים, פרסיים, תימניים או כורדים. חלק מהם היו דתיתים, חלק — לא. קשה מאוד היה לקבוצות היהודים כה רחוקות ליצור קהילות אמיתיות מבחינה רוחנית ולארגן חיים דתיים. כל קבוצה ומנהגיה, לשונתה, תלבキיה,vr נראו הכהרים הישראלים אלה יותר למושבות של אנשים עקרים מאשר ליישובי עולמים.

במבט מפארט, מלונדון או מנירווינך עשוי היה "קיבוץ גלויות" זה, שהחטו באדרורים הישראלים הכריזו עליו בקול קולות, לעורר רושם של חזון מessianי, מבשר גאות, בני היישובים היו עם חדש, שיבטל את ההבדלים בין הגלויות, וייצור אדם חדש, את היהודי העליון של העמיד: את האברה, למעשה אורגן בילבול זה למופת על ידי הסוכנות היהודית. היא נטלה עצמה את הכוח לקבוע את ייעודו של כל יהודי ויהודי, בהגשו לישראל היבתו החבויה העלינה של כל עליה חדש ליהפר לאדם חופשי" — "ישראל פאט" ריאומי, חיל טוב, המוכן לתקיריב הכלול למען המדינה, לרבות מחי וחיי בניו. ואם היה דתי, הוא נטל על עצמו את הטיכון להיות פחות דתי. ילדיו וחבריהם למדו בכתבי ספר מלכתיים — כלומר, חילוניים — ובהמשך הומנו יישו את הדת.

אבל מן השמים לא הניחו לי לתוכן תוכניות. הרבה מיחס התקשר אליו באמצעות אחד מהתגנין, והודיעו לי כי העניין הוא דוחה. שעה לאחר מכן מול רביה, לפניו על השולחן הייתה מגובבת עלייה של שבבי עז. ניכר היה שלפניהם ביקרו אצלם מבקרים רבים. כאשר נאלץ לתפסיק מלימדו והופרע לעיתים קרובות, הוא ויתר מפורר גורורים לשבבים. הוא הסתכל بي בעצבות.

לאחר כמה רגעים של דכמיה הוא אמר:

— זה כמו הודשים שאנו מסתירים ילד בן שמונה בשם יוסלה. מאו לידתו הוא גדל בבית הורי אמו. אבי הילד נעשה כאן בלתי-דוחה. מסיבות כלכליות הוא מבקש להתרו לروسיה ולקחת את הילד עמו. אם יונתק הילד מסבו, הוא יחויר לאתייסט. לפי בקשת סבו אנו מסתירים אותו. וזה טובתנו הייחודית.

— "ואמו, מה היא אומרת? האם גם היא עזבה את התורה? האם גם היא

קמה באביה?

— אין היא רעה כמו בעלה, אבל גם היא אינה עוד דתית, ועשה כל מה שבעליה מצוחה.

— האם הילד משפט פעלוה?

— "הילד הוא יוצא מן הכלל; אין הוא אוטוב אלא את סבו וסבתו".

— מה איני יכולה לעשות בעניין זה?

— "להוציא את הילד מן הארץ".

היה זה כאילו פצצת התפרצזה בחדר.

— להוציא את הילד מכאן? איך? איני יכולה לשים אותו במוותה, או להעמיד פנים כאילו הוא בני אורייל — בן שעטים!"

— "אני יודע אילו אמצעים תנקתי, אבל בעורת השם אני בטוח שתצליחי במצוות זו. ה' הנחה אותך עד כאן בדרךך הארוכה, והוא ינחת אותך גם הלאה עם הילד. את חפיעלי ואני אתפלל".

— "טוב" אמרתי בלב קשת. "אתשובה בדבר ואראה, מה אוכל לעשות בעורת השם. אהזור מהר".

אותוليلא לא יכולתי לתרודם. ישבתי על מיטתמי, תעוזה הנטייה פרושות לפני. לא יכולתי למצוא דרך להعبر בביטחון הגבולות שני אנשים, כ שיש לי ניירות בשbill אDEM אחד. רק עם עלות השחר עליית רענן.

זרמתי אל הרב. קראתי בעניין את השאלה.

"אני חושבת שמצאי פיתרון" אמרתי. "אקבל עלי את העניין".

— "כשם שאי האבות, המבוססים על הקדושה, על הצדקה ועל המסירות לה", היו סימן להיסטוריה של עם ישראל" — הוא ענה — "כך משקפת ההיסטוריה של הציונות את חיי נביים תיאודור הרצל".

דבריו עוררו בוכרוני משחו על מיסיד הציונות. בתור יהודי, המתביש במווצאו היהודי, גזעני מתווך ריאקציה ואנטישמי, כותב הרצל ב-1882 * :

"לעתים מעוררים היהודים את תרושם העוגום של בני משפחות עתיקות המסוגלת לכל פרט לעבדות כפיים ישולח. אבל יהודים היו אלה רק, והם כאלה רק, כאשר חומות אידי-הסובלנות של הגטו סגורו על גופם ועל מוחשייהם; כאשר היה גמנע מהם שיפרוו הפיסי של געם על ידי הצלבה עם גועים אחרים. אילו נתאפשרו להם נישואי תערובת ללא הפרעת — לטעולתם הרבה של גזעים תומודניים ושל היהודים כאחד — היה מתרחש במרתה השיפור הפסיכולוגי. העובדת, שתיהדים פיתחו מראה גוף שונא ומגולאות שונה — זורה ואף מאוסה — אינה חוזאה של שימוש 'טהרתם' הספציפית (או טומאתם), הכל לפי נקודת הראות) כדי שהביאו אותה מסיטה, אלא מפני שהם והטרבו רק לעתים וחוקות עם בני מעלה במשפטות העמים האחרים. הדרך היהודית לפתח את הבעה היהודית היא להשпор כללי של הפרופיל הפיסי והמטפיסי של האומה. התנצלות של עמי המערב עם העמים הקדומים מורחחים, על בסיס של דת לאומית משותפת, וזה הפתרון הגדול והרצוי! ללא גיגטו התשוק, הסגור מבצר, שהשפכו נeschכת זמן רב אתררי שחותמו הפסיכיות נפלז — כמו טבעת הדוקה שתהה חז את לחזקה על הצבע זמן רב אחררי שלפלפת אותה או חתכת אותה — בלי הגיטו המרושע של היום ושל אטמול, אותה טבעת על ידו של האדם, שהוא מכירם כיהודית, לא היתה מתפתחת, או מתנוננת, כפי שהיא...".

ברוך השם, כפייו על מרירות זו, היהת מאה שערם. בקרתי בה בקביעות, ממש אותו קיז של שנת תש"ך. באמצעות הרבה מיחס הכרתי כמה משפחות, שקידמו אותי בחכימות. כל שבת הייתי חולכת להתפלל עם הרכנית במעון זה של נטוריה קרותא. התלטתי להתיישב שם. לא, שום דבר לא הדhim אותי. לאיפר, מאז ביקורי הראשון שם, נמשכתי לעולם חדש זה. בשנת תש"ך ראייתי בועליל, שהכיוון החדש, שבחרתי בו לפני חמיש שנים, הוליך לשם.

* כפי שנראה בנטפח בעמוד 259 לא הסתפק הרצל ב"SHIPOR הגזע היהודי".

פניו זההו.

— ברוך השם. מתי את נסעת?

— בבעוד כמה ימים. ראשית כל עלי לעמוד את כל הפרטים עם אוריאל.

— "אני לא צריך לדעת את הפרטים" הוא אמר. "אבל אני יודע, שתצליחי, ושה' יעוזר לך".

הוא נתן לי שמו של אחה, ליביל פרידמן, שגר בני ברק, ושביבא אוטי אל הילד. דאגתי הרשונה היהת לטלפון לאוריאל, שלמד בישיבת באר יעקב.

— "מה, את חזרת?" הוא קרא. "הרי אתה להתיישב כאן לחתميد. אמא... מה קורא כאן?"

— "זה לא עניין לשיחת טלפוןנית. תהית לנפנות ערבי אצל חנה".
אתרי הצהרים חזרתי לבני ברק. כשהגעתי לבית יידזינו, כבר חיכתה לי אוריאל שם. הוא עצמו פתח לי את הדלת. מיד אחרי שנשגרת הדלת אחין, הוא פנה אליו ללא הקדמאות:

— "טוב, אז מתי את נסעת עם הילד?"

כבר כמה חודשים הוא ידע על העניין, ולמעשה הטיל עליו הרבה מילוי למצוא יהודים דתיים העומדים לעזוב את הארץ, ולראות אם אפשר לגיים את עורתם. אבל איש לא היה מוכן להוציא את הילד מן הארץ. התפעלותי מאחריותו לשומר סוד.

"מצוה גודלה לעוזר לישולת" הוא אמר. "והרב יודע מה הוא עושה. אבל, אמא, האם שקלת את התוצאות? האם את יודעת, איזה سيكون את נוטלת על עצמן?"

— "אני יודעת מה מוטל על הכהף, ומוכנה לקבל עלי את התוצאות".
סיפורתי לו על תוכניתו, ודנו בה עד השעות המאוחרות של הלילה. וכך עשינו בכל לילה עד יום נסייתי.

סבו של יוסלה, ר' נחמן שטרקם, מחסידי ברוטלב, חי רוב שנותיו באומאן שברוטסיה. ובקומו בה' העמיקה והטהקה על ידי הקרבות שהו גניש להקריב, כדי לוגן עליה מפני האתיאזם. ברוסיה של סטאלין היו מעתים שנשאו יהודים, למורות המיגבלות שהוטלו עליהם: מאסר, עינויים וחיצאות להורג. ר' נחמן שטרקם, שכמו הרבה מילוי, היה אחד מנציגיה האציגים ביותר של היהדות הנאמנה ברוסיה, עמד בפני המלשינים והמשטרת, ועשה ככל

יכולתו לעזור לאחרים לשמר על יהודתם. במזו ידיו הוא חפר במרתף ביתו מקואה, חילק סיורים תפילה לאחרים, ואירגן שיועורי תורה לילדים. לא היה דבר שיכל לר' נחמן — אף לא שבע שנות גלות בסיביריה והעובה שאיבד שם עין וכמה אצבעות הרגל.

הרב מילוס' ר' נחמן, שניהם "יוצאי הגולאג", הבינו יפה זה לנפשו של זה. בשנת תש"ז (1957) התישבו ר' נחמן ומרים שטרקם בירושלים עם בנים הצעיר שלום, בן הי"ט. הם לא העלטו בדעתם, שכן, בין אנשי מהא שערם, על

אדמת הקודש, תימשך מלחמתם הרותנית, שבאה סיכון את חייהם ברוסיה. שלושה חדשים אחריהם עלהה אף בתם אידה עם בעלה אלתר שוחמאנר ושני ילדיהם: צינה בת עשר וヨסלה בן החמש. לjosלה עזין היהת בראשו צלקת, ממכת ברול שהוכה בידי ילד רוסי. אבל כל ייסוריו ופתוריו הסתיימו עתה. אויר שמחה היהת זו, להתאחד עם הסבתא שדאגה לו מאו לדיתו יום ולילה, ועם הסב, שבו דבק והילד מש. בחודשים הראשונים אחורי עלייהם והופקוו הילדים אצל סבא וסבתא. במשך השנתיים שיסולה חי שם, כמעט לא ביקרו אידה ואלתר שוחמאנר אצל הוותם. אלתר בא בסדק הכל פעמים לאות את בנו. אבל ר' נחמן לקח את יוסלה לעיתים לבקר אצל ווריין. צינה נשאהה בירושלים ורק שישה חודשים. מתוך דאגה לחינוכה שלחו אותה הסבא והסבתא למדוד בבית ספר חב"ד בכפר חב"ד, מקום שבו למד בנם שלום בישיבה. מצבה הכלכלי של משפחת שטרקם הייתה רוחוק מלהשכיע רצון, אבל זה לא רפה ידיהם של אנשים טובים אלה. הם היו רגילים לנכז מאזו ומהמיד, והם שמרו בחלוקם. אחורי הכל, הרי הגשוו את תלומם הגדול ביהור: לתותה בארץ הקדש.

ברוסיה היו אידה ואלתר שוחמאנר יהודים שומרין מזוות. בביתם אכלו אוכל כשר, וחיו הנישאים שלהם היו כרת וכדיין. בכל אחד מימות החול הנניה אחריו תפילין, והתפלל שלוש תפילות ביום ככל היהודים הדתיים. בעיני הרוסים היה אלתר יהודי. אבל מיד עם באו למדינת הציונות חול אלתר להתנתק בדרך שירורי חייב להתנתק: לא בית הכנסת, לא תפילה, לא תפילין, לא שבת ולא טהרת המשפטה. בKİצ'ור — ללא יהודות מה שאירע לו, ארען למאות אלפיים במדינת ישראל זיה. לפי טכסי הממשלה הם שובצו בין יהודים לא-יהודים. ברוסיה הגנה עליהם הקהילה היהודית. במדינת ישראל היו להם קשיים רבים מבחינה כלכלית. אלתר נאלץ לעבוד בבית חרושת. כמו

שהתיימרה להיות, ושיהדות רוסיה תטיב לעשו, אם תבקש לה פתרונות
במקום אחר.

כל עוד נראה היה, ש' נחמן שטריקס מנסה למגנו וורתם של השותמאכרים
לרוסיה, כדי שמדריכם לא תאבד מיקורתה, הוא נחשב לפאטריאוט ולגיורו.
אבל כאשר התבדר כי מביעו אין אלא יהודים גרידא, התייחסו
לענין אחרת. בטורף תש"ד (ינואר 1960) ציווה בית המשפט על הסבא
והבסבה למסור את הילד לתוליו. הגז' קיבל תוקף חדש לאחר מכן. ממשת
ישראל הבינה אז, כי ר' נחמן לוחם למען היהדות ולא למען הציונות. נכון,
שאלת שוחמאנר ביקש לחזור לרוסיה, אבל היה דבר אחד משותף לו ולדוח
בן גוריון: סלידתם מן היהדות האורתודוקסית. הם כינו יהדות זו "אובטולובי"
טיסטית — שונאת ההשכלה. די היה בכך לשנות את יחסו של הממסד
הציוני כלפי התרבות אלטר שוחמאנר לעוב את הארץ, ולהזכיר בו מבאו
נגד הווי אשתו. שוחמאנר הפק איפוא kali הווין של מלחת הציונות
ביהדות.

בתיקופת שנת תש"ד שרד במדינת ישראל שקט יחס. הפלשניאים טרם
התארגנו. העربים ניסו בכל כוחם להציג לאחדות ביג'תם. עדין הם לא
למדו את כות הנפט שבידם. גם בגבולותיה של ישראל שרד שקט יחס,
פרט להתגשויות בגבול מפעם לפעם. מדינת ישראל הינה הכוח והומן
וחתוקה ושהפה ליהפ' לחוקה עוד יותר. בידי מנגנון הינה הכוח והומן
להילחם ביהודים הדתיים ובתורותם: המטרה האמיתית של הקמת מדיניהם.
אבל שום בית משפט תלויני אין יכול להורשים לחום ותיק. "לא יראתי מפני
הכופרים שם, ולא ארעד גם מפני אלה פה", קרא ר' נחמן בשעת נפש. ובלב
אחד עומדים כל יהודי ישראל והדתיים מאחוריו.

כשפגשתי את ליביל פרידמן, הצעיר אינטלקטואלי אינטלקטיבית על שחרב מיום יעץ
לי להתקשר אותו. והוא היה צער, גבורה, לבוש בגדי חסדים מסורתיים. פניו
היינו עטריים בזקן מלא ובפיאות ארוכות, והוא עשה רושם של בחור טוב.
אבל נדמה היה לי, כי חסר לו הכוח הפנימי הנזוץ כדי להוציא לפועל
שליחות מעין זו. דבר אחר, שעורר בי איפוק היה רפלקס מימי ה"רטיסטאנס"
של': הוא בקש לדעת מיד את תוכניתו.

"זה ענייני", אמרתנו.
— "אם כן לא אפקיד את הילד בידיך". היסתי למסור ביטחוני בידיו.

רבים אחרים, שלא מצאו את התמורה שהbetticho להם, הוא החקום. חלש
באופין, הוא נתן לעצמו להסתף ונעשה קומוניסט! באמת הצלחה ציונית
יצאת מגדל הרגיל!

בתנאים אלה היה קשה לאידה ולאלתר שוחמאנר לחש עצם קשרים לארץ
החדש. כל יום הם שallow עצם, למה באו הנה, לאיזה עתיד הם יכולים
לצפות? בצד זה ברוסיה הגדולה. יכול היה עובד קומוניסטי כמו זה לגיע
למשגה. אלתר הצטרך אפוא לשבע מאות חתומים על פטיציה, המבקשת
מיור"ה הסובייט העליון קלמנט ירמבליט וורושלב רשות לחזור לרוסיה.
טקסת הבקשה שלגת פורסם בעיתון הרוסי "טרוד". אבל השוחמאכרים
גונקו להונגה מאנשיים פרטיים, כדי לקבל רשות זאת. אחר כך כתב אלתר
לגייסתו רבקה ברוסיה, שתקנות בצדדים הנחוצים לשובה של כל משפחת
שוחמאנר. היא נדהמה ולא עשתה שום צען בדבר. מחת ואת כתבה על
הדבר להוריה, וסיפורה להם על כל העניין. ר' נחמן עשה את הסדרים
להגנן על נכדו מפני תוכניותיו של אביו. בעורתו של הרב מירס הוא אריגן
את הותגנוזות, ויטלה הוסתר.

באומו פרק היהת העיתונאות, ולמעשה כל דעת הקהל בארץ, לצדו של ר'
נחמן הסבא, שגדיל את נכדו במסירות רבה. אבי הילד, אלתר שוחמאנר,
היה הרשע שבמספרו. רצונו לחזור לרוסיה עורר את האנטיפאטיות של
הישראלים. ובאשר לאפס-יכולה של המשטרה למצוא את הילד, הסבירה
העיתונות הכללית את המיסטרין בכך: למשטרה אין עניין מיוחד בדבר
זה, והיא רק ממלאת פקודות. כשפנתה המשטרה לשוחר תל אביב והבטיחה
לו מרס גדול חמורות מסוימת מידע על מקום הימצאו של הילד, השיב הסוחר:
"עמנו הי לעבדים במצרים, מפני שוסף נמכר שם לעבד. אני בודאי שלא
אמכו את יוסלה". באורה מאוד בלתי رسمي נתנה אפילו אגדתת של
הממשלה לצד הסבא ר' נחמן. מזה ומזמן רב הייתה העליה ההמוני מתרחם
של הישראלים.

העולם היהודי מרוסיה יציגו ברובם כוח אדם מאומן, אינטלקטואלים ברמה
גבוהה, מדינן ישראלי היהת וקופה למלחים ולמומחים. בלבד זה ביקשו
מנהגניה להחויר לקדמותו את האיזון בין היסודות המורחחים והמערביים
של זאכולסיג, אם יחוירו אלתר שוחמאנר ושבע מאות חוות הפטיציות
לروسיה, הם יתנו עדות חייה לכך, شيئا המדגימה הציונית אותו גן עדן,

— "כמה זמן זה יקח?"
— "אני אעשה הכל במהירות האפשרית ארבעה או חמישת שבועות אינם זמן רב כל כך אחרי כל החדש הציפייה, נכון?" שאלתי.
— "ובן שלא".

— "יוסלה, האם אתה בטוח לנמרי, שלא תחרט אחר כך על שהרחקו אותך מזיהוריהם?"

— "מן ההורים — לא. הם לא רוצחים שאשר דתי, אבל סבא וסבתא יהוו הסרים לי. תמיד גורתי אצלם ואני אזהב אותם".

הילד דיבר בתרכז ובתחלחות כזאת, שדי היה בהם כדי לסלק כל היסוס. הייתה מזועזעת מטודור נפשו של ילד יוצא מן הכלל זה. רצוננו החזק קנה את לביו. "חייב ממש" הרהורתי. לחם קטן זה ידע לבדוק מטה מהרחש. יוסלה היה בן שמונה.

— "נתפלל", אמרתי, "שהורי ישבו בדרך התורה ושתקדוש ברוך הוא ישיב לב אבות אל בניים".

— "אמן", לחש הנער.
נפרדתי מjosלה תוך הבטחה לשוב למחרת, כדי לצלם חמנות, הדורות שנזנו בשבייל תעוזות המסע שלנו. זה היה לפחות עניין מותשי. כשעינו מלאות גווה הוא הודה לי בהירך הרבה.

אחרי כמה ימי עבודה שירטטנו אוריאל ואני "תכנית המסע". החלנו, שיסוללה יעוזב את הארץ בכתה. אסע קודם לאירופה, אשיג בעברה ווית ובדרך כלשהו אבוא ארצה בליווי בתיה הדמונית. אחריו כן אעוזב שוב את הארץ, הפעם בליווי יוסלה, מחוּפש לילדת. היה זה רעיון מגוחך, אבל לא ראוי לפניו פתרון אחר.

בשעה במאי הפלגתי באניה האיטלקית "מסאטפה" לגינאה. ביליתי כמה ימים באקס-לה-באן, והמשכתי בדרך ליזנבה. שם ביקרתי אצל צ'לט-אמנו מצוין, שリスト את התמונות של יוסלה, שאוריאל אלים. לצורך המבצע שונתה של יוסלה ל"קלואדין". עבדתו של האמן ויתה מושלמת, עיני יוסלה והסתרו מאחוריו משקפיים, ושערותיו סופרו בסגנון גיאן ד'ארק, וכך הוזרו פניו והוסתרה בלייטה עצמות הלסת. במלילאו השוגני בקונסיליה הישואלית יוזת חייריים לי ו"לבתמי".

סודיות והפרדה הם שני כללי היסוד של כל עבודה מסוג זה.
— "אני מצויה בעניינים אלה יותר ומן מכך", אמרתי בזובש.
אבל היה זה ויכוח חסר ערך. חזרתי לירושלים אל הרוב מים, והעליתי בפנוי את חששותי.

— "זהו סיכון מיותר לקראת העתיד" הסברתי, "איננו יודעים ביום כיצד יתגללו העניינים, ומה תהיה תגובתו של פרידמן כשופעל עליו לחץ; אני הימי חברה בירטיסטאנס' בזמן המלחמה, ומעולם לא גיליתי לאדם שלישי מה אני עושה".

הרב מיטס ניסה להפיג את חששותי.
— "את צדקת, אבל פרידמן הוא אדם מסור ביוית. זה חודשים שהוא מעביר את יוסלה למקום מסוים. זה היה מוגן בו קשות, אילולא שיתפה אותו בתוכנינית. אל תדאגי, הרי אני פה".

הרב נראה בטוח בהשפטו על פרידמן. אבל לפני הבתוותיו — אני יודעת למה — נפלת רוזה.

גיליתאי איפוא את תוכניותי לפרדמן, והוא תוליך אותו לפגישה עם יוסלה הוא היה ילד יפה, בעל עור בהיר ועינים פיקחות. יכולת לחוש, שיש בו כוח פיסי ומושרי עמוק, המשרה ביחסונו לבב כל אדם מבוני, המכבל על עצמו אחירות לא רק כלפיו אלא כלפי כל העדה היהודית. אך כיצד יכולתי לעבור, בלי שירגשו بي, יחד עם יוסל והשבכל הארץ מתפעלים אחורי? עם פניו הורחים, סנטרו החזק, חוטמו הсолיד מעט ועצומות לחיזו הבולטות, הוא נראה רוסי טיפוסי.

פרידמן הפגיש אותנו.
— "זוטה רות", הוא אמר, "היא באה לקחת אותך מישראאל".

הוא הסתובב ואמר, "זהו יוסלה".
ענין הילד אוו. בהתלהבות גדולה הוא שאל אותי ביידיש: "האם אוכל ללקת עוד מעט לך, ולא יוכל לאפריע לי ללימוד תורה?"
— "בעורת השם, אני חושבת שכן".

— "מתי נעוזב?"
— "ניסעה כוות אינה עניין פשוט", הסברתי. "אני צורכה לנסוע קודם לאירופה לסדר תעוזות לשינויו. אחר כך אשוב ונסע יחד".

פנוי נפלן.

הנוטעים יחד עשויים להופיע ליד הכבש בוגר. נשגעתו לתא, הראתה לי הדילית את שתי המיטות שלוי, ושאלות, איפה האדם השני. "בת פגשה כמה חברות מעלה", הסברתי, "זה ביהד על הסיפון, והוא תרד יותר מאותה".

עלית על הסיפון. הגיע שיצאתי לשם, ראיתי שתי ילדות קטנות עוברות. זה דיברו צרפתית, ואחת מהן הייתה לעברי. היא דמתה דמיון נפלא לצילום של "קלודין"... עור כהה, שערות שחורות, עיניהם יפות וקלסתה פנים גאה.

לבוי המתחל לוחות בחוקה. צעדי כמה צעדים בכיוון הנגדי, וכשהן התרחקו ממנה, התחלתי לשוב ולחשוף אחריהן. מצאתי אותן נשענות למעקה דוגנית ומטבעונות בפעילות שעלה הרצינו.

— "שמעת אתך מדברות צרפתית", אמרתי כשתתקrbת אליהן. "האם אתה מאירוקו?"

הילדות החביבניות הקטנה ענתה "כן, לפניו שבועיים הבריתו אותו שם".

— "מה שマー"? שאלתי את הילדה

— "קלודין" היא ענתה
— "קלודין?!"
— "כן".

עצרתי את נשימתה. לא יכולתי לאמין למשמע אוזני. יתומות מאביהן, נסעו קלודין ושת אהיה ואחותיהם עם איהם.

"עובנו את הבית שלנו שביעים לפני הזמנ שנקבע", הסבירה אהותה. "ביום שיש אחד באו הצינונים אלינו והודיעו לנו, שנוכל לקחת רק מעט דברים אתנו ונסע באוטו יומם. עשינו כפי שאמרו לנו, והשכנו הכל שם".

מאוחר יותר הצינו אותו הבנות לפניי אפס. היהת לי הפתעה בעימה, לפגוש אשה שמנמונת מעט, אבל פניה היו בהרים באותו מידת, שפני בנותיה היו כהות. שערה הארוך היה בלונדיני, ואילו שערן — שחור. היא הייתה אישה מרואקית טובה, וכל ילידה מחוכמים הטיב. לאחר שכולם היו דועסים בתא אחד, שמחו מאד להצעתי, שקלודין תהיה שותפה לתא, ותأكل את ארוחותיה ליד שולחני.

שלמה המלך אמר "משכיל על דבר ימצא טוב, ובוטח בה" — אשוריו. כיצד הייתה יכולה למצוא בחכמתי ועם כל מרציו וכוח הרצון שלו, לצד

כמה שבועות לאחר מכן נסעה ברכבת לניאופoli, כדי להפליג שם באנייה "ירושלים", שהיתה שנה אחת האניות הישראלית והודלות ביורה. שני יתרונות היו לנסעה בדרך זו. היה עלי להשתמש בשתי מיטות בחא, ולהתפוש שני מקומות ליד השולחן בחזר האוכל המשוחף. עתה, בתחילת עונת התירונות יכולתי להתחמק ביתר קלות על אניית נוסעים דוחסת יתר על כן, אניות ישראליות הובילו תמיד עולים למדינת ישראל. קיוויתי למוצא בין הילדים בת זמנית, שתתאפשר את המיטה הריקה ואת המקום באולם האוכל, לידי. בחרתי בניאופoli במקום במאטיסי, כדי ל��ר את מן הנסעה באנייה. "חי רצון, שבוכות יוסלה ייחד ת' את הגדים שעשה לי בילדין" — זו הייתה תפילתי ביום האחרון האלה לפני הגסענות.

הנסעה מפאריס לניאופoli הייתה ארוכה מאוד, אבל ככל שקיבתי לנמל, עבר ביחסוני בהצלחה המבצע. אולם הפלגה היה בראש גרט מדריגנות ארוך. לאורך אחד הקירות היה שולחן ארוך, ומאתרו ישבו פקידי משטרת גבולות האיטלקית ועובדיו קו האנייה. מן הצד השני של השולחן — רק כמה נסעים.

כשהציגתי את תעוזותי לказין הראשון, הוא שאל אותי "אייפה הילדה?" הצעתי לכיוון היציאה מן האולם, הריק לגמרי, ואמרתי רק "הנה, שם". העודד התרומם מעט ממשבו, והסתכל בכיוון שהצבעתי עליו. לא היה שם כל ילד. נקווה, שתוא קצר-ראיה. אולי ביחסוני ישיכנע אותו.

— "בסדר" הוא אמר, אחרי רגע, והחתים את הדרכון שלי.

— "ברוך השם" לחشتិ בערבית. סכנה נספה ארבה לי מצד העובד הישראלי, שישב בקצתו השני של השולחן. אבל גם אצלו הייתה לי סייעתא דשמיא. בחשבו שעברתי את כל התקירות, קרא לעברי סוכן הנסיעות בתוצאות קידים נרגשות, אותו סוכן, שבקשתי להזכיר עבורי שני כרטיסי חזיה במיטום, בעברו "קלודין" ובעברו. ניגשתי אליו והוא מסר אותו בידי. הוא היה עסוק מדי במכירת כרטיסים מדוי להשוו על "בחני", שדבר קומה כלל לא הטריד אותו. מתוך הבנת, לחברים בעבודה, דניהם אותו עובדי "צים" לנפשנו. כשיםנו, מסר לי קצין במטה צה"ל את כרטיסי העלייה לאנייה, שהיכים לכרטיס הנסעה הקפול שבדי, תיינו מצויה איפוא בכל הדרוש להוות ולעתיד, ופניתי לעלות על האנייה. על כבש האנייה "ירושלים" מסרתי רק כרטיס עלייה אחד. שני בני משפחתי

אלוקים לנו מחסה ועוז, עוזה בצרות נמצע אמא.
על כן לא נירא בהמיר ארץ, ובמוסה הרים בלב ימים.
(תהלים מג ב-ג)

השתוקעת לי הביא לרב מיויס את החזרות הטובות ולראות את יוסלה, שהיכה- לי בחומר סבלנות. סיפורו המפליא עודד מאד את הרב, שנאנך בשבועות[האחרוניים](#) עם קשיים רבים. העניין הפך ל"פרשיות יוסלה". העיתונות קפיצה על הנושא, וכל הארץ גנלה חלק במלוקת, ברוגש רב. הרב צבי פסת פראנק, הרבה בראשי של ירושלים, הוציא קול קורא שופרסם ברבים:

"ר' נחמן שטרקס מונע את נכדו יוסלה שוחמאנך מלודת מן הארץ. חתנו
מבקש לרדת לרוסיה, וככפי שיודעים הכל, שם יתגבר ליהדות. על פי דין תורה
חייב ר' נחמן שטרקס למונע את נכדו מלצת את הארץ אל מקום כפירה,
כי בני גנים הרי הם לבנים לפי דין תורה. כל אדם יוכל לסייע לו בעניין
זה חייב לסייע לו בכל כוחו".

הבעת דעתו זו של הסמכות הרובנית העלינוגת, שדרנית מתקבלים על ידי יהודים חרדיים הולכה למעשה, היה בה משום פרובוקציה לגבי הסמכות הציגונית, אשר נקתה כל צעד אפשרי כדי לגלות מקוםיהם של ילדים. הפסיק של הרב פראנק הרגינו את הציגונים והנטידיזטים במיזוח. "יציד זה מעו חבר הרובנות הממלכתית לפסק בניגוד להחלטה של בית משפט פינחס ואף לפرسمם ברובים את דעתו?" הם ועמו על כן, ופנו לשער המשפט רווין לפתחה בחקירה נגד הרב, שהואשם בהסתמת הציבור נגד צו בית משפט ישראלי. שר המשפטים הגן על עמדתו של הרב, ולא נקט בשום צעדים נגדו. ישראלי. שר המשפטים הגן על ידי שר המשטרה ביב"ג סיון תש"ך (8 ביוני 1960) דוח' לכנסת הוגש על ידי שר המשטרה ביב"ג סיון תש"ך (8 ביוני 1960) דוח' שתיאר את המצב ואת מאמרי המשטרה למצוא את יוסלה, שעלו גנו באופןך לב ובעקשנות רבת סבו וידיו, ותנגדות הפעילה והפאטיבית של[אונקלוסייה הדתית](#).

קטנה זו, שנזקמתי לה לנסעה זו, ילדה בת עשר בשם קלאודין? הלא יכולתי לגסוע שנים, אף דורות, ולא למצוא ילדה הממלאת אחר כל צרכי. אין ואת כי יד ההשגה, שיעיכנה אותי שבועות בצרפת, שלחה את המשפחה זאת ממארוקו שבועיים לפני זמנה!

קלאודין לא משה מצידי ממש שלוות ימי הנסעה; בעיני כל הנוסעים והוצאות היא הייתה בחיי. כשהשאלה על ידי מישון, אם אני האמא שלה, ענתה מיד "כמובן!"

בירידה מן האניה בחיפה עמדו לפני פתחה או יותר אותן הביעות, כמו בעיליה לאנייה בניאפוליס. אחריו שהצלחת להחותם את הרכונן שלו בעבר שניים, היה עלי להיפטר מכרטיס-ירידה מיותר שתיה בידי, מאחר שקלאודין נאלצה לרדת מן האניה ביחד עם משפחתה ועם שאר העולים. בכניסה לכבסה האניה עמדו שני שוטרים ישראלים. למטה על הרציף — עד ארבעה אחרים, משקיפים על הנעשה. האלחתי לשילש את כרטיס הירידה לתוך הקופסת, שלתוכה שליל הקצין את כל ה الكرטיסים. ירדתי מן האניה אחורי שמסרת את ה الكرטיסים שלי בדרך הרשנית.

אוריאל תיכה, שמח לראותה שהוביל עבר בשלום. לא הספקתי לספר לו, כיצד נשלחה אליו מן השם יידה, "בת", כשהיא עצמה נגשה אליו, אחריו שעברת את ביקורת המכס.

— "זהו קלאודין" אמרתי לבני הנגדה. הילדה חיכתה בסבלנות עד שעברתי במכס. אחר כך ה策רפתית למשפחתה ואיחתתי לחתם כל טוב.

כאב לי הלב, להיפרד מ"בת" זו, שנשלחה לי מן השמיים. החהפלתי לתה, שינוי אותה ויגן עליה עד שתהייה בת נאמנה לבית ישראל. גשחי לה בשלום.

— נקווה, שלא יבחנו בשתי נסיעותך.
ב哀פס רצון נגעתי לתקיפתו של הרוב ולביתוונו.
— מתי תסע אל הילד?

— אני חשבת, היום או מחר. קודם עלי להתקשר עם לייבל פרידמן.
— אני מציע, שתעשי קודם את כל הטידורים לקרה ונגעה וביום חמישי
תצטרפֶּי אל הילד, הנמצא עכשיו רחוק מכאן. את מבלי ייחד אותו את השבת
לפני נסיעתכם.

הסכמתי להצעתו, וביום חמישי אחר הצהרים הביא אותו לייבל פרידמן אל
יוסלה. כשממען הילד שגשע בקרוב, הגיב באזהר המלים כמו הרוב, "ברוך
השם". לחיו האדרומות העידו כמה עדים על הטיפול הנגן שזכה בו מידי
האישה, שאצלה גור זה כמה שבועות. שעrown, שניצב בעכוב בהיר, גדול ונרגלן
השורשים השחורים. פרידמן ציפה לכך, והוא היה מצוי בכל הדורש לצבע
את השער ולספר אותו. הבהיר אני מטאריס מוזודה מלאה בגדי ילדות, אבל
יהיא צריך לעשות כמה شيئا. בשעה שפרידמן היה עסוק בספר, עיתני אני
תופרת, ולפניהם כנסת השבת קלואדין וכל תלבושתה היו מוכנות.
אדם אחד, תלמיד יידיך של הרוב מיחס, בא לקחת אותנו יחד עם לייבל
פרידמן ביום ראשון בבוקר.

יוסלה הייתה מודקת במצוות באורה נדירה לגבי יلد בגילו, וסלד מלל איסור
של תורה. אחד האיסורים הוא "לא ילبس גבר שמלה אישת... אבל הוא ויה
רק בן שמונה, ואיסור זה חל רק על איש בגיל תשע ומעלה. יוסלה ואני
התידדו במחרות, וכשהוא לבוש כילדה נפרד יוסלה מן האנשים האמיצים
שהסתירו אותו במטירות ובדאגה כנה, ודאגו לכל צרכיו, וגם לימדו אותו
בחודש שתלפי.

יצאנו לדרךנו, כמתוכנן, ביום שלישי. מוגנית הביאה אותנו לנמל התעופה
לוד, וארבע שעות לאחר מכן כבר היינו ברומא. משם, אחרי שלוחתי מברק
ליישרים וסידרתי כמה עניינים בעיר, עליינו על רכבת לולצ'אן, לשם התיי
אמורה להביא את יוסלה. נסענו כלليلת בקרון שנייה.
ליד הגבול אריך דבר, שעורר בי חששות כבדים. אנשי משטרת שויז'

בדקו את המרכונים. הציגי את שלי. האיש בדק אותו בקפידה,
— וזה קלואדין? שאל.

עורק הדין של השותמאקרים היה מראה "הליגה נגד נסיבות דתית". דוא ניצל
את העיתונות ואת הזרדי כי "לשוני" את הסתרתו של יוסלה קשר נגד
מדינת ישראל, וכינה את הסבא "חוטף" ו"פושע". אחר כך הונפה זומו
נגד היהדות הדתית בכללותה. בסיווע הליגה החפרעו העיתונות והמשטרה,
התקיפו בתים ננטה ובתי ספר בצוותה הנסה ביתו. אבל מאות התחפפות
וחחיפושים לא העלו דבר. יוסלה לא נמצא. לא היה אף יהודי דתי אחד,
ששיתף פעולה עם המשטרת והממשלה. כל פניות הממשלה נפלו על אוניות
אטומות, דבר שהרגינו את הצייניזם עוד יותר.
ויכוחים פראלאמנטאריים היו בימה אחרת להתקפות אנטידתיות. באותו יום
של סיון (8 ביוני), כשנשא יעקב צע, חבר הכנסת דתי, קולו בשם קרבנות
המשטרת, הסתומים הדיוון באנדולומוסיה, ומונחת ועדת לחקרת העניין.
מאבק זה בין דתים וזהילונים העמיד את ארבעת חברי הכנסת של "אגודת
ישראל" בפני דילמה. מצד אחד היה עליהם לעמוד בפני אוירית השנאה
השוררת בכנסת, שבה יעצו הם את היהודים הדתיים ובתור חברי הכנסת
היו חיברים לכבד את החוק והתליני של המדינה. מצד שני, הם נאלצו להיזהר
שלא לפצוע בהשקייתיהם של הבוחרים הדתיים.

ఈ השגנית לירושלים אתרי אותו ויכולת סוער בכנסת, כבר שינה את עמדתו
שלמה לורנצ, ח"כ אגודה, שטען בסבב ביום של שיא הפופולריות שלו
כעת הוא בא כמעט מדי יום אל הרוב מיחס וניסה לשכנע אותו להפסיק את
הילך. "אווי אדא גלו", אמר, כאילו הממשלה ואביו של יוסלה יסכו להפקיד
אחריות זאת בידי מפלגתו הדתית הועירה של שלמה לורנצ!
במאבק זה על יוסלה שוחמابر, מאבק שסימל את הסכסוך בין היהדות
לציונות, הדוגש כל העקרונות המפרידים בין "אגודת ישראל" ל"גטו"
קרתא.

בשובו לbijתו של הרוב באותו יום שני אוtro פניו. האוושר שהבתוכין בענייני בישר
לו את הצלחותי במשמעות; מסרתי לו דין ותשבון מפורט על נסיעתי.
— מתי את יוצאת שוב? — שאל.

— בעוד שבועיים.
— זה יותר מדי זמן, עלייך לנסוע ביום שלישי הבא.
— לא יהיה זה נבון, לעשות כן. נסיעותי התקופות עלולות למשוך תשומת
לב המשטרת, אם יבדקו את אישורי הכנסתה והיציאה.

של הילד". נשנשאָל, אם אין פועלתו של ר' נחמן שטרקע מנווגדת למצאות — כן, בת'.

באחד מימי נסלו תשכ"א (דצמבר 1960), ביום החנוכה, חזרתי לארץ הקודש מווינה, שבה ביליתי שבועות אחדים של מתח ופשי. רציתי לראות את אוריאל, והשתית צורך דוחוף לדון בעניינים עם הרב מיעס, שבריאותו הולכה ונוגערעה.

המטוס הגיע ללוד בחצות. אוריאל הקביל את פני, הוא לcket אווי לבאר יעקב, שם שכר בעובוי חזות, לא הרחק מן ישיבת הווא כיכון את תדריך לקראת בואי באבבה ובתשומת לב: חזור השינה, מערכת הכלים המסתודרים בארון — אפילו אראוּתַה הוּא הַכִּין בעובוי — ווּחָנוּכַתְּ שָׁאָכֵל לְהַדְלִיק תְּגָרוֹת. שוחבגו עד ארבע בוקר. התקפושים הבלתי נלאים של המשטרת עדין המשיכו להטריד את מוסדות החינוך והתרבות — בכל בוקר הייתה שמועה על ישיבה זו או אחרת, או בית ספר זה או אחר, שנערך בהם חיפוש.

אוורי נמה שעotta, באותו בוקר, הביא אוריאל חדשות מפתיעות: הלילה נערך חיפוש בישיבת באר יעקב. אלומת אויר של פנס חזק העירה אותו מתוך השינה הראשונה, שזה עתה שקע בה. בלי להמשיע כל רחש התגונבו השוטרים אל תוך הפנימיה, ובדקו את פניהם התלמידים הייניט שם. הילד הקטן הדיך שינה ממשלת ישראל כולה.

למוחות נסעי לירושלים לבקר אצל הרב מיעס. הוא השתנה מאוד. כשהראיתי תשתי כמו הוא נחלש, ועד כמה החמיר בעיות השעה את מצבו בריאונו, שבאו היכי היהת מעורערת. גם עשר שנים סיביריה שטבעו בו את חותמן, עקנותיהם נtagלו עתהocabi ראש עזים תפטע אווי ולבי היה דואב, בעובי את בית הרב ואת ירושלים. לא הצלחתי לסכם אותו שום עניין, ותרgestei בצער, שאין הרבה מסוגל יותר להנחות אותן. הוא היה חולה מדוי, וחששתי לגורע יותר. צעריל לא נתן לי לישון באותו חדש טבת בבאר יעקב, ונתקפתיocabi ראש בלחתי פיסקים. לא יכולתי להמשיך ליטול על עצמי את האחריות לעניין כה חשוב, ולסמוּר בו על הבנתי שלי בלבד.

חשבתי להביא את יוסלה לאצפת, לישיבת נובחרודוק בפובלין, לא הרחק מפארם. שם יוכל ללמידה תורה בקרוב בני גילו. אבל לא רציתי להחליט על כך בלי להיוועץ תחילת בגודל בטורה. לפי עצת אח' הרבניים בישיבת

— את לא הספרי לי, שילדיה קטנה זו היא בת עשר.

— לא עשר, רק משע וחצי — ענית.

הוא לא נראה כה בטוח, אבל איך שהוא, החלטתו שבה ענית לו, הנעה אותו לרופת מעט את חריצותו.

בלוצרן הלבנו מיד לביתו של הרב גוטפרוניד. בידי היה מכתב אליו מהרב מיעס. אחרי שהקל את העניין היטב, קיבל הרב את יוסלה לישיבתו. שנה תקופה תי הילד חי אויש אצל משפחת גוטפרוניד, אבל לא היו לו שום תעוזות, לפיקד עמדה בספק האפשרות של המשך שהיותו בשוויזר. אי אפשר היה לרשום אותו ללימודים בבית ספר יסודי כמו כל ילד אחר בגילו. התלמידים המתנדבו וננתנו מזומנים להינכו של "מנחים לוי", שהשוויזר לבני ואילו אני, אספתי כספים כדי לפרט את הולואותה שהרב מיעס נטל על עצמו למבחן זה. היה בידי מכתב המלצה מאות הרב צבי פסח פראנק לצורך זה בראשית שנת תשכ"א (סוף 1960) נסעתתי לוינה, כדי לנשות להשיג תעוזות בעבורו הילד, אבל כל מאמץ לא נשאו פרי. חמיש שנים קודם לכן, באנדורה לומוטה שורה אחוריה המאורעות בבודפשט, הדבר היה עדין אפשרי. אז היה זרם בלתי פסק של פליטים, שנמלטו אל בירת אוסטריה. בחורף תשכ"א (תחלית 1961) כבר היה מאוחר מדי.

בישראל עצמה הפלת "פרשת יוסלה" למקור דאגה לשיטוונות. הסבא, ר' נחמן שטרקע נאסרatri שhogosha נגדו תלובה מצד בתו. אבל הציבור החזרי נשאר נאמן לאייש הזקן. איש מהם לא פקפך בצדקת עניתו. הכל ידע את מצוות התורה "איש amo זאביו תיראו ואת שבתותי ותשמרו אני ה'" (ויקרא יט, ג). מורה אב ואם וכבודם נזכר בסמור לשמרות שבת, כדי להציג על גבול המציאות להורים המוטל על הילדים. רשי"מ מפרש "אף על פי שהזהות על מורה אב ואם, אם יאמר לך תלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המציאות. שניכם מצוים על כבויי, כי אני ה' אלוקיך, לא חשמע לו לבטל את דברי".

המאבק על יוסלה לא נגע ורק לייהודים בארץ הקודש, אלא לי היהודי העולם כולו. ב-11 בנובמבר 1960 פירסם ה-Jewish Herald של יהונסבורג הצהרת של הרב הראשי, הרב מ' קוסובסקי: "אם זהה שאלה של עצלת הילד ליידות, אין ספק, שר' נחמן פועל הולכה. על הקטל ורוצח האחריות לחינויו הטוב

— לפני שיטכים להעביר את יוסלה — מת הילד מעדייף. כשהוא שאל את "מנחם לוי" אם הוא רוצה לחיישאר בלבדן או לעבר ליצפת, והודת הילד ללא הסוט, שהוא מעדייף את פובלין, שנזה אחת חי עם משפחחת גוטפרונד. הרב ואשתו באמת טיפלו בו כבאחד משליהם, אבל מלבדם לא היה לו כל יידים. כדי למלמד בישיבה הוא היה צער מדי, אמנם כמה מהבחורים היו מלמדים אותו, אבל לא היה לו די בכך. בפובלין יוכל למלמד עם ילדים בני גילו.

שוב הפעם "מנחם לוי" ל"קלאורין" בשביל המעבר משוויז'ן לצרפת. העובדה, שהדרכו שליל לא הייתה תקופה עוד, סיבכה את העניין. אחרי המקרה בגבול שויז'ן, לא רציתי לנוטל על עצמי סיון נסוך על ידי נסעה ברכבת. הפעם היה חסיכון גדול יותר, מפני שהדרכו שליל לא היה תקופה. נסעונו ברכבת לדנובה ומשם המשכנו במכונית. בדיק לפנינו קו הגבול התחילה לרדת גשם שוטף. לא השוטרים השווייצרים ולא אלו הארפתיים יצאו מתחם המשמר שלהם, אלא סימנו לנו לחמשך בדרךנו עוד לדנין שהשופק לעזר. במרחך של קילומטר משם, בעירה סט' גזליין — ורחת המשמש. וודין יש הפטושים על שני הסעיפים ומקשים ותוכחות לקומו של ה!

באותו לילה, בשעה אחת-עשרה, הגיעו ליישבת פובלין, שבת עחד"ן "מנחם לוי" לבלהות שבעה תריסים של חיים נורמאליים לילד בן גילן, כשהוא חופשי להתרוץ עם חבריו, ומטופל ומתופת בכל הדורש. מלבד מנהל היישבה ידע רק עוד שני רבנים את זהותו האמיתית של יוסלה.

בשעה שיטחה חי חי שלולה בפובלין ולמד שם תורה, נמק סבו ר' נחמן שטרקס בבית הספר. השיטה של העיתונות היומיית, של הכנסת האנטי דתית ושל הלגיה נגד כפיה דתית הלאה וגבורה בארץ. ר' נחמן שטרקס תואר כשורד, מעשוו — "פשב", ושותפיו לפשב" — חוטפי ילדים. נכתבו מאמרם ונתחברו שירים לתהאר את "אגענוווע העזום" של ווסלה לשוב להיק משפחתו. במקומות אחד אף דוחות שהוא נפטר!

"הלייג" בסיווע הרדייו והעיתונות, עשתה כמידת יכולתה להסתמך את החלוניות נגד הדתים. יכולת לראות בעיתונים היישראליים באותו הזמן כותרות מעין זו:

של בני נפגשתי עם הרב ריבנוביץ' בבני ברק, אבל זה השיב לי, כי הוא משאל את העניין לשיפוטי. הזכיר איז את הצעתם של כמה אנשי, לשנות מראה פניו של יוסלה על ידי ניתוח פלאסטי. סיפרתי לרבי על סלידי מרעיו כזו. "אף על פי כן, יהיה זה חבל, לא לעשות כך" — הוא ענה. חשבתי שלא שמעתי היטב, וביקשתי ממנו לחזור על דבריו. "יהיה חבל, שלא לעשות זאת," אמר. אבל לא יכולתי להחליט על שינוי כורה כוה בפניו של יוסלה.

הרבי ריבנוביץ' עודד אותי להמשיך בשלהות, שהתחלה בת, ומסר ביدي מכתב תשבח את מאconi וחקורא לכל מי שמסוגל לכך לסייע ביدي, בלי לפרט את אופי שליחותי.

"בזאת באתי להעיר, שגב' רות בן דוד, אשה דתית, נטלה על עצמה מות זמן רב לעסוק במצוות, והיא עושה כן שלא על מנת לקבל פרם. היא עשתה גדולות בהצלחת ילדי פליטים וילדים נצרים, כפי שהעיר עלייה כבר הרב צבי פראנק במכתו. היא עוסקת עכשו במצוות גודלה, שלדעת דרישתם של ربנן ארץ ישראל היא עניין של פיקוח נפש. מצوها על כל אדם לנוטל חלק במצוות זו, ועל כן אני פונה לכל יהדי באשר הוא שם, לתמוך בה ביד נדיבת. בזכות מצות זו של הצלחת נפש יבורכו החומכים בה בהצלחת בעולם הזה והמצווה תזכה אתם בעולם הבא".

עד הוא כותב שם: "אני כותב מכתב זה לנכדיה של המצווה, בצדפה לרחמי שמים ולגאהלה שלמה".

בסוף ינואר חזרתי לירושלים להיפרד מהרב מיס. פניו החיוורים לא עודדו אותו לשוחח עמו. יצאתי מביתו מודוכאת. למחמת טsti לויינטה. הטיטה לא הייתה קללה, והיתה לי חום. הגעתו לבית ידידי הוינאים כשאנגי רוזנטט ולוהטת. מיד הם הזמיןנו רופא, והאבחן — התחלת של צחבת. אחרי חמיישה ימים של מחוושי קיבת בלתי נסבלם, חשבתי שאגוי בריאות. עלייתו על רכבת לטוטאנסבורג. אבל בסוף השבוע הימיי כל כולי צחובת. "השתגעת", אמר לי רופא ידיך, "את מסכנת את חייך". את שלושת השבועות הבאים ביליתי בבית החולים בטוטאנסבורג. לשם הגיע אליו מכתב מהרב מיס יחד עם הוררת על חי הגר"א. היה זה המכתב האחרון שקיבנתי ממנה.

שבתי לאירוע וטיפלתי מיד בעברת יוסלה לפובלין. הדבר נמשך יותר ומן משחשתבי. הרב גוטפרונד, שבנוויל בליזון שהה יוסלה, נסע כמה שבועות קודם לכן לארץ הקודש, והיה עלי להמתין עד שובו ממש, כי הוא רצה לדעת

ועוד:

"אם שולפת סכין נגד יהודי מזוקן"

"مرة ב' מירושלים הסתכלה אל הרחוב וראתה יהודי מזוקן הגורר את בנה בן החמש, רוני. היא תפסה בידיה סכין ויצאה אל הרחוב בצעקה...".
עובריהם ושביטם הרגיעו אותה ותסבירו לה, שבנה פרץ מן המדרכה אל הכביש, והזקן פשוט משך את הילד חזרה, כדי להציג אותו מסכנת.

מעין נרפש ומקור משוחת, צדיק מט לפני רשות.
(משל כה, כו)

בקיץ תשכ"א (יולי 1961) לאחר שיזמת הופק בידים טובות ביישוב פובלני, החלטי לשוב לארכץ הקדש. שבתי, ב-15 באוגוסט הפלגתי מאריסי באוניה צרפתית של חברת פקה. שכמה ימים ביום הפטחות היו יפים לבירואיגי, הייתי זוכקה להרפית המתה, שתי התקפות צהבת, והמתיחות הכללית של השנה שעברה התישר אט כוח. חודשיים קודם לנפטר הרב מיאס, וגוחרתי למדי להמשיך במסבך, שהלך והסתבר מיום ליום. ככלות ייחלשו תומכי המאבק הספרנטאניס אחורי פטירתו של רבם?

הגעתי לchiafat בח' מנחמ'-אב (21 באוגוסט), ונסעתי היישר לירושלים. שם נועדתי עם הרבה לוי, היה וזה רצונו של הרב מיאס להשאר לי מדריך רוחני אחר פטירתו מן העולם. וכאשר חש שיוומו קרוב, הוא בחר ברוב לוי, ומן קצר לאחר שהגעתי לירושלים נפגשתי עם הרב לוי בבית בתו במאה שערם. טרם אכלתי ארוחת ערב; במו הציעת לי כל מה שהיה לה בבית: תה, לחם וזיתים. היא התנצלה, שאין לה חמאא, כי התנויות כבר סגורות, אך הבנתי, שהמאה היא מותרות בעבור אנשים אלה, המסתפקים בחיווי ביתור.

הרב לוי הגיע ומן קצר אחריו. הוא היה איש נמרך קומת, פניו הסగניים מוקפים זkn שחורה, שישיבה זורקה בו, ופיאות תלקות. מצחו רחב ועיניו האומות חרdot ופיקחות. מלאות הבעה היו פניו של חייל זה בזבאן ה', פנים בגין עור תימני. שוחחנו בשעת ארוחתי הצנועה. לדעתו לא הייתה מדינת ישראל מקום אידיאלי בשביili באותו פרק, אין איש יכול לשער איזה מידע תשיג המשטרה, ואת מי הם יעצרו. כתוצאה מהסתה העיתוניות נתקה הציבור

"משתתפי מטבח עיתונאים משתוללים"
עו"ד כהן-צדון טוען, שאין הציבור והממשלה עושים די צורכם להזהרת הילד. או דרשו המשתתפים שיינקטו צעדים. תשואות רועשות קידמו דברי הילט, שכמה ודרשה פעולות תגמול נגד תחוטפים. התהמון התחיל להשתולל ונורק כסף אל עבר הבימה כדי למן את 'המצבע'."

כתוצאה מן התעוללה של הממשלה הגיעה המדינה לנקודת, שבה היה חש שתפרוץ מלחתת אורחים, מלחתת אחים בין תילוניים ותהיים. נטורי קرتא לא חשו מללחמת כואת. אף על פי שככל ההטולה האנטי-דינית הזאת ונמה לתמיכה ממשתתפת, היה כל זה מבויים. הממשלה לא יכולה להרשות לעצמה להכריז מלחתת גלויה נגד היהודים הדתיים בארץ הקדש. כיצד היה זה נראה בעיני העולם היהודי, יהודים יהוגו יהודים מפני שהם שומרים על יהדות? אף על פי שהממשלה הציונית הכריזה באמצעות מלחמה נגד היהדות, לא שטפה מותותיהם של די יהודים במידה מסוימת נגד ת' ונגד תורתו, עד שישכימו למחותם שם אחיהם. נטורי קرتא לא חשו איפוא להמשיך במסבך להצלתו של יוסלה.

לאחיהם במאה שערים. יידיש היא השפה השלטת ברחוב. הלווחות והשלטים על הקירות ובחלונות הראותו משווים לויליאםסבורג אופי של אי מלא

תורה בקרבת היכלות אליל-הדרלא. רבים מיהודי ויליאםסבורג מוכרים סביבה חצרו של הרב מסאטמר, רבינו יואל טיטלבום, שריה. לפנים. רביה של העיירה סאטמר שבהונגריה. הוא נחשב לאחד מגודלי המורה בדורנו, ונערץ גם כמנוגם של הסדים רבים. ימים מעטים אחרי. בואו לברוקלין היהת לי הוכחות להיות מוצגת לפני. הוא גר בקומת הקרקע של בית דירות. שכנסתי לחדרו בירכתי את הרכבת שאנמור והיהודי בראשותו גדול בתורה: "ברור... שחלק מהחכמו לירא". מפי היהודי ירושלמי, שנולוה אליו ב ביקור זה, כבר נודע לרבי קודם لكن על השילוחות שהטיל עלי הרב מיזס שנה ומאתה לפני כן. אבל הוא ביקש אותו לא לשוחח עם הרב בעניין זה, לפחות לא באחומו יומם. הרוא הסביר לי, שדרב טרוד בעבודה רבת, ומתבלחות לגע מותאים יותר.

לבוש ב"ביקשה" וחבוש בכובע הפרווה המסורתית השחור — כך ישב הרב על כסאו ליד השולחן. כמו כל החסידים, כמו היהודי מאה שערים בכלל, היו פניו מעוטרות זקן גדול ופיאות חלקות. צבעם הלבן — הרוב היה מעל לגיל שבעים — עמד בניגוד מדהים למראה פניו הרענן. פריחת נערות ורחה מתחו עורו העדין ואדמומייה שפטיו. מרתוקות ביותר זו עניין: ראיית בון רצון עז, עמוקות המחשבה וצלילות המדעת.

כמו שיעצו לי, לא הזכרתי את יוסלה. ידעת, מה יקר חכם גדול זה לכל הקהילה, ולא רציתי להעמיס על שכמו משא נוסף. הרי הוא ידע מה עומד על הפרק, והוא עת תפkickדי. אילו רצחה לעוז לי עצה, היה עושה כן.

חמשה חודשים עשתי בויליאםסבורג בין הסידי סאטמר. טוב-לבת של הרבנית, אצילתות, פיקחות ומוסרותה שבו את לבני מן הרגע הראשוני. אישת עדינה, דקה ושבירית זו, אצורה בקרבה מרץ לא-גבול. משועת הבוקר המוקדמת עד לשעות הלילה המאוחרות, לא זו בלבד שהיא דאגה לבעלת הרבי, אלא כלל: לבישול, לקבלת אורחות, לביקור חולים, ולאיסוף תרומות למוסדות שונים. היא לא נתנה שינה לעפעפה יותר מכמה שעות בכל לילה;

"اشת חיל מי ימצע ורחק מפנינים מכה...
תנו לה מפרי ידיה ויהלולה בשערים מעשיה".

היסטריה. חברי הכנסת האגודהים יראו מפני אדוניהם הציוניים. אותו הדאג במיוחד שלמה לורנצ'ז, הוא ידע את שםות ואנשיות בשרשרא המוליכת לרבות מיום, וחשתתי, שמסע הלחץ וההיסטריה עלול להביא אותו לגלות את המידע שבדיו.

נפגשתי כמה פעמים עם ליביל פרידמן. הוא היה שקווע במחשבות, אשחו — עצבנית, ואחיו לא חסכו ממנו את ביקרותם.

— "כמה אנשים היו מפורבים בפרשה זו לפני?" שאלתי פעם במהלך שיחתך. — "המיטה", ענה, "ושלושה מהם כבר דיברו".

— "וזם ישברו החוליות התבאות ויגיעו אליך, למה אוכל לצפות?"
— "זקוקות שלא ישברו", ענה בשינויו נפש, "אבל אם יעמידו אותי ל מבחון אני מתפלל, שאוכל לעמוד בו ולא להסגיר איש".

תשובתו מצאה חן בעיני וסילקה את אי-השקט, שהרגשתי אחר פגישתנו הראשונה.

ואנו, يوم אחד, בילש אותו פרידמן לחדר מלבקר בביתו, כי יש לנוקוט והיראות. חוץ מותה, יש סימני סערה ממשמשת ובאת. החלמתי לעוזב את הארץ זמן קצר אחרי ראש השנה. אורייאל הצטער על כך מאוז, ולבי נשבר במתשבה, שעלי להיפרד שוב מילדי היחידה. שוב היה עלי להתחיל חייו נודדים, שהוא גורלי בשנותיהם האחרונות. התלטתי לבקר בארצות הברית ולשאול בעצתו של הרב מסאטמר — גדול הרבנים החסידיים של ימינו.

בביקור בפועל נוכחת לדעת, שיסלה מאושר ולומד היטב. בילינו יום בקניות בפאריס. יוסלה נהגה מאוד מן התודמנות לטיל ברכבות הבירת ולבסוע ברכבת התת-קרקעית. לקחתה אותו אפילו לפלאץ, ואכלנו ארוחות צהרים במסעדת "אה לה בון בושה". אולי לא הייתה זה בון ביותר, אבל הילד נהגה כל נך!

לפני יציאתי לניו-יורק נסעה לארוקו. קיוויתי שאוכל לאorgan את העברתו של יוסלה לשם, במקרה שא-פעם צרפת לא תהיה עוד בטוחה בעבורו.

חזרתי לצרפת ועליתי על האנייה "קווין אליזבט". בוגמל ניו-יורק המתוין לי זוג שלקחוני לבitem ברובע ויליאםסבורג של ברוקלין. היהודי דתני, המהילך ברחובות אלה של ניו-יורק, מרגע שמו בבית. התושבים היהודיים עם זקנייהם ופיאותיהם, הילדיים הצעירים והמשתקים ברחובות, כמעט והם

הרב נץ כלפי השוטרים: "מעשיכם מזכירים את מעשי הגרמנים, בכפרי פולנית, אשר באו לעזוק חיפושים ב בתיה היהודים. המאבק הנוכחי מסביב לירושלה הוא תלק ממאבק האנטישדיטים נגד הדתים, ולא, כפי שאתה

מתימרים, חיפוש אחריו ילד חוטף".

בשבילי בנויירוק, דיתתה גישתו של הרב נץ מעורדת. אבל מהיתן, מעת באישקם, "האם יישאר איתון בתתנוגותו?" האם לא יושפע מן המדריבות האגדאות? האם לא ישבר תחת הלחץ ויזהה את לבל פרידמן, החוליה נפשו של ר' נחמן לעגנון". במקום זה היו שמי מפלגות אלה ערות בכל רגע למצב רוחה של הממשלה, ובינו לבין "הסbir" לדתיהם את התשקבת הציונית. על כך הם זכו מיד בכינוי של "מטליי שלום". עד מתרה החברר כי עשו שלום אלה הרגינשוויל, שהם תייבים להוכחה את נאמנותם לנוגנוי לחם ומשלמי משכוותם החודשיות, ולא למי ש"נוthin לחם לכלبشر"! שאלתו הראשונה לשאלותי.

בוויליאמסבורג בתודעה למשפט גרטנר, אונשים יוצאים מן הכלל בנסיבות ובנסיבות. באחח השבות שבלתיי ביחסם הביעה אחת הכלות שלהם אחד הרבניהם מפובלין, שבא לעירוך מגביה בעבר ישיבתו. הוא הראת לי מאמר עיתון, שבו סופר, כי הקונסול הישראלי בלונדון הכרין, שהוא יודע מי הוציא את יוסלה מן הארץ. אך לאחר שמדובר על סודיות, שאצלם שהה יוסלה הבטיחו להם, שלא יאובנה להם כל רע, אם יגלו את החוליה הבאה בשרשורת תנוועותיו של יוסלה, אהורי שנשברה התנגדותם, ולנטות עד מהה החדש של ה"אגודה", הם הצבעו על דוחו של יוסלה, שלום שטרקם, איש שהביא את יוסלה אליהם. לאחר ששלום שטרקם היה או

בלונדון, הוצאה נגדו בקשר הסגרה אל שלטונות בריטניה.

מארס דודו של יוסלה, שזה עתה נשא לו אישה, יצר המלה בעיתונות הישראלית. איך ניצחון! אבל בת המשפט הבריטיים דאגו יותר לצדק מאשר לרצונה "הריבוני" של מדינת ישראל, והענין התmeshט מאוגוסט 1961 ועד נובמבר 1962. אף שהשופטים הבריטיים לא יכולו לדחות את דרישת ההסגרה, הם סייבו לראות באיש שעלה סfell הנאשימים "חווט". בסכמו את העניין בבית המשפט העליון הציגו לורד פרקר: "יוסלה הוא סמל המאבק בין הדתים והחילונים במדינת ישראל".

בדיעבד, שם היה הסמינריון יוסלה היה מבקר שם את משפחת וייס. אמרם

מפובלין, שם היה הסמינריון יוסלה היה מבקר שם את מנתם לוי", אבל כל בלש

לא ידע איש כבית הספר את זהותו האמיתית של "מנתם לוי", אהרי שבדרכו,

או סוכן שביקר שם, היה יכול להזות אותו מיד בכךתו, אהרי האוכל או

בפנימיות המצב אכן היה מסוכן מדי.

כש ubiquiti את ארץות הברית לא הייתה לי כל כוונה להביא את יוסלה לנו –

הגיעו אליו כל הזמן ידיעות טובות מיווסלה. לא חסר לו דבר, והוא התקדם יפה בלימודיו, מעת לעת היה כותב לי מכתב, לבקש בספר או ספרים.

ביןתיים הגבירה ממשלה ישראל את חיפושה אחר הילד. השלטון הציוני לא יכול היה לשאת את המהשכתה, שkomץ יהודים דתים ניצח אותם. עברו הימים, שהם נחשב ר' נחמן שטרקם לגיבור. עברו הימים, שהם ה"אגודה" ו"המורחת", והמלגות הציניות הדתיות, יכולו לפחות בפומבי את מסירות נפשו של ר' נחמן לעגנון". במקום זה היו שמי מפלגות אלה ערות בכל רגע למצב רוחה של הממשלה, ובינו לבין "הסbir" לדתיהם את התשקבת הציונית. על כך הם זכו מיד בכינוי של "מטליי שלום". עד מתרה החברר כי עשו שלום אלה הרגינשוויל, שהם תייבים להוכחה את נאמנותם לנוגנוי לחם ומשלמי משכוותם החודשיות, ולא למי ש"נוthin לחם לכלبشر"! שאלתו הראשונה של דוד בונגוריון בכל יום הייתה: "האם כבר מצאו את יוסלה?"

בראשיתו של הפרשה גר יוסלה במשר חקופת מטיימת ב"יציבים", ישבה חקלאי, שבו יהודה נציג מנהיג האגודה. המשטרה עצה את הזוג שאצלם שהה יוסלה הבטיחו להם, שלא יאובנה להם כל רע, אם יגלו את החוליה הבאה בשרשורת תנוועותיו של יוסלה, אהורי שנשברה התנגדותם, ולנטות עד מהה החדש של ה"אגודה", הם הצבעו על דוחו של יוסלה, שלום שטרקם, איש שהביא את יוסלה אליהם. לאחר ששלום שטרקם היה או

בלונדון, הוצאה נגדו בקשר הסגרה אל שלטונות בריטניה. מאסר דודו של יוסלה, שזה עתה נשא לו אישה, יצר המלה בעיתונות הישראלית. איך ניצחון! אבל בת המשפט הבריטיים דאגו יותר לצדק מאשר לרצונה "הריבוני" של מדינת ישראל, והענין התmeshט מאוגוסט 1961 ועד נובמבר 1962. אף שהשופטים הבריטיים לא יכולו לדחות את דרישת ההסגרה, הם סייבו לראות באיש שעלה סfell הנאשימים "חווט". בסכמו את העניין בבית המשפט העליון הציגו לורד פרקר: "יוסלה הוא סמל המאבק בין הדתים והחילונים במדינת ישראל".

אחרי שהתברר, כי מדינת ישראל לא תשיג במהירה את שלום שטרקם, כדי לסחוט ממנו מידי, כיוונה העיתונות את חיצית כ严厉 הרב נץ, וועתקה לעצור אותו. כאשר באה המשטרה ליציבים כדי לעזרו את הרב, הקימו את נוסבבים מחסומים, ושרו וצעקו תוך המריית דרישות המשטרה, באומץ ובעגון הכריזו

גם החדשות הארץ הקודש לא היו מעודדות ביותר. מצבו של בני הטריד אותו. גיוסו לצה"ל חווישים קודם לכון בא עלי כהן. רציתי שהוא יחוור לצרפת אחרי סיום מלחמת אלג'יריה, ועד אז יישאר בישיבה למדת תקופה, לא חdziתי לקוטר לכך, שכן מועד גיוסו היה צריך להיות בסוף חמשון תשכ"ב (בנובמבר 1961), וכן קצר אחרי עזובי את ירושלים בדרכי לניו-יורק. הוא שמע חפילתי, כי יום קדם למועד התגייצבותו (ב-6 בנובמבר) הוא קיבל מברך, שהודיע לו לא להתגייב לצבא למחמת היום. גייסו נדחה עד חמשון תשכ"ב (נובמבר 1962). אבלبني לא היה שותף לשמהותי. מברך זו הטריד אותן, והוא בקש לדעת את סיבת הדחיה. כשלא יכול היה למלות את האסיפה הוא כתב לצבא, בתסמכתה המשגיחה שלו בישיבה, נבקש להתקבל מיד או להשתחרר, כי בדעתו ללמידה מקצוע ולא להפסיק שגנה. קואח שבבודאי לתומן, כי ישחררו אותו, אבל הוא קיבל את התשובה שחששתי לת: "התגייב בתחילת פברואר כדי להתחילה שירותה המובה שלך".

באשר ליטולו, הסכנה הילכה וגברתו. ה-ש.ב. גויס במלואו. כסף לא היה חסר, והרשת סכיבי נתקדקה מה עשה? פרט לאלה הקרובים לי בביתר, לא ידע איש בברוקלין על הימצאי בארה"ה. לפניו שעובתי את אירופה עם יוסלה היית בלבונדו. קידי ואני החלנו, שבושים פנים לא אכבי על הרבי מסעמר עם הידיעת, שיוסלה נמצא בברוקלין.

בנוקר אחד, מיד אחרי פסק, העיר אותו צלצל הטלפון.
— חלו רות!

הכול היה מוכר לי, אבל לא הצליחי להזות אותו. חוץ מזה לא קרא לי איש בניו-יורק בשמי הפרטני.
— רות, זה ליביל מבני ברק. האם איןך מכירה את קולי?

אתה! בפסח בניו-יורק!
מקובל שאת ימי והגאים בחוג המשפט, זה מקרה נדיר ביותר, שיתudy יצא לנסיבות בימים אלה.

הוא אמר: "הייתי רוצה להיפגש איתך, אני מוכarah לשוחחת אtan. האם תוכל לבוא אליו בעוד שעה וחצי?"

נסעה קזרה ברכבת התחנית הביאה אותו לסתובנת שצין פרידמן. מראוו לא השתנה, אותו וקון ופיאות, אבל בפנוי ביכרו דאגה ומתייחות. הוא היה

יורק. פגשתי יהודים דתיים רבים בברוקלין, בינויהם את משפחת גרטנה. הם הציעו לי את הכנסת האורתודוקסים שלהם, ולמרות הסיכון שבדברו היו מוכנים להשתתף במאבק שבו היהתי שרויה. התרשםתי מהם עמוקות, אבל חששתי מון המआטראילום של ארץ זו, שבה שלט הדולאָר.

כשהצעתי לヨסלה, בבואו לברוקלין, לקחתו למארוקו, הבהיר בצדע של פניו. הוא פחד להיות בין אנשים כתה שונים ממוני.

"אני רוצה אלא שתהיה מאושר" הסברתי לידי. "גם אם תאמר לי ביום מן הימים, שאתה רוצה לחזור לארץ הקודש, אני מבטיחה לך, שאקח אותך מהה מרות כל הסיכוןים."

הוא התוויר.
— אני רוצה לנסוע למארוקו, אבל בוודאי שאיני רוצה לחזור לישראל, כי לא אהיה עוד אצל סבי".

"או תשכת ממארוקו, יויסלה, אף על פי שלדעתי מארוקו היהת המקום הטוב ביותר בשבליך. אמרו לי עכשווין, לאן אתה רוצה לנסוע?"
"לאמריקה" הכריז. תקווה וחירות האירו שוב את הפנים האמיצים הקטנים האלה.

וכך הייתה יויסלה בארה"ה לענקלה פרנקל. כמה שבועות הוא נשאר בבית אחד הבנים של גרטנר. השינוי, התהדרגות להיות בארה"ה, והחמיות שבה נתקבל שם, היו משל גנד לשיעום של חיים בנית, שבו הוא היה הילד היחיד, אהורי תי הישיבה שאזוז היה לעזוב אותם. הוגו העזיר הבחן עד מהרה, שיוסלה זוקק לחבר בן גילו, לשחק אותו וללמד אותו. הותלט, שנח גרטנר הקטן יבוא לגור אותו. אבל אהרי זמן קוצר והוא התהilih לנו ביויסלה. מי תיה "יענקלה" זה, שמשמעותו דואגת לו כלכך, והחשוב להם כנראה יותר ממנה?

לא ארכו הימים, והצטערתי על שהבאתי אותו לאמריקה. כפי ששיערתי, לא הייתה אמריקה מקום מנוחה בשבל יויסלה. דפקתי על גבי דלתות ורותה לבקש פתרון, אך לשואה. העיתונות היהודית בארה"ה ורוב קוראייה תמכו במאציז הממשל הциוני, שלא היססה לבובו מיליוןים כדי למצוא את הילד, שעה שוחזיקה את הסבא במאסר. היהודים הדרתיים של אמריקה נتمלאו פחד. רב ידוע מניו-יורק טרם אפילו לפרסם ב"מורנינג ג'ורNAL" את העבדה, כי בשום פנים אין הוא קשור ב"פרשת יויסלה".

שוחטאלר; הם הסכימו כי הרב פרנקל ימונה לאפוטרופוס רשמי על בנים, כדי לפקח על חינוכו של הילד.

— וממה יקרה, כישוסלה ייחוזר? — שאלתי. — הוריו ישיגו את ביטול צו האפטורופוסות. נכוון או לא? הלא אתה רואה שאין זה כלום, הכל טכסיים. גם אתה יודע זאת כמובן.

— אולי את צודקת — הדודה פרידמן — אבל אני באותו הגה בשליחות הרבנים, וכל האתירות רובצת עליהם.

— ואתה מצפה מני לבגוד בכל אותם היהודים הדתיים שתמרנו כל כך הרבה למאבק זה, בגלל אייזו סכנה מדומה? ואתה יודע יפה, שישינו דעתם של הרבנים נובע משיקולים פוליטיים. יש לי כאן מכתבו של הרב רבינוביץ', שrok לפניו שנה ביקש מכל היהודים לעזור לי בשליחותי. אך אני בודאי שטרורה מילכלה כל עצמה להחויר את יוסלה, התורה לא השנתנה חור שנה!

— גלأتي מן הויכוח והפניתי ללבת, כשהשאל אותי ליבל בענימתה של תמיות:

— ככלום, לדעתך, כדי לי להביא הנה את שרה ואת תילדיהם?

— אתה חושב לחיישאר כאן לזמן מסוים?

— אני יודע דבר. הכל תלוי בהתקפות העניים. אעוזב, אחרי שהכל יוסדר.

— מה פירוש?

— כישוסלה יהיה בארץ הקודש.

סוף סוף יצאת האמת מפיו. עטה ידעתני, שהיא היתה בטוחה בהצלחתו לשכנוע אותה למסור את דילך, או אולי להפיחד אותה עד שאיכנע. הוא בא לניא-ירוק לשם מטרה אחת בלבד: למצוא את יוסלה. אבל מודיע? מי שלח אותו באמת? מי היה מסוגל לחתן לו מושג, היכן נמצא יוסלה באמת?

מאוחר יותר עלה בעניתי, שאלה הוא עבר דרך פובלין בדרכו לניא-ירוק. אישת צעירה בפובלין השיבה לי על מכתבי, שננהל נשישיה נפגש עם הרב גוטפרידן בלוצרון ומסר לו הכל. חיבה זו הייתה מודגשת במכתבה כוננותו של המנהל היתה לטובה, זאת ידעתני, אבל הוא שגה. ימים מעטים לאחר מכן נסע אחד מהתו של פרידמן ללוצרון, והרב גוטפרידן סיפר לו מה ששמע זה עתה.

במועד מאוחר יותר שמעתי מפי רב בניו-יורק, חבר בטורן קרטא, שהתבטא ביחס ליבל פרידמן: "ברגש זה עובד בשביב הי.ש.ב."

עצבני מאד, קווי פניו יגעים, כאילו משתו ציעף את עיניו. צורתו שונתת,

כאילו והשפלת. נורמתה. ראייה לפני פניו אדם אחר

— ממתי אתה פה?

— ימים אחדים.

— מדוע לא התקשרה קודם לכן, אם כל כך דוחף הפתן לך לפגוש אותו?

— לא היה לי זמן. התיעצתי עם רבנים ונזקמתי גם ליעוץ רפואי. לא חשתי בטוב, וברצוני לבקש רופא מקצועי.

— וכי אין די רופאים מקצועיים בישראל או בחו"ל? עד כאן באט בשבי לה?

— היה עלי לבוא לניא-ירוק, כי ליוויתי. אישת חוללה. הזקקה לניתות כאן.

— מה חדש בארץ הקודש?

היה ברור, שזו השאלה, שהוא ציפת לה.

— העניינים רעים מאוד הצינו רודפים את הדתים. זה הפר למלחמות ממש, ואין לשאת עוד.

— הצינו עושים מה שהם רוצים, מפני שהם רואים בעיליל, שאתה מפחדם מהם.

— אוני יודע אבל מה שברור הוא, כי הדברים הולכים ורעים. אנחנו הולכים כמו על חבל מתוח.

— ובמיוחד אתה.

— אין לך מושג מה קורה שם. הרב כץ בא אליו כל שבוע, לפחות פעמיים ושלוש, בשבוע אחד, ומקש מני לעזר לו להחויר את הילד.

— שרבע בישראל ייחד עד כדי כך! תראה עד היכן הגיעו! אמרתי. ואחר כך בכעס:

— אם הוא שלח אותך הנה כדי להשפיע עלי להחויר את הילד? אם כן, אתה מבזבזו זמנך לריק. לא איכנע לך, לא מצדך, לא מצד הרב כץ ולא מצד הממשלה!

— פרידמן גורתע מתשובי. פתאום הוא התחיל לדבר ישירות, ובשם עצמו, פניה אליו:

— רות, עליינו להחויר את יוסלה!

והוא התחל למנוח את הרבנים של האגודה, החושבים כך. רב פרנקל אחד מטל אביב (זה לא היה חדש בשביב) אפילו נשא ונתן עם הזוג

— אני יכולה להאמין לך. אולי הוא חלש, אבל אין הוא בוגר!
— אני חזר ואומר לך: ליבל פרידמן עובד בשבייל הדש. עוד תלמי
עboro ידיעה זו.

ידיד שלנו מאנגליה, מר דומב, בא לניו-יורק לפסת, כדי להיות במחיאותו
של הרבי מסאטמר, בהיותו כאן הוא ניסה לפעול לקבלת יוסלה לישיבת
שתיפוחה בקרוב לא הרחק מניו-יורק. אבל מה יעשה בנער בכל החודשים
האלה עד לפטירתה היישבת? וחולט, שהילד יסע לאירור כפרי של המדינה
עם אחד מבני גרטנר, שהטכים ללימוד תורה אותו. ובאשר אליו — ענייני
בצורת דרשו את שובי להם. ביום נסייתי שוב טילפן אליו ליבל פרידמן.
הוא ביקש לדבר אתי.

— איפה תית בשבועיים האחרונים?

— בקגדה, ענית, בתקווה להתות את החיפושים אחר יוסלה לשם.
הכنتי סרט רشمוקל ובו הקלטה של יוסלה בהקלטה מספר הילד את סיפורו
של בוגד יהודי השב בתשובה יוסלה גם שר שירים. קול יפה היה לו בגיל
עשר, והוא היה מסוגל לשוחת כמו אדם מבוגר. אחד מבני גרטנר הכין הקלטה
זו באחד הערבים כדי להנות את הילד, שהיא מוכן תמיד להפגין את
שרוננותו.

כשנכנס פרידמן לדירתי, בקשתי אותו להמתין רגע, בשעה שהחטסקתי
במכשיך — לשואה. הכליל לא פעל.

— אין ראי עוז להזין ליטולת — אמר ליבל בעצב.

— מצפונו מתחורר, יש עוד תקווה — הרהרתי. אבל לא התיאשתי. סוף סוף
בקע קולו של יוסלה מן המבשיר. תוך רהורים האזין פרידמן להקלטה,
וראיתי, שהוא נרגש מאוד.

מש לפני יציאתי לשדה התעופה נכנסתי אצל משפחת גרטנר להיפרד
מיוסלה וממן המשפט.

— אם יתגלה הילד — אמר מר גרטנר — אומר שהוא יענקלת פרנקל, בנה
של מרת פרנקל. היא השאירה אותו אצלנו ותבוא בקרוב לחתת אותו.
— אל תדאג, אני מרת פרנקל, וזה בני יענקלת.

ה' מה רב, צור, רבים קמים עלי. רבים אמרים
לنفس, אין ישותה לו באלקים סלה.
(תהלים ג ב-ג)

באותו אביב תשכ"ב (1962) עדיין השתעשתי בתקווה שיתה סוף טוב
לפרשת יוסלה. בלונדון יצר מר דומב קשר עם הגסיך דיזוויל, גיטו של
הנשיא קנדי. הוא גילה לנסיך כי יוסלה נמצאה בניו-יורק, והסביר לו את
הרגשת היהדות הדתית בעניין זה. הוא אף סיפר לו מה געשה עד כה כדי
לחיצל את הילד מאביו האתאיסטי. הגסיך תיווך בעניין אצל אחיו של
הנשיא, התובע הכללי רוברט קנדי, והשיג ממנו הבטחה, שהוחתו של יוסלה
בארכות הברית תזכה לאישורו רשמי.

טילונתי למר דומב מפקס-לה-באן, שם בילתי אתtag השבועות, והוא היה
אופטימי. אחר כך חזר לפאריס, וניצלתי את הארכט, שנינתה לי על ידי
כך, לסדר את ענייני כדי להתיישב בארץ ישראל לצד של אוריאל, וזה כמה
חדשש חיל בצח"ל.

כדי לקנות דירה בירושלים היה עלי למוכר את ביתי שעלה גدت הנתר לואר.
אחרי שעובחו כל החיללים האמריקאים הربים, היה עלי הבית למעסה
כספי. מטרתו אותו ל██ון גטיסידלא-נידי באורליהן. לברינו נמצא באמצא במרתה
קונה במחירות טוב, מתקד ורם התושבים המפונים מאלג'יריה.

معدדת בזרחה כוואר עשתי את השבת בטראיפלור, וטילונתי ביום ראשון
ל██ון מילה. לדבריו הייתה בידו רשימה ארוכה של קרונות אפשרים.
אם לא משתו עם הראשון — מר מלבר — אקשר אותו עם השבוי. מר
ריכטר.

"מלבר", "ריכטר" — בעלי שמות אלה אינם יוצאי אלג'יריה. הם גרמנים,
אולי יהודים.

"הוא נראה כמו גאזי", הרהרתי. הם התחילו להתמקח, השותף מבקש להודיע את המחיר, ופורבר נראה מוכן לknob. אני עמדתי על של.

החליטנו לואיפגש שוב בערב הבא, ובמבקשים לקנות את ביתי לקרה פורבר הסביר לי, שהם באו מאופטיריה, ומבקשים לקנות את ביתי לקרה חופשת תקיעץ הבאתה. למעשה ניתנו היה לחלק את הוילא, שתוכל להכיל שתי משפחות. קבענו עוד פגישה לשעות הערב. פורבר היה כולם שמן זית, "מעמיד פנים". הבהירתי את המתשבה מתודעת. אמרתי לעצמי, ש"פורבר" הוא שם הכל המשותם.

ההילך, נאצים? נפרדתי מהם, אחר שסירבתי להצטרכם אליהם לאירועה. "עלולים אני לקבל הזמנות לסעודה, אני מקיפה על כשרות". אין תגובה. מאחר שעמדתי להיפגש עם עורך הדין שלהם למחירת היום, השבתי, אולי יתבהר או הכל. על כל פנים חזרתי לטריילפור בהרגשה בלתי נעימה. החלטתי לשוב למחירת לארליין, לבקש את עצתו של מר מילר.

הגעימה הנוחה, שבה השמייע עורך הדין את העוזתי, והדינאמיות שלו הרגינוו אותו. אחר כך חזרתי במחירות רבה לפאריס, שמא אחר לפגישה בשעה ארבע. עורך הדין שלהם הוא יידם, כך סיפר לי פורבר, אבל ז מגו יקר מאד. בפאריס שרד מצב של בלבול כליל, שביתה כללית של חברות החתבורה, ואי אפשר היה להציג מוניטין. טיפנתי למלאן באקינגהאם. עורך הדין לא היה שם. בغالל פקקי התונועה כתוצאה מן השביתה, הוא לא הצליח להגיע לשם. במקומות זה הוא הגיע לנו פגישה במשדרו. פורבר הציע לקחת אותו שמה במכוניתו, והסכמתי.

רק כאשר הגיעו לפלרברי פאריס הם גילו לי את יעד נסיעתנו: שאנטילוי. ייעיזו בלתי מוצלח לחתטלע עד שאנטילוי, כדי להציג עם עורך דין שלהם, השבתי. פתאום עלה בדעתי, שהם יחשבו שאין להוטה ממש למכור,

ולא אהיה בעמדת מיקוח נוחת. כשגעירה המכונית, השתי בביבורו כי מלויי אינם ונמצאים בחצירו של יידם, אלא ממש ביביהם. נתמאלתי חרדה ושבתי לברות. ירדתי מן המכונית ובכוונה שכחתי בה את ארנקי. פתאום נשנתנה נעימת דיבורי של "השותף": — קחי את זה אתך! הוא פקד עלי.

או ציללו שני האנשים בפעמון. אישת מחייכת, שבלי ספק חיכתה מאחוריו

התקשרתי לאלהר עם מר מלבד. היה לו מיבט ארכוז-אירופאי מובהק, קולו היה נעים. הוא נשמעו כמו שלחות להיפגש עמי עוד באותו יום. למעשה הוא רצה לאסוף אותו במכוניתו. דחתי את המגיעה ליום המחרת.

— נא לשים לב לשמי, אין הוא "מלבר" אלא "פורבר". — מוחר — חשבתי בחלילה: "פורבר" דומה כל כך ל-fourbe הזרפתני, "מעמיד פנים". הבהירתי את המתשבה מתודעת. אמרתי לעצמי, ש"פורבר" הוא שם הכל המשותם.

היה עלי לכתוב מכתב תשוב מאוד באותו יום. יידי בירושלים ציפו לחששות, ואורייאל שימש כאיש הקשר ביןינו. ביקשתי מאורייאל לבקר אצל הרוב ר宾נוביץ', להשתדל למען הילד ולשאול אותו, כיצד זה יתכן, שהצתרתו מון ג' שבט תשכ"א (20 בינואר 1961) תיחס בטלת ובמוטלת אתרי ארבעה עשר חודשים בדיק, בפורים חשב"ב (20 במרץ 1962). מאחר שהצנזורה הייתה פעילה מאוד במדינת ישראל הדימוקרטית, נהגנו להתכתב בלשון סתর. כל מלה שתים-עשר הייתה חלק של הטקסט הסודי. רציתי לכלול את המלה "רוסי" במכרכי — בקשר למזאו של יוסלט ומשפטו שבאו מروسיה — והואיל שהabelaט הרוסי אזכור עלلوحות המודעות בתוכנית המופעים של האופרה באותו שבוע, כתבתי בין השאר: "מאוד רציתי ללבת אתמול בערב הלכת". כדי להסתיר את השטר היה צריך לחתם מכתב מסוימות כלהת שבייל הקורא האשורי. תיבورو של מכתב כזה היה עבודה פרך, וכמוון שהוא היה אורך פי שנים عشر מן הדירוש. אבל אילו היו מלות המפתח סמכות יותר זו זו, היה קל הרבה יותר לפעג את המסר שבו. מכתבי לאורייאל באותו יום היה אורך במיזה. מאחר שרזתי מeo לסייע את כתיבתו באותו יום ולשלוח אותו למחורת, דחתי את זמנתו של פורבר. ובכלל, רציתי להראות לו, שאין הדבר בווער אצלי, ושאין חסרים לי מועדים.

לא נפגשתי אותו איפוא עד ליום שלישי, ה-19 ביוני. פורבר נראה שמת מזחאות אותי, ממש מתרפס לפני וחוך רחוב על כל פניו. הוא היה אדם בעל גובה בינוני, וshall בינווני. השבתי, "אדם ביןוני אבל לא ברנש רע". ואף על פי כן — התרפותות שלו עוררת בי הרגשה בלתי-נעימה... ושםו... האדם الآخر, שפורבר הציגו לפני כשותפה, היה דוחה עוד יותר. קשיות כזו בעיניים, והצדדיות שלו — ממש חדה כמו הרבה.

— או למה טילפנת? שיחתך גמישה שבע דקות. אין אדם מטלפן מאקס.
לה-באן לולגdon על דברים של מה בכך. מה אמר לך דומב?
— מאחר שהוא נון לשיחתו, אין לך מה לשמעו ממנה.

— אני מבקש לבחון את כנותך.
— טלפונתי לדומב לשאול על חדשות בעניינו של שלום שטרוקס, ולשמעו
אם יש חדשות טובות מארץ הקודש. הוא אמר לי שאין הכל טוב כפי שהוא
רוצה, אבל שיש תקווה, בוגע לעניין של לונדון.
— אין זה הכל. הוא הזכיר את שמו של הילד. לשם מה?
— ואני זוכרת.

הרהורת רגע. העייפות והמתיחות רוקנו אוטומטית מכל דמיון.
— התפללתי לשמעו אותו מוכיר את השם הזה, אבל אני זוכרת באיזה
עניין זה היה.

— טוב מאד. אני אומר לך. את טלפנת לדומב לשאול אותו לאן לקחת את
הילד.

— אין זה נכון. אבל אם כך... אם אתה יודע הכל, למה לך לשאול אותו את
כל השאלות האלה?
בBOR לוגרטי, שאין להם ידועים כלום. האיזור האוואל של יוסלה לא נגע כלל
לנסיעותינו, אלא למאכרים לאשרר את שהוות בארצות הברית.
— גברת בן דוד — המשיך החוקר שלו — חיקיך היו קשים מאד. אם את
רוצה לראות את "הגלאג סובב" למעןך ולמען אוריאל בנך, את חייבת לשמש
פעולה איתה. אנו מטוגלים לסייע בידך לשוב גלגל זה, לסייע בידך לבנות
ביתך בישראל... אחרת, הכל יהיה אבוד בשבליך ובשבילך.

— אל תבטחו בנדיibus בין אדם שאין לו תשועה. רק הקדוש ברוך הוא
יכול לעוזר לנו. אני מעדיפה לומר לכם מידי, שלא אiomיכם ולא הצעותיכם
מטרידים אותו באמת. אתם יכולים להרוג אותי, אני יודעת, אבל אין זה
משמעותו. אני פוחדת למות. הכל בידי שמיים.

— את מרובה לדבר על ה... גברת.
— אני בטוחה בו יותר מאשר מפחדת מכם.
נעימת דבריו ועשה מאימת.
— אם את חפוצה בשלום בנך, את חייבת לשתחף איתה פעולה, גברת בן דוד.

הזה, פתחה מיד. אנו לוחצות ידיים. כמה מלות ברכת. זה אחר זה אנו
עלים לcombe הראשונה דרך גרים מודרגות מתפלל וצר. נכנסתי לחדר קטן
מאוד. פורבר ו"השותף" נשאוו בוחז.

בפנים ישבו שני אנשים בעלי ענייבות, אדישים, גסים מעט, אולי קיבוצניים.
הם פקדו עלי לשבת. "עורך הדין", נכנס. קומו ביגוניה, תליפה אפורת, שערות
אפורות או בלונדיניות. תספרת לפני הסgangן האחרון של סטי' גרמיין דה-
פרה. השער נראה צבוע מכאה גולגולת בלתי-ריפורטזינגאלית לפניו. עיני
מוסתרות מהחורי משקפיים כהות. אם אומר עליו שהוא נראה מושע, הרי
נקתי לשון המעטה. הוא התיישב מולי بلا להוציא האה מפהו. ואז הרים
שתי החותם את תכולת הארכן שלי אל השולחן. כל זה התרחש תוך שניות
אחדות, כמו סרט המוקדם מהירות מופרזת, סיוט ממש!

אני ישבתי שם מוכת תדהמתה, לא הבנתי מה קורה. ככלות נפלתי בידי¹
סאדיסטים או רוצחים מקצועיים? בעל המשקפים הכהות ישב דודם בישיבה
זוקשה. בקהל רציני, לא... בקהל נבוב בזרפתית לא-ישיבוש, הדגיש כל
מלת, הוא הצהיר:

— גב' בן דוד, לא באת הנה למוכר את ביתך. באת הנה למטרה השובת הרבה
יותר. את תגיד לי נו תיכון נמצא יוסלה שוחחמאכער.
בשמי את שם הילך, פגה תדהמתני. שוב לא פחדתי יותר. פתאום ידעתי את
כל התשובות לכל השאלה ששאלתי את עצמי בימים האחרונים. חשתי
תקלה כמעט. הספק גרווע מן המציאות האיזומה ביותר. הם הציבו לי מלכו-
רת... טוב מאד. אני מוכנה לך-רבק.
— אם לשם כך הבאתם אוטה הנה, הרי שגיתם שגיאת גדולה. אין לי מה
לספר לכם.

— את יודעת היינו ונמצא יוסלה, ובאשר לך עצמן, יש לנו מידע רב.
— מצטערת, אבל אין לי מה לספר לכם.

הוא המשיך, בקהל מבשר רעות:
— לאייה סינון ציפית באקס-יללה-באן?
— ציפיתי לمبرק מעורך הדין שלי. הנה המברק בין התעדות הנמצאות עתה
בידיים. חיכיתי לקביעה ראיון עם רואה חשבון מסוים. אבל אין זה עניינכם.
— אם כן למה טלפנת לדומב בקשר לjosלה שוחחמאכער?
— לא טלפונתי אליו בעניין זה. רק בסוף השיטה הזכיר מר דומב שם זה.

— לפני עשרים שנה הייתה חכירה ב"מחתרת", אבל מעולם לא הייתה לי החוויה לנפול בידי הgasطاפו; היום מילאיהם אמת את המסר הזה.

מסרו אותו בידי סותרת; היא הדרכה לי את השירוטים. לפני שנתנה לי להיכנס לתוך דוחוק זה, שאף חלון לא היה בו, היא ערכה חיפוי על גופי.

— אין לך חגורה? שום דבר? שום חפץ חד?

— מה אתה חושבת, שאליך להתאבך?

— לועלם אי אפשר לדעת!

— להתאבך? בגללם? — בודאי את מתלבצת. מה זה עולה בדעתכם, שאתם מפחדים אותי? אל חשלו עצמכם!

אר מתחת לדברי המתרבבים נסתייה להסתיר את כאבי ואת דאגותי. לפחות עוזרו אותי דבריהם כאלה.

כשהינו בחדר שנoud לעיל, היא התישבה על כסא מול מיטתי. עד שהצלחתி להירדם עברו עלי באותו ערבע שנות וארוכות מתחת עינית הפחות של הסורהה שלג, ואור החשמל שהසב לי עינויים.

למרות השאלה ששאלתי את עצמי בימים הקודמים בדבר זהותם של "הקלאנטים" שלו, העסיקה אותי רק השאלה כיצד יכולתי להילך בקהלות כזו בפח שטמננו ליהישראלים. לא התעלמתי מן העובדה שעוזרין הם מהפשים אחר יוסלה, במשך שניםיהם הימי עלי המשמר ללא הרף ופעתי כל הזמן בזהירות. אבל פשוט לא העלה עלי דעתני מעולם, שסמלות ישראל חזו לפועל על אדמות צופת, כאלו היה זה שטח הכובש בידייה; שייעו הציונים לפגוע בריבונתה של ארץ ידידותיה. העולם הכיר בכך, שהישראלים פועל בחוסר טاكت וללא התחשבות ברגישותם של השלטונות הארגנטינאים כדי לבלוד את אייכמן, אבל שם, אם לא היה להם תירוץ, לפחות היו להם נסיבות מקריות. "חוסר העדינות" הווה נסלח להם.

לבי הלם בי כמו פטיש. לא פתח, אבל עצבנות, זעם וכואב על עתידו של הילד. "מוטב לממות מאשר לבוגד ביסולה...". השם גרטנר, הרשות בפונק הכתובות הקטן שלו, שהיה עחה בידיהם, העתק מכתב של באנק, שנשלח אליו לפי הכתובת של משפטת גרטנר, גם הוא באנק שלג. היו מבון גם הרבה דברים אחרים באנק זה... הם יחויקו כי כל עוד יהיו זקנים לכר, כדי להמשיך בחקירותם... הם ימצאו את הגרטנרים.

— האם ברצונך לומר, שאם איןכם מצלחים לקבל את עורתו, תהי בני יהוי בסכנה? האם בדעתכם לשלווה אותו לנוקה מסוכנת ליד הגבול?

— איןנו משתמשים בשיטות אלה.

— בודאי זה לא היה גורם לכם אי-נעימות כלשהי!

האיש באפור הגב בשטף עלבונות כלפי דומב וככלפי יהודים ותים בכל. אבל מהطعم היה להיכנס לפולמוס? יכולתי לראות שהם מאינגים, שדומב דואג באזורה איש ליוטלה. לא ראייתי אורך ליצור אצלם את הרושם כאילו אני מגינה על "הראש" שלגנו. והוא פטל את כל מה שהוא ידע על עבוני עדי להראות, שאינו מסורה בידייו לחולותין. אין צורך לומר, שהוא הקיא כל זאת בזרת מעלה ביחס, בתקופה להשליפ אותה.

— האם חשבת פעמי על אומה אם, על הצער שאח גורמת לה על ידי שאת מנתקת אותה מילדת והשנויות?

— היא מנתקת מילדת יותר משנויות. Mao הייתה בערישה גודל בידי סבו וסבמו, גם ברוסיה וגם בישראל. צערה אינו מונע אותה מלמزا בידוריהם. — וכי את איןך מתחפש בידורים לשחרר אותך מצורתייך? — זה היה רמו למכתב בקוד שלחתי לאויראל, שבו דיברתי על הבאלט הרומי. כבר קודם ציטט האיש ביטוי שהשתמשתי בו באותו מכתב "אם אתה רוצה לראות את הגלגל סובב...". כמובן אני יכול להסביר לו כי הבאלט הרומי אינו אלא פיתויון, וכי המכתב שבירדו כתוב בקוד.

עייפה ומתחה תחרצתי:

— האם איןך מתבאיש להש愧יך אותי כל הזמן ברומייך ולהתיח כלפי את כל השקרים המגעללים שלך?

היריב שלי זכה בנוקה. לרגע איבדתי את שליטה העצמית למרות מامي לסתיר את דיכאוני. למעשה כבר העימות הראשון בינו פגע במראל שלו: איך עומד בפני קירה מצועחת כזאת במשך זמן רב? התפלתי חרש לה, שיתן לי הכוח הדרוש להינצל מטכסי אויבי.

היום הגיע לקצה. בעל המשקפיים הכהות קם מכושבו, הקיש עקביו גוסת ס"ס, והדרך, שבה הוא ביטה את המלה "שלום" צילצה באזוני כמו הצעה נאצית.

בומודי בפתח פניתי פתאום לאחרו ואמרתי בהתרסה:

— כי חיפשתי חור.

— למה נסעה לניו-יורק?

— חיפשתי עורך דין שידאג לענייני.

כל השאלות שבאו אחר כך התייחסו לתחומי בניו-יורק, ובמיוחד למשפטת כהן, שהשתיכלה להוגם המקורבים לרבי. לא מסרתי אף שם של מי מקרובי משפטת כהן, אבל סיפרתי על שהייתו בויליאמסבורג, תייתי מוכנה למסור להם את כל הפרטים על חיי היומיומיים בניו-יורק, כולל תיאור ארכותוי, כדי לדוחות את הרוגע, שבו יצאך לתרמן עם שאלות רלבנטיות יותר. "עליך להרוויח זמן" חשבתי, "לא יארך הזמן, והחיפוש המשטרתי יתחל". הימי בטוחה בך.

פתאום הם התחילו לחקור אותי על שני מכתבים שהם מצאו בארכני. שכחתי שהם היו שם, ועצם הוכרכתם היכתה אותו בהלם. האחד היה מכתב מהרבלי שקיבלו בניו-יורק, ושתייה החתום "אבי-אלאה" ושם השולח על המעתפה היה "ה' ארונוביץ, תל אביב. השני היה מגברת גרטנר, החתום "ב'आה". תוכן המכתב הראשון, שהגיע אליו לאקסל-ת'יאבן היה מסוון מאוד. היה בו אזכור לילדיה קטנה, שביאת קראה לה בתמי, אבל הניסות היה מעורפל מדי, בשליל מי שלא היה בתוך העניינים. התקשתי לדבוק בפתחם "לעולם אל תהה — אף לא על הגדרות". החוקר שליל לא חיבב ביטור את גישתי, וודהה עלי לשאח עוד התפרטויות זעם פראייה כלפי כל יידי, המתנדדים לציוונות. עלבונות, בזיזות וועלילות שקר, ואחריהם — רישימת ארוכה של חסדי הציונים. בסיום דבריו הסתכמתי בו, ואמרתי בפשטות:

— אם אתה מנסה לשטוף את מוחי, אתה מבוזו ומגך ליריק.

ה��יאר לי ארותות צהרים: שתי מצות, כמו אטמול. לא היה איכפת לי כוותחי כלו עד לאובדן התקיאבן. נתנו לי שעה של מנוחה ואחר כך — המשך החקירה והדרישה.

מצאתה את יריבי נוקשה ובתו בעצמו: עניינו, שמאתורי המשקפים העובות, מבשרות רעות. תשתי, שהוא נרגע מאד על התוצאות העולבות של החקירה החשודים ועל תמנונתו של ילד בן אחת-עשרה, בנו של אחד מידי. היא הייתה שם במשר שניים, אבל בהגינום המעוות היו חוטפי בטוחים, שעשו חמוןת, פרט לו של יוסלה, אינה יכולה להימצא ברשותי, גלית, במידה

חשבתי על חורי בטריילפור, שהותרתי אותו בלתי נועל. היה זה ממשחק ילדים בשביל הד.ב. להיכנס שמה ולהתפוש מיסכנים מתשדים. מה תהיה חשובות ידי בטריילפור כשיתברר להם שאיןי חוררת? לעתים קרובות אייעץ, שחוותי בשעת מאוחרת בלילה מנסייעותי לפאריס. אולי ורק מחר יבתינו שקרה לי משהו. קיוויתי, שאו הם יקרו למשטרה. אם לא יעזו, בגלל תפקודם בפרשה, לפתחות — כך קיוויתי — יטפנו אל מר דומב. הלה לא יחש, ובלי ספק יבוא לטאליס להזעיק את המשטרה.

היתתי חשושה, השערות, פחדים, ושאלת התרוצצו במוחי היגע. כיסיתי ראשי בשמייכות מפני האורות המסתננים וניסיתי לישון. שוב התפלתי לה' שיחזקי לקראת הניסיון החדש הזה. לבסוף שקעתה בתרדמה עמוקה ובקור.

העירו אותו להמשך החקירה. יכולתי רק לשער כי השעה היא שעה בוקר. התרטטים היו מוגפים בחדר השינה ובת忽ר החקירה בצרותה כוונ, ש"יום" ו"לילה" שוב לא היו קיימים בשביבי. חyi התנהלו לפיק צבע שהם הכתיבו לי. החוקר שוב חפש מקום מומלץ באותו חדר עכור... לפניו על השולחן היה מונת תיק עבה. כמו בערב שלפניו, התעלמתי מן ה"שלום" שלו.

— טוב, גברתי, האם הרהרת עד פעם בדברים?

— לא, אדוני, ישנתי. — אמרתי בשלווה.

היתתי רעננה ומלאת ביטחון... וחושה בדעתו להיאבק. האיש נראה מאוכזב.

— מתי נסעת לארצות הברית?

— כשזרת הארץ קודש, אשתקד, אחרי שהייתה קירה בצרפת הפלגתי לארצות הברית ב-24 בנובמבר והגעתי לניו-יורק ב-29 נו.

— מתי חורת?

— בחודש מאי.

השאלות עודדו אותי. הzn הוכיוו לי, שלאחרונה נשאתי בארכני את הדרכו שהשתמשתי בו בנסייתי לארץ הקודש. הדרכון, שהייתה מגלת את נסיעותי האחרונות, הייתה בטריילפור. הם לא ידעו, איפוא, שבמאור חורת לזרפת!

— בדירתו של מי גורת בניו-יורק?

— בדירה של כהן.

— מי הכיר לך משפטה זו?

— אשתו של הרבי מסאטמר.

למה?

את הילד ללא שיתוף פעולה זה מצדיע, המוצאות בשביבי — וגם בשביב
אחרים — תהיינה חמורות.

הבנייה חלק גדול מן החצרה העברית, ובשעת ש"מ"שקייפים כהות" תירגם,
ביסחתי את תשובתי. עניתי מיד :

— לא אוכל להכנס להסכם אתכם בנסיבות הקימות. אתם חופשיים, ואני
עצורה. אתם יודעים מי אני, ואילו אני איני מכירה אתכם. כל ימי חי
ניסיתי לפעול בהגion, אבל ביוםים האחרונים עמדתי פנים אל פנים עם בני
אדם המשמשים רק בכווות. אבל מעל לכל, לא עמדתי מעולם, ולא עומד
על כלם למכירה.שמי הפרטיו הוא רות אין לי כל יומרה להשות עצמי לרווח
המוחביה, אבל כמו במוחה באתי אל היהדות שלא על מנת לזכות בשום
חוות איישית, אלא מתוך אידיאליים טהורים. בשנות המלחמה, כשהלא היתי
יהודית וכוכلت לחיות חיים בטוחים יחסית, בקשתי דרכים לעזרה יהודים
שנדפו על ידי הגסטאפו. סיכנתי הכל, את עובdot, את בית, את חיי, ואת
חיי ילדי ואמי. כל זאת לא עשית מועלם בעבור בצע כסף. אין בי הנטייה
המסחרית, שאתם מיחסים לי, וכל אiomיכם אינם תופשים אצלי. וזה כל מה
שיש לי לומר לכם.

אכזבה כיסתה פני יריבי "האיש התשוב" נערך לניטון אחרון.
— אני יכול להגיד לך אה שמי אם אין מסכימה לעורך את העיטה
שבינינו ...

את רוצה לדעת את שמי ?
— לא !

— אני משוכנע, שאתה יורעת היכן נמצא הילד. אנו יודעים בערך, היכן הוא
נמצא. אנו מוטרדים מאוד, כי יש לנו חדשות רעות מנגנו.

חווק ספקני ואירוני התי קל תשובה.
כשהוא סותה לנטי חදש, חור בעל המשקפיים והוציא את מכתב "אבי"
לאה" ואת התמונה של הילד. הוא השוויל ממש.

— אנו יודעים, ממי המכתר הוז. הוא מגחמן שטרקס ... והוא בדיק סגנון ...
והתמונה היא תמונה של יוסלה. זה צילום מעובד של הילד, שנעשה כדי
לשנות לו מראה מבוגר יותר בשביב הדרבן.

— האם אלה הברקותין החדשות ביותר ?

"האיש התשוב" התעורר בפתוחו :

מסויימת של סיוף, שנושאים אלה סבירים, כי עורמה יכולה למלא מקומה
של חכמה. הם הצליחו להעמיד מלכודות. התפוארה ההתלתלית הייתה מושלמת
אבל עבשין, שהיה עליהם לפעול בהגion, ניכר שהם מעורטלים לחלוון,
התרבבות וגאווה ריננית לא הצליחו להסתיר העדר מוחלט של הגion
ופסיכולוגיה. היקרתי עייפה מן המאמץ השכלי שבדרש מני בשעה מוקדמת, ונרדמתי עד
מרהה. היתי שלולה ומלאת תקווה. קיוויתי שהמשטרה קיבלה הודעה, ושסתוריהם
שלוי ייאלצו לותר על מאבק, שהפרק מלחמת בוק למלחמת התשה.

למחרת, ביום שני, הופיע "משקפיים כהים" בשעה מוקדמת. הפעם הוא לא
שאל אותי אם הרהורתי בדברים. נראה לי רפואת מתח וכי ישנותי היטב, וכי
ציפיתי לבואו לא כל חשש. שוב נשאלו דברים רבים על המכתבם, על
אביה של לאה, מר ארונוביץ — לא היה אדם כזה בכתבות הנוכרת בתכל
אביב — ביתה, מרת בינה כהן אהותה רבקה, שאימצה ילדה קטנה, ולא כפי
שאני טפרתי לדבריו. "משקפיים כהים" בלבב את כל היוצרות. נראה מז
החותטלות שלו, שהוא האמין, כי סוף סוף תפש אותו בשקר. כמעט צחקתי
לו בפניו. לא היתי צריכה לאמצץ את מותה, הוא זימן לי את האלבי שלו.

אבל באותו יום אחר הצלירם ציפתה לי הפתעה. "משקפיים" לא בא בוגוף,
אללא בליווי אדם גוץ, שהיה בכל הנראת הממונה עליו. צדוקית שלו הזכורה
לי את דוד גולדמן. זה היה אותו טיפוס עצמו. בניסיבות שונות במקצת, היה
מביא דמיון זה לאדם, שהוכיר לי ידידות נושנה, ליחסש לו תיבה אך עתה
לא הימי עוד מי שהייתי לפני שתים-עשרת שנה, כשורחתי לראשונה על
אדמת ישראל, אבל לא שכחתי את הגולדמינים, שקיבלו אותי בחמימות כזו,
באחת פעם ראשונה בארץ.

הוא דיבר עברית, והוותר שלו חירוגם לצרפתית. אני זכרת לא את הנקודות
ה העיקריות. הוא הציע לי הסכם, שיישאר סוד בינו: אני אגלה את מקום
המציאו של יוסלה, או כל מידע שברשותי, שיוכל לסייע למציאו אותו. אם
אנסים לו, תקונה הממשלה את ביתו. על ידי כך אעשה שרירות גדול מאוד למדינת
שהה יعروו לי לבנות את ביתו. על ידי כך אעשה שרירות גדול מאוד למדינת
המושדרת מאוד מפרשיות יוסלה. אם לא אנסים להצעה זו, הם ימציאו את
הילד בין כך ובין כך על יסוד המידע שכבר ישנו בידיהם אבל אם ימצא

יא

סבבוני פרים רבים, אבירי בשן כתרוני. פכו עלי פיהם אריה טרף ושאג. ואתה ה' אל תרחק, אילוחתי לעזרתי חושה. הושעuni מפי אריה ומקרני רמים עניתני (תחלם כב, יג יד, כב)

תא המادر שלג, באותה קומה א' של הוילה בשאנטלי, היה קטן ביותר. ביום שישי זה, בראשונה מונה יומיים, נתתי דעתך לשבתי. המדרגות, בהן עלייתי בבואי שמה, הוליכו להל פנימי שישורו מטר וחצי על שלושת מטרים. ארבע דלתות נפתחו להול זה, בצד ימין היה חדר אמבטיה, ממול, בצד שמאל, היה החדר, שבו התנהלה תקירתו. חדר זה היה מרוחט בשולחן ובשני כסאות. שני תלונות פנו לגינה, אבל התריסים היו מוגפים כל הומן, ממול למדרגות היה החדר שלי, ובו מיטה גדולה, כמה כיסאות ועוד חלון מוגף. מדי ארבע שעות הייתה השומרת שלי מתפלפת אוור חזק דלק במשך כל הלילה. השומרת התורנית ישבה מול המיטה שלי, והשגחה עלי בשנתי... "מלאך שומר" מօור.

באותו יום שישי אחר הצהרים, כשחזרתי לחדרי, מצאתי סידור תפילה על מיטתתי. ביקשתי גם חומש עם פירוש רשי', אבל עד כדי כך לא הגיעה נדיבותם לבם. וכי אין זו אחת ממטרות הציונות, לנתק את היהודי מתרתו? אבל שמתתי, שלפחות יש לי סידור. כך יכולתי לקבל את השבתה הכללה. בשוביל הציונות השבת היא רק מנהג לאומי, געדר כל משמעות דתית. שמעתי, כי אפילו כלתו הנוכרית של בְּנֵגָרִין מדliquת גרות בלילה שבת. חוכא וטללא! ...

כמה זעירים היו גרות אלה! טובים לבדוק לפנסים סיגרים: אבל הדלקתי אותם בתודה לה, באותו חדר, שבו התנסתי בראגה כה הרבה ובעשות חקירה רבות כל כך. כהروف עין, חחת עיניה ואדיישות של השומרת, הפך החדר את מראתו;

— אם אנו טועים, זה טראגי; אם גרמנו לך עול — נתכן את הדבר. אחרי מללים טובות אלה, חשבתי שניפרד. טעות! מתחום התנדפו כל הנימוסים הטוביים. שטף של שגאה פוץ מראש סותרים זה. איזו הצגה! איזה נאום הושב להבות! והצימוק נשמר כМОבן עד הסוף: ה' דומב... היה היה קריאת הפרידה שלו, אחרי "הכמה" זו הוא עזב את הויירה בקוממיות. חזרתי לחדרי, להcin עצמי לקרואת שבת, ככל שנימן היה בנסיבות המחוודות.

מנים — מתחorbitת, וידעת להביע עצמה היטב. היה בת עידון מסוים, שהיה חסר לשאר אנשי הכנסייה. היא סיפלה את דברי התורה והשתמשה בכך לבנשך לנוכח את הידות. היא ושכמתה פעלו כמורדים, המ茲טרפים לשורות הלחמים באמונות אבותיהם, אחרי שהשליכו אותה אחרי גoom. בשוכתת את החופשיה היא ניסתה לשכנע אותה, שבתי הסוהר ישראליים מלאים יהודים דתיים, שכל מטרתם היא הרס המדינה. תוויכות בינוו הטלת. באנו כות שבו יצאתני לכאן על הדת, ניסתהacia לנוגת אותה. כמה שנינאה הייתה בלב אישת זו, שניסתה לשטוף את מוחה! עד אז הבנייה הבנה שלילת את התהוועה של טמייה, שהציוויליזציה היהודית בעבור היהודים. אבל אחרי שנימצאה עשר הימים שהייתי לכבודה בדי מתנגדי יהדות אלה, הבנייה מלאה, בכל לבי ובכל נימי נפשי, את הטראגדיה של מיליון היהודים, קרבנות האוריינטאלית המסולפת של הציונות.

המכוון אותו לאכול את ארונותה הערב בחדר, שבו הדלקתי נרות השבת. ארחותי היתה טובות יותר; נתנו לי חמאת, דבש ופירות. מהוסר חומר קרייה טוב ומספיק, ישנתי רוב שעות השבת.

במושאי שבת ונערך הביקור הבלתי נמנע של בעל המשקפיים הכהנים. לא היה לו שם הוומר הוגש נגדי, אבל הוא ידע עכשו בביטחון, כי הצלום אינו תצלומו של יוסלה, וכי המכח והמתחום "אביב'לה" אינו — כפי שחשד תחילת — מסבו של יוסלה הוא היהודי לי, שלא יהיה לי עוד עסוק אותו, אבל חוטף לפניו עזבו:

— אנו גאנסאר את בנק.

היהתי שלווה, והמוראל שלי מצוין אחר מנוגת יום השבת. אבל פתאום תקפה אותי הדרה. אמגנם בטחתי בבני. הוא סייע לי בכל דבר, כשעוזב יוסלה את ארץ הקודש. בזודאי לא יבגוד בעניין שלנו. אבל מי יוכל לשער, איך לחוץ יופעל עליו. אם מוסוגים הציגים לשחק בבית סוהר בלבד צרפת, מה יפעילו ככל' אויריאל, בביטם, מדינתם? האם יוכל צער זה בן העשרים-ושתים להתמודד אתם, להתנגד לכם? איזו עדות חובה נגדי, נגדו?

ככל שמדובר נגע بي, לא ששתי לקראת בוואו של חוקר תרש. כבר הפטקי להכיר את "משכפיים החיים" ולקראו בפניו את מצב רוחו. כל התשובות לכל' השאלות שצפוי היה כי ישאל אותה, היו מוכנות בדי. הרגשטי שאוכל

אורו של היום הקדוש הניס את טרדות היומיים שעברנו, וחשתי בשמהה הגואה בקרבי.

שחוורתה להדרי מצאתי על המיטה עותק מצולם של הירחון האנט-ציוני של דומב "קומונט". בשולי הדף האחרון היו הערות בעברית, המבטלות את חוכנו של כתבי-העת. היה זה עותק יישן, אבל לפחות יהיה לי משחוורו — או לקרוא שוב — במשך השבת. שכבותי על מיטתי וחיכתי לצאת הלאקבים כדי להתפלל תפילה ערבית. השומרת שלי החלבשה כאישה שומרת מצוות.

— הולכת נרות שבת? — שאלתי בזחוק.

— כן.

— איפה?

— למטה.

— היחי רוצה לראות אותם.

— זה לא עניינך! — צעקה בפראות.

— כמובן, סליה! אני שוכחת את עצמי... אבל מאחר שטרחת לחובש פיה נכרית לתפקידן, חשבתי שאולי תרחקי לכת עד כדי כך. שתಡליקי נרות ללבודי. קראתי שוב את "קומונט". כאשר הגעת לטייאור המצחיק שמחאר דומב את מצע הפקדים הצינוריים הגבוהים ביום הזיכרון להקמת מדינתם, לא יכולתי להתפרק מלצחוק.

השומרת שלי העמידה פנים כאילו שכח את מצב רוחה הרע, וביקשה לראות את הדפים שבידי. כאילו לא הכירה את חוכנו!

— "הטומאה הציונית".... "הכפירה הציונית".... "תhalbוכת השטן".... — חרפה וברושה!

— אך אפשר לסתום דברים כאלה? — צעקה אתרי שקרה בעיתון. — הלא את ידעת היטב, שככל זה אמרת. שמרתת האמיתות של ממשלה ישראל היא הרס היהדות. מה הם עשו באלו הילדים הדתיים כמו יוסלה? ..

— הם נהפכים לכופרים. ולבסוף — שונאי דת. את ידעת ואת היטב.

— אני יודעת, שילדותם דתים נשלחים לבתי ספר דתיים.

— או שאין לך מידע מותמן, או שאתה כנה. אחרי זה ניסתה לשכנע אותנו, שעלייתן על דרך לא נכונה; שקידרי הדתים בכלל, ונטורוי קרתא בפרט, אינם אלא אנשים מפוקפקים וborgids, ומוטב שאתה ביחסוני בהם, בציונים. היא הייתה אישה אינטלקטואלית, לפי כל הסיג

— אין לך זכות לומר זאת — מיהה הרוטאי. החלטתו של המארוקאי, שבאה מקרוב לב, לא זו בלבד שלא פגעה בי, היא אף הסבה לי עוגן.

— אני יכולה לראות עם מי יש לי עסק — אמרתי, אחריו שהגענו לחדילופי מהמאורות כללה. — אתה ממולוי, מסתער כמו שור, ואתה — כמו איל. השניים פנו למכתבים, שכבר נדונו ביוםיים הקודמים. שאלות ותשובות דלקו אלה אחר אלה בקצב מואץ. הרשותי מצוין, השעות עברו.نبي שיחי התחליו לאבד את ביטחונם העצמי... ו"לדאוג" לי. האם אני רעבה? צמאה? האם רצוני לאכול? מה יביאו לי לאכול? השעה כבר הייתה אחרי הצהר, היה עלי להדרות, שעאני רעבה. בחור גבוח הביא לי כמה תפוחים, חמאה, וכמו תמיד — מצות. לאכול יום יום בבית זה מצות, את הלחים של יציאת מצרים, לחם התיירוט — היה בכך شيئا האירונייה!

גם בשעת אroteinתי נשכו השאלות. פתאום היתה מהומה. אחד מחברי הכנופה פרץ לחדר ואמר בחשאי למארוקאי: "יש חדשות!" שני האנשים עזבו את החדר בריצחה. השלית הצוינית חפש את מקומו ממולוי. הוא תקע بي מבט תחר, בעיניו מלאות השינהנות. שאלתי אותו בחיקוי:

— מה מתרחש? כלום בא אליו הנביא לךחת אותה? הוא לא היב. דומם, שלא ידע לעירך את חוש ההומר שלו.

אחריו זמן מה שבו שני האחוריים שלו, רועדים מכף רגל ועד ראש. נדהמתי. איזה מראה עלוב היה לתוטפים נועזים כאלה... השאלון שבידי הרוטי רעד כל כך, שהוא נאלץ להנחיו על השולחן. הם ביקשו קפה חזק, ונשלו מן המזון

שלפניהם כדי להירגע קימעה. תלמיד המיסיון אמר בהכנה:

— אמרת וזה עתה, שאתה דומה לשודר. אבל, את יודעת, אני בסך הכל עגל קטן. והוא הציע למורה לי את המיצה בטהאה, סירבתי. אויר סכנה מאימת על כנופיות זו, עד שהם מאבדים לחלוטין כל ביקורת עצמית, מביעים דברי שנות אלה ומשפליים עצם עד כדי כך לפניו והאסיר שלהם?

המשכתי לקלח תפוח. האיש שוב פתח בשיחת בנעימות:

— אני אוהב קליפות תפוחים. את מרשת לי לקחת אותן?

הסתמתי עם שטחתי בפנוי:

— בתחילת דמת בעיני לשור, אחר כך הכרות על עצמן ועל עגל, עכשו אני רואה שאינך אלא שפן.

לעומוד בנגדו ומן ממושך. אבל עם זולתו — לא הייתה בטוחה בכלל. החומר שהיה בארכני, ביחס פנקס המכובות, הטריד אותו. מודיע טרם נזכר פנקס זה בשאלותיהם? ואם הם היו עוסקים בבדיקה של כל כתובות הרשמה שם? האם הם השיבו מידע חשוב?

בעל המשקפיים הכהלים פינה מקום לשני ברנסים, שבאו מיד אחריו. בהתוליה לא ידעו כיצד להתייחס אליו. האחד, שהתיישב מולו, היה גבוה, בעל מבנה איתן, צוואר שמן. הוא היה החלוץ היישראלי בהתגלמותו, חלוץ שבילה רוב שנותיו בקיבוץ. למותו חוסר העדינות שבהופעתו, הוא עשה רושם פיקח. חברו היה בעל מבנה BINONI, אף שבור ופחות, ומצחו צר. שניהם דיברו צרפתית רוחה: הראשון — משומם שהתחנן בבית ספר של מיסיון צרפתי, והשני — בשל מוצאו המארוקני. נראה, שניהם היו בקיאים היטב במהלך חייו ובמהלך

החקירה עד כה.

— איך עברת עלייך השבת?

— מצוין. ישנתי היטב.

— אם כן, את בקשר מלא?

— אני מרגישה די טוב.

ואז, בנוסחו לנוקט נעימה מאימת, אמר:

— כמה שבות את הושבת לבളות פה, גברת בן דוד?

— כמה שיעד לי זה.

— אז אני חושש, שתוך תהינה רבות.

— תהיה זו הזמנגות לכפר על עונונתי.

בבונו הוא קרא:

— יש לנו איפוא עסק עם קדושה מעוגה: מרת בן דוד, התגיירת, אבל את

מדברות על כפרת עונונת כמו קתולית.

— נראה, שאין לך מושג מהיהדות.

— אני יודע כלום על הדת היהודית. גידلت בﾐיסיון. סבי הגיע מروسיה, היה

זרוי מאד. הורי תינכו אותו בפלשינה.

— נסה ללמידה קצת על דתו של סבר. אז מוכל לפחות לדון בנושא בצורה

קצת יותר אינטלקטואלית.

מרת בן דוד, גרמת לנו הרבה צרות! מוטב היה לו לא נעשה יהודיה.

— אני בצופת — קראתי לעברם — והייתי מאושרת, לו הסגרתם אותי לידי המשטרת הזרפתית. אתם הטעתם אותי — אני לא חטפתי איש.
— את רק שער לעוזול עברו אחרים. אמגַן את מגינה על עצמן בכישרונו רב, אבל בסופו של דבר נשיג את מובקשנו.
— אם חס ושלום תמצאו ביום מן הימים את הילד, לא יתיה זה פרי האבטלי-גנzieה שלכם, אלא אשמהו של בוגד. כל העולם יודע היום, כיצד נטפש אייכמן י"ש. למרות כל הבדיקות שלכם, בסופו של דבר לא היה זה אלא תוכאת בגידה של אחד משליהם. אם תצליחו בפרשיות יוסלה — יתיה זה רק באשmeno של בוגד.

ואו, שוב הפטומוגים היינמי:

— מיהו אבידלאה?

— יהודי חסיד.

— איפת הוא כי?

— בארץ ישראל.

— בן כמה הוא?

— לא שאלתו מעולם.

— בערך.

— בין שישים לשבעים.

— מה גובהו?

— בינוי.

— איך הוא נראה?

— לא ממש.

— הוא נחמן שטרקס.

— שוב אותו הסיפור!

— מכתב זה הוא בסגנון של נחמן שטרקס בדיק.

— זה רק מוכחת, שגם ר' נחמן הוא יהודי חסיד.

— מי היא ביאה?

— בת-שבע.

— או ב.א.

— כרצונך, תבחןה בידיך.

המאורוקאי, בחיק ערוםומי:

— מיהו לייבל?

בנימה פיסנית הוא בלע את העלבון יחד עם הקליפות. הם שבו אל התקורת, והוא נמשנה עד שלוש למגנות בוקר. שאר הברי הכנופיה עמדו והאזורנו מתעוררי דולת. כשהעובי את המקום, עברתי ליד שורה של צופים עד לפתח חרדי, שם המתינה לי האישה עם הפיאת הנכricht.

— תגידו לנו, אם את זוקחת למשהו. היא הוויקה בעועל הבית שהובאו בשבייל, ולא תשתמשה בהן. היא הציעה לי לבוש אותן, כדי לנוט.

— תחשבי קצת על עצמן — היא הוסיפה בדאגה.

נראה, אולי נחלתי ניצחון, אבל מה צמח לי מות? (שםונה ימים לאחר מכן נודיע לי, מה הטיל פאנקה זו בשורות הכנופיה.) הישב. הצליח להערים על מר הפלרין, מוחל מאנגלה, ולהביא אותו לצופת. הוא נפל בידיהם ים אחר חטיפתי ובזבז בভית אחר בקרבת פאריס. פעמים אחדות העמידו חוקריו ליד הקויי בעיניים החשושים, כאשר בידיהם, ואימנו להוציאו להורג. הם הרטיקו לכת עד כדי כך, שאף תיארו בפניהם, כיצד יטפל ב גופתו לאחר מכן. בדרך זו הם קיוו לסתות מננו מירע על מקום מחבואו של יוסלה. האיש האומלל היה יידיו של מר דומב, אבל לא ידע כלום בכל הפרשה. מהחר שהוא סבל מסתמה וממתלת לב, הוא החמוש, לבו לא היה יכול לעמוד במתה... פאנקה אותה את הכנופיה, והם הוציאו אליו רופא מבין ידיהם. אילו הסתימה פרשה זו סיום טראגי, היה על הישב. לעומת כגד אשמת רצח, בנוסף לאשמת החטיפת הבלתי-לב, לא הייתה מסיע דוקא לתעמלת הצינית. מר הפלרין נפטר כמה שנים לאחר מכן, שתי התפקיד הלב שהוא עבר בתקופת מסרו הבלתי-חוקי, בוודאי לא תרמו להארכת חייו).

למהתר הים, ביום ראשון, נמשכו היישובים כל היום עד מאוחר בלילה. ירבי התרכו בניסיונות להביס אותו במלחמות האפרירית. צצב התקירה הוואץ. סותרי לא הניחו ידי כל חומר קריאה, ולא חסכו כל מאמץ, בתקווה להתחיש את התגבורות הפייסית והמוסרית. אבל לא הייתה דבר, שיעמוד בפני רצוני. להיפך, המאבק עוד הווסף לי כות.

באותו יום ראשון הם ניסו כל דרך אפשרית: לסייעו נקטו לשון איום ולשון הבתות. עשרים פעם הזיכרו את הليسא החשמלי — ذרע ענישתם של חוטפאים בארץות הברית.

משמעותו לזמן מה, אכלתי את ארוחתי הדלה. בערב נמשכה החקירה עם אותו הפומו של "מלחמת אורותם" ו"כבוד המדיינה".
דעתנו היהנה נחונה ליסלה, נער צער ואמץ זה, הלו ihm למען אמותנו, מדרמים את התורה לע"ז חיים", וארכ' ישראל היא ענף של אותו עץ. כל אחד ידע, שוגם אם ייכרת ענף מן העץ, הוא יוסיף לחיות. אבל מה בצע בענף קטוע, והגלוש לתלויין מן העץ.

התורה החשובה לאין שיעור בשבייל היהודי, הרבה יותר מארץ הקודש. על כן לא יכולה להיות שום השוואה בין ילד הקשור לע"ז החיים, לבין מדיננה ללא תורה. ילד הלומד תורה הוא ברכה לעם ישראל. מדינה הקרויה "יהודית", ללא תורה, היא קללה לכל העולם.

לקראת ערב אמר לי המארוקאי בחוויך דיפלומטי:
— מעולם, אוני מבטיח לך, לא הייתי חושב, שלא נוכל להתקדם אטן. כשחבירי ערכו תוכניותיהם, היו כולם משוכנעים, שהדבר יקח לכל היותר ימים.
אחר כך הוא ניסה ממש שעתים להסביר לי כמה דוחף שיסלה יהוור לאرض ישראל. לבסוף עניתי, שאין זה ענייני אלא של הרבניים, המנהיגים הרתיים.

— אבל הרבניים כבר הביעו דעתם, שהילד יוחזר! — קרא.
— אין זו דעת כולם.

— איננו יכולים לחכות עד שיטיכמו כולם, לא יוצא מן הכלל.
— אני מוכנה לחכות. אתה החלתמס לחטוף אותה ולהזיק بي. עכשו אתה נחפזים לסימן, כי ההסתבכתם עם חוקי המדינה הזאת. אישית אני מצפה לשחרור על ידי משטרת צרפת, שבסופו של דבר תמצא אותי.
— את בוטחת בידיך. ידדים טובים יש לך! איש מהם לא נקי אבעע לעוזר לך. נולם פוחדים על עורם. כשטובעת הספרינה, גמלטים ממנה העכבר ברושים.

— טעימת טעות מריה, כשחטפם אותה. עוד תתרתטו עליה קשה.
— אני יכול להבטהך, שאני אישית התנגדתי לתוכנית זו, אבל עמיyi החליינו אחרת. אני בסך הכל חוליה קטנה בשרשראות זו.
— ותו פומון ישן. גם אייכמן השתמש בו. אתם כמו הנאצים, ואני הראשונה שאומרת זאת. כך כבר אמר הרב נץ מיציבים, שנאסר על "פשעו", על עורתו ליסלה, כשהם לערוך חיפוש בbijתו ולאטור אותו.

— יהודין, מסתמא.

— שאלת זו שאלו אותנו כמה פעמים, והרגשתי, שהם ידעו את התשובה. אבל המשכתי במשחק שלהם, והתקשתה, לא לבטא את שמו של פרידמן.

— מה שמו?

— את יכולה לומר לי את שמו, מאחר שהוא שונאן. — הוסיף בשקט.
לפחות דבר זה הבהיר. ואנו, בשנותנו פתאות את נעימותו, אמר "המארוקאי בקהל רציני": — גברת בן דוד, עלייך להבין, שאם את עורתה לנו, את מקיימת מצווה גדולה. תמנוע מלחמת אורחים.

— אה מהו לדבר אליו על קיום מצווה? אתה, שאינך מקיים אף אחת מהן!
למשלה שלכם אין דאגה אחרת מאשר לחטוף אנשים בחוץ לארץ ולהסתמך את עמה למלחמה אורחים? וכל זאת, מפני שילד מבקש להתTURN לאמונת אבותיהם, שבת גידלו אותו מינקותו!

— יסלה חשוב בעניין קליפת השום, כמוותו אמרו, שאינה שווה את כל המאמץ הזה שהוא משקיעים. אבל יש מדינון, ויש לכבד את התווך.

— אתה מ提יך לשמרות החוק, בשעה שאתה מיפור חוקי מדינה זורת, המדינה שלי! ובעניינו יקר הילד שבעתים מן המדינה שלכם. חוק היהודים הוא התורה, המלמדת אותנו, שם ההורים מבקשים לכפות את בנים לעבור על המצוות, אסור לבן לציתתיהם. מדינתכם שאינה מבוססת על התורה, אינה מדינה יהודית.

— אבל המדינה נוצרה בניסים.

— על איזה ניסים אתה מדבר? פשות ניצלתם את זכויותם עם ישראל, תודדות לסלבים של ששת מיליון הקדושים, והפקתם רוחות מרגשות האשם של האומות. על בסיס זה הוקמה המדינה שלכם. אין בכך כל נס...

ופתאום, בשעת הצהרים, חזרה על התסריט של אם. "חדשות!" יצאה

מידית. חורתם של שני השותפים לפשע. רעדית אברים וקפת חוק.

— נו, רבותי, איך המרגש עכשו? — אמרתי אחורי שהתבוננתי בהם כמה רגעים.

— טוב, תודה.

— אתם קצת רגשניים מדי בשבייל חוטפים!

אותו לילה לא ישנתי. בוקר רأיתי את כרטיסי הטיסת ואת הדרוכנים, שהביאו בעבור חברי הכנסייה. שני האנשיים, שתקרו אותי, קיבלו את מעודרי מיהם בוגוחותי. ובעוד לדלת הפתוחה למחצה אל החדר השני יכולתי לראות מוזדות נועלות, כאלו מוכנות לצאתה לדרכ. מוזדות אחרות כבר נלקחו במשך היום.

קשרתי צעף על עיני כנגד האורות-הŁוקים, והעמדתי פנים כאילו אני ישנה. כאשר דימתה השומרת שלל, בחורה בלונדינית בעלת מיבטא גרמני בולט, שאני ישנה, היא יצאתה מן תחדר על קזות אצבועותיה ועברה לתא-החקירה. אימצתי את אוזני בתקווה לשמעו כי סוחרי מפרקם את המנה. אף ערכתי תוכניות להביאו למירדף אחריהם.

— הרוב כץ נשפט לפניו יומיים וזכה, ובלחש הוסיף המארוקאי: הוכת, שאין לו כל קשר לפרשה.

דברים אלה הינו אותו בחלם. יסלה וליבל פרידמן טיפרו לי בזמן, כי הרוב כץ היה הראשון שהסתיר את תיקו, כאשר העיתונות הציונית עדיין עמדה לצדיו של ר' נתמן. ועתה, אחרי שנאסר, נזחker, ונשפט, הוא זוכה על ידי בית משפט ישראלי. בנסיבות אלה הרי הקשר בין זיכיו של הרוב כץ ומעاري בשאנטיי היה מוכן עצמו.

רק במועד מאוחר יותר נודע לי פרטיו הורקע, שעליו הופיע הרוב כץ לפניו השופטים הציוניים. אף קראתי את נאומו של סיגורו, שמואל תמיר, בסעודת לכבוד זיכיו של הרוב כץ. משפט אחד מסכם את כלו: הקשר בין סعدה זו לכבוד שחרורו של הרוב כץ לבין המדרשת של גilioי יסלה ייראה בעלייל ביום מן הימים.

לא היה עלי להוכיח עד לאחריו. לי היה ברור, כי בגידתו של הרוב כץ הייתה התמורה שהוא שילם עבור זיכיו. מי מסר אתשמי ל-ש.ב.? — מי ידע על הפקיד שמילאתי בכל הפרשה? אחד אחד התפזרו הענינים, שעירפלן את ביקורו של פרידמן בניו-יורק. ביקור זה לא היה רק חלקו בשירותם למען הרבניים — כפי שהוא ואני חשבנו — אלא למען ה-ש.ב., אויבי יסלה.

פרידמן הוא שהסגיר אותי, אנחנו או מורתה על ידי הרוב כץ. כדי שבגדיתו לא תהיה כה בולת עדין לא גילת כל מה שהוא ידע — למשל, את שתי נסיוטי בין אירופה לארצות הברית כדי "להכנס" ו"להוציא" את קלודין. הוא, כמו המארוקאי, בנה על כך, שלא היה די חוקה לעמוד בפני ה-ש.ב. הם האמינו שאגלה את הכל בהכבה, ואטול את כל האשמה על כתפי. כך יכולו

כץ, פרידמן ושות' להכחיש את בגדיתם המבישה החושת גועל נפש עמוק תקפתו, אבל הצלחתו להסתיר את הרגשותי. הווייה שלאחר מכון היה טער. מאוחר שלא ידעו באילו קרבנות להיתלות,

ניסו אויבי להכנס לתוכה מכתב "אבי-לאה" מה שלא היה בו בשום פנים — אידיוט! — צעקתי לבסוף, אחרי שאלה מטופשת במיחaud של המארוקאי. מיד פרצו לחדר שני חברי הכנסייה, שהמרו מאחורי הדלת, כדי להציל את "זקרבן" שלי. הם עמדו משני צידי, מוכנים לשימוש בכוח. עיפותם של חוקרי שמה כץ למאבק. הרוטי סבל מכabi גב, והמארוקאי — מהתכווציות בקיומו.

צחוקי בלהג.

— אין לנו הוכחה נגדך — המשיך — והערב אני מבקש להראות לך, כי חוכמתך לטעור לנו בפיטרון בעיה זו, שהפכה להיות עניין מדיני. הוויכוח נמשך שעה — אותן טענות, אותן שאלות ואתנו התשובות. ואז, עייפה, הפסיק את הדושיח חסר טעם.

— כל טכסייך הם ללא חווילת, בובו זמן, כואת אני, עקשנית... — אמרתי,

כשאני הולמת בשולחן באגורי. עכשו נכנם הרוטי, שהאזור מאחוריו הדלת, מתוך שהבין כי לחבירו כבר אין מה להגיד. השאלה נשמעה עד לשעה מאוחרת. ראיתי שם הכנינו כרטסת כתובות. רוב השמות נלקחו מפנקס המתוודות שלו ומן התעודות שהיו ברשותי. היו שם גם שמות אחרים, שלא הכרתי. מתחח לכל שם רשותו את תמציתו תשובי. לפיקד היה כתוב רק מעט מאד תחת השמות, מלבד הכרטיס של משפחת גרטנור. לא סיפורתי על משפחת גרטנור אלא שיש להם מחלבה, וכי גברת גרטנור הציגה אותו לפני מכרותיה, כדי לארגון אירגון נשים למען ישיבת "חוורה וויאאה" בירושלים. אבל קרטיס זה, ומלא אינטגר-מאנציה, היה הוכחה נוספת לבגדיחו של פרידמן.

שמעתי שקרים רבים ודברי טפשות מחותפי הישראליים במשך שבוע ארוך, ארוך זה. אבל שמעתי גםאמת: "CASTOBUTT הספינה, העברושים נוטשים אותה". יכולתי לראותם רצים, עכברושים רבים כלכך! אבל לא הייתה מוכנה להאמין, שזו ספינה טובעת. אף על פי כן, הדאג אוחז מאוד מראה הכרטיס של גרטנור. "נראה, שגם עומדים על הספק" — חשבתי — "אולי יש להם המפתח. מה עשה?" מובן, שאנסה לבלב אורחם, אבל לא יכולתי לשולט במצב. יכולתי רק לקוט, שבניתים הצליח מר דומם במאציו להשיג אישור חוקי לשוהותו של יוסלה בארצות הברית. מהחשבה על הגנתו של רوبرט קנדיל גנסיך רוזויל עודדה אותי.

הוויכוח חדש, ובכוונות משופפים ניטו השנים לשבען אותן. אך הכל לא תועצאות.

ואז דבר הרוטי, כשהוא משלים עם המצב: — כל הכבוד, גב' בן דוד. תצא מכאן בלי לאבד מיקורתך. את חזקה, ואת אורחותך חופשיה של מדינה חופשית.

— גבירה צרפתיה — המשיך ומארוקאי — פאריסאית שנפלת אל תוך הגמון

משמעות הביטחון ראה את כל בני האדם. ממכבים שבתו השגיח אל כל ישבי הארץ. היצור היחיד לבם המבין אל כל מעשייהם. (תחלים לג. יג-טו)

ఈ קמתי ביום שני בוקר, עדרין הייתה אסירה. הייתה מאוכזבת ביותר, שלא אירע דבר ממשך הלילה. ישיבת הבוקר עם יריבי הייתה קטרה מאוד. שוב שאלה אותו על נסיעתו לונדרה. לא הייתה כל בקנדת, אבל הוכרתני נסעה לשם, בשיחתי עם פרידמן. לא היה לי צל של ספק, שהוא בגן, אבל עד היכן? לבי החל להלום מהשבה, שהם כבר עולמים להיוות על עקבותיו של יוסלה. המארוקאי עזב את החדר, תחת בית שחיו תיק עבה. שותפו איילן לו הצלחה. נשארתי ליריב עם האחר, שאל אותו עוד כמה שאלות. ואז התחיל לדבר באירועים:

— יש לי הרגשה, שהיא לא תופיעי לפני בית דין צרפתי אלא ישראלי! — טוב, ואת תחיה הזמנות בשבי, לפגוש את ר' נחמן שטרקס, שאני מעריצה מאוד, ושאני משתוקקת לפגוש אותו. זה היה הכל עד הערב. ביליתי את אחר הצלרים בחדרי, בדאגה לבני, שהיה בידיהם. לא הייתה מסוגלת לעשות דבר, מלבד להחפכל. רציתי להאמין, כי מאציז וסלבי אינם לשואו, והכל יסתה בכח טוב בשבל יוסלה. הגיע הערב, אחרי השעות הרבות של ציפייה-אין-כך, והכל התחיל כמו בכל הערים הקומיים. המארוקאי הינה ללבדו בחדר. ישבתי על מקומי והוא התחיל לדבר. אך הפעם הוא היה כמעט חביב; הבנתי, אםוא, שהוא בקידים ריקות. — גב' בן דוד, אם העלבת אוחזת מזאך, ולא רציתך לדבר אثر עוד. אבל התגברות על רגשותי והחלטתי לסלוח לך.

בחוסר אמון ביחסיו לשימוש כל היגייניס-כיבוכל של בני. הוא פרש גיליוון ניר וקרא: "הוזאת את יוסלהן הארץ ביוני 1960, כשהוא מוחפש לילדת שערו גדול, ואת ובן צבעתם אותו בלונדי. לנסעה וו השתחמת בדרכון שלך, שבו היה רשות הילד תחת השם קלודין. טטה מלוד לrome ומרומה ברכבה לוולצון, שם הבאת אותו לרוב גוטפרוינד. אהורי קשיים רבים מה קיבל אותו". הוא נשם עמוקות והמשיך: "מלזון לקחת את הילד לפובלין, ממעיתינו אלא כמנגינה.

המדינה זוקה לאנשים כמוך — הוסף המארוקאי. היה עייפה מלהסביר להם. בשארו, שככל מאמציהם היו לרייך, חזרו אל קרטיסיהם ועינו בהם בשקייה, כמו פקידים טובים. באוטו זמן המשיכו ללא הרף בשאלותיהם.

גם בלילה זה, כמו בלילה שקדם לו, לא יכולתי לישון. חיכיתי. דלת החדר היתה פתוחה למחצה, וברגע שהשומרת חשבה, שאני ישנה, היא עובה את משומרתה מול מיטתי. יכולתי לראות דמויות וחומקניות עוברות מחדר לחדר. היהי בטוחה, שמאחר שאין הם מסוגלים לשכנוע או לנצח אותי, הם יברחו על נפשם בקרוב. אבל למחורת עברו עלי שוב שעת חקירה ארוכות. שוב הכרסתה. אבל כל הבית היה כבר מוכן לתזוזה. היה זה יום שלישי כ"ז סיוון תשכ"ב (26 ביוני 1962). יום קיץ חם.

מדוע אין הם עובדים ? למה הם מחייבים ?

אותו ערב היהי עתידה לקבל את התשובה לשאלותי, כאשר בא שוב "האיש החשוב" הפעם בליווי המארוקאי, שהתואושש לחלוון. הוא שימש עתת מתרגם בעבר הממונה עליו, שבגאוותו לא הייתה מוכן להתבטא אלא בעברית. שני האנשים חפסו את מקומותיהם, "החשוב" ממולוי, וחוני — שניהם לבשו ארשת של חשיבות, והמארוקאי הסחכל بي בחומרה וบทוכחתה. קרה משהו, חדש רעות ריחפו באוויר. לא היה עלי לבחوت זמן רב להבהירה.

רק תפש את מקומו, וכבר פרץ הראש בתרועת ניצחון:

— גברות בן דוד, בן אמר לנו כל מה שआ לארצת לומר לנו !

— דמי קפה בעורקי. עייפה, לאחר שעוז קירה כה רבות ואחרי שני לילות של נドחי שינה, התעלמתי כמעט. ואז התקשתי במחשבה: "לא יתכן ...

שבני היה בוגר, מוגلب כמו כולן. לא הם משקרים. שוב יספרו לי איזו

בדיחה כמו מקודם !"

137

136

ההוא... אלה אינם החברה החולמת אותה. קחי עצמד בידיך, ועובי אותם ?

— וואיה "המוני" אתה מציע לי ? ... את שלך, אולי ? לא אכחיד מנק, היתי

معدיפה את חברות ידידי במאה שערים על שהות במחיצתן.

— גברת בן דוד — אמר הروس בהתלהבות — עלייך לעבוד אתנו, לא כאחד

מעיתינו אלא כמנגינה.

— המדינה זוקה לאנשים כמוך — הוסף המארוקאי.

היה עייפה מלהסביר להם. בשארו, שככל מאמציהם היו לרייך, חזרו אל

קרטיסיהם ועינו בהם בשקייה, כמו פקידים טובים. באוטו זמן המשיכו

לא הרף בשאלותיהם.

בדברו הוא הוציא דרכו דיפלומטי והגית אותו לפני. ראייתו את השם אישר הראל. כדי להציג את הגרטנרים, קיבלתי את העיסקה האימית, הדתית, שיטולה נמצאה אצלם. הבגדה, שהתחילה עם מסירתשמי לש.ב. הסתימה.

מה שアイכוב אותו יותר מכל היה אול', שידי בטרילפור לא עשו דבר. אילו הודיעו למשטרת צרכות על העילמי, אילו הודיעו למר דומב בלונדון — שטילטן אליהם ארבעה ימים אחר היעלמי — כי הם דוגמים ל', אילוי היו היו העניינים מתנהלים אחרת. חוטפי האמיצים היו בורחותם למראה הסימן

הראשון של פעולות מצד המשטרה הצבאית. אבל! דבר לא קרה. קולו של יוסלה שחומאכר, שהידחן לכל אורכו ורותבו של געלם ההודי, נדם. איש לא נחן לבך.

אחריו כו' הוציא המארוקאי מברק מתקין. הטקסט היה אורך, אבל משפט אחד הדוגש בכו' מתחתיו: "ר'ות בן דוד בילתה את ליל הסדר

הראשון עם יוסלה אצל משפחחת גרטנר".

את רואת — אמר המארוקאי בחיקך רחוב — בעסקה אנתנו, את עשית עסק טוב יותר. לא רצית לומר לנו מי הוא ליבל, אבל ידענו, שהוא פרידמן. גם אילו נוחר ספק כלשהו בדרכך בגידתו של פרידמן, אושפזיאציה זו בין

הברך לפרידמן דיברה בעד עצמה, וסילקה כל ספק מלבי. הראל. הבהיר לי, שיטולה יוכה בהינוך דתי כшибור לישראל. הוא ציטט את פסק דין של השופט קישטר, שדבר לא יעשה נגד רצונו של הילד. שאלתו, אם תפתח הממשלה בהליך משפטיים נגד אלה שעוזרו לי בארץ הקודש.

— איני יכול להתערב למען אנשים אלה — ענה — הם יצטרכו להסביר לאשמה בפני בית משפט. אל תדאג לגוטפרוינד, לאלה שבופובילן ולאחרים. הם ידועו, כיצד להגן על עצםם.

— מרת בן דוד — אמר המארוקאי — קודם כול עלייך לחשוב על עצמן. אם הממשלה ישראל הבטיחה שלא להトリיד אותה, לא יפעלו בתיהם המשפט היישראים נגיד.

— אם תטרידו אחרים, אופיע בוודאי כדי להעיד להגנתם. תהיה זו חובתה להסביר, שאני והוראה לכל ואני שביצעתו את כל הפעולות האלה. כיצד יוכלו שופטיכם לדון את המשתפים הפחותים יותר, אם אין הם דנים באותו כשר עוזתי תינזן במובי ותפורסם בעיתונות?

כו' שתמיעיט את חלכם של ליבל פרידמן, הרב גוטפרוינד והרב ריביגוביץ. והיחיד שידע את כל הפרטים היה פרידמן. והוא היה גם היה המעניין ביותר בשינוי הפרטים. הוא היה זה, שצבע את שערו של יוסלה, לא אויראל, שלא היה באותו מעמד. הרב גוטפרוינד קיבל את יוסלה ללא כל הסתייגות, והרב ריביגוביץ הלאו הצעיר גיתוח פלאסטי. הבנתי גם, שהם יודעים יותר ממה שהם גילו לי. למעשה המשהם ידעו את הכל, אבל רצוי לשמע זאת מمنyi. יוכל לטען, שאני גיליתי את מקום מחבואו של יוסלה, ולחפות על מעלהם של פרידמן ושל הרוב בץ. במקרים אלה — כך הם אמרו — הם יסלחו לאלה שמסתרים את הילד. וזה היה ההסכם שהם עשו עם אלה שמכרו אותו ואת הילד.

לא הייתי מודאגת ביחס לעצמי. ראש לכל, ידעתי שאין בכוונם להוציא לפועל את איזומיהם. ממשلت צרפת לא חרש אורה צרפתי כדי להציגו אותו ל"צד" הישראלי. והישראלים יחשבו היפט, לפניו שיגשו תביעה נגדי בבית משפט צרפתי. הם יזהרו מאוד מלהת פומבי לפשעיהם על אדמת צרפת הצד שני, כשקבלתה על עצמו לעזר ליטול, קיבלתה עלי את האחריות, למרות כל הנסיבות שבדרך. בזמנו אמרתי לר' מיטס, "אם ביום מן הימים, איפלט מן השרשתה בתוכך הניסיבות, עליך לדעת, שלעלם לא אמסור את המידע שבידי. פשוט תצטרך להמשיך במקצת בלבד". לא, ברגע זה לא אני היתה זו הזוקה להגנה, אלא משפט גרטנר בברוקלין. חשבתי על כל הנזק שהצינונים עלולים להביא על משפה זה מותך נקמה, אם אדחה את עיסוקם המכוערת. הגרטנרים, ורק הם, היו מוכנים לקבל את יוסלה במקומות הארץ הברית, ודבריו האתורונים של מר גרטנר עוד הדחו באזוני "למה כל הקשיים האלה צריכים לחול עלי?". לפני שעזבתי את ניו יורק הבתחתי להם, שבמקרה של צרפת אתה אח כל האחריות על עצמי.

מש באוטו רגע שיתק המארוקאי בהבלטה בכרטיס של גרטנר, שהוחיק בידיו, והראש לחץ עלי בדרכן מודקמת מאד.

— אם חסרבי לדבר, נשיג את יוסלה בין כה וכלה. אנו יודעים היכן לחפש אותו, ועלינו לדעת את העונש החמור המוטל בארץות הברית על חטיפת ילד: מבחן-עשרה שנה מאסר ועד לכיסא החשמלי. בידיך למנוע כל זאת מדיניך. הממשלה ישראל ערבה לך — תוסיפ, כשהוא מדגיש כל מה נמלה — שלא את אלה ששמרו על יוסלה, ייתבעו לדין.

האניה, הוא הכרזין, "עד היום לא האמנתי מעולם בניסים, עכשו אני מאמין להאמין בהם!"

עם כל נסיוני בתיים, עדין הייתי תמיימה למדי. לא צפיתי מראש מה שעשויה מכונגת התעמללה הצעונית לעשות מדברי. ככל שיקשת להאמין בכך. פרטיהם אלה שמסטרתי, שיכלו לתזוק לי ורוק לי, הפכו לנשך בידי אלה, שלא הסכו כל מאמץ כדי לשנות את אישיותו של יוסלה. בנצלם את פרטוי הטיפור, רשות יוסלה ואני ידענו, הצלחו הציונים לשכנע אותו שבגדתי בו, ועוררו

בלב הילד شيئاת כלפי. על כל פנים לא הזדרזו שוכני להעניק לי חופש. בראותם שידידי בטוטלפור, לשם שלחו את חברי כנופיתם, לא היו מודרים ביטומר מהיעדרי, לא היה דבר שימנע אותם מהחזיק בי עד כמה ימים, עד שהיו בטוחים בניותונם.

תקוותי הייתה, שבינתיים העבירו את יוטלה ממקומו. לימים שמעתי כי בכל זאת אירע משחו בטוטלפור: ביקורו של מנהמ פרוש בכבודו ובעצמו. מנגנים פרוש, אספן תרומות של יהודים עבור אחותקמת של בתיה הספר האוגדיים בארץ הקורש. היה גם אחד מארכיבת חברי הכנסת של אגודה-ישראל". ניצחון הציונים עמד בפתח. כיצד יכול היה להעתלם מכך? והרי כל אלה שבגדו בי היו חברי "האגודה". והוא טס אחר כך לונדון, שם יצר קשרים עם עובדי שטרקס, ודדו של יוסלה בדקה צדקו של חבר הכנסת הבתית פרוש לשטרקס, שאחיו, שלום שטרקס, ישוחרר מיד מן הכלא, אם יגלה את מקום מתחבאו של יוסלה. וכך כבר ישב שלום שטרקס קרוב לשנה בבית סוהר, כתוצאה מדרישת הסגירה של ישראל. מוזג ממאוד מצחצחים של אחריו, שהՏגרכטו גוראותה קרוובה, ובתחווה, שיש רק סיכוי קלש להגן עליו יוסלה, גילתה עובדייה שטרקס אחורי דימויים מורבים, שיוסלה הוא בטוטלפור... פרוש, בלויווית אוגדתי אחר, אך לשם, ואיה אכובה ציפתה לשני "חייבי התורה" האלה בתנאים שהם: אין יוסלה, אין איש יודע היכן הוא. אחורי שלמה לוונץ, ליביל פרידמן והרב צץ – הוכיח עכשו מנהם פרוש אף הוא, כיצד השוחד הציוני מעורר בני אדם.

בימים תשישי העבירו אותו לוילה אחרת, על גדר הטיני, ואילו "האסיר" האנגלי שוחרר. הם לא הצליחו להוציאו ממנה כל מידע, וכל הברוטאליות חסרת הערה כלשהי. אך, כשהוא שמע, כיצד גילית אי קלודין הקטנה על

— אין מビנה, מרת בן דוד — אמר המארוקאי שוב — אין בתיה המשפט שלו פעילים בניגוד לרצונו הממשלה.

עדין לא תמישתי מן התקווה, שעד שיגיעו הסוכנים הישראלים לב羅קלין, לא תהיה להם כל אפשרות להחזיר מושם את יוסלה, שמשלת ארצות הברית הרשה לילד לשחות שם, כפי שהבטיחה המבווע הכללי, רוברט קנד. אבלabi נשרב למחשבה על היסורים שיעברו על יוסלה, אם תקוותי לא תתגשם איזה ניצחון ציוני כביר במאבקם נגד היהדות!

המחשבת, שהצלתني את הגראטנרים ממשר ממושך, היה מושם נחמה בשבייל, אבל לא הרגיעת אותה. (במועד מאוחר יותר נודע לי, שבין כך ובין כך לא היו טובעים את הגראטנרים למשפט. רוברט קניidi ידע, שאין זו חטיפה. הודיעו לו על כך, והשלטונות האמריקניים לא היו טובעים). בלילה זה שקעתי בשינה עמוקה, כשהאני שבורה מעיפות וצער.

החקירה האינטלקטואלית הסתיימה. התחילה ימי הציפייה. סורה חיינו לחדשות בדבר הפתישתו של יוסלה על ידי עמייתיהם, ואני אישית ציפיתי בטליה ממעשה הסתכלתי בעיתון. מאמר אחד משך את תשומת לבי. היה זה يوم שלישי, 26 ביוני 1962, היום שבו עזקה אמריקני את ארצות הברית בדרכו לישראל. היה זה רוברט סובלון, יהודי שתוואש בריגול לטובות רוסיה, ושוחרר בערבות. אז ברוח לישראל וביקש בתוקף חוק השבות. לבני התכווץ כי למקרא אמר זה, באותה שעת לא יכולתי להפסיק מודע נגע דבר זה כל כך ללבבי. גורלו של אותו מרגל לא עניין כמעט כל. אמם היה היהודי, אבל מי שבוגד בארציו בשירותה של ארצח'ורת, אין ראי לשבת, אף אם היהודי הוא. לא, היה כאן משהו אחר, אבל לא יכולתי להסביר לעצמי, מהו. ידעתי רק זאת, שתשתי עצמי מוטרדת מחדש זו.

ביום רביעי אחר הצהרים ביקש אותו המארוקאי לתאר את פרשת יוסלה, כפי שהחוותי אותה. מאפקת בתחילת, הסכמתי לבסוף. אחר הכלול, מה עשר לשנות, אם אפשר עכשו את הסיפור? לתייפק, הרי יכולתי להגן בדרך זו על אלה שסייעו בידי, ולאשש את העובדה, שאני לבדי הייתה מעורבת בפרשה

וכל האחריות רוכצת עלי? הוא הקשיב לי בתשומת לב, כשהוא מפסיק אותי מדי פעם כדי להעיר הערה כלשהי. אך, כשהוא שמע, כיצד גילית אי קלודין הקטנה על

ברבות רשעים ירבה פשע, וצדיקים במפלתם יראו.
(משל בט, טו)

בני משפחת גרטנר באמיריקת לא ידעו אף ברמו קל על הדרמה שהתרחשה בשאנטיל. למעשה לא קרה בכל אותו הזמן שום דבר מיוחד, שישב את שיגורם היומיומית. אבל ביום שישי, ה-24 ביוני, בא אליהם מבקר בלתי צפוי: ליביל פרידמן בא לבקר את מר גרטנר, סאילו לא קרה כלום, אף שלא ראה מעולם את מר גרטנר. הצלצול הבלתי צפוי בדלת הברית את יוסלה לקומת שנייה של הבית. ביקורו של פרידמן לא עורר כל חשד בבית, אבל הוא לא ראה את יוסלה.

במוצאי שבת ישב יוסלה, מפטפט ומתבזבז עט כולם, לפניו לכתו לישון. מתואם צלצל הפעמון. מאחר שהמשפחה ציפתה לבואם של אורהים, נשאר יוסלה יושב במקומו. מר גרטנר הלק לפתוח את הדלת.

— אנו קציני הגירה — אמרו שני האנשים שבדלת — האם נוכל להיכנס?
— בבקשה.

— האם יענקלה פרנקל נמצא פה?
— כן.

— הם פנו היישר לחדר האורחים. בפניהם אל יוסלה, שאל אחד מהם:
— יענקלה פרנקל?

— כן — ענת.

בפניהם למר גרטנר, אמר התקין:

— מי הביא ילך זה אליך?
— אמו.

— בבקשה הרואה לי את הדרכוں שלו.

המעצורים כלפיו הייתה ללא תוצאות. אטרי שחזור ללונדון, הוא עורך אוזקה מר דומב הבין, מה קרה לה, אבל מחוסר יכולתו לעשות דבר בשבת, הוא טס לפאריס ביום ראשון כדי לנ��וט עדדים לשיחורו.

ቢיליטי איפוא עוד שבת במסר חדש, חחת משמר חזק. את הילד עדיין לא מצאו. אם הוא יצא לאיזור כפרי יחד עם אחד מבני גרטנר, לא יוכל למצאו אותו. חוץ מזאת, אולי צאלית מר דומב להשיג אישור חוקי לשאווה של הילד בארצות הברית, התקווה לא אבדה ממנה.

בעוד אני שרואה במסר, הוינו לי ביום ראשון בבורק, כי עבר לפני כן מצאו את יוסלה. נדהמתי ותשתי שכחותי אוללים. נפלתי לתוך היכסא ופרצתי בבכי. חוטפי צהלו, ואני ביחס למות.

נאמר לי, כי הראל מצפה לי בקומת הקרקע. הוא רצה לדבר אליו לפני שחזרו, דיבור זה התגיאר לי את כות הנצוץ, וירדתי במדרגות. יחד עם הראל ציפה לי אדם זר, בעל גובה בינוני, מכוער ביותר בעיניו הבולטות ובמצחו מלא הקסמים. שניהם קמו בבוואי, והראל החיג אונטו. האדם החדש, מר יעקובי, היה המתוגמן בדיון ואף יסייע אומי לחשוף ויקים עמי את הקשר להבא.

ברצינות ובחביבות רاش שתח לפני הי.ב. את העצמו.
— מרת בן דוד, הטלנו לנוור לך. אנחנו נקונה את ביתך, כדי שתוכל ליישב את ענייניך ולבוא לחיות בארץ ישראל. קיבלתי בית במקום שתבחר ליגור בו. ואני מציעים לך לעובוד אונטו. כל אלה שבאו ברגע אונטו, תתרשםו ביותר מאישיותך ומאמץ לך. הם נמשכו להתקרב אליויך ומעיצים ביזור את פעילותך... ב"מחתרת" (הבנייה היטב, לאיזו "מחתרת" הוא רימן). אם תקבלי את העצטונג, תזיה לך משרה טيبة אצלך, ותOMIC במשולם נדיב יותר.

כל שרציתי באותו שעה היה לרוק בפניו את כל הבו ששתמי לפני, אבל היתי כה יגעה, שאמרתי רק כי אני זוקה למגוודה מעל לכל.
עובדתי את "בית הסוהר" שלי עם "איש אמון" זה, שתסייע אוני במכונית לטרילופור. רציתי לקחת את חפציו לפני טיסתי ללונדון, כדי לשוחח קודם כל עם דידי. מלונדון רציתי לטוס במטוס הראושן לניו-יורק, כדי לנסתות לעזרו לjosלה. ציפיתי לנס, ממש עד הרגע האחרון.

יותר את יוסלה. כשהוא חור למחורת היום, כבר נלקח הילד מן המלון והובא לקונסוליה הישראלית במנטנהן.

נראת, שהשלטונות האמריקאים טירנו להעניק אשפה לאביו של יוסלה, שהיא מועמד של הקומוניסטים לבחירות האתרכנות של הכנסת. במקום זה הופיע אם הילד עם בתה בניו-יורק. יוסלה לא רצה להכיר אותו. "איןני מכיר אתכן את לא אמי, את לא אחותי". הילד לא תירפה מן התפקיד שהוא שיחק, עד שהגיעו לשם אחד מודדי, שוחמאכר, שחיב אמריקה, והפעיל עליו לחץ נספף ואמר לו:

— "אתה ידעת היטב, מי אתה, ואתה יודע, שלפי התורה אתה חייב לכבר את אביך ואת אמך. איך אתה יכול לעבורי עבירה כזו בפרהסהיה?"
הוא לא ידע את התשובה, שהיא יכול להשיב, רק הסמיק. הוא נדהם, כשהראה שהוא מבוזח, ונזה את מסחו והשפיל קולו:
— "כן, אני יוסלה, אבל אני רוצה לחזור לארץ ישראל. אני רוצה לחיישר אמריקה. אני רוצה לлечת לישיבה".

במשך שעوت הוא נאבק עם אמו ועם הפקדים. בברוקלין הקימו היטדים החדרים ועדה, כדי לנחל את מאבקו של יוסלה בבית משפט. הם שכרו עורך דין, כדי לפתחו במאבק משפטי נגד הקונסוליה הישראלית ונגד מחלוקת הגגינה. איש מן האנשים שנלחמו להציג את הילד, אף לא עורך הדין שלהם, לא תורשו לhipgesch עם הלוחם הבוגד הקטן או עם פקידஇ זהה שהוא. אימנו עליהם בגלוי. אחד מעורכי הדין בוואשינגטון ביקש לבטש את הטיפול בעניין, מאחר שהוא נוגד את האינטראנס הממשלה. נדרש למסעה אף רوبرט קנדי, שלפני זמן כמה קצר היה מוכן לחתם יד לאשר את השורתו של הילד, היה מעוניין עכשו יותר בערך החליפין שהיונה יוסלה בשבי שלטונות אמריקה.

נדוע היה וזה אינטראנס אמריקאי לשול אט זכותו החוקית של הילד, בניגוד לחוקיה-זיא ? ממשלה ארצאות הברית הייתה להוציאו אליה את המרגל, ד"ר סובלן. הם רצו לקבל אותו במהירות, ולא סיבוכים משפטיים. בשל סיבה זו נאסר ד"ר סובלן סמוך לבואו ללוד. קבוצת עורכי דין הגישה צו הבאה (הכיאס קוופוט) לבתי המשפט בישראל. הם דרשו מממשלה ישראל להסביר, מדוע לא יורשה סובלן להישאר בארץ בתקופת חוק השבות. לא היה הסכם הסגרה בין ישראל לארצאות הברית. אף על פי כן, הוסגר סובלן

— אין הוא אצלי, הוא אצל אמו.

— אם אין הדרכון אצלי, علينا לחקתו אנתנו, כדי לבדוק את זהותו ולראות, אם הוא נמצא כאן כחוק. אמור לו בבקשתו לאסוף את כל הփיזו ולבוא אנתנו.

בדמעות עליה יוסלה למלטה כדי לאירוע את חפצינו.

— מה אומר להם ? מה אומר להם ? — הוא שאל את גברת גרטנער, שעלהה יחד איתה למלטה; כדי לעוזר לו.

— אל מdag, זה יעוזר, אתה תדע מה לומר.

מרח' גרטנער ניסתה להגיעה את הילד המשוכן, שחדל לבכות. מווודתו הקטנה בידין, הילך יוסלה עם קציני ההגירה. מר גרטנער הזמין לבוא אותו, כדי להיווכת, שאין הילד נחטף.

הם לא נסעו לתחנתה המשטרתית, אלא למלאן, שבו הומנו חדרים מראש. שם התחילה החקירה, שנמשכה כמה ימים. כשהוא מראת למר גרטנער צילום של יוסלה בגיל חמיש, שאל אותו קצין:

— האם זו תמונה של הילד ?

— איני רואה כל דמיון — השיב מר גרטנער.

הקצבין עמד על שלו. הוא ניסה לשכנע את מר גרטנער שיודה כי הילד הוא יוסלה. — זה יהסוק לנו הרבה צרות. לאחרת נצטרך לחזור את כל משפטהן. עוזר לנו, כדי להקל על כל העניין.

— מודיע עליה לחשוב, שוזה יוסלה, אם אין התמונה דומה לו כלל ?

בפנותו אל יוסלה, שאל הקצין:

— איפה הייתה בפסת ?

— בבית בארגנטינה. — והילד המשיך לאורוג סיילר, שפרטיו לא התאימו זה להה כלכך.

— האם קר בארגנטינה ?

לנער האמץ לא היה לו מושג על הבדלי האקדמיים, אבל איק-שטווארגיש, שהשאלה טומנת בחובנה מלכוות.

— בשום מקום איןך קופא. — היה תה שובתו.

מר גרטנער היה בטוח, שאי אפשר יהיה להוציא את יוסלה מן הארץ בלי שמיעת עדות בבית משפט. הוא היה כל כך בטוח בכך, שהוא עובד את המלון, כדי לבקש ייעוץ משפטי להגן על עניינו של יוסלה. שוב לא ראה

הצליה להתקאפק, אבל כשהם לבדם אין הוא מסוגל להתגבר על צערו ופוץ בבכי.

במשך שלושת הימים שיווסלה והוחזק בקונסוליה הישראלית, ניסתה גברת גרטנר כמה פעמים להגיעה אליו. לשועה. ואז הבטיחה הקונסוליה שהילד יורשה לבוא להיפרד לפני נסיעתו; באותו יום חיכו גרטנרים בבייהם עד חמש אחר הצהריים. עיתונאים היו שם; גם הם קיבלו הודעה, שיוסלה יבוא. באה השעה חמיש, ועכבה — שוט דבר. גברת גרטנר טילפזה לקונסוליה: התכניות שונו, אבל הם יוכלו לראותו אותו בשדה התעופה. כתוב ה"דיילי ניוז" לחק את המשפחה מז במכונית השידור שלו. לשדה התעופה. שם זוא קיבל רשות לצאת אל המסלול. אך הקונסוליה הישראלית והתעבורה וdagoga לביטול הרישיון זהה. משפחחת גרטנר נאלצה איפוא לאפשרות מרוחק ביציאתו של הילד. מלואה על ידי קצינים ישראליים, והוא חובל אל שדה התעופה דרך יציאה מיוחדת, דקota אחורית לפני המראתו של המטוס. המנוסעים שאגו, המטוס יצא אל המסלול והמריא.

שלום לך, יוסלה!

הציונים במדינתם הכינו לjosלה קבלת פנים של מנץ' בקרב... נסח רומא. אלפים נתקבזו באותו רבעי ביולי אל נמל התעופה לווד: עיתונאים, צלמים, אף ילדי בית הספר, אשרו שר שוחבר במיזוג לכבוד המאורע. יוסלה היה גיבור היום. בניו-יורק הטירה עליי הקונסוליה הישראלית מטר של מתנות, בלבד — הוא שקע בערימת המתנות, לאמיתו של דבר לא באו המתנות לבבudo של יוסלה, אלא להזог את גזען הציונות על היהדות. רוב המתנות באו מקרבות המשלחת המיעודות לתעטוף, וההמון הצטרף לזרם בהתלהבות.

בפינה עמדה לה דמות שבירה; יהודי מונת צער ומחלה, בקשי' הוא הבחן במתරחש בעינו הבריאה האחת. אבל בשארית כוחותיו הוא קרא: יוסלה! יוסלה! אל חמסרו את יוסלה לדי הkopfers האלה! ההמון היה עסוק מדי. איש לא שם לב אליו. ובאשר לjosלה, הוא היה רוחק ממש, בשדה התעופה, מוקף פקידים ואנשי ביטחון. יותר משנתים עשה נחמן שטרקס בבית הסוהר, כדי שנCONDו יחונך כי-יהוד. המנהיג הציוני היישראלי, ברצונו המועות, החליט לשחרר אותו דוקא ביום זה, כדי לחוות בניצחונם. נחמן

לא שות לסתן. שירות הבוון הפדראלית של אמריקה, והוטס לניו-יורק המטוס נחת בלונדון, וסובלן בעל מנה של רעל. והוא החוש לבית חולין, וחיו ניצלו ממש ברגע האחרון. בין אנגליה וארצות הברית הייתה הסכם הסגורה; אף על פי כן נפתח מאבק משפטי בbatis המשפט הבריטיים. הדיונים והערעוריהם נמשכו כמה שבועות, ממשלת בריטניה העביקה לסובלן סעד משפטי על חשבונה, ולא העלמה עיניה מכל אפשרות חוקית שתבטיחה את זכותו של סובלן לקבל מקלט באנגליה, אבל כל זה היה לשועה. לבסוף, הסגירה בריטניה את סובלן, הוא עשה ניסיון שגי להתחבר, והבעם הצלחת, ונפטר בבית חולין בלונדון. ד"ר סובלן נמסר לסתן שירות הבוון (פ.ב.אי) בישראל באותו יום שיוסלה נמסר על ידי האמריקאים לקונסוליה הישראלית ליה: עסקת "תן וקח"!¹ מרגל תמורהILD, המבקש להישאר נאם לחרות אבוטוי. בשתי הארץות — לאל תליכם משפטיים, ללא הגנה, ללא דימוקרטאטית, ללא כבוד: רק חילופיبشر-אדם.

גילויו של יוסלה עלתה לנחותות. הישראלים השתדלו מאוד להציג לציבור תמונה של ילד מסכן ובודד, שנחטף והוסתר מהטורין, אשר הוחר עכשו לאושרו הרבה אל אמו, הודיעו למאציהם של הישראלים. העיתונאים דרשו בקולם קולות לראות את יוסלה, לראיין אותו, לפרסם פרטיהם, ועל כל —izzle אוטו. אבל הישראלים מנעו מהם כל ראיונות. התבטאות אחת של יוסלה עלולה היהתה להזכיר את כל הדימי' שהם יצרו, הם ידעו כי העיתונאים יגלו מיד שהילד אינו מתאהה כל עיקר לחזור הביתה, אלא לヒישאר עם "חווטפיו". לבסוף נמסרה תמונה לעיתונות. בתמונה נראית גברת שוחמאר מחייבת, אבל בתה צינה, בת החמש-עשרה, שידעה את האמת על הדרמה סביבiah היה לא היה אשמה בה — ללא כל חיזוק. עיניה מלאות עצבות, ונראה שהיא מסתכלת במשחו שמחוץ לטוות המצלה, באוטו מישוטה המנחה, קרוב לוודאי, לשחוט חירס מן גילו. התחבולה הצלחת, ובעינים מושפלות מתמלט חירס רגעי מיווסלה. העצם מנגן — והתמונה המיוותה נתפש סוף סוף.

מצלמים עוד תמונות. אחד מראה את יוסלה יוצא ממשרד ההגירה, שבו קיבלם אמר את התודדות שיאפשרו להם לצאת את ארץות הברית. מעטה אבדה כל תקווה לヒישאר בארה'יקת, כאן אין הילד מסוגל לעצור את דמעותיו. עוד תמונה מראה את יוסלה בארץ הקודש, ביפויו עם אביו. לפני הציגו הוא

לבדו בבית, נעה את הרלת והלכה אל ידיה; היא נשארה אצלם עד מוצאי שבת. אבא היה לבדו כל יום שיש, וכל השבת עד זמן הבדלה, מהורי מנועל וברית, אחרי כן בא בזידותו של אלתר מחיפה והשליך את אבא מן הבית. יותר הוא לא ראה את יוסלה".

בסיומו של דבר הוסג'ר שלום שטרקס על ידי בריטניה, והוא בא לפני שופטיו בישראל כבעל באזיקים כפושע, מלואה שירה וקריאות עידוד מצד המוני יהודים דתיים, שלווהו בבית המשפט וממנו. במשך כל ימי המשפט הם מילאו את אולם בית המשפט מפה להפה. היו שם גם שני האחים קלר, שהסתירו את יוסלה ביציבותם. הם היו האנשיים, שהווו תחת לחץ המשטרת והצערו, שלום שטרקס הביא את הילד אליהם. אבל הם לא הצליחו לזהות אותו בכourt ונדחתם. כל הטענה הייתה מבוססת איפוא על דבריו יוסלה שחומאכר עצמו, קטעין בן עשר! אחורי שהמשטרה הכינה אותו לכך.

הוא העיד נגד דודו, כפי שהווו לו לעשות. וזה לא היה הכל. השוחמאקרים התנצלו עתה על היהודים באירופה ובארצאות הברית, שסיעו לjosla. מר רוטנברג ואנוכי נקראנו למשפט במו, אבל בית המשפט הבין היטב את המגנעים של מעשינו, וקיבלתינו עונש מאסר קצר על תנאי וקנס סמלי. כמה שבועות לאחר מכן זכית בחגינה גם על עונש זה. דחו את תביעת הפיצוי הכספי, שדרשו השוחמאקרים, ואף נשלה מהם

הזכות לדרוש כל פיצוי על ידי בית המשפט. אבל יריבינו לא הסתפקו בכל אלה. אחורי שדיחתי את כל הצעותיהם (של כסף, מרשה, מכירת בית) התייחסו לנಕתו של אישר הראל. אחד מידיקיו פירשם חוברת בשם "josla". על בסיס האיזור של "ה-Semitics הרוסי" במכותב הצפון לאוריאן הוא כתב שם, שהיית רקדנית במנזרון לילה לפניה בואי אל היהודות. ולאחר שבעת עם יוסלה, כשהוא מחופש לילדת, ועל יסוד מכתבה של גברת גרטנר החותם "ביאה", שהם מצאו בארנקי, ושבו נוכרה "ביאה" (רימו לjosla) הופצה השמועה, שיש לי בת, שנשארה גויה.

"עליך לדעת" — מלמד שולחן עורך אבן העוז, "כי המאשים את חבריו שהוא ממורה, הוא עצמו ממורה".

שטרקס ביקש לצאת אל שדה התעופת, הם לא חתIROו לו. אכזריותם היא משוכללה. זהות דרכם להינעם בזקן בין השבעים על התנגדותם להם בשם היהודות. היהודי וה שעה מרסיה אחרי שבע שנות סבל בסיביר בימי שלטונו של סטאלין, וחור משם נכה; יהודי, שברה מארץ, שנגדה הרימו הציונים קול זעה ועוררו נגד-את מלחמת העולם, על שהיא מתייחסת ליהודים כפי שהם עצם מתייחסים להם במדינתם הם.

josla נמסר לידי אנשי מקצוע, רופאים ופסיכולוגים, שהוטל עליהם לשנות את אישותו של הילד — ולמהות את עברו היהודי. חודש לאחר מכן פירסמה העיתונות צילום של josla "התthead", פיאוטו מגולחות, ולא עוד נכדו של ר' נחמן שטרקס היהודי, אלא בנו של אלתר שוחמאכר, קומוניסט ובנדניך של דוד בוניגוריון, ATIIST.

במכתב לבנה עובדת שבلونדון כותבת הסבתא, מרים שטרקס: "ביקרתי אצל גברת גוטמן, והיא מסרה לי דוח על josla. הוא עצני נורא, מפני שאין הם מ닝ים אותו לנפשו. הכל זר לו. הם — אמו ושני שוטרים בלבד אוזתי — נסעים אליו במכונית ומאצלים אותו להגביע על כל המקום, שבhem הוא הוסתר, כדי שיוכלו לסתוח בספרים מאותם אנשים, שאצלם הוסתר הילד. הכל הפרק אצלם לעניין של בספרים, עברו כספר הם יעשה את הכל. אתה יכול לחתור לעצמך, כמה אני ממורמת על הכל, ביחס על כה, שלום עדין אסרו בבית הטוחר בלונדון. מדוע אין הם משוררים אותו עכשו? מה עוד הם מבקשים ממנו?"

אבל נסע שלוש פעמים לחולון כדי לבקר את הילד, ולא נתנו לו להיכנס. תאר לך, במצב בריאותו הרעוע, שرك בקושי הוא מסוגל ללכנת. הוא סיכן את נפשו, ונסע שוב ביום שני, רק הפעם הצליח להיכנס לתוכן הבית. בഗל המדריגות שלפני הדלת הוא נפל, והוא צריכים לשאת אותו לתוך הבית. אידה שטפה כלים במטבח באותו שעה, וצינה, הבת העזירה, גם תיאר תיתה שם.

כשרהjosla את סבו, השמחה גברת עליון, והוא נשק לו שוב ושוב, ולא רצה להיפרד ממנו. אבל חשב, שיוכל להישאר שם לכל השבת. הוא לקח אותו די מזמן. אבל כשרהאתה אידה, כמה מאושר הילד עם סבו, וכמה מרגש אבא — שjosla נשק אותו ללא הפגה — היא הגיטה את הרחצת שלת ולחתה את josla, בטענה שהוא צריך לлечת לרופא. היא השירה את אביה החולת

שווין. הוא פתח בחקירה וגילה, כי בראן סירבת קבוצה של עשרים ושבע בניות בגילים שתים-עשרה עד שבע-עשרה להיכנס לתחד אוכל, לאחר שגילן, שאוכל שם איינו כשר. מרכז המנהה תקף אז באכזריות את אחת הבנות והשליך אותה על הארץ. הבנות הנפוחות נכנעו. כאשר הוגשה תלונה על אכזריותו של מרכז המנהה, ייעץ לו האחראי עלייו במאรสוי, להעביר הבנות אלה למנהה מורגיאן, שם שורה משמעת חמורה יותר. קבוצה מישיבת בэмיגרין, שאמפרי, ראן וורטט. ככלא קיבלו ההורם שום ידיעות מילדייהם, הוכו בפאניקה. הם כתבו למוסדות היהודים בצרפת. אז העלו גלוון בסמיינרין. מרכז השעה על העבורה זו. הם חיכו לילדים בחתנת הרכבה בשאמפרי, כדי לחלק להם שם חבילות מזון כשר; מרכז המנהה ועמיתיו התNELלו עלייהם.

מצד שני הצליחו יהודים מציריך להיכנס למנהה מורגיאן, ולרשום שם את שמות הבנים — שמהווים לסייע להימלט מסוהריהם — וביקש לעברו לשינה בארץ הקודש. מנהל המנהה גירש את "עושי הצרות" ואים על הילדים. הוא טען שאלה הם מרגלים בשירותה של ממשלה מארוקו. אבל הרי הם מדברים עברית" טענו כנגדו הילדים. כל כך הוא ענה, שככל המרגלים האמירים קאים לומדים עברית. יהודי ציריך ניסו איפוא להתרער אצל מנהלת עליית הנוער, ודרשו למנות מדריך דתי למוחנות המארוקאים. מדריך כות נשלח, אבל הוא תור אחריו שבועיים, לאחר שלא ניתן לו לקיים כל מגע עם הילדים.

ברגע שנודע על השערוריה הזאת, העבירו הישראלים את הילדים למדינת ישראל במחירות האפשרית. המטוס הראשון עט ילדים יצא מליאון, ו"הפנייה לים" * שבארץ ישראל, שמענו על בואם לארח, התאפשר במספר גדול וציפוף להם בשדי התעופה. הם הצליחו לקחת אותם כמה ילדים, שהסכימו לבוא עמם. אבל רובם הוזרו לחוטפיהם תחת לחץ. האזינו למדדו את החקלאות. המשלחות האבאים בוצעו מושdot תעופה מרוחקים. בהגיע הילדים לאرضם נשלחו למושdot מפא"י ומפ"ם. הבנות נשלחו ל"רמת הדסה", מקום ידוע לשימצה, שהתנהל ברוח המוחנות בשווין. למרות כל זאת, התמגרדו הילדים בסיווע ה"פעילים" — שפעלו מחוץ למוחנות — ולא שkeptו עד שנשלחו למוסדות דתיים.

* חבר פعلى המנהה התורתי, אירגן ולונטרוי של יהודים חרדים, שם לו למטרה להציג נורע דמי מציפורני התיכון התיכון היהודי ואך מן המיסון.

בשיא ומאבק סיבב "פרשת יוסלה", כאשר הממשלה הציונית תריעעה על "האטיפה", היא עצמה שלחה את סוכנויות לבצע חטיפה המונית של ילדים מארוקו והיתודים על ידי מעשי מרמה. בשנת 1961 אירגנו מועד "עלית הנוער" מהנות קיז לנוער המארוקאי. נאמר להורי הילדים האלה, והם האמינו בכך, שהילדים יבלו שבועות אחדים בישיבה בצרפת, והילדות בэмיגרין. למעשה נשלחו כולם ממארסוי, ושם חולקו למוחנות במואנגן, שאמפרי, ראן וורטט. ככלא קיבלו ההורם שום ידיעות מילדייהם, הוכו בפאניקה. הם כתבו למוסדות היהודים בצרפת. אז העלו גלוון בסמיינרין. הידידיים לשכנע אותם, כי טובותם של הילדים עצם דורשת, שהם ימשיכו בדרכם לארץ. ה"הגון" הציוני נסתהיע על ידי האימה והטהודה, שפועל או הופעל אצל הורי הילדים, עד שהסכו לעליתם של הילדים. היה בדבר עוד יתרון לציוינים. בכך הם יכולו להשתמש בילדים כבני עروبיה, כדי לא לאלץ את הורים לבוא אחורי ילדיהם במועד מאוחר יותר. כל זאת כדי לספק את דרישתה התקיפה של הממשלה למספר גדול וחולך של עולים; עולים אלה היו חיוניים לכוחותיה הצבאים של המדינה ולפעולת התרומה נוספת.

במוחנות בשווין ובקיבוצים במדינת ישראל זכו הילדים ל"חינוך אולם". בעובם את מארוקו הם לקחו את "הafilin" ואת הטליתות שלהם. אלה נלקחו מהם לאחר כמה ימים בשווין. בתור זרים בלתי מוגנים בסביבה חדשה היו הילדים נפחים מדי מלמות על כך. כשהשנארר עליהם להחפלל, אחדים מהם המשיכו לעשות כן בסתר. האכילו אותם אוכל טרפ, בהבטחה שהוא כשר. אבל כאשר ראו, שמכנים את האוכל ומבשלים אותו בשבת, הם סירבו לאכול אותו. "מחנכים" הциוניים הסבירו להם, שהם נמצאים בארץ ורזה ורוחלים מהוריהם, ועל כן מותר להם לאכול מזון שכושל בשבת. "חטאיכם יחולו על אשי" אמר להם המדריך. כשהם חווים על הביטוי הערבי "דגבוב עליך" (חטאינו עלי) נכנעו הילדים הרעבים לשידוליהם. המנהה מורגיאן היה מוערב. כפו על הבנות לבוש מכנסיים קצרים. נעשה הכל כדי להרים כל שריד של צבאות יהודית, שעליה חונכו הילדים. זה הוא מה שנחשב בעיני עלית הנוער" הנקנת הילדים. קראת הפיכתם לציוינים אמתיים.

הבר נמשך שלושה חודשים. הכל געשה בסודיות צבאית.
בחור מישיבה צרפתית, שהרגיש במצער, הוציא את הקהילה היהודית של

חולק עם גנב שונא נפשו, אלה ישבע ולא יגיד.
(משל כי, כד)

אחר סיום הטراجדי של פרשת יוסלה היטי שבורה, המחשבה עלILD זה,
שכל אותם האנשים אשר קודם לבן עזרו לו, בגדו בו, לא נתנה לי מנוח.
כיצד יכולו אנשים, המכנים עצם דתיהם, לאייש במעשה מוגלב כזה?
מה משמעותה של ראות שמי לאנשים כאלה?

לאחר שבועות של ציפייה וdagת קיבلت את מכתחנו הראשון של אוריאל.
במכתב הוא הסביר לי מה אירע. היש. התזקיק אותו במעצר בית בשך

עשרים ושלושה ימים. ישיבות אין ספור של חקירות נקבעו עליו.*

בעת מסרי בשאנטילி כבר הבנתי, כי אין אוריאל מקור כל המידע שבידי
היש. הגילויים שכולתי ליחס לו — באו אף הם בהשפעתו של הרוב
רבינוביץ. חזון הרפאים של מלחמת אורותם אפשרו לפני הרוב,
הביא לבך, שהוא ינקוט ב�� חדש זה. אז כתבתי לאוריאל: "כיצד לא
יכול היה הרוב להבין כי איום זה במלחמות אורותם הוא איום-טרלק, וניסיון
סחיטה עצם?" מיד לאחר מכן קיבלתי בתשובה סרט רשמי, שבו שואל
בני, "מדוע רוצה הרוב רבינוביץ' להמזר את הילד? ...". "...למנוע מלחמת
מלחמה, שהיא מלחמה, שבה מכדים איש רעהו מכות, אלא מלחמת רעונות.
אוורחים. יהודים האנטידיטים רוצחים לתפיר את הדת מן המדינה; אילו המשכנו
להחויק בילד, היה מתרחש אסון. הם היו מוציאים לפעול הפרדה זו, וזאת
רצחה הרוב למגוע בכל מחיר".

הסביר זה סתום אחת לנצח את הגולן על כל השאלות, ששאלתי את

* ראה מכתב של אוריאל שבנספח, עמ' 262.

כל המאבקים האלה, מאמציהם של היהודים הדתיים, הצללו אך ורק שמנוגים
ושלושה ילדים, אחדו קטן ביותר. בסופו של דבר הווערו על דםם כל
הילדים, מתוך הפחדות ואיזומים.

זה היה גורלם של אלף ילדים ולדות, ממשך שנים פעלתה של עליית
הנווער, שלא לדבר כלל על ההרס שתבייאו הציונים על יהודי תימן וילדיהם.

סוף ציוני, מorris סמוֹל, כתב בספריו "Level Sunlight":
היותה קיימת הבאה המוניה של עולים ללא הבחנה, שלא היה בת מושם
ציונות ולא משומת הצלחה. מגוסת מלאכותית... סחפה אתה רבעות יהודים,
שהיו מוכרים לבוא ברגע זה ולא שידול ופיתוי נפרוזים לא היו בהם.
עשיתי כל אשר לאל ידינו להMRIIZ ולדרכו את העלייה. שילמנו עbor
הנסעה... היגנו זקנים למספר מירבי של יהודים תוך תקופה זמנה מוערת
כדי לסלל נסיך ערבץ לצאת לסייע שבני. היה לנו להביא מספר מירבי
של יהודים ללא כל הבחנה, מתאימים או בלתי-מתאימים, מושוכנים או
משודלים בלבד, כדי למלא ללא שחות את השטחים שרוקנו על ידי אף
הערבים שנטו ביהם..."

כך רוקנה מאורך כמעט מכל יהודיה — מפותים או אנוסים. בשנת תשכ"א
הפייצו שדרני עלייה כרווים בכל מאורך, שפיארו את אהבת היהודים לציון
ואת שינאתם בכוח לשכניהם הערביים. דברים אלה ושכמתם הפרו את יהשי
השלום והריעלו את האוירה ששרה בין היהודי לערבי, ולא אפשרה יותר
לייהודים להישאר שם.

התבוננו אתם אחים היטב ! האם בעניינים כאלה חוץ ת' וועל ים תה' ישועתן של ישראל ! לא ! לא נקבל זה בשום אופן, גם את טוב האנשים אלה נורוק לפניהם, לא בטוב הזה אנו חפצים ! כי אם בהטוב אשר נתן לנו זה עלי ידי קיום תורה ומצוות כמ"ש אמר בחוקותי תלכו ונגדי גשימים בעטם, בזה אנו חפצים ולזה תקתונו.

והמסיעים בקיי' הציונים הם מוחזקים ידי מוחטייא הרבים. ולזאת מי לה' ולחותרו לא יתחבר לעושי הרעה ולא ידבק אליהם, אדרבה, יתנגד להם בכל מה דאפשר. ועד אשר יהי רצון ה' לגלנו עלינו לקביל עול הגלות לכפר על כל עוננותינו, ועלינו להתחוק נגד כל גל ונגלו לקות אל ה' כי קרובה ישועתו לבוא יבוא משיח צדקו, ואם יתמהמה חכה לו והשיית יריחם עליינו וימחר גאולנו.

היה זה המאבק נגד הציונות הילינית ובן בריתם" רוחוי "המזרחי", שהוניע את המנהיגים הגדולים של היהדות החרדית באירופה המרכזית והמורשתית להתפרק בשנת תרע"א (1911) כדי ליזור את אירוגוֹן: "אגודת ישראל", הנקרת בדור כל' האגדה". מטרתו של גוף זה הייתה לתילם בציונות, והוא אשר היה השם או הדגל שבשם תפיע.

בתרע"ח (1918), אחר מפלחתה של טורקיה, בת בריתה של גרמניה ואוסטריה, קיבלת אנגליה המנחתת את המאנדאט על פלשתינה במקומם ממשלת הטורקים. לפי בקשת הציונים המליך בלפור בשנת תרע"ח על תקומו של בית היהודי בארץ ישראל. לנפרים אלה נתנו הבריטים יותר ויתר כות בארץ הקודש, על חשבון היהודים הדתיים והערבים, שכ' מאבקם היה להמשיך להיות בשלום אלה עם אלה כמו בעבר.

ידועה השיחה שנייה לדוד בן-גוריון בسنة תרפ"א (1921) עם אישיות ערבית, מוסת עלאמי, בכפר שעפט סמוך לירושלים. שני האנשים, העברי והציוני, ישבו תחת עץ עתיק, בן-גוריון בא להציג לעربים דרך של שיתוף פעולה בין יהודים וערבים. "גנית לבעיות פוליטיות" הציע בן-גוריון, "הבה לדבר על שיתוף פעולה. היהודים מומחו לחקלאות. הם מופחו לחרוש את האדמה ולהכפיל את הייצור".

מוסת עלאמי האזין לו בשלווה ואחר כך השיב לו :
"על איזו אדמה אתה מדבר ? על אדמותנו שננו ? מי אמר לך, שאנו רוצחים לשפר את הייצור ?"

עצמך כל העת. לפטע נעשה הכל ברווח. המפלגה הפוליטית-ידתית של ה"אגודה" חששה, כי פרשת יוסלה תחולט לשלוטן את שיתוף הפעולה שלו עם הבופרים שאוחזים בשלוטן. בכך היה מקין הקץ על כל התרומות החומריות שהמג' נהנו ארבעת חברי הכנסות של המפלגה, והרבנן שבתוכם השפעתם. ככל היו מלאי חרדה מפני הפרדה זו בין "הדת והמדינה", שפירושה היה הפסד התמייה הממשלתית לשיכוחיהם ולמוסדותיהם האחרים. לא זו בלבד שבヰסלה בגדו אונס מוג'ילב ; גם מכיו' אותו, התמסחר על השבונן, לפי עצם של אנשים הקשורים בפוליטיקה בישראל, לשם שבאמריקה החמתהבו בחרמות המרגל סובלון.

מה, אם כן, בכלל זאת עשו היוחדים מஸ' אלפיים שונות גלות, kali "מדינת ישראל" ? וכי לא למדו תורה בישיבות, שנסדו על ידי רבנים מפורסמים על חשבון התקהילות המקומיות ? בימיהם של רשי', של בעלי התוספות, של הרי"ף, של הרכבת, המהיר למראג, הגאון מוילנה, התת"ס סופר והחפץ חיים לא הייתה מדינת ישראל. אין צורך לומר, שישיבותיהם לא היו שרויות בבנייניהם מרוחחים ומפוארים כמו אלה שבכימינו. אולם בעבר שורה וראת שמים בלב כל' בישיבות גדולות אלה. וכל אותן רבנים חרדים באירופה, שניהלו ישיבות אלה, נלחמו בציונות בכל כוחם, מאז תחילת המאה הזאת.

הקדוש, הרב מגור בפולנייה, בעל ה"שפת אמת", הוביל דעמו על הציונות מיד עם היוסדה :

"ביקש יעקב לשכ בשלוחה, קפץ עליו רוגום של הציונים. בحملת ה' עליינו הוטב מצבנו בעולם, והעיקר שיש לנו היכולת לעבר ה' אלקינו ולקיים מצוות תורנתנו הקדושה, לחוג תגינו ולשרש משוננו באין מפריע.

והנה בא השטן ועירב את העולם, ואם לא יאומיהם של ראשי הציונים מקום, שאISON גדול אחר כתלנו, וכוח צוררי ישראל יוגבר ח'ו, ועל אהת כמה וכמה לשמר עצמנו מלבלול המונוי העמים, וכל מי שיש לו מות בקדשו יבין, שהציונים בכתביו פלטח שליהם רק יגידilo את השינגאת ח'ו, ואם יוסיפו הציונים בעות מצחחים עילוות שאנחנו מודדים בעמים, ושאנחנו סכנה לארצאות מושבותינו, נבאותם והרעה תתקיים ח'ו..."

הרבי שלום בעיר שניאורסון, הרב מלוביטש, כתב לפני שבעית וחמש שנים : "ואם יעלה ח'ו בידם של הציונים להחיק בארץ כמו שמדמים נפשם, יטמאו וישקצקו אותה בשיקוציהם ומעליהם הרעים, ויאריכו בוה ח'ו אורך גלות.

הוא נימק את כל קשריו עם עברו ועם האנשים שהיתה קשורה עמו, כולל אשתו, ושב אל אחיו ואל התורה. אנשי תנועת "המורח" בהולאנד קיבלו אותו בורעות פתוחות. לאחר מכן הם שלחו אותו לאנץ' ישראל. שם השיגו לו עמידתם משרות כתב של עיתון הולאנדי. ממשלה המאנדאט מינתה אותו פרופסור למשפטים. אבל מאוחר שהוא הבחן עד מהרה בשינאת הציונים לישוב היהודי החדרדי, החליט להעמיד עצמוני לשירות ועדת שלם. הוא געשה יד ימינם של הרבנים ונונפלד ודיסקין, הציונים, שתששו מפגיעה בהשפעתם הפליטית, והחליטו למתיקף אותו התקפות אישיות. על ידי מסכת כובים שהפיצו נגדו הצליחו לנשל אותו ממשרתו כתב וכמרצה למשפטים.

לא את דה-יאן בלבד רדף הציונים, אלא את כל היהדות החדרדית, ובפרט את מנהיגי היהדות הזאת. הרבה משה בלוייא מתאר בספרו "על חומת ירושלים" מה שארע במאה שערים, אחרי שהרב יוסף חיים זוננפלד והרב ראובן יונגרינו "העוזן" לבקר את הוליך גורתקליט, דמו"ל של "דיילி מייל" הלוגdone. הציונים פשטו על בית הכנסת, שבו הייתה מתפלל הרוב יונגרינו. הם באו מזוינים, ואמרו כי הם באו להרוג את הרב. כמה מן היהודים הנאמנים הצללו את הרב עם שהוציאו מבית הכנסת עטוף בטליתו.

פרופסור דה-יאן, שנשאר מחוסר עבודה, חי במצוקה כמעטตลอด הזמן שהביא עמו מהולאנד. הוא הקדיש את כל זמנו ומרציו להגן על האינטלקטים של העדה החדרדית. הציונים הcapsilo את התקפותיהם נגדו, תירפו אותו בפומבי, ואך אימנו על חייו. באחד הימים הוא אמר למשה בלוייא, "ברקובتشמע, שדה-האן ברצח". אבל הוא העוריך את חובתו לפני המתורה יותר משעהירך את חייו, ונשאראין כסלע. כל העלבונות והאיומים שעברו עליו, ואך וניסיונות שנעשו לשחרר אותו, לא הסירו אותו מדרךו. אדרבה, הוא הגיע לכל מסקנה, שיש להגן על זכויותיהם ועל עצמותם של חבריו העדה החדרדית של ירושלים בלבד, לפניו הבחירה לאראלמנט הבריטי, והחליט לנוטז לונדון לשם כך. לרוע המזל נודע הדבר לעיתונאי, והוא פירסם את התוכנית; למתורה היום, בכ"ט סיון ח'רף'ד (1 ביולי 1924), בצעתו מבית החולים שערי צדק — שם השתתף בשיעור תורה יומי עם ד"ר ולך, מיסודה ומנהלו של בית החולים — הוא נרצח. כדורי צלפים מצאו את מטרתו — לבו של הפרופסור.

השיטה לא נתמכה ולא חודשה מעולם. הציונים היו עיקשים ברצונם לשפר את הייצור בארץ, שלא היה שלם. ארץ שכיבושה היה אסור מן הארץ, הם המשיכו לחזק את מטבח האיסטומגי באמצעות עלייה מוגברת.

בניסיון להשלט על כל הקהילה היהודית בארץ, הם יסדו, באישורה של ממשלה המאנדאטן, את "וועד האומי", שלל " מבחינה חוקית" גם את הקהילה החדרדית, "העדת החדרדית".

בהרוכתו של הרב יוסף חיים זונפלד, הרבה של ירושלים, החחילו כמה נשים צעריות — במיהוד משה בלוייא, רפאל קצנלבוגן ומשת פרוש — במאבק להזעיק את יהודי ירושלים. כמו כן "אגודת ישראל" בארץ ישראל היטיבו להבין את הסכנה הצפiosa לייהדות בשליטה ציונית על היהדות החדרדית.

בשנת תר"פ (1920) הקימו אנשים אלה את "וועד העיר", תחת הנהלתו של הרב יה' זונפלד. הוא ארגן את הקהילה החדרדית עם בתיה הדין העצמאים שלה, כדי להשיג את הכרתת של ממשלה המאנדאט באוטונומיה של העדה. הוא לא הצליח בכך. אושראה רק הזכות לכל היהודי חרדי כפרט, לפרוש מ"כנתת ישראל", הקהילה היהודית המוכרת רשמית שבתbagot ה"וועד הלאומי". עקב "יציאה" זו הם גותרו ללא מעמד ושם. השחיטה, ה"תברא קדישא" ומוסדות דתיים אחרים שהיהודים החדרדים כבר הקימה זה מכבר, היו מונגים אף על ידי הפסם של "סטאטוס קו". ברם, הציונים לא תמיישו מן התקווה, שבירו מן הימים יכולו ליטול לידם את ישיבותיהם ומוסדותיהם האחוריים, שמנוהלים מהם כל התערבות בשליטה ובפיקוח עליהם. הם הגיעו להם כספים, שברוב המקרים נדחו.

גיבור המאבק של הקהילה החדרדית נגד הציונים למען האוטונומיה שלה היה יעקב ישראל דה-יאן. הוא השתקע בירושלים בשנת 1920, בזמן הקמתה של מועצת העדה החדרדית. דה-יאן, שהיה פרופסור למשפטים ואיש תרבות, דבר ארבע-עשרה לשונות ברהיטות. הוא נגהנה מידותה של משבחת המלוכה ההולאנדית; הוא עצמן נולד בהולאנד כבן למשפחה מתבוללים יהודים, ואך נשא לו אישת נכירה. המפנה בחיו של פרופסור דה-יאן בא עקב הערת אנטויהודית שהעיר שר במלוכה ההולאנדית, בשעת שיתה אותה. הערת זו באה לו כהלים. כadam אינטיגנטיאי וכן, ערך את מאון תיאר בעבר. מצפונו התעורר. לפתח הוא גילה את יהדותו. ומשנעשה מודע לה,

לממשלת הליכוד בשנת תשל"ז "בשם שמים" לזכות ברוב בכנסת. הם קיבלו או שלושה מנהלים וeson נשי אחד. אילו התגשמה הפרדה "הדרמן המדינית" בשנות השכ"ב, אולי היהה בכך רבסה יהודית, אבל... לא בשליל ארבעה חברי הכנסת של האגודה!

נראה שהוא גם דעתו של בוועו עברון. בראיוון שהעניקה ח'כ' מנהם פרוש לנחים ברגע, האשים פרוש את הציונות, כשהוא מקבל כמה מרעיוניות של גיטורי קרתה. עברון כתב בಗלוון ידיעות אחראות מן. ר' תמוז תש"ח (14 ביולי 1978) :

"אני מסכים כמובן, אבל איני יכול להבין, כיצד יכולה כמפלגה לחתך חלק בחיה הפוליטיקת של המדינה. אם כך, הם (האגודה) היו צריכים לטעור עצם בגטו, כמו גיטורי קרתה, שאוותם איננו יכולים להאשים בכלום. הם מנהלים ענייניהם לפי רעיוןיהם. טעונת של האגודה היא, שבלי פוליטיקה היהת הדת נעלמת מן המדינה. אבל איני חושב, שתוור מגיסטים בנות דתנות לגבא, אילו היהת קיימת הפרדה בין הדת והמדינה. גיטורי קרתה הצלחו להגן על כל זכויותיהם הדתיות בלי להיות מעורבים בפוליטיקה.... השתתפות האגודה בפוליטיקה בתוך מפלגה היא מנוגדת לרות התורה ולאינטלקטוסים שלה..."

עברון ממשיך במיואר מעדים המעורר ולובלתי-האנוגני של חברי הכנסת הדתיים מן האגודה:

"כמה אתם עושים כל זאת?" שואל בוועו עברון את מנחם פרוש בסוף הראיון, והוא עונה בעצמו בשאלת אחרת: "מפני שאתם רוצחים ליהנות מן המירונות, שמציעה לכם הממשלה?"

בארון הספרים של ידי מצאתי يوم אחד שני ספרים, שהתרשםתי מאוד מקראיהם: "כחש" ו"מן המיצר". הראשון נכתב על ידי סופר אמריקני יהודי, שהיה ציוני עד להקמת המדינה, בן הכת היה ציוני אמיתי ובלתי-מפלגתי, שהקידיש מרבית הכנסתו להגנת העניים, שתחמוץ בו. "מן המיצר" הוא ספרו של היהודי מאמין, השקע בתורה, הרב מיכאל דב וייסמנדל, שני הספרים עוסקים בשאלת גנדיה — בגדיהם של המנהיגים הציוניים, בגדיהם שליטה בשיטה של מיליון קרבות בין יהודים, לשיש העם היהודי. ד"ר כסטרו הוא הגיבור האומלל של "כחש". נציגתו של היטובנות היהודית,

מוותו של דה-האן חיזק את השפעתם של האזינוים על כמה מחברי האגודה בארץ ישראל. לאחר שהראשונים רבים וגברו, ביקשו התחרוגים, שלא תוך את תולדת, לזכות אף הם בתפקידם בכנות ובఈוף. במקורה אחד הם ביקשו, שיקיצוו להם חלק ממיניסטראטיהם, שהעניקו הבריטים לעליית היהודים. הם קיבלו שישה אחוזים. האגודה אף רצתה להגנות מתוכנית הביטוח הסוציאלי של הסדרות העובדים הציונית לחברה. לשם כך נאלצו מנהיגי האגודה לשתף פעולה עם הקופרים.

עד תש"ה (1945) היו האגודה הישראלית ו"העדת החרדית". מעין שתי נשות בגוף אחד: הקהילה החרדית שחתכה הנגומו של הרבי יוסף זוננפלד (עד פטירתו מן העולם בשנת תרפ"ב). לאחר מכן קיבל ר' משה בלוייא את ההנהגה לידי. הצערירים החוקרים של האגודה, ובראשם ר' עמרם בלוייא, התנגדו לשיטתה של האגודה עם הציונים ונלחמו במדיניות זו. בשנת תרצ"ט הם התארגנו, ור' עמרם בלוייא ייסד את הקבוצה האנטיציונית של "גיטורי קרתה" — שומרה העיר, שביקשו שלום עם העربים. ר' עמרם בלוייא ידע, כי הציונים עם שאיפותיהם הלאומיות-חילוגניות, היו יכולים מ庫ר של אירות יהודים. החיכולים שבין גיטורי קרתה ומנהיגי האגודה הילכו וגורו עד תש"ה. בשנה זו הצליח ר' עמרם להפריד את העדת החרדית מן האגודה.

אשרומה מדינת ישראל בשנת תש"ה, שלט הסניף המקומי של האגודה בישראל" את נציגיו לכנסת, כדי לתגן על זכויות הציבור הדתי, על ידי יציגו במדינה החדשה, משמעותו של דבר זה עבור חברי האגודה, וכל הבוחרים בעבורו, הייתה הכרה דה-פאקטו ודה-יורה במדינה היהודית לוניגת אף על פי שככל יכולה לא נסدة אלא לתהילם בזכונות, הפcta האגודה בהזרגה למפלגה ציונית דתית. במהלך השנים אפשרו תהפוכות הפוליטיקהalar בתבריה לשמש בפעם לשון המאונים כדי להזכיר את הכהן — לעתים קרובות בעניינים כספיים — לטובת הרוב המזומצם בכנסת. כאמור להצביהם, היו מעוניינים להם המנהיגים האנטידתים ויתור דתי עלוב כלשהו או אישו יתרכז תומרי.

כך הם זכו בשנת תשכ"ב באישור להקים את "בנק האגודה הישראלית". (כמה שנים לאחר מכן הייתה שערוריה, ובאנק פשט את הרגל. יהודים וכבים איבדו את כספם בפרשה זו). וכך יכולו ארבעת חברי הכנסת של האגודה לעוזר

השלוחן בשעה שייעשו את החלוקה של העמים והארצות אחר המלחמה, ואם כן שפטות ואפילהו חוץפה הוא מצדנו לשאול מата הגוים שופכים את זעם, שהם יתנו רשות להביאו את נסכם למוינון איבם, לה גן על הדם שלנו — כי rak b dam tihje lanu haarez מה שנוגע להכלל — ומה שנוגע אליכם בני התרבותatem tajlu וلامען זה, אני מזמין לכם כopher בדרכ שזרור, על ידי שליח זה.

ואילו בן הכת כתוב ב'כחש' (עמוד 227 במדורה העברית):
אשר למנהיגים הפלשטיינים אשר נדמו נוכת הטבח, והירבו להג לבני אוונים על צורכי הציונות נפלשטיין — לו זעקו ותויקו הם, ככלום היו שומרים על מעמדם כמנהיגים? האם היו הבריטים מסליקים אותם ושמים קץ ל'חולם הציונית'?
שוב, אני ידע.

יודע אני רך ואתה, כי על פי ערכיו שלי — התנהגות אנוושית כזאת, התנהגות כזאת של כבוד, הייתה בעלת משקל וערך רבים לאין-שיעור מאשר תביר טריסט מודיענית ישראל של היום.*

כן, בשעה שאני — עדין נוכריה — נסעת הולך ושוב במרחבי צרפת כדי להציל יהודים, סייעו מנהיגי הציונות בידי אובי עטם להשמדויו, בשל מטרתם להקים את מדינתם. לא רק מורדים כלפי שמיים הם היו, אלא אף רוצחים, שאכזריותם גדולה מזו של פרעה, שהטמין בחוץ לבני הפרימידות שבנו עבדיו היהודים את גופות ילדיהם. דם של שישה מיליון קרבנות יהודים גברים ונשים, זקנים וילדים הוקרב תמורה מרינה, על ידי מייסדי המדינה ומנהיגיה. האם יכולה נפשו של אדם נורמאלית להעלות בדמיונה זוועה כזאת? ובידי בני אלה נמסר יוסלה מכאן ואילך.

עשיתי את ראש השנה בלונדון, אבל אקלימה של עיר אנגלית זו, לא היהיפה לי — לא מבחינה גופנית ולא מבחינה רוחנית. כבר בתחלתו של חודש תשרי תשכ"ג, היה קר; הוגש והרטיבות חדרו לעצמותי. אחרי ימי טווכות הראשונים טsty למאורכו, שנה כבר בירקתי כמה פעמים. היו לי שם ידידים טובים ושותחי לחור ולhipגש עמהם.

* תרגום מן המקור האנגלי, *Perfidy*.

חבר מפלגו של ברנגורוין, מפא"י, ומשתף פעולה עם הנאצים בשנים תש"ד-תש"ה, הוא הונה את מילון יהודי הונגריה, שנותן להם להאמן, כי הם נשלחים לעבודה בתעשייה ובמשקים של גרמניה. מה התועלת שהפיק הציוני קסטנר ממעשה זה? — את ביטחונו הוא ושל משפטו ואת חייהם של ששה מאות יהודים חברי מפלגו, שיצאו לפלשתין. אחרי משפט שהתקיים בירושלים, אשר גילה ליהדות הנגדמת את התקפיך שהוא מילא בהשמדת יהודים על ידי הנאצים, הוא נהרג בسنة תש"ז מידו של רוצח, ברחוב בתל-אביב.

בן הכת מתאר, כיצד מנעו חברי הסוכנות היהודית בארץ הברית את הפצת המידע בין היהודי אמריקה בשנת תש"ג: ממשלה רומניה תזיהה לממשלה ארצות הברית לשלה ארצה שביעם אלף יהודים תמורים דולאר לאיש. הכספיים שנדרשו לא יכולו לtoiיפס און. משתפי הפעולה הרומנים כלאו את היהודים בתוך מחטבים, שהועלו באש, וכל הכלואים בתוכם נשרפו חיים.* מודיעו היו המנהיגים הציוניים מעוניינים במותם של יהודי אירופה בתמוניהם, מבלי לנkopf יצא לצלחת?

הרוב וייסמנדל מшиб על שאלה זו. מתוך המערה, שבת הסתר יחד עם יהודים אחרים. הוא פנה בקריאת לאיסוף כספים להצלמת של 300,000 יהודי צ'כיה בספרו "מן המיציר" הוא מביא את התשובה לקרייאתו, מכתב (מתומצת) מאנן שולבה מן הסוכנות היהודית בשוויץ, שנכתב בשנת תש"ב בעמיהו של שולבה בפרטיבורג (ברטיסלביה):

מאחר שמדוברן שליח, הוא כותב להבריא שעלייהם לזכור תמיד, את הדבר היותר נחוץ שהוא עיקר שצרך שייהי גדור פניו תמיד, שסוף כל סוף מלכות הברית ינצח. ואחר הנצחון יתלקו את העולם מחדש בין העמים, כמו שעשו בסוף המלחמה הראשונה. ואופתחו לפניינו את הדרך למען צעד הרראשון — ועתה ככלות המלחמה, עליינו לעשות הכל שארץ ישראל תחיה למדינת ישראל, וכבר נעשו צדדים חשובים בדבר הוויל ועל הווק הבא מארצנו, צריכים אנו לדעת כי כל העמים בני מלכות הברית שופכים דם לרוב, ואם אנו לא בכיא קרבנות, במה אפוא נקנה את הזכות לגשת אל

* הרבה משה שינפלד, בספרו "השואת", מתאר את התקפיך האנטישמי שמיילאו המנהיגים הציוניים בארץ אירופה השונאות ובארצות הברית.

את מכונתי בחמור ולצלוח נהר. יהודי מරאכש היה לי למורה דרך ונגה. פעם אחר הוא הצעיר להסיע אותו לכפר שבקרים, שבו מצויה קהילת יהודית קטנה וישראלית. לדבריו נראה מקום זה את יופים של התושבים, יהודים וערבים כאחד. וכך היה. אך מה שהרשים אותו ביוטר היה אורה חייהם של היהודים, שהוכיר את תקופת המקרא. והזמנתי לאחד הבטים. כל כלו לא היה אלא חדר אחד בלבד, קירתו מסוייקים וללא כל ריהוט: לא שולחן, לא כסאות ולא מיטות. הרצפה הייתה: מכוסה מחלות, שביםו שימושו לישיבת וביליה לשינה. בעל הבית הזמין אותו לשפט על אחת מהמלחמות, והוגש תה על גבי תכה, ועל ארבע رجالים קצורות, שהועמדה על הרצפה בין האורחים. בעלי הבית, אישชา צערת, הייתה בעלי ייחוד ועוצמות משלת. שמלה הארכאה והפשטה, הגיעו עד לקרסוליה, ושרוולי הארכאים — עד לידיה. רגילה היו נתונות בתוך סנדלים, ושרה מכסות במטפתת מאיריג עדין, הקשורת בשביס המגיע עד לאמצע מצחיה. אף שעירה אחת לא היתה מוגולה. כל הפנים הבינו טוב לב, פשוטות וטהרה עמוקה. אנשים אלה היו חיות צנויות, מאושרים ושמחים בחלוקם. רבם מנהיג אותם. והם חיים בשלום עם שכנותיהם העربים. אחרי הנסיגות שעדבו עלי במשך התודדים האתורוניים, ממש החיים מעו והם אנשים אלה את נפשי.

"זה המקום, שאליו היה צריכה להביא את יוסלה, השבטי. ת-שב. לעולם לא היה מגלת עקשתיו במקום כה רחוק ונידח בתהרים. כאן היה גוד כייחדי, לומד תורה עד שתיה מגיע לגיל, שבו יוכל להגן בעצמו על דעתו. אך מה חועלת עתה בכל חלומו?"

פעמים רבות במשך השנים האחרונות חשבתי על יהודים אלה, הערתוקים והגדיים, שמבין ההרים: "היכן הם היום? כלום הצליחו הסוכנים היהודים לעקור אותם מכאן? האם הם עכשו בארץ ישראל? האם שמרו על מראם המקרה? האם עודם גרים כיהודים?"

לפניהם שובי את מאירוקו התעכבי במכנאס, שאף בה היו לי ידידים, ושם נסעתי לפאס, הפניה של מאירוקו, מרכו לחיה הדת המוסלמיים, ועיר טבולה בירק ועשירה בגנים. בית הקברות היהודי של קברים, בין השאר, הקדוש רב אליהו הצלphantי, והגבורה היהודית המכונה "סוליכת הצדקה". אין אישה במאירוקו שאינה יודעת את סיפורה של סוליכת מתאנגייר, שחיתה בסוף המאה הי"ט. בغال יופיה ביקש אותה אחד משכניתה המוסלמיים להינשא לבנו,

בני אם חכם לבן ישמה לבי גם אני, ותעלונה
כליזותי בדבר שפטיך מישרים. (משל כי,טו—טו)

מאירוקו היא ארץ יפה. מלכה, מולוי חון השגוי, אהוב מאוד על נתיניו היהודים. גופה של הארץ מוכיר את גופת של ארץ הקודש; מושביה העربים ידידותיים וכמניים אורחים. בכל עיר מאירוקה ישני חלקים השונים במופלג זה מזו — העיר החדשה ותערת העתיקה. הוא הדין באזואבלאנקה, בחלוקת החדש של העיר יושבים ערבים, יהודים ונוצרים אלה בצד אחד בתאומונigkeit, אך בתקלה העתיק מוגדרים היטב הערביים השונים: ה"מדינת" לעربים וה"מלאה" ליהודים. בשנות תשכ"ב כבר עזבו היהודים רבים את מאירוקו, ודירות רבות ב"מלאה" נפתחו על ידי משפחות ערביות. אלא שדבר זה לא גرم לשום חיכוכים, כי יהודים וערבים היו יחד, אלה בצד אחד, ביחסים טובים במשך מאות שנים. היהדות פרחה בארץ זו.

הגעתי לאזואבלאנקה ביום ראשון של חול המועד סוכות, ובמשך כל השבוע טילתי בחלוקת השונים של הארץ וביקשתי את ידידי. בכל מקום בנו להם היהודים סוכות. הן היו מקומות בשטחים יקרים, שכיסו את הקירות ואת הרצפות. היישבה בסוכת תופשת מקום בכבד ביזור בתיה המשפה היהודית במאירוקו; ראש המשפחה, לבוש ב"ידולבה" מיזוחת לתג, ישב בסוכת מוקף ילדיו הרבים ומכל אורחותם רבים. בليل הושענו הרבה באים ילדים, ידידים ובני דודים ללמידה יחד כל הלילה בסוכה. הנשים מנישות קפה, תה-מינטה ועוגות.

בביקורי במאירוקו הلتפלל על קברי הצדיקים שבארץ זו. גם היהודים וגם ערבים מכבים מADOW את זכרם של צדיקים אלה. יצאתי מראכש לכיוון הרי האסלם. כדי שאוכל להגיע לאחד הקרים המוזהקים, היה עלי להחליף

ו' הימה העצה שניתנה לי, וגם הפתרון שאלי הגעמי עצמו. אוריאל נקשר לארץ במידה כזאת, שלא היה נכוון לעזוב אותה. בכספי שלשותיו לו הוא קנה שנה קודם לכונ דירה זמנית בשכונת בית ישראל, במרחק של שלושDKOT משוק מאה שערים. הדירה כללה חדר גדול — שאוריאל חילק אותו לשניים — ומטבח קטן. שם בילה אוריאל את שבתותו, ואת כל חופשותו מן הצבאה.

חוּזְדִים מעתים אלה, שבילתי עם בני ועם יידי במאה שערים, יכולות להיחשב בין התקופות המאוחרות יחסית בחיה. קימעה קימעה געשית החלק בלתי-נפרד מהוג זה, והמתלתי לארגיש, שמקבלים אותו בו. על כל פנים, אנשים רבים ידע עול התפקיד שמילאתי בפרשיותו.

בכל שבת היינו אורחינו של הרב לוי, הדירה, שבת גר עם משפטונו, דיתה הדירה ודללה ביותר שראיתו מעודן. חור הכנסה היה מרוחט בשולחן, כסאות אחדים ואיצבת ספרים; כל אלה היו ישנים מאוד. בצד אחד היה המטבח, שבו כיריים של גאג. בחדר הגדל, שמידותיו חמשות על חmissה מטרים, היו רק הדברים הנחוצים ביותר: שתי מיטות, מזווג, ארונות בגדים, שלוחן וכמה כסאות, שלא תאמנו זה את זה. הריצפה דיתה מרוצפת אבני מסותמות, שקשה היה לשמר על ניקיונו. בדירתה לא היה חדר אמבטיה, וכן לא היה בה חשמל. מנורות נפט האירו את החדר. בדירה זו עם משפטתו זו השתתפנו בסדר-פסח היפה ביותר שידענו עד כה. ויה זה בשנת תשכ"ד; ארבעת ילדיים באו עם משפחותיהם לעשות את הסדר אצל ההורים. זה היה סדר מוגה על ידי תלמיד חכם, הנעור בבניו ובחתנו, כולם בקאים בכתביו הקודש, עד שפוסקי התורה והפרושים שטופו למכתיב, והכל בשמהת ובטוב לב, אך בפשטות. ממש נפלא.

בזמן שהזתי במאה שערים הרחובתי את חוג דיזי. על ידי הרבה לוי הכרות את הרב משה יעקבוביץ, יהודי ליטאי יליד מיר. הוא ניחל ישיבה קטנה, אשר יסד במאה שערים.academy פעל ביותר הוא חילק זמנו בין לימוד התורה

לבין המאבק על הגנת ערבי היהדות, שמירת השבת וטיעע לבני אמונתו. באותו פרק ניסיתי להמיר את היידיש הפולנית שציגתי לי בחוג של ר' איציקל, בידиш במיבטה ליטאי יותר, ולא עברית חדשה, השונה הרבה מלשונו החדש שערים מדברים בעiker יידיש, ולא עברית חדשה, השונה הרבה שורה אלף של התורה והנביאים. השורשים זהים, אבל העברית החדשה אלף

ועל כן ניסה לשכנע אותה להתאסלם. היא סירבת, המון העם קם עליה, אך לא היה דבר שיכול לעורר את אמונהה ואת רצונתה של סוליכת — אף לא בית הסוהר. היא מתחה על קידוש השם בגיל חמיש עשרה. דמעות ניקו בעיני ליד קבורה של ילדה זו, שבחרה מוות על פניה תמרה דת. בכלabi התפלתי לה' שיעזר לישלה בונוכה — לtower ביום מן תמים לאמונה בה' או בדוגמה סבו, ייחד עם רבבות היוסלה, שנמלשו בכוח מאמונה בה' הרעה שראו במדינה הציונית.

שבוע אחריו סוכות עזבתי את מארכון, אחורי שבתי לאיתני בין היהודים האמיצים האלה. בכוחות חדשים שבתי ללונדון. ממש וסעתי לאחר כמה שבועות לאקס-לה-פאן, שבת עשתי במשך עשרת החודשים הבאים.

בסוף שנת 1963 הפלגתי באנייה לניו-יורק; בבקשתו לראות את הרבי מסאטמאר ולהתיעץ אותו.

עדין לא מכרטתי את ביתו של שפט הלואר, אבל עלה בידי לרכושו במשך השנים האחרונות כמה פעמיים דירה, אשר לאחר שגרתי בה תקופה מה, מכרתייה בריווח ניכר.אמת, כך היה עלי לעבור למקומות קרובות למקום, אבל היו גם יתרונות לדבר.

עתה, אחרי שניםים ימים, לא יכולתי לתאר לעצמי את העתיד שלי ושל בני. יותר מפעם אחת בבקשתו לבנות משפחה, ולראות את אוריאל בונה משפתה שלו, התקדם האפשרי. אך מה עלי להקדם? להתיישב או להמתין? והיכן, להתיישב... או להמתין?

הטרגדיה של יוסלה, והגבידה שהיתה קשורה בה, פגעו בי קשה. החלטתי לשאול דעתו של חכם, כמו שבימי קדם הלכוبني לשאול בנביה. גיליתי את דאגותיו לרוב כהן, ידיד מירושלים, שעשה באותו פרק בניו-יורק. סיירתי לו על רצוני לה המתן ולהתיישב במאה שערים. הוא קישר יחד את שני הדברים והשיב לי... תשובה ניצחת!

— לעולם לא תמצאי שידוך במאה שערים, אמר. כשהוא ראה את הרושם שדבריו עשו עלי, הוא נימתה להסביר את עצמו. אך רק הסתבר עוד יותר: — אנשי מאה שערים אינם מתחננים עם יקים או עם ספרדים.

— קל וחומר לא עם גירות, נכוון? — השבתי במרירות. — כל כואב עובי את ניו-יורק כדי להצטוף אל בני, שעדין שירת באבא.

— נקרא לאסיפה מיד לאחר השבת — השיב.
במהירה נפוצה השמועה, שר' זלמן קרא לאסיפה, כדי ליסד יישוב חדש מחוץ לחומה. כל אחד מן האנשיים, שנענו לקריאתו, חרמו "מגידה" מצרית אתם, כדי ליזור קרן. אחד ממאה האנשיים האלת היה בונצ'ון ליאון, יהודי עשיר, דתי ונדייב. הוא פנה לר' זלמן:

— בוא אתי מהר ונחפש מקום לקבנות קרקע.
למחרת היום הם יצאו אל מחוץ לעיר ומצאו מקום טרשיים, שנקרו און "קון קדרון", צפונה-מערבה למקום המקדש. הם מצאו את בעלי הקרקע ועשויו עיסקה, בונצ'ון ליאון תרם את הכסף שהזמין. לאחר מכן גאנטפו עוד ארבעים איש לחזק את הוועדה, ור' זלמן בהרין היה יכול ל凱נות גם חלקות אדמה סמכות.

בשנת תרל"ד הונחה אבן הפינה, והמשתתפים קראו ליישוב החדש "מאה שערים". שם זה נלקח מרפקת השבוע, שנקרה בשבת שלפני הנחת אבן הפינה, שם נאמר "ויזרע יצחק בארץ הילא ומיצא בשנה ההיא מאה שערים וירכחו ה'". פירוש המלים "מאה שערים" הוא "פי מאה מטרשעו" (משוער).

שנה לאחר מכן כבר היו בנויים שבעה בתים. ר' זלמן בהרין דאג לכל. הוא היה האדריכל, הוא היה המוכיר... ואפלו רופא הוא היה בלילה הראשון שעשו המתוישבים ב בתים, והיכש עקרב ארסי ילך באצבעו. שערי העיר היו געולים באותה שעה, ואי אפשר היה לקראו לרופא; ר' זלמן מצץ את הארס מהטור האצעב, ולא סר ממייטחו של הילך, עד שיצא מכל סכנתם.

שש שנים לאחר מכן כבר עמדו על תילם כל הבתים. גם באיר היתה שם, בית הכנסת, תלמוד תורה לבנים עד גיל שלוש-עשרה ובית הכנסת אורחים. כל יהודי, שעיר או עני, מצא שם מיטה מוצעת לו לימי ביקורו בעיר התקודש. (משפחות היהודים במאה שערים היו ברוכות ילדים, והצעיפות בנבתיות היהתה גדולה מאוד. בתים מלון לא היו בנמצא בימים ההם).

לאחר שר' זלמן בהרין ביקר אצל ראש העיר, סודורה מערכת ביוב בשכונת. בשנות ח'ר"ס (1900) היו במאה שערים מאה ועשרים בתים, שני בתים מדרש ובתי כנסת, שתי בארות גדולות, מקווה, אטליון ושבעה בתים הכנסת אורחים. במס' השנים גודלה השכונה. במרכז האדייקות והדתית דוחתת שכונה זו חמד כל מה שהיה זר ומוגנד ליהדות, והיותה למרכז המאבק בציונות, כאשר זו גודלה ופלשה לארץ הקודש.

מלים, הלקחות מלשונות זרות, כדי להביע רעיונות חומריים. יידיש, הלשון הבינלאומית של היהודי אירופה, משמשת בארץ הקודש ובכל מקום אחר בעולם בישיבות הגדולות ללימוד הספרים הקדושים. ברוחה היא קרובה יותר לשפה הנודעת. הציגנים בזים ליהידיש, וקוראים אותה "זיארגון גומני". אך להלן הקודש, המהווה חלק מן הידיש, שנונה המשך שורות שדיברו בה יהודים נאמנים. הם שזרו בה מספר עצום של מילים מלשונו הקדש, ויצרו בכך לשון חדשה.

בימי שהותי שם, גם הוספתי ולמדתי על דבריו ימיה של מאות שערים. בשנת תר"ל (1870) הייתה הארץ קודש חלק מן האימפריה העותמאנית. ירושלים הייתה עיר עתיקה, מוקפת חומה גבוהה ועבה, שנבנתה במאה הט"ז על ידי הטורקים. עיר הקודש הייתה מוקפת הרים צחיחים, מדבר-אבנים. דירות היו בת ביצמידו, וכל כור קטן ביזטר הוושך תמרות מהיר עצום. כמעט שלא ניתן היה למצוא בעיר דירה למשפחה ברוכת ילדים. במרקח מאותים מטרים בדורות-מערבה של חומות העיר עמדת שכנות ימין משה, שהיה בה כמאה וחמשים בתים. אלה נבנו חמיש-עשרה שנים קודם מישת. ובמרקח של חמש מאות מטרים למערב העיר הייתה בחלתה שכונה יהודית חדשה, בת שבעה בתים.

לא כל יזמות של אוטונומיה חי היהודים בעוני, אבל בשלהם עם שכניהם העربים. הם באו לארץ הקודש מתוך מטרה אחת בלבד, לחוות חיים קדושים יותר, מרווחים מן המרבבות המערביות ומונגוליות. רצונם היה לקיים את מצוות התורה והתלויות בארץ (הפרשת תרומות ומעשרות, שמילת ליקודים באלה). רוב היהודים האירופיים וכן שכניהם הנוצריים, היו מוגנים על ידי הקונסולים של ארצות מוצאם. לחסות זאת קראו "קאנפיטולציות". רבים מן היהודים חיו מכפסים שייהודי אירופה, שביקשו בדרך זו לזכות חלק מן המוצה של יישוב ארץ הקודש, שלחו לירושלים. דרכ' משל, כולל "שומריה החומות" היה סוכנות החלוקה של הכספיים שלחו יהודי הונגוריים לארץ הקודש.

אותם ימים חי בירושלים ר' זלמן בהרין, היהודי נדייב, עובד ה' ועמו. בעבר שבת אחד אמרו לו חבריו:
— אתה עושה כל כך הרבה בשבייל עמנו, ומאהר שיש משפחות אלה רבות,
שאין לנו מקום הגון לגור בו, מדוע אין עשה דבר בעניין זה?

יחד עלי יתלהשו כל שניי עלי יחשבו רעה לי.
דבר בליעל יעוק בו ואשר שכב לא יוסיף קום.
גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל לחמי הגדיל
על עקב.

(תהלים מא, ת-ז)

שבועות אתדים לפני הג השבועות וכיתי בכבוד הגדול להיפגש עם ר' עמרם
בלויא, מנהיגם של נטורי קורתא. רבות שמעתי עליהם במשך שנים רבות
שעברו! הכרתי את קולו: קול חזק ויפה, הרעם על מאה שערים, כאשר
הוא מתרעיע על מעשיהם הרעים של מגהני מדינת ישראל. הערצתי מאד
איש גדול זה, שהקדיש את כל חייו להגנת היהדות. אליהם מעולם לא נפחת
אתנו פנים אל פניהם. בשנים האחרונות, כאשר גרת במאה שערים, הייתה
מקורת באוטו בית הכנסת, שבו הוא היה מתפלל. אך ידעתי רק את שמו,
את מעשיו ואת קולו — ולא את מראה פניו. ידעתי שיש לו ילדים רבים,
נשואים כולם, וכי אשתו נפטרה עליו שנה קודם לכן. גם הוא שמע על אודוטוי
מידידינו המשותפים, והוא ידע בדיוק מה עשיתם בשביב יוסלה. כל מי
שהכרתי במאה שערים היו ידידי ותלמידיו.

הפגישה בינו התקיימה ביום אחד אחר הצהרים, בבית הספר החורי לבנות
"בנות ירושלים". ר' עמרם רצה לחתת לטי תעוזות מסוימות, שהחכונתי תרגם
ולפרנס ביצרפת, כדי שמאקו יודע מוחץ לממדינת ישראל. לשם כך היה עלי
להבהיר לי כמה פרטים.

ר' עמרם כבר היה שם, כשנכنتי לחדר; יחד אותו ישבו הרבה לוי ומנהל
בית הספר. קומתו גבוהה ומבנה גופו חזק, פניו מלאות הד, מוקפות זקן
אפור ופיאות ארוכות וישראל, עיניו הכהולות בההיירות קורנות אינטלקנטיה
ותוב לב. כל ישותו הביעה עוצמת רוחנית ופיסית, עוצמת שליטה של אדם
מאון לתלותין. הוא הזכיר לי את אריזי הלבנון, שודד המלך מתאר במזמור
של שבת:

צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה.
שתולים בביתה כי בחזרות אלקינו יפריטו.
עור ינובון בשיבה דשנים ורעננים יתי.
להגיד כי ישר ד' צורי ולא עולתה בר.

כמו רוב הגברים במאה שעורים, חשב ר' עמרם כובע חסידי ירושלמי בעל
שולים ורבים. כמו רבנים מהם, לא כולם, לבש את הקפטן המסורת הכתול,
בעל הפסים הצהובים. אף שהיתה זו פגשנו הראשונות, היה בדממה לי כי
פניו מוכנות לי, גיליתי פתאום את הסיבה — היו לו עיניה שלAMI, חיווה,
ואותה שמחה פנימית טבעית, האמצעייה על סיפוק אישי ושבועות רצון;
אותו מבע של רוחב לב ספרותאנגי, שוב אני זוכרת יותר את פרט שיחתנו;
אישיותו של ענק־הזרה הזה היפגטה אותי.

ר' עמרם נולד בראשית המאה הזאת בעיר העתיקה של ירושלים, ומעולם
לא עזב את הארץ מקדושה. סבו, שעלה שמו הוא נקרוא, עזב את הונגරיה
מולדהו ואת פרנסבורג עירו בשנות תרכ"ט (1869). שנים רבות הוא חלם
על עלייה לארץ הקודש, שבה יוכל לנצל חיים שקטים, תי תוארת, עם
משפחתו.

באותם ימים הייתה יהדות הונגראיה נתונה במאבק איטניים בין הליבראלים
והחלילוגנים ובין החרדים. החלילוגנים ניסו להיות בעיני הממשלה מונציגי
העדת היהודית כולה. הם ידעו כי שיתוף פעולה עם החלילוגנים משמעו
הרס היהדות הונגראיה. כבר דיו ידועות חוצאות של תלמידים
בקהילות היהודיות בגמגניה, שלטונו שהביאו לעמיה כליה. נפשו של המאבק
יהיה רבי אברהם שריבר, רבה של פרנסבורג, ידוע בכינוי "כתב סופר" (על
שם ספרו שכתב), בנו ויורשו של הרוב משה שריבר ה"חתם סופר".

ר' עמרם הזקן, תלמידו של רבי אברהם שריבר הגדול, הגיע לירושלים
בסוף אוגוסט תרכ"ט (1869), יחד עם אשתו עלקה, שני בניו ואמו הזקנה, בן

בת ה-17, רבקה. ר' עמרם היה בן ארבעים, ובנו הבכור, יצחק שלמה, בן
שבעים־עשרה. המשפחה הייתה בירושלים ונונצחה מוגנתה של הקונסול האוסטריאי. כולל הונגראיה, שומריו החומות, הקזיב לו מענק חדש, שאפשר לו
להמשיך בלימוד התורה. אשתו עלקה נסעה כפעם בפעם להונגראיה, כדי
להציג כספים להשלמת הקציבם.

כאשר הגיע יצחק שלמה לפראקו הוא נשא נערה חולנית. כל ילידה, פרט

במבט רציני מאד, נכנסו שניהם לביתי.
— אני מוקה שאיננו מפיעים לך — אמר ר' משה.

— לא — אמרתי — אנא היכנסו ושבו.
פתחה באנאלית ואת דיה בה כדי להסתיר את הרגשת הבלתי-געימה שלם.
שעה-די ארככה הם ישבו דוממים. ועכשו התחלתי אני לחוש שלא בנות.
הראש הצער הסתכל בר' משה, מטורך דרך אוץ הוא לא רצה לפתוח. ר' משה
בחן את דירותו הקטנה של אוריאל... הפקתי להורות עצבנית יותר ויתר.
לבסוף הוא השתעל כמה פעמים, כיחכת בגרכון, ומאתר שלא ידע כיצד
להתחליל, עשה הכל הגברים, גם הפיקחים ביותר, כאשר עליהם להסביר
ענין קשה לנשים: הוא אמר בדיקות מה שלא היה צריך לומר.

— עלייך למצוא דירה יותר טובה. דירתה זו אינה שווה כלום.
חשתי עצמי מסמיקה עד לשורשי שעורי, כי הבנתי מכך, שאין הם באים
להציג לדירה.

— יש לי דירה יפה בפאריס, וגם בית גדול באחד הקרים.
עתה החליט ר' משה לגלות את קלפיו:
— באנו להציגך לך שידון.

נפגעו עזות. עניתי כshedמעות עמדות בעיני:
— איני וקוקה לחפש בעל כדי לזכות בדירה... למה באתם להשפיל אותי?
הניחסו לי בקשה!

— אנה, הרגע. מה שהערכתי על הדירה, אינו קשור כלל ועיקר בשידוך
שางחנו חושבים עליו.
אבל אני כבר לא רציתי לשמוע את דבריהם עד הסוף. לא פיקפקתי בכוננו
תיהם הטעובות. הם בודאי חשבו על יהודי אמיד בעל דירה יפה. שידוכים
כאמנה לא הגיעו לי, כמו פעמים בשנים האחרונות, אבל אני בקשתי לבנות לי
בית מלא תורה וחום היהודי; בית פתוח לנצראים ולאומללים. לא הייתה משנה
לגבוי, אם האיש עשיר או עני, עיר או ז肯, רב או לא, עם דירה או בלעדיה.
מה שריה קבוע בשביili — הייתה אדם מטור כלו לתורה; משורת ה' —
שהיית מוכנה לשרתה. יתר על כן, מעולם לא חיפשתי אותו; ציפיתי לבואו
בעזרת השם.

— איני ורצת לשמוע על שם שידוך — אמרתי.
— תורי עם מי.

ליילדת תלתה והולנית, נפטרו בקטנותם. אישת זו נפטרת אחר עשר שנים
נישואין. האישה השנייה שנשאה הייתה צעירה ממנה בעשר שנים. ייתה זו
שינינה אשתר בתו של הרב ישעיה אורונשטיין. אביה, הרב אוורי אורונשטיין
בא לפניה מליטה בשנת תקצ"ה (1835), עם אשתו ושתי בנותיו. שנידיל
היתה נערה יפה, פיקחת וטובת לב. היא ילדה ארבעה בני: משה, הרשל,
ערם ואברהם, ובת אחת — זיטל. הייתה היי משופעים מעשי חסד שעשתה
לענינים ולמוללים. אף היא הייתה עורכת המוניותם של זוגות עניים. אישת
נאמנגה לבעה ולא יוצאת מן הכלל לילדית, הייתה היא מפרנסת את משפחתה
בשבעה שבעלה היה עסוק בחוראה ובבדאגת לאחיו היהודים. היא הייתה האישה
היהודית הראשה שפתחה בירושלים בית חרושת למוציאי הלבשה. התופורת
עבדו אצלה בבית, והיא מכרה את הסחורות בחנותה שבעיר העתיקה. טוב
לב, שבו ניחנה, לא המתאימים תמיד למנגגי המשחר המקוריים, אך שלעיתים

קרובות זהה הרוח מעסקה, אם היה כזה בכלל, זעם ביזה.
בשנת תר"ס (1900), שנת לידתו של ר' עמרם, היו בארץ כעשרים וחמשה
אלף יהודים, ועודם עניים. ברם, על ידי עזרה הזדונית יכולו לקיים את עצמן,
או התPLIERו להופיע בארץ הציונים, שאורגנו על ידי הרצל. גם המיסיונרים,
עת קרונות העורקה העשירות שלהם, התPLIERו לזרום לירושלים. היהודי והערבי
העבושים, ונמיוחד לידי היהודים החלוניים, נפלו כפרי בשל לפני ממירידת
אללה. על מנת להגן על הילדים מפני מכחה זו הקדיש הרב דיסקון הגadol שנים
רבות מחיו ליסודות בית יתומים, הנושא את שמו. יצחק שלמה בלוייא היה
מושিיר.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, כאשר התקימו הציונים בהסכמה שלטונות
המאנדאט את הרובנות המשתרעת על ידם, שבראה עמד הרב קווק, ייסד
הרב יצחק שלמה בלוייא, אביו של ר' עמרם, איגרנון הקורי "אגודת הקודש".
חברי האיגרנון הזה היו כמו הרב יצחק שלמה היהודי, שהחליטו להליכם
בציוויתם. כך הוכנס ר' עמרם, בצד אביו, אל תוך המאבק למען זיהדות,
מאבק שהפרק לבסוף מטרת חייו העיקרית.

שבועות אחדים אחרי פגישתי עם הרב, כיבד אותו ב ביקור ר' משה יעקובוביץ.
אוריאל לא היה בבית. אל ר' משה נלוות אחד מחתניו של הרב לוין, בעלה
של אחת מידידות הטובות במאה שערם.

ימים אחדים אחר אירוסינו עזבתי את ארץ הקורש, כדי לסדר את ענייני בארפת ולהתכוון לנישואים. אוריאל היה מאושר, ואין מלים לתאר את שמחתי. לפני נסיעתי שלח לי אروس טבעת ביד החתן של הערב לוי... יחד עם קופסת מתוקים. אינני אוכלת שוקולד, אבל ידעת, שאוכל לשמת בתם כמה מידדי באירופה.

בכלו תשכ"ד חזרתי לירושלים, החתונה הימתה צריכה להתקיים לאחר חנוכה. שטוחה ימים מדליקים יהודים כל העולם גרות, כשهم הולכים ומוסיפים נר ליום — לזכר נצחותם המכבים. אף שהציונים זבחו את התורה, מצאו המכבים חן בעיניהם. הם הפכו אותם לפאטריות, שנלחמו במלחת עצמות לאומית וניצחו בה, כך הם סילפו את ההיסטוריה. למעשה של דבר לא היו כוהני השולת החשובה ביותר אלא לוחמים שביקשו להכות את הפליגיטים, יהודים שהרחיקו את העם מן התורה ומנעו ממנו קיום מצוותיה. שם של אלף המאבק למן יהדות והتورה משמש היום בידי יריביהם כשם למועדוני ספורט. ביום הראשון אחר שובי לירושלים התקשרתי עם ידידי כדי לשובע על רצונו של אروس בקשר לחתונה שלנו. מנהג הוא במאה שערם, שאחרי האירוסין אין החתן והכלה נפגשים זה עם זו עד לחתונתנו. ידידי הודיעו לך, כי ר' ערם עסוק מאוד בנאים במשך שמונת ימי החג. כמהנו מדי שנה, הוא עורך גם כמה פגישות של ילדי השכונה, והוא טרוד בדברים אחרים רבים. עלי להודות, שתשובת הדתימה אותנו מעט. ככלות הכל, הרי אין נישואין גופלים בחשיבותם מנאים. אבל דתית מעלי מחשבות אלה, כי ממש השניים שתתייחס בין אנשים אלה, החרגתי לך, שעניני הציבור יש להם זכות קדימה על ענייני הפרט. הימי גאה בך, שאני מאורסת לאדם זה, שמסירותו לעמו היא בלתי מוגבלת.

ענרו ימי החנוכה — ועדין אין כלום. המתחלתי לדאגה. וזה בא אליו איש חקישור שלנו, חתנו של הרב לוי. אروس מבקש להיפגש אתי. הזמנה יוצאת דופן וכאילו אותה לי את הרס אושרי החדש. אבל הסתורתי ככל האפשר את דאגתי.

— איני רוצה להיפגש עם ר' ערם. אם הוא מתחתר, הוא יכול לראות עצמו בן חווין לחלוין. אין על מה לדון. — את טועה. נתגלו עקשנים מסויימים, שאינם בשליטהו, והוא מבקש להסביר לך אותם.

— אינני רוצה לשם עעל שם שיז dock עם שם אדם.

— אף לא עם ר' ערם בלויא? נדהמת, הסתכלתי בו בחוסר אמון. עתה אתה بي כל המרירות, שהוללו דבריו של חבר חן בלבבי.

— ר' ערם לא ישא גירות.

— אני אומר לך, כי היפר הלא הנכון. רוב לוי אמר, שאם את מסכימה, יוכל העניין להסחדר בלי כל סיבוכים...

— עליך לשאול קודם את ר' ערם — אמרתי, כי לא רציתי להתחייב.

— קודם אנו מבקשים לשמעו את תשובהך. אחר כך נshall אותו את השאלה, בלי לגלות את תשובהך.

היתה צריכה לנחש, כי משפטו כבר הייתה בידיים. אבל אותה שעה לא יכולתי לשקל דברים בהגין, כי מובלעת היה. תוך מבוכת, כשהאני מלאת דאגה, הבעתי את הסכמתי. הם היו מאושרים, כשבועו אותו, והבטיחו לתווך בקרוב. לא עברה ממחצית השעה, והם כבר זוזו. ר' ערם נכון לשאת אותי לאישה בשני תנאים: אחרי נישואינו עלי להחליף את גרבី העבות בצעב בגיג, שנגנתה ללבוש, בגרביים שחורות, ואת מטפחת הראש הצבעונית — בצעף השחור הארוך, של גשות מאה שעדרים. אותן קרבען זעיר תמורה האושר שתהיה צפוי לי כאשרו של יהודי בעל שיורו קומה כזו! הסכמתי מיד.

לאחר כמה ימים נערך אירוסינו, בחוץ הלילה, בדרכו של ר' משה שני העדים היו ר' משה עצמו והחנו של הרב לוי, והם שחתמו על הקניין. הסכם הדברין שלנו. בהסכם זה פורטו תנאי הלבוש שקיבلت עלי עצמי לכשאהיה אשתו של ר' ערם, והתאריך הצפוי של הנישואין — חדש טבת.

לא פירסمنו את דבר האירוסין. ר' ערם רצה קודם להודיע על כך לעשרה ידידי. לעיתים קורה, שילדים מקבלים אך נקשיי את דבר הנישואין החדשים של אביהם או אמא. וכאשר יש להתחשב בעשרה ילדים, הופך הדבר לענין עדין; לכל ילד אישיות מיוחד, וגישהות וחגבות, ויש להתחשב בכל אחד מהם. הוסף על אלה עשר חתנים וככלות — וודאי לא מעט. אך חתני הריגע אוטם, "ילדי לעולם לא יתגנו להחלתו". הדרך שכבה אמר דברים אלה היו כה מלאי בביטחון ואהבה כלפי הילדים — שכן חשוב לנו.

שלכבודו ולכחו הוא נלחם, עלול לנצל את סמכותו; אבל ר' עמרם בצדוקו
ישיך לנוגג נמצאות התורה, לוון כל אדם לכף זכות.

— הטעו את הדיינים; גם אהובי טועה, אבל הוא משוכנע, שהוא פועל
באיינטראס הטוב ביותר שלו.

כך דיבר ר' עמרם. ככל שהיה איתן בדעתו להביא לניצחונו של כל עניין
צודק, לעולם לא ידבר בגנותם של אחרים — גם כשל העובdot הוי בכוונות.
גם לא כדי להגן על עצמו. זה היה האדם הגודל, שהם ביקשו למנוע ממנו
לשאת אותן? למה? לא יכולתי להבין: האם רוח רעה עברה על מה
שעריהם? אחריו שעברו רגעים ראשונים של אידאומן, שבה אליו שליטתי
העצמית.

— הם מקנאים כולם — אמרתי מתחזק ביטחון גמור.
הכל פרצו בצחוך, והאויריה נעשה רגעה יותר. החלטתי לחיאבק... שב.
אבל הפעם, לראשונה בימי חי, לא היתי לבדי במערכות. הוחלט, שאטוט
לניו יורק, כדי לחתור את מצבנו לרבי מסאטמר. בתור רבת הרשמי של העדה
החרדית, הוא יוכל — ובזהdae גם יסכים — לסייע לנו בבית הדין שלו, המבקש
לאסור עלינו את הנישואין.

עובדתי את דירתו של הרב לוי בהוגשת ביטחון גוזלה יותר משהיתה לי
בכונתי אליה לפני שעת. אבל לאmittoo של דבר לא היתי מוכנה לקרוא
לנוסעה לניו יורק, לא ידעתי דבר על ריבבי, אף לא את שמותיהם. איש גם
לא הודיע לי, מה תחרש בימי היעדרי. וכך היה המפתח לניסטורין. לא
היתי מודעת לאופוזיציה, שלא הייתה רسمית תמיד, מצדיו של ר' נהום אחד,
היהדי הטוב", האיש שגורם לכל הביעות בשביבי, ושאות שמו שמעתי רק

חדשמים אחתים לאחר מכן, למעשה עברו כמה שנים, עד שהחולן ותבחור לי.
הצרות התחלו עם ביקורו הראשוני של ר' משה אצל ר' עמרם, כדי להציג
לו את השידוך בינוינו. מיד לאחר צאתו של ר' משה מדיירתו של ר' עמרם
דפק בדלתו של רב עמרם, תלמידיו וידיו, ר' נחום. הוא חשב על שידוך אחר
ביני ובין רב אחר, אף הוא ידוע ותשוב. ר' נחום ביקש לשמעו את חוות
דעתו של רבנו בעניין זה, לפני שייעשה את הצעד הראשוני. לא קשת לחתור
את אי-תגניות שחש ר' עמרם באותו רגע, כאשר זה עתה השיב את תשובתו
החויבת לר' משה, וציפה לחשובתי. למורת קשי הידידות שבינויהם, לא

בלב שבור הכספי אחורי האיש לדירחו של הרבה לוי. שם חיכת לי ר' עמרם,
עם בעל הבית ור' משה. הוא הזכיר אותו לשכת מול ואروس שלו. בקהל מלא
כאב ודיכאון הוא סיפר על שמחתו, כשידיזיו הציעו את השידוך בינוינו —
היה נדמה לי, כאילו זכיתי בפרס ראשון בהగירה — אמר.

חשתי בלבנווון, אבל הבנתי שכונתו לרך בכל האפשר את המכחה שהוא עמד
להגנית, ובקושי עצותי بعد דעתו. — ישנם בני אדם המתנגדים לנישואין שבינוינו — הוא אמר לבסוף. — הם
ביקשו להציג בשביבי שידוך עם רב אחר.
— איזה רב?

— אינני יכול להגיד. זה היה לשון הרע.
היה זה טיפוסי לר' עמרם.

— ידידי הטוב ביותר — המשיך — הוא שהצעה את השידוך האחר; ידידי הטוב
הපך לשונאי.
הוא היה מזועזע.
לא יכולתי להבין, מה ערכה של דעת-חבר — והוא היה והבר הקרוב ביותר —

בעניין פרטני כזה? ועם זאת זה רצה להציג לי שידוך עם תלמיד-חכם
ורב, מודע הווא מגה לסלול את נישואין לר' עמרם, אף הוא תלמיד-חכם
— מאחר שהוא כבר מאורסים, מודע ממשיך איש זה להתרשם בעניינים
הנוגעים רק לנו? — שאלתי את ר' עמרם.
— הוא האצlich לשננע לא רק יהודים אחרים, אלא אף את בית דין, שיש
להתנגד לנישואינו, בגל הפרש הגיל שבינוינו ובגל הדות גירות.
гал של קור תקף אותה.

— כיצד יכול בית דין להתנגד לשידוך? — שאלתי — רק לכוהן אסור לשאת
גיורת. עד כמה שאני יודעת, אין זה עסוקם של דיני בית דין לסדר או
לבטל שידוכים. השבטי בהם עוסקים בסידור קידושין ועריכת גיטין, אם
יש צורך בכך.

— את צערת מני בהרבת; יתר על כן, את נראה אף צערת מגילך — אמר
ר' עמרם.

ארוסי עשה את הכל להטיה את הדעת מון הסיבת המכאייבת יותר, ובו זמן
להמעיט אשמתם של אחרים. היתי גאה בו. האנשים ידבו בעניין. אהבו
הקרוב ביותר עוד עלול ליהפּ לשונאי; בית דין הרבני, "בית דין צדק"

ליו — שהייתי קרובה אליו — להשתמש بي כבאמצען לקרב זה אל זה את ר' עמרם ואת הרבה ליו, ולחחק את ר' נחום. לעתים טוב לראות את תנולך, אבל ספקולציות רבות מדי עלולות להזיק ולעוות את הפסיכומטיה של העניים. כיצד זה עולה על דעתו של אדם כת קרוב לר' עמרם, שיתודר זה, בעל רצון הבהיר, יושפע על ידי אישת — אף אם זו אשתו — לשנות את דעתו על הנסיבות ואת הנגגוותיו? וכאודם שהיה אורה מצוי ביבתו של הרוב מיעס, והכיר אותו באמצעותו אותו אדם גדול, כיצד יוכל היה להעלו על דעתו שAffected את רצוני או השפעתו או השפעתו של אדם אחר, על עלי... שלא אתבוגג כאישה יהודית כשרה, כלומר, "העשה רצון בעלה" כדי לחשבה נוספת. אין זאת אלא שהכאב, המריות והכעס אחוו בר' נחום. והוא הדבר התלמוד. אין זאת אלא שהכאב, המריות והכעס אחוו בר' נחום. והוא שכת, שהיא הוא מנהיג העולם, והוא המזוג זיווגים, ואין דבר העומד בפנים רצונו ית'. ר' נחום ליקט כמה יהודים חשובים, שנותע בהם את פחדיו, והציג אש, שעשנה סינוור ענייני צדיקים, חסידים ותיכמים. הוא הקים בניהם נגד אבותיהם וורע פירוד במשפטה ובקילה, והפך את חייו לגיהינום למשך שנה כמעט.

לא הייתה לבית הדין כל הזכות להתנגד לנישואינו. אבלatri האристון הבלתי-רישמיים בינגינו, התזעיק ר' נתום את הדיינים והם פנו אל ר' עמרם בהמלצתה להימנע מן השידוך עמי. לאחר מכן החלטה ר' נתום להשפיע על ארוסי לחתום על מכתב, שבו הצהיר מראש, שהוא יקבל על עצמו את הפסק של בית הדין. כאשר טषתי לינויירוק, לא ידעתי על קומו של מכתב זה. בהיותו בטוח בישרומ של האחורי, לא חשב ארוסי, כי הדיינים הפסיקים לפיקודו כל דקה כי החלטה ידקקו בתנגדותם. הוא האמין שבדרן זו או אחרת, הוא יצליח לעמוד על זכותו. הוא לא ציפה לעצמת ועמו של יגידו-לשעבר. הוא אף לא העיריך כדבוי — בغالל ענותותו הרבה — כמה קשה לבני אדם הממלאים תפקדים רשיימים — להודות בשגיאותיהם. שפטתו של האדם פגיעה מאחד, ועלולה להתפשט לחולין על ידי התרומות חפויה. בשל כך אוסרתו החרורה על הדיין לטעמו ועל דיין אחד בהיעדרו של השני; דבריו של הראשון בשארים חרויות בוכרכנו ומסלפים את משפטו. שלושת הדיינים שמעו רק את דברי ר' נתום או את דברי רעוי. כאשר הביעו הדיינים את התנגדותם ל'יווג שלנו, ביקש ר' עמרם אף הוא להציג טענותיו, אך כבר היה מאוחר. הדיינים כבר הגיעו לכל החלטה.

יכול היה ר' עמרם להסביר באותו גילוי הלב שהוא מקובל ביניהם. כל השובתו היתה:
— תנסה.

לאחר שלא יכול היה להציג את תשובתו של ר' עמרם, ותשכנראת הסתייגות מסוימת בתשובהו, פנה אל הרב לי. נראה, שהוא הצעיז עצמו. מבלי להזכיר שהיה קדם אצל ר' עמרם.

— אל עשה עכשו כלום, אנו מציעים שידוך זה לר' עמרם — אמר הרב לי ללא מחשבה נוספת.

תגובתו של ר' נחום היתה חמורה. הוא נפגע עד מאד; ברגישותו וברגשנותו שכח את אמר חכמינו ז"ל, והוא אכן כל אדם לפך וכות.

אליו הייתה זו רק שאלה של פגעה אישית, היו המאורעות מתחנים בדרך שונת, אבל היה סיבות אחרות, שקבעו את ר' נחום נגד שידוך זה. בין ר' עמרם ובני. משך שנים הוא היה יד ימינו של אروس בפועלותם של בטורי קורתא, ואילו הרב לי עמד בכל השנים האלה מן הצד — למלמות יידידותו העמוקה לרבי עמרם. שניהם היו תלמידי חכמים גדולים, בני גל אחד, קרוביים בדעותיהם על היהדות ועל הזורק להיאבק בזכונות. והרב לי בקש לשמור על עצמאוותה של נטוורי קורתא ביחס ל"עדה", שחלק מהברית לא נראה בעיניו.

ר' עמרם לא דין איש. הוא ידע כי לכל אדם חולשות, וכל חברה מורכבת מתכרים, השונים איש מרעהו בדעותיהם ובערכיהם. בثور מנהיגים של נטוורי קרתא, הקבוצה הלוחמת בזכונות, הוא ניסה, שאינו מסוגל לנוטש את ידו, הוא לא רצה לתקיים חץ בין "העדה החרדית", הקתילה החרדית כולה, לבין נטוורי קורתא. אדרבתה, הוא עשה כל שבידיו כדי להזק את "העדה" ואת בית הדין שלו, כדי לשמר את היהדות שלהם. ר' עמרם הוא הנשמה שלנו" אמר לי פעמי אחד מהברית ה"עדה". באמת הללו אחורי רבים מן העדה במשך שנים רבות, ורבים נטלו חלק במאבקו. מה ערכו של צבא ללא חיילים?

ר' נתום, שהיה קרוב לאروس בדעותיו, ואשר השתף עמו וסייע לו בכל מאמציו, נעשה מקרוב אליו עד מאד. לפיכך ניתן להבין את חילוקי הדעות שבין הרב לי ור' נתום, אשר ראה בשידוך זה צעד מהותי מצדיו של הרב.

כיצד יכולת חברה זו של מאות שערים, שהיתה בכללותה שלימה עם החלטת בית הדין, ולא הייתה מדעת לחשבונתו של ר' נחום, כיצד יכולה להשלים עם גישואין חיצוניים של האיש, המגלם את עקרונותיה ואת אורח חייה? תגובתה של השכונה כלפי אישת — אף נכבדה בעיניהם — שאורה היה הפרטיטים טרם היו ידועים לה, ושרצתה להגעה למטרה הסופית בקפיקת הדרכה, חייבת היהת להיות חריפה; והדרך שתגובה זו באה לכלל ביטוי היא סיפור בפני עצמה.

בימי קדם ניסה הקב"ה את דוד המלך בדרך דומה, בברחו מפני אבשלום בן הוא פגש את ציבא, עבר מפיובותן בן שואל. ציבא טען, כי מפיובותן זומם להפיל את המלך ולהחפוש את המלוכה. דוד נישל את מפיובותן, על יסוד דברי רכילות אלה, כאשר שמע דוד לבסוף, כי בן שואל דוכא עשה הכל כדי לעוזר לו, המלך דוד, החזר לו רק את מחצית רכשו. שוב לא היה יכול להשתכנע יותר מפיובותן של מפיובותן, אין ספק, שקשה היה לו להודות לפומבי בטעמו.

ఈ הופעתו שוב בירושלים בדצמבר, חזרו הדיינים על אוזוריהם לר' עמרם, אז הוא גילה להם, שאנו מאורסים. עתה הוא קיבל מכתב, האוסר עליו במפורש לשאת לאישה צעריה ממנו שנים רבות כל כך, ומما גם שהוא אף גיורת! בית הדין יעץ לו, שהוא יכול לבטל את האירוסין שבינו נונחוותם של שני עדים, ואין אני זכאי לכל פיצוי במרקם זה.

עליה להודות, שהיו אלה המאורעות הקשים ביותר שייעתני כל ימי תי, כדי להבין אותם לכל עומקם, אין די רק בידיעת ההשתלשות הcronologית שלהם.

אתרי פרשת יוסלה נתקבלתי בין אנשי מאות שערים כאחת מהם. קנית לי את מקומי הרואוי לי בעיניהם, בכך שתליך ליליהם בשורות החווית למען היהדות. ברם, הכרתם ותודתם היו מעורבים בחוסר הבנה כלפי. הייתה חריגת ביניהם. אף לא אישת אחת במאה שערים דוברת שפות רבות, ואף אותה מהן לא למדה באוניברסיטה. ואין זה משנה בעבורם, שרכשת כל זאת לפני שגיליתי את התורה. יתר על כן, הייתה הגיורת הרואה בה, שם הכירו כה מקרוב. ולבסוף, למרות כל אזהרם, לא יכולו לאוטם אווניהם לשטף השקרים שהופצו על ידי ה-ד.ש.ב. על אוזותיו. מן הנמנע היה, שלא ישאר משקע כלשהו מכל אלה. החברה של מאות שערים הייתה פתוחה נשנת תשכ"ד בפני אורהם המתנגדים בכבוד ובדרך ארץ, אבל בדיקה בקפידה שלא להינsha לזרם. הייתה זו למעשה קהילה, המאוחדת יחד כפוף על ידי שמיירת המזונות ועל ידי התנגדותה לציווית. היא בחרה בקיום של עצמאות כלכלית, חזוניות כלפי הרעיון והכלפי השפע החומריא הסובבים אותה, בתנאים אלה לא ייפלא, שמאה שערים הייתה למעשה אנדוגamicת, ככלומר שלא אפשרה למשהו מן החוץ לשאת אחד מבניה. עוד הייתה חשובה בעיניהם כ"וחשב חזק", שעיה שקיבלה את הצעתו של ר' עמרם בלוא להינsha לו, לSAMPLE החיה של השכונה.

— מוכրחות להיות סיבות אחרות מאשר מאחריו כל זאת, מאחר שאין כל דבר בתרה שימנע את ר' עמרם משלוח אחר — הוסיפה לאחר מכן:

לפניהם, שיגר הרב את מכתבו לבית הדין בירושלים, הגיע לניו-יורק יצחק גוטמן, עסוקן של "העדה", שהוא אף הוא מקובל לר' עמרם. הרב מסטומר שמח לאפשרות לדון בדבר עם אום שיש לו "ידיוט מפרוטות" ושזהו כךحسب הרב, ניטראלי. לروع מולי התנגד יצחק גוטמן לנישואין מאותו טעם כמו ר' נחום, אם גם בפחות להט ורגש. או לא ידעת זאת עדין, ואך לא על קומו של ר' נחום.

לא עבר זמן ובשעתו את הדין חוויכוים באמצעות הרבנית. "הדיינים מתנגדים לך, מפני שבינו של ר' עמרם אינם רוצחים בנישואיו עמך," ספרה לי נראת, שהרב הוכhit לצחק גוטמן, שאין בית הדין יכול לאסור על הרב לשאת אותה לאישה. גוטמן טען אז טענה אחרת, חסורת ערך כמו הטענות הקודמות של בית הדין. ואת רציתי להסביר לרבי במכתב, שפתחתי במאמר ת"ל על הפסוק הראשון של מגילת וות: "במי שפט השופטים — דור שהיה שפט את שופטו".

הרבי הראה את מכתבי ליצחק גוטמן, אותו פגשתי ימים אחדים לאחר מכן בנווכחותו של "יד ימינו" של הרב, ר' יוסף אשכנזי. קראתי את מכתבן אל הרב — אמר גוטמן אליו — והרב אמר, שיראת שמיים של גודלה משל כולם. אחרי המחמה הזאת ניסה להסביר לי, כי אין ר' עמרם שידוך מתאים לי; אין הוא בריא כל כך, ושהם ימצאו לי שיוך אחר. אני יודעת מי הוא יצחק גוטמן זה, שהציגו אותו בפני בתואר "רב". ברם משיחתנו התברר לי, שאני יכולת למגות אותו בין ידי.

לא ידוע לי אם גוטמן התקשר עם ר' נחום אחריו שיחתנו או אם הרב כתב לבית הדין את המכתב שהבטיחה לכהוב, על כל פנים, לא עבר זמן רב, והרב קיבל מכתב החתום על ידי שלושה מבניו של ר' עמרם, שבו הם מביעים את התנגדותם לנישואין אביהםangi. "מעולם לא קרא הרב מכתב נורא כזה" אמרת הרבנית.

ר' נחום הוא שניסת את המכתב, ובנוו של ר' עמרם חתמו עליו. עד לפניהם הגיעו המכתב אל הרב, קיבלו אני מכתב מהתבו של הרב לוי ובו הוא מילץ לי לא לחתן אמון בגוטמן, כי הוא אוניבך הגרווע ביותר. אחת הסיבות

רבות מחשבות בלב איש, עצת ה' היא תקום.
(משלו יט, כא)

ימים אחדים אחרי פגישתי זו עם ארוסי אצל הרב לי הגעתו לניו-יורק, שם אמרו היה להתחליל המאבק החשוב ביותר בתמי.

— מה חדש? — שאלת הרבנית מסטומר, שהיתה ידיתו הנאמנה.
— אני מאורסת לר' עמרם בלבד.

— נפלא! — קראה, ונשכה אומי בחיבה. מול טוב. — متى תהיה החתונה בע"ה?

— בהקרם האפרשי. או גיליתי לה את הסיבה שתביאה אותו לניו-יורק. הקדמתי לספר לה את החדשות הטובות, כדי לבחון את תגובתה. קיבלת הפנים ושמחה ללא-גבול למשמעו אירוסי, סייפקו לי את הנחמה שהייתי זקופה לה.

הראיתי לה את המכתב שכתב ארוסי אל הרב. היא הביאה אותו לרבי, שি�שב בחדר הסמוך. עמדתי בסמוך לדלת, רואה ואינה נראית. הרב לcket את המכטב, פתח אותו לאט ותוך ריכוז המחשבה, שמאפיין כל אחת מהטעויות, התחילה לקרואו, עם שהוא בוחן כל מלה ומלה. שלא כרגע, ובאורות יוצא מן הכלל היה בית הרב ריק אותה שעה מכל אורות. היינו לבדו: הרב הקדוש, הרבנית ואנוכי, המזפה ליד הדלת במתה לתגובהו של הרב, ותשא את חשבותו של הרוגע, שגורלי היה תלוי בו. קימעה קימעה השוננתה הבעת פניה, עד לידי חמיה. בפנותו אל אשטו קרא, — החרף בשנים שביבינו, גדול עוד יותר!

הרבנית חזרה לחדר שבו קיבלה את פניה, וחזרה על דבריו הרב. הרב יכוח בבית הדין — כך אמר — ויקש הסבר.

לא היתה מתחת לאפס, היה יורד גשם. הערפל של איזור התעשייה הסמוך זיהם את האויר, וויליאמסבורג הפכה למחנק. כיעורם של הבתים, שלא הטריד אותו קודם לכן, הפרק עלי למשא. חשת עצמי בודדה ועוזבה על ידי כל, ובראשית שותה משכ"ה נפלתי למשכ"ב.

בעונה זו של השנתה היה הלבני נהוג לנסוע לפולורידה, כדי להימלט מחומרת החודשי החורף. נסיעתו השאהירה את העניים במצב של "סטאטוס קו". אחורי שהבראי מוחלטי נסעתי לב דואב לאקס-לה-באן, לא מנוצחת ולא מנצחת. עתיד חyi לצדו של ר' עמרם נשאר מפוקפק.

אחרי פורים באקס-לה-באן חזרתי לאرض הקדש כדי לחזור את חג הפטח יחד עם בניו, ובאו ברגע חדש עם ידי. ר' עמרם נשבה מפוקפק.

בהתאם למנגה לא נפגשתי עם אروس, אבל שמעתי מהרב משה יעקובוביץ, כי כמו ני לא חתיאש אף הוא, אלא ציפה לבואו של הרבי מסאטמר, שעתיד היה לבוא לירושלים לכמה שבועות בקץ הקروب. אז יהיה בידיו של ר' עמרם לפעול, לפי שرك הוא, הרב, כמנagger העדה יוכל לפסק סופית בעניין.

אוריאל סיים את שירותו הצבאי, והתחיל לעבוד כמשרת תעשייתי במשרדים של אדריכלים. מבחינה חיצונית בניו דומה לי מאוד, אבל לא היתה לו — במיחוד לפני נישואיו — אותה אופטימיות ודבוקות במטרה, שהיו לי. הוא היה מאכין חזק ודרתו עמוקה, אולי משום גאווה שהוא נזכרנו, והוא נוטה לראות בהם סימן מן השמים. לפחות חשב כי היה זה נכון מצדיו להרשותם מן העניין ולדחות את התוכנית הראשונה. אני מצד' אורי הרגשתי עצמי לעיטם מתוסכלת, אבל לא יותר מאשר יום אחד, או לכל היותר שבוע. לא ראיתי בזמנים ביטוי להתנגדותו של ר' לתוכנויות, אלא ניטון מצד'ו, שסבירותיו לא היו ידועות לי. מצד שני לעולם אני מוכנה להזדמנות שגתי, אם אכן מוכחים לי זאת. ביחס לאירועי לא יכול היה איש להוכיח לי כי לפ' דין תורה, או מבניה מוסרית, טעית. לא היה איפוא דבר שהיה יכול לערער את רצוני להמשיך במאבק זה, שעתידי היה תלוי בו.

כשהגעתי לירושלים באוטו אביב של שנת תשכ"ה, מצחתי כי אוריאל אינו רוואה כל תקווה לנצחון בענייני. הוא גרם לי ממש יסורים מוסריים בנסיגנו לתהום — לדבריו — בהקדם האפשרי את תלומות השווא שלו, העשויים

העיקריות שהוא נסע לנו-יוקה הייתה, להשဖע על הרבי נגרך. זה כבר היה יותר מדי. ביאוש ובמרירות כתבתי לר' עמרם, כשהאני מצטטת מתוך ספר תהילים: כי פי רשות ופי מרמה עלי פתחו, דברו אתי לשון שקר. ודברי שנאת סבבוני, וילחמוני ח股ם. תחת אהבתך ישטונני ואני תפללה. וישמו עלי רעה תחת טוביה, ושנאה תחת אהבתיה.

צערו של אروس לא היה פחוות משלג, כאשר שמע על ערכיהם של בניו, ומכתבו אליו לא היה עצוב فهو. ילדיו, שאtab כל כך, ושנתנו בהם תמיד אמונה מלאה, עשו רק אהת עם שנאיו להילם באיביהם? אבל אהורי שקיבל את מכתביו — כתב לי — הוא קרא אליו את ידיו "לדבר אתם". אין יודעת, כמה זמן נמשך הויכוח ביניהם, אבל בסופו של דבר נכנעו הילדים לרצון אביהם. נראה, שר' נחום הצילה לשכנע אותם לקבל כאמור את הדיבבה שהפיצה עלי על ידי הייש.ב. כי לפני התגирותיו היהתי ורקונית במושען לילה וכי יש לי בת, שלא התגירה יחר את.

זמן קצר לאחר מכן קיבל הרב מכתב אחר, הפעם מבניו של ר' עמרם. שוב אין הם מתנגדים יותר לנישואי אביהם ומוסרים הכל להכרעת הרבי. הרבנית בישרה לי את הבשורה הטובה, והרב ראה את העניין כחחות. אפילו יצחק גוטמן שינה גישתו. "אחרי המכול, ר' עמרם יודע, מה הוא עושה", גילה לדידיו הקרים. הוא הביא כמה פעמים ליזיעתי כי הוא מבקש להיפגע אתי, אך סירבתי. מילות המכתב של אחד מהחכמי של הרב לוי שנכח בתשפעתו נחרת בזכרוני: " יצחק גוטמן הוא שנואך הגודל ביותר". אבל הדיטה זו שגיאת חמורה מצד'ו, אחרי שתים-עשר שנים חיים בין יהודי מאה שערים אני יודעת הימים, ששיתה גלויה בין גוטמן ובני היטה מסיעת בידיו להכיר את טובי יותר, אך היה רוכשת את ידידותו ונבעת בו אמון כלפי. וזה היה מבססת להסדי את העניים, במקומות להילם בחוקה בדרך שעשה לאחר מכן.

אחרי המכabb השני של בני ר' עמרם נראת המצב טוב יותר... לפחות מני... יורך... עד שהגיע אל הרב מכתב נוסף מירושלים. מי? אין יודעת איש גם לא גילתה לי את תוכנו. אולי היה זה העתק המכabb שבו החמיב ארוסי לשמו להחלטת בית הדין. על כל פנים גרמה לי כי המכabb ורשם את הרבי מסאטמר, עד שלא ידע מה להשוו או מה לעשות. גם הרבנית נראתה לי מסייגת יותר כלפי; בקושי יכולתי לשאת מכח חדש זה. באotta עונה לא היה באקלימת של ניו-יוק כדי להחיקות את הרוח; כאשר העמפרטורה

— כל הארץ עומדת לצידך — אמרת לי עיתונאית אחת, שהפתיעת אותה בדירותי יום אחד. ומישחו שלא הכרתו כלל, אירגן ביומתו אסיפה בבית הכנסת בלילה שבת אחד, ונאמם למעוני לפני קהל גדול.

שםו הטוב של אروس מילא הפקיד השוב ביצירת דעת קהל אהודה לנו. אחד העיתונאים אמר לשכני, "אינני שיק לחגנו של ר' עמרם ואיבני שותף לדעתינו, אבל הוא מאוד מזמין חן בעני. וכמו כל מכירינו, אני מעיריך אותו ביחס. איבני דתי, ואני הולך בגilio ר' ראש, אבל אני יודע, שאילו היה בצרה, הייתה פונה אליו. אפילו את הגלימה שעלה כתפיו היה בותן לך. בימי מלחת העצמות של ישראל, סיכן ר' עמרם את חייו כדי להביא מונו למשחה לאידתית ליד הגבול, נשואת היתה מגותקת לגורמי מהשכנות היהודיות במשך כמה ימים".

אחד מדידינו, פקיד מס' בתיה, סיפר לאורי אל על התהרגשות שאחזה בקציני המכס, כאשר קראו בעיתונאות על אירוסינו, וכי בית הרין מתנגד לנוישינו.

— "באותו נוקר — כרך סימר — איש לא היה מאמין שאין שובטים. כולם היו שקרים בקריאת העיתון, והתגוזדו בקבוצות בכל פינה לדון בתהרות. אחר כרך באו כולם למשדרי ושאלו אותנו, אתה, המכיר אותם, מה דעתך על כל זה? — יש לי שני ילדים, ענייטי להם, בן ובת. הלוואי ואני יהיה כמו ר' עמרם, ובתי — כרכות בן דוד".

עוד זיכרונו טוב שמר עמי מאותה תקופה אכזרית. יהודית ישישה, כפופה גמישה הנשים והבצורות, שעשרות שנים עברו עליה בקוווץ נדבות ברוחנות כדי לשלקן לעניים, נטלה מקלה בידה ובאה אליו יום אחד לדירхи, כשרגליה אך בקשוי נושאות אותן כה חלשה היהת, שהגיעה אל סוף ביתיה ללא נשימתה נכמעט. וכל כרך למה? היא שמעה, שאני עמדת לבטל את אירוסי.

— ויתרת על אושرك, על העtid שלך עם איש גדול כזה! אין את יודעת, מי הוא ר' עמרם? — היא קראה בכעס ובכאב.

דברית מילאו אותי שמחה.

— האם חשבת, שאיבדתי עשתותותי, מרת שיינדי? בכל חון שבעולם לא הייתי מותרת עליו!

— ברוך השם! ברוך השם!

היא עזבה אותי רגועה, כשהיא מגשכת אותה על לחמי, היא לפחות לא איבדה

להוליך אותו רק לאכזבות איזומות. כאשר תשתי, שהפסימות של אוריאל מקורה בו של הרוב לו, שוחחנו אני ואורי אל שיחת גליה, וגייסתו השנתנה.

הפסם של אותה שנה חרות היטב בוכרוני. כאשתקד הסבנו אוריאל ואני לשולחן הסדר אצל הרוב לי. שמתה והתלהבותתו היו על כל פנים, זאילו אני לא יכולתי להסתיר את דמעותי, נשתי כייל כל עם ישראל יוציא ממצרים, ורק אני לבדי נשארת בבית עבדים. דמייתי בrhoת את אروس, המיסב לדדר בדירהתו במחרק מאות מטרים ממקום. אף הוא שרו בצעול. ניסיוני דמה לשלו, אבל הוא היה לפחות בחוג ילדיו ונכדיין, בשכונה ובעיר שבה נולד, עיר הקדוש, — במצב כה שונה ממצבי!

אך לא היה לי בדמיון זה. בתוך גטו רקרה מצאת לי קיד, אב נאמן וחוק, ואח, הרב משה יעקובוביץ. הוא ואשתו היו שוכלים נגד משפחה שלימה. מאוחר שלא היו לי באottonים ימים די מזומנים, הלוות לי הרב משה די כסף, כדי לשכור דירה קטנה, קצת יותר נוחה מזו של אוריאל. היה זה הוא, שעודד את רוחי ללא הרף, בשעה שאחרים — מתוך אובדן אמנתם בסיעיטה דשמייא — עשו הכל כדי ליאש אותו. מה גודלה היהת שמחתו, באחו יום, כאשר הראה לי חוברת שכטב והדפיס ר' עמרם, שבת הוא מסביר בצהורה פורמלית, מדוע הוא רוצה לשאת אותה לאישה וכיצד על פי דין תורה הוא cocci בଘלט ואך חביב לשוטה כן.

— את יכולת להתגאות באروسך. הדברים שכטב, יקרים מפנינים — אמר בהתלהבות.

חדש זו שוב עוזדה אותו. החוורת טרם הופצת, אבל נוכחותי לדעת, שכטפטנו לבאו של הרב, הכהן הצדיק ר' עמרם את הגנת זכויותינו על פי התורה.

הקיים הניגע הרב מסטאמר עם אשתו הרבנית והסידים רבים באורן. אנשי "העדה החרדית" ערכו לו קבלת פנים נלהבת בנמל חיפה ואחר כרך בירושלים. אבל ביקרו בעיר הקדוש היה רחוק מלהיות המרגוע, שקיוה

לן. כל אחד מהצדדים עשה הכל כדי לשכנע את הרב בבדיקה טעונה. לבסוף התערבו גם העיתונאים, ועוררו את עניינו של הציבור בישראל בנושא על ידי מאמריהם. מבוקר עדليل לא חדרו הביקורים בבתיו. כל אימת שהשאarti שלא במתכוון את דלת ביתי פתוחה, מיד נכנסו כדי לצלם. הם אף הטרידו את אוריאל במקום עבודתו, למורת רוחו של מעמידו.

אמונתנו בעורות שמים. תמנחת הזהרת של אישת זו חרות עד היום בוכרוני.

ל

לדור, ברכי נפשי את ד' וכל קרביו את שם קדשו. ברכי נפשי את ד' ואל תשכחי כל גמוליו. היטח לכל עונכי הרפא לכל חלאיכי... המשביע בטוב עידך תתחדש בנסר נועריכי. (מהליכם קג, א ב ג ה)

החדשה, שר' עמרם אכן ישא אותו לאישה, פשוטה ב מהירות במאה שעדרים, והגיעה אף לאוֹנָם של העיתונאים. ברוחות התחליו קבוצות ילדים לעקבם אחריו. נשים ובחרות ניגשו לברך אותו נमול טוב. ואז, כאשר סקרנותם של האנשים התחלת לשוך, הופצה השמועה: "ארוסתו של הרוב עמרם (לגביו ריבוי עדין היהתי "הגיגות") לובשת גרבים שחורות וצעיף שחור". גם אחרי יציאתו של הרבי מסאטמר לא הניחו יריבינו את נשקם, ועדין קיוו לסקל את מוחשבתו של ר' עמרם ולהטריד אותו. הוא נלאה להסביר שוב ושוב את כוונתו — ולשוא. לפיכך שלח אליו את שתי בנותיו וביקש מני להתלבש מיד כפי שהוৎכם שאתלבש לאחר החתונה. זו הייתה דרכו — לומר את הדברים במישרין. היה דושן כל כוח השיכנו של רב משה ושל שתי בנותיו של ר' עמרם כדי לשכנע אותו. אחורי החתונה היהתי מאושרת לקיים את הבתhti ולצית לבעל. כל ימי צערותי היהתי אונסת להחלה בצעמי ולקח את כל האחריות על ה Italoti, להיות אב ואם כאחד בשבייל בני. עשרים ושלוש שנים תלכתי בדרכי שלי. לעשות רצון בעלי במצוות התורת, היה בשביili העונג הגובל ביוור. אבל לשנות את הופעתני בנסיבות כאלה, לפני הטקס, זה היה קרבן. ידעתי היטב, מה צפוי לי ברגע שאצא אל רחובותיה של מאה שערים בלבד החדש, ושנאותי למשוך תשומת לב, ואכן, אשר יגורתי בא ל'. מכוסה צעיף שחור ולבושה גרבים שתוריהם היהתי שוב מטרה לעיתונאים ולצלמים, שעשו הכל כדי להפתיע אותי ברחוב או בדירה.

בתשעה באב אחר הצהרים עזב ר' עמרם את דירתו בירושלים ו עבר לבני

היה ברור בהחלט, שלא התקדמנו אף צעד אחד. כאשר הגיע הרב מסאטמר את יום נסיעתו מן הארץ, נראה שאבודה כל תקוותנו. מאחר שלא נפגשתי עם היהודי הקדוש הזה בימי ביקורו, החלטתי לתזר ולכתוב לו מכתב במוֹצָאי שבת אחד ישבתי ליד שולחני. מוקפת ספרים: גمرا, תהילים וספריו חדש אחרים. בהסתמך על כל מה שלמדתי במשך יותר מעשור שנות לימוד תורה, כתבתי ושבתי במשר עשר שעות מכתב בן ארבעה עמודים אל הרב.

בשעה שמנת בא אוריאל, כדי להביא את המכתב אישית אל הרב. היה זה يوم ראשון, י"ז בתמוז. י"ז בתומו הוא היום, שבו החל המצור על ירושלים והוא מצין את תחילתם של ימי בין המקרים, שלושת השבועות המוקדשים לאבל על חורבן בית המקדש, והמסתיימים בתשעה באב, יום חורבן בית ראשון ושני. כאשר חלה אחת מן התעניות — י"ז בתומו או תשעת באב — בשבת, היא נדחת ליום ראשון. ומקורה מעניין ביום הולדתו של ר' עמרם הוא ביה' בתמוז, שחל בשבת. התפלلت כל אותן ימים, הייח בתומו, בתפילה על גאות ישראל מצורתייהם, ולפיאותו שלימה לעם ישראל ולכל העולם.

היום קרב לקצנו, הדלת נפתחה ואוריאל פרץ בשמחה. זה עתה דבר עט ר' עמרם. הרב היה אצל הדייננים והורה להם, שלא לשים יותר מכשול בפני נישואינו. בסופו של דבר הם קיבלו את דבריו, והרב ביקר אצל ר' עמרם כדי לבשר לו את הבשורה. אمنם והתנו שני חנאים: מתוך מחשבות ברוגישותם של הדייננים תיערך החתונה מחוץ לירושלים; ושבית, למשך קופפה מסויימת, עד שור הרוחות, יהיה עליינו לגור מחוץ לירושלים.

ישועת ה' הייתה לנו!

ברחובות בני ברק, חשבתי, ששעתי האחרונה הגיעה. לבסוף הצלחנו להיפטר ממנה.

כאשר הגענו, אורייאל ואני, שעה מעט לאחר מכן אל הישיבה, שבתנו עשרה החתונה להתקיים, מצאנו את העיתונאים שtagינו לשם למרות כל אפשרות הוחזרות. כאשר נכנסה המכונית לחצר, כסו תלמידי הישיבה את חלונותיה, כדי שלא יוכל לצלמנה; לבושה לטקס, נכסתי בהירה לבניין והשערים גנעו. הנשים קידמו את פניה בחמימות, והזמין אותו לשפט בכיסא המיחוד לכלת החתונה. הייתה תקופה של מלמה תקופה בהירה רקומה רקמת ט' גאל. לבשתי גרבים לבנות וראשי מכוסה צעיף לבן, והיה לי צעיף-תחרים יפה לחופה.

אתרי זמן מה גברת שירטם של בני הישיבה, ואורט בא לזריר, כשהగברים מלומים אותו והולכים בעקבותיו. היה זה רגע של המרגשות אדירה — לו חיכיתי זמן רב כל-כך! מנגנון ירושלים הוא לך מגש, שהונש לו, פיסת מלמה לבנה — ה"דקטיך", מפתחת היכסי — וכיסתה בה את פני ואת דashi.

אני יודעת אם שתי השובבות שלי חשבו את צעיף המלמה שלי אלגנטית מדי, או פשוט לא ראו אותה, על כל פנים הם עטפו את כתפי בسدין פשוט, מבוגר בירושלים. ואנו, ככל אחת מהזיקקה בידה נר קלול, אחנו בזועומי והוליכו אותי אל מתחת לחופה. צפיפות גדולה הייתה מסביב לחופה, והתקשינו עד מאד להקיף את חתני שבע פעמים. הייתה נרגשת מעבר למלים ומעבר לדמעות, והזדית לה' שהעניק לי סוף סוף את האושר של זיגוג זה. התפלתי שישיטו ביידי למלא תפקידי באמונה, בתור אשתו של איש גדול זה, ולברך אותו בילדים, ולהעניק לבני את האושר של בניין בית לעצמו.

השدقן שלנו, וידינו הנאמן, הרב משה יעקובוביץ היה מסדר הקדושים ואמר את הברכות. הצעיף העבה שכיסה את פני הסתר את רעד שפתני, שהונשלה לי כוס היין. המרגשות הגדעה לשיאו, כשנתנני שם על אצבע טבעת הנכס ואמר בקול תוק ובטוח: הרי את מקחתש לי בטבעת זו כת משווה ישראל. בלבי הוסיף בלהט: עד בוא המשית, ולאחריו.

אחר הברכה האחרונה שלב בעלי את זרועו בזרועי חוץ קריאות "מזל טוב" מכל עבר, והתלהבות כללית מצד הכל. מתחה ראנון זה של קירבה בינו לבין נזירים, עורר את מבוכתי, והשתדלתי להסתיר אותו לכל שיכולתי, בשעה שהלכנו לחדר, שבו נסעד יחד את סעודתנו הראשונה, כאשר כל הקהל מלאים אותנו בשירה.

ברק, שם הייתה אמרה לחתונים החתונה שלנו. התאריך נקבע — למורת ביסיון יהיבינו לדוחה עד לסוף החשוון הבא — ליום רביעי בערב, ד' באול חסכ'ה. הוזענו רק לדיידינו בטדיות רבה את התאריך, אבל כמה ימים לאחר מכן פורסם התאריך בעיתונים. חברת טליזיה הציעה סכום כסף גדול כדי לקבל זיכיון לצלם את העקס. דחינו איפוא את הטקס בעשרות וארבע שעות, והזענו עליו רק לדיידינו הקוראים ביותר.

שלושה ימים קודם, החתונה עזבנתי בשעת מאוחרת בלילה את ירושלים ונסעתי לבני ברק. אחת מבנותיו של הרב לוי גילחה לפני הנסעה את שעריו. אני יכול לומר בכנות, שני נספחים והשארו אותו אדישה, אף שתוכונתי אליו זמן רב * (גרתי שנים רבות בין יהודים חרדים ביוטר, במקומות שאין האישת מגלה ראה לעולם, בוגנותם של ורים). אך היה זה קל יותר בשביili מאשר ללכת בלחונות מהא שערים לחופה בצעיף שחדר לפני החותמי, כאשר ילדים וסקרנים עוקבים אחריו.

החתונה שלנו אכן התקיימה ביום חמישי, ה' באול, בישיבת אור התורה בבני ברק. נכחתי בשמחותיהם של אחרים באקס-לה-באן, אנטוורפן, ניו-יורק או ארץ ישראל. לעיתים קרובות הדרתי בחתונה של עצמי. תיארתי לי שהיא תהיה שונה מזו של כל הגבינות הצעירות האלה שראיתין, כשותליכו אותן תחת החופה. כבר לא הייתי בת עשרים, היה לי בן שתגיא לפקרו. אך החתונה שלי הייתה בסופו של דבר לא רק שונה משלהן, אלא שונה מכל מה שיכולה לדמות לעצמי.

חתונה פומבית גדולה לא באת בתשzon; היא הייתה מנוגדת להשקיותינו, ושבונו את העיתונות. אך הם לא היו מוכנים להשלים עם זה. היה מוכחה לצאת למקום כלשהו ביום חמוני, שאורייאל בני משמש לי כבאג. לרווע' מולבו ראה אותנו עיתונאי, שהכיר אותו, פחואם הוא שינה כיון ונשענו ועקב אחרינו. בני האץ מהיירוטן, ואף הוא עשה כן והפתח מרדף מטורף

* עניינו של גילוח שער האישה לא בא כדי לגנותה, כדרכ שטורים רבים. כל יכולינו אלא חומרה שקיןלו על עצמן נשים הדריות בשל דיני טהרת המשפחה, שכן כשאיישה טובלת במקווה, עליה שורה שלבקה בראשות חייצה בטבילה ולפוגום בת.

תיהם ולהשתתף בחגיגה. כך עשו ידידינו מירושלים, שבאו במושאיישטט בהמונייהם. שעות אל שעות נמשכו ליטרגזין השירים והנאומים, וביטלו את התסכול שתשתתי כמה לילות לפני כן.

בני ברק היא עיר מודרנית בסמוך לחלק אבניב. לאחר שהיא שכנת בקרבת הים, שוניה מאוד אקלימה מוזה של ירושלים, היבשה והקוריה יוקר. תחורף הירושלמי עלול להיות חמוץ מאד, לפחות שירושלמי שכנת בעקבות מאות מטרים מעל פני הים. אבל בבני ברק כמעט אין חש בחרוף. שתחוא. חמים ולח. יוסלה, ודמעות ניקו בעיני; גל של תיעוב תקף אותי זפניתי משם לא מלה.

הטקס התקיים בחצות הלילה, והעשה כבר היהת מאוחרת מאוד. רוב האורחים, שהיו מוכרכחים לחזור לירושלים, כבר עזבו. מפחד מפני העיתונאים לא הודיעו לדידים רבים על מועד התהווגה, והצערתי על העדרם של רוב מקרים מירושלים. רגשתי הסכול ואנובה מלאו אותן, כאשר נשאורי לבדי עם כמה נשים, אחריו שבעל הצרוף לגברים הרבים, שנאספו בתדר האחר. היתי זוקה למאצים, כדי להבריח את מחשבות המרירות, שביקשו להעכיר על אשורי החדש. וכי לא השגתי את מטרתי התשובה ביתר? היתי עכשו אשטו של היהודי יצא מן הכלל, ושום דבר אחר לא היה חשוב נגד זה. למורות הצללים שעברו על פנוי, הקשתי בשמחה אמיתית ועמוקה לשירים ולנאותם שנמשכו עד לשעות המאותרות של הלילה.

טקס הנישואין פותח שבעת ימי המשתה, למי שנישא לראשונה — גם אם רק אחד מבני הזוג — ולשאר שלושת ימים בלבד. כל יום סעודת הווג מחדש באחד מבתי ידידי או קרובינו, וכל סעודה מסתימית באמרית שבע הברכות. שלושת ימי המשחה שלנו היו בדירתנו ששכרנו ברוחוב הרוב בלואו.*

שתיים מבנותיו של בעלי, הביבה והצעירה ביזנזהו, עזבו את משפחתוין בירושלים, ובມיטיות רבה דאגו לכל. לשמח חתן וכלה — הנחשבים ביום המשתה במלך וכמלכה — זהה מצوها גroleה ביותר. אבל מטרת שבע הברכות היא גם לאפשר לכל אלה שלא יכלו להשתתף בחותונה עצמה להביע ברכור

כאשר יצאו, ציפו לנו ידידים כדי לאחל שוב מול-טוב. אוריאל בא לקרהי יחד עם זוג אנשי, שלא הכרתי.
— מזל טוב — אמרו לי.
...

— אין מכירה את לייב פרידמן? — שאלני אוריאל.
המלחים נתקו מפי, מן החלם של הפנישת הבלתי רצiosa זו. חשבתי על יוסלה, ודמעות ניקו בעיני; גל של תיעוב תקף אותי זפניתי משם לא מלה.

הטקס התקיים בחצות הלילה, והעשה כבר היהת מאוחרת מאוד. רוב האורחים, שהיו מוכרכחים לחזור לירושלים, כבר עזבו. מפחד מפני העיתונאים לא הודיעו לדידים רבים על מועד התהווגה, והצערתי על העדרם של רוב מקרים מירושלים. רגשתי הסכול ואנובה מלאו אותן, כאשר נשאורי לבדי עם כמה נשים, אחריו שבעל הצרוף לגברים הרבים, שנאספו בתדר האחר. היתי זוקה למאצים, כדי להבריח את מחשבות המרירות, שביקשו להעכיר על אשורי החדש. וכי לא השגתי את מטרתי התשובה ביתר? היתי עכשו אשטו של היהודי יצא מן הכלל, ושום דבר אחר לא היה חשוב נגד זה. למורות הצללים שעברו על פנוי, הקשתי בשמחה אמיתית ועמוקה לשירים ולנאותם שנמשכו עד לשעות המאותרות של הלילה.

טקס הנישואין פותח שבעת ימי המשתה, למי שנישא לראשונה — גם אם רק אחד מבני הזוג — ולשאר שלושת ימים בלבד. כל יום סעודת הווג מחדש באחד מבתי ידידי או קרובינו, וכל סעודה מסתימית באמרית שבע הברכות.

* עיריות בני ברק קראה רוחב וזה על שם אחיו של בעלי, משה בלואו, בשנות תש"ז כתוצאת מהרעללה, בהיותו בגיןה בדרכו לאירופה, לשם נסע כדי להציג יהודים בני משפחות ותירות, שהוריהם נעלמו במהלך מלחמת מלנפול בידי הציגנים.

פינות הסוכה נשתלשו מן הסכך ארבעה בקבוקים: של שעמג, יין, קמח ומים. באמצע הסוכה הייתה תוליה מגורה נוחשת, ולה עשרה נרות שמן ובhem שלוש-עשרה פטילות — להדלקת נרות שבת וחג. פה ושם היו תלויים אשכוריות ענבים, תנאים, רימונים ותפוחים. ריצפת הסוכה הייתה מכוסה שטיח, אותו שטיח בעבר. קישט את הדר האורחים שלו בפאריס. בשבועת ימי החג לא פסק זום ואורחים והילדים שבאו אלינו, ובימים אלה באו אלינו גם כמה מבניו ובנותיו של בעלי עם משפחותיהם.

יום אחד באו לברנו בסוכה אורחים נחשבים — זוג צער מטל אביב. הבעלה היה ילד ירושלים והאישה — בתו של הרב פוקס, השוחט בקונטאגן. היא סיפרה, כי אחותה הצעריה גיטל באה אליהם לביקור לתגים, והם מהפשים בעבורה שידוך. בעלי הצעה מיד את אוריאל. הוגה הכיר את אוריאל היטב, כי הוא ביקר חכונות אצל אחד מבני משפחתם. ההצעה נראתה להם, וגם בני, שהיא נוכת בשעת השיטה, הסכים להצעה.

ימים מעטים לאחר מכן נפגשו השניים, בדירתנו בברן. גבואה ותמרה, בעלת מראת עדין — כבשה גיטל נועה של אוריאל... ווגם את לבנו. אחרי שיתה ארכוה ונעימה קבשו השניים מועד לפגישת היכרות טובה יותר, לשבוע לאחר מכן. ואשר לאחותה של גיטל — היא כתבה לטוריה. הם הסכימו עקרונית לעניין, אך רצו נमובן להכיר את חתנים לעתיד. הותלט שאוריאל יסע לדינה בחוותה.

הכל הילך למישרין עד שאחותה של גיטל נסעה לירושלים וסיפרה למשפחת בעלה על השידוך. כמו הכל ידעה אף היא את הקשיים, שנערמו לפני ר' עמרם ולפני קודם נישואינו. אבל היא לא ידעה, שניאנו מי הם. לא חשומת לב, היא ביקרה אחד מהם, ודוקא את הנורא המכולם. הוא ידע לשכנע אותה כי חתונת זו תמיית חרפה על משפחתם. היא חזרה לביתה מודאגת ביותר, ומרגע זה ואילך עשתה כל שביכולתה לבטל את השידוך, שהתגאה בו כל כך קודם לכך. אך כל זה היה לשווה. אחרי שהזורה גיטל לדינה, לא התקשתה לשכנע את הוריה בטעותה של אחותה, וכדצמבר נסע אוריאל לדינה.

קשהים והתנגדות מחזקים בדרך כלל גם את הרגשות וגם את הרצון. היום יש לאוריאל ולגיטל שבעה ילדים. יהו רצון, שאורחים לא יעוזו אותם עד מאה ועשרים.

"שותפות" וגם "מצורתו" — היה לה ידידה נאמנה. דאגתה וابتחה ועוצמתה היו יקרים לי ביתר מאשרו בבני ברק. נישאנו שלושה שבועות לפני ראש השנה. לראשונה ביום חמישי לא היה אורתת אצל אחרים בחג זה. הרגתי ימים קודשים אלה ליד שולחני, בביתן, לצד בעלי, אושר שותלמוני עליו זמן כה רב. התענגתי באושר זה, למרות האוירה הרצינית המציגים ימס אלה.

עבדתי קשה במשר יומיים כדי לבשל לכבוד החג את הארוחות, שעמידים היו להשתתף בהן אורחים רבים. אפיי חלות רבות, אחדות מהן בצוות מית合ת לכבוד ראש השנה, הן דמו לסלומות, לצייפות ולשתוי ידים משלכות: סלמות — להפלות העולות לשמיים, ציפורים המביאות את התפלות לה, וזרדים — ידי יהודים המברכים וזה לשנה טובת. בעלי למד אותו מנדג עתיק וה של יהודי ירושלים. לשם כך היה עליו לזרו את העיטה בעצמו. הכנות הבלתי תאליה הייתה לנו זמן של אושר פשוט וצחוק והרפיה, בטור שבוע זה שקדם לחג.

בשניימי ראש השנה התפללנו בבית משפט בבדיקט, בית הכנסת שנוי היה מתפלל בעלי בלילה שבתות. הוא היה לבוש שטרימל וקפטן לבן; ואני התפלמי את גרביו השחורים לבנים ואת השביס השחור — לבן. חימה זו חוויה יוצאה מן הכלל להתפלל שם יחד עם ר' עמרם — קולו חזק והצלול נישא מעל לקולות המתפללים האחרים, וכך יכולו הנשים בחדר הסמוך לעקב בקהל אחר התפילה. והוא התפלל בלהט כזה, שיצר תשראה בקרוב כל הסובבים אותו. יכולת להושע, שתפלילך עליה היישר השמימה ופתחת שעורי רחמים.

חג הסוכות, הקרוב ליום כיפור ומיד אחריו, היה שמה מאד. בסיום של כמה צעריות מבני ברק בנוינו את סוכנתנו על מרפסת גג, מחצייה הקומה מעל דירתנו. היא הייתה עשויה קרשים, ומכוותת קני סוף וענפי דקלים, מרווחת ומווארת. הסוכה צריכה לסלל דירת עראי, וכך לישיבתם של בני ישראל במדבר, אחר יציאתם מצרים. סוכנתנו הייתה הראשונה נפאלת מבנים תלינו על דפנותיה ארגיים לבנים, ועליהם חמנויות של העיר העתיקה, ושל המקדש והכותל המערבי. בעלי קבוע בסוכה גם את סמלי השבטים וסוגי פרחים שונים, עשויים נייר צבעוני מבrik — מל' אלה עשויים בקפידה מוק אהבה וסבלנות רבה, כה טיפוסי לכל מה שהוא עשה. נארנו

בפסח תשכ"ו כבר הינו בירושלים. לא בא בחשבון שר' עמרם יעשה את הסדר הרחק מילדיו. אונכי הסתדרתי טוב מאוד עם משפחות הגודלה. במשר שבעוים גורנו בדירת בעלי בתי ההוגנים, בשכונות מאות שערים. בנוטיו של בעלי הינו הכל בסדר, שהשתתפותנו בו יחד עם נני, כשאני יושבת לצדו של בעלי; היה בכך משומ מקרה יוצא מן הכלל, כי בהתחשב בהמון הילדים והנכדים בעצם הייתה צריכה לשבת בקצת השני של החדר, יחד עם הנשים האחרות.

אחר חג הפסח וכינו לביקור בלתי-צפוי של אישיות ירושלמית. ביקרנו הרבה ויידנפֿلد, הרבה מטשעין וראש ישיבת טשעין, שהיה תלמיד חכם מופלא. הוא כבר היה אז זקן וחולני, ואכן תי רך חזושים מעטים לאחר מכן. הוא התגבר על חולשותו ובא אלינו במנוחה בליווית שניים מתלמידיו. הייתה שם אחת מבנותיו של בעלי. "אני מוכרת להגד מולדוב לרות", הוא אמר בפשטות. בעלי והרב דיברו בלילה, וכשכם ללבת, הוא עזיר על סף הדלת ואמר, בעברית: "כל אשר תאמר אליך רות שמע בקולה" — פאראפרואה של הפסוק שאמר היה לאברהם "כל אשר תאמר אליך רות שמע בקולה".

אחרי פסח החליטו יידיניג, שגולותנו ארcta דית' וכי עליינו להתיישב בקביעות בכניסיהם. לא היה צורך בשיכנע רב; אמנם חינו בבני ברק היו נעלימים, ואחרי התקופה הקשה בירושלים היו לנו מלט-שלוחה, אבל ירושלים חסורה לנו מWOOD. יתר על כן, לא שחתתי את פרשת יוסלה, ועדין היה רישמה ניכר בלבבי. המחשبة על ליביל פרידמן, הרב דיבנוביץ' והרב צץ — שניהם מודים גרו בגבני ברק — מנעה מני להרים עצמי בבית עיר זאת. הרגשתי, כי במשר הזמן יכול לסלוח לשונאי על העול שגורמו לי אישית, אבל אי-נגי מאינה, שאוכל לסלוח אי-יפעם לאלה שבגדו ביוסלה.

האוירה במאה שערים, כמו בעיר העתיקה של ירושלים, היא מורתית. האנשיים צועקים, מתוכחים וזה עם זה, עומדים ומשוחחים. אין הם מקבלים את הצעונות, ומכוונים על כך בקולי קולות וועל קירות הבתים. לא תמיד היהודי ירושלים הם מעודנים, אבל הם יהודים ללא פשרות. הם דבקים בנסיבות, עד שמאבק בלית-מתפשה כוה שהתנהל לפני חותונתו לא היה יכול להתרחש במקומות אחר מחוץ לירושלים. והוא הצד האפל של ואפי הירושלמי, אך יshown גם צד בתה. שכן, אם הם טועים פעמי אחת — הם צודקים תשע פעמים. ואם הם טועים — במקודם או במאוחר הם מודים בכך. אכן, ירושלים

אחרי נישואינו הינו לזו העיתונאים. אבל יום אחד הביא אליו מישחו מאמר בעיתון, שבו יוחסו לי הערות על ערוכם הרפואי של פולי סוויה, דברים שלא אמרתי מעולם. מה לי ולצמה יקר זה? ומניין יראה לי מידע רפואי עליו? אך לא ארכו הימים, ואנשים התחלו לבוא אליו לבקש עצה לכל תחולותיהם. לפטע מצאת עצמי עומדת לנוכח אומללים אלה, שבאו לבקש ממני — כמו מהרבנים החסידים — מירשם לאיזו תרופת-פלא. בסוט של דבר נחברה לי תחילתו של אותו סיפור על הסוויה. סוחר מסויים, שביקש להפיץ את המוצר הזה בארץ, ייחס לו סגולות-פלא, ולא בושת עשה אותו לערבה ל"ニיסים" אלה. רואו, מה מתרחש במוחם של סוחרים!

העיתונאים אף הפיצו את השמועה, שאני עשרה מאד. לא-הרכ באו אליו אנשים כדי לבקש עזרתי להשיא את ילדיהם. חלום אף קיוו מימי שארכוש למונם דירה.

בנני ברק אף הכרתי כמה מן החולמים — ברגשותיהם וברוחם — שהיו מזה שנים מבאי בביתו החכופים של בעלי. עכשו, שהיה כספי עיתונאי רחב יותר, באו עוד יותר. בעלי קיבל אותם בסובלנות ובהבנה. אבל לי היו ביקורים אלה מבחן קשה, והערצתי מאד את בעלי על סבלנותו. בימי שבע הרכות שلنנו, אף בקש אחד מהם להתיישב בדירתנו. באחד הימים הסבו לשולחנו שבעה גברים מן הסוג הזה לארחות צהרים. הרעש היה כמו בשוק. באותו יום הימי עיפה במיוחד ובסבלנותי פקעת. רמותי לבני, והוא בא אליו אל המטבח. "חסרים לנו עוד שלושה למניין, אתה רוצה שארך לרחוב לקרווא אותם?" — אמרתי.

— את רוזה שאשלח אותם מהבית? — שאל ברכות. התבישתי בעצמי, ונרגמתי. משך חומר התרגלתי לנצח זה. גם אני אישית עזרתי לחולמים אלה בעבר, אבל חמיד רק לאחד לחד. שבעה ב בת אחת — זה כבר עשה רושם אחר.

בעלי היה מלא חמלה לאנשים אלה, ויצא לו שם ביחסו הטוב ונסובלנותו כלפים, ועל כן נהרו אליו. משך כל שנות נישואינו היה בא אלינו אחד מדם כלפיהם. הוא היה פיקח וודתי, אבל רגשנו ביחסו, ולכון גרמו בקורי להפרעות קשות, ועייפו אותנו מאד. "כאשר הוא פה, הוריו והקנים יוכלים לנוח קצת", היה בעלי נוהג לומר; אומללים אלה, שהתייחסנו אליהם כאל "נורמלים", היו יוצאים מביטנו מלאי בימחו ורגועים לזמן מה.

בינתיים באה גם הרובנית מיזס ועמדה בראש הקבר.

— מי זה? — שאלתי אותה.

— איני יודע.

היא הכירה את כל היהודים שהיו באותו אל בעלה. לא יכולתי להאמין, שאין היא מכירה איש זה; הבנתי, שאין היא רוצה לגלות לי.

— כאשר בקשו שני האנשיים לומר קדיש, היא הולכת לקרוא לעוד כמה יהודים למנין. ניצלתי הזרמנות זו כדי לשאול אותה שוכן:

— זוז ר' נחום, לא כן?

— כן — עבטה בלחש.

לראשונה ראיתי את דאייש שהיצר לי כל כך. סרתי הצידה כדי לפנות מקום לבגירים. לאחר מכן, אחרי שהם עזבו, עמדנו שוב פנים מול פנים, שונים ואנוכי. מעבר לקברו של הרבה הטעתי כלפיו:

— אילו היה הרוב חי, היה תופך אותנו לגל עצמות.

יסלח לי, שעדין לא יכולתי לסלוח לו ביום ההוא!

חולמת לחולטין את מוגנו של בעלי, אף את שלי. שנינו נאבקנו כל חיינו. ר' עמרם גילם את מסורתם של השלים, הבלתי-אפשר, של מיסדי מאה שערים. וכשנתאחד גורל שנינו, היה מקומנו הבלתי מאה שערים. מן המגע הראשון שהיה לי עמו, אהבתו את המבצר הזה של היחדות האמיתית. יחס זה לא נפגם למרות כל הבזינות שסבלתי פה. מעולם נאלצנו אנשי מאה שערים לתילום. מלחמת קיומם, למרות עוגנים, וקיים יחרותם למרות הצינונות.

ఈ חלחלנו לחזור לירושלים, שכרו ידינו בעבורנו דירה בת שני חדרים, מטבח ושרוחותם בשכונת אבן הושע בסמוך לשוק. חיוינו שם חי אושר, תוך אהבתם של בני משפטת בעלי ושל בני, שחוננו נוהגת בדיוק שניה לאחר חתונתנו. הפעם הייתה החתונה פומבית, שככל ידינו נוכחים ושמחים אתנו.

מיד עם בואנו לירושלים ניסו יריבינו, שנוצחו ב"מלחמה", להציג את "כבוד דם" על ידי שהשללו אותנו מה חדש. הם בקשו, בשם של הרוב מסאטמר, כי בעלי יחתום על מכתב, שבו הוא מצהיר, כי הנישואין עמי "נקטו עליו על ידי הנסיבות", וכי הוא מעמיד את עצמו לחולטין תחת סמכות בית הדין. נראה, שהם סבירו, כי אחרי חתונתו יסכים ר' עמרם להחותם על כל דבר, רק כדי שניניחו לנפשו. אך כאן הם טעו לחולטין. הם לא תפשו את משמעותם של מאבקנו, שלא היה רק להגנת זכויות הלגיטימיות, ולאה של מפני המשפט הקיים של יהודים מסוימים, ולא מתוך עניין פרטני שלהם. המכטב שהציגו יריבי לבעלי בשם הרוב מסאטמר פגם במידת מה את שמותם שובנו לירושלים. ר' עמרם ניסה להסביר את עמדתו. ניסין העבר שיכנע אותו שלא יצא דבר מכל זה, וכי בסבלנותו יראו אותן של חולשת, וכי כל התגוררות בהם תגרור אחריה נקמה והשפלת נוספת. יום אחד שמרת קץ למשא ומתן על ידי שילוח בציגו יריבינו מביתנו.

שבועות אחדים אחר חג השבעות חל יום הויכרונו של הרוב מיזס. יצאתנו השכם בוקר אל בית הקברות כדי להתפלל בשקט ליד קברו. להפתעתנו כבר היה שם יהודי שאמר תהילים. נער — קרוב לוחדי בנו של האיש — עמד לצידו. עמדתי מן הצד השני של הקבר כדי להתפלל. "זהו ר' נחום" — לחש לי שוב ושוב קול פגמי. "לא יתכן, לא" טען קול אחר בקרבי. — בודאי הוא לובש חלוק כמו בעלי. איש זה במעיל השחור איןו יכול להיות ר' נחום.

התקוות, שיבוא יום ואלך עוד ילדים, אם יוכני ה' בבעל שעליו חלמתי. הייתה זו בקשתי הגדולה ביותר, ואחריו נישואי התפלילי אל ה' יומם לחון אותו באושר זה. אבל הדאגה אינה תורמת להתגשותה של בקשת זו.

אחרי כמה שנות חיים במאה שערים הנעמי סוף סוף אל המבוקש. כבר היה למעלה מבת חמישים, אבל הריתי פעם אחת. אלא שלא רוע מולי הלה תחילת ההריון בתקופה שבת הייתי עמוסה בעודה רבבה, אולם רבט ו שני נדים שלוי היו אצלנו. ועל כל, לא חסורה לי עזקה צוציאלית. הוואיל והרגשי את עצמי בריאה, שכחתי את גילי והזנתמי את מנוחתי. בפזיותי אף צמחי בחשעה באב, אף שהייתי פורה על פי דין. אך אבד לי אותו מלאך, לאחר חודשים של הריון.

עברנו סופית לבתי ההונגרים לפי חג הפשת, אף על פי שהדריטה עדיין לא היתה מוכנה. כמה שבועות לאחר מכן, באירוע תשכ"ז סגר עבוזל נאצץ את המעבר במיצרי טיראן לאנויות ישראלית. התפתחותו של נמל אילת הישראלי היהת נזונה בסכנה. במשך שבועיים ימים והוא שידורי ישראל בתופים, והעתינוגות תיירה בפרטם את הסכנה הגדולה, שייחודי ישראל והעולם נחשפו לה. סכנה זו נשאה השיחת היחיד בתים, בבתי הכנסת וברחובות, שם וילכו כל יהודים — לוחזיא יהודי מאות שערים — נשזקיהם טראנסיסטורים, כדי שלא להתריר אף מהדורות חדשות אחת. היהדים רבים, דתים וחילונים כאחד, היו מוכי פאניקת, ואוטם שיכלו — עזבו את הארץ.

עיתונאים באו אל בעלי ושאלו אותו לדעונו על המאורעות. הוא קיבל אותם ושותח עליהם ארוכות, אבל דבר מכל הצהרותיו לא פרוסם; הצבא צינור את האוכל, וטيبة מובנת. ר' עמרם התלוצץ על מנתיגי ישראל: "מייצרי טיראן חסומים! אסון ליהדות! אסון לאנושות!" היה אמר בטון של ליצנות. מה שהרגיז אותו היה אי-יופישות של מנהיגי המדינה ופתוחות אן לנחות לפרסם הצהרה בשם נטור קרחא, שאין לה כל קשר עם המנהיגים הציוניים. "איןנו מפיקים מהם כל רוחות, ולא הצלחה או הנגה, איןנו רוצים גם לשתחף פעולה עמם. אין אנו מסכימים לשינאה, איבת או מלכמתה בכל צורה שהיא נגד כל עם או אומה, כפי שציוויתה אותנו התרבות. אם בעוננותינו

אשרי הגבר אשר שם ה' מבטו ולא פנה אל רוחבים ושטי צוב. (מהלכים ג, ה)

בשנה הראשונה לשתי ירושלים מכרתי את ביתי של נهر הלאר. כך יכולתי לעזוב לאורייל להקים את ביתו, וכך לרוכש לבעל, ולישטי דירות סמכות בבתי ההונגרים ולעצבן מחדש. הינו וקוקם לבית גדול עם כל הנוחות. כל אותה שנה היו לי אווחים בכל עת, ולעתים קרבות ערכתי שעודות שבע ברכות. וכל זאת במתבח קטנטן. רצית בית, שבו אוכל לקבל אווחים רבים בכבוד. בעלי חתום על חזזה הקניין של הדירות רק שעות מעותם לפני נחום שמע על כך. כל מאכיזו ומאמצי ידידי למגעו רכישה זו היו לשוא. אחרי התחלת עבותות השיפוץ פורסמו כרוזים על קירות בתיהם ההונגרים, שבהם נקראו התושבים להביע התנגדותם לכינוסנו. שלושה בלבד דלתות בيتهاו, וכן נמצא למחרת. בעלי ואנוכי החלתו איפוא לשותה בדירה בלילות. פירושו של דבר היה לגור במחוץ עצים, אבל לא הייתה לנו ברירה.

ברוך השם שזו הייתה פולמוסנו האחרון עם מכוגרים. כנגד זה היו הילדים עקשניים יותר. קרוב לוודאי שתהדרים ששמעו על בתיחים הסיתו אותם נגיד, והם הצביעו עליו מאוד את החיים ברחוותם ממשות שעריטם. הם היו רצים אחרי, לעתים פשוט מתוך סקרנות ולעתים — כדי להתבל ביב. השם "גירות" הפק לעלבון בפיהם. זמן רב לא סיפרתי לבعلي דבר על כל זאת; הרגשתי, שדי לו בצרותיו שלו. משך יותר משנה היה זה לי משום עיגוני לכת ברוחבות מה שערים בלבד. בלעתית את כאבי, או את כאפי, ומעולם לא השבתי על עלבון. לבסוף עיפטו הילדים.

עשרים ושלוש שנים חייתי בשבייל בני, אבל בבדיזוטי חמד שיפתמי את

שים עבור בעלי. כשהיתה הפוגה קצרה, החלטתי לróż אליו. כמה כדורים טועים עוד שרווק, והחזרות היו ריקות מאדם. בנו של בעלי ניסת לעכב בדי, אבל אני כבר דילגתי אל המדריגות. עליית במתירות כוות, שלא גותרה בי יותר נשימה. נחפותי אל הדלה. מצאתי את ר' עמרם יושב במטבחנו, מאחורי קיר מגן עבה, ואומר מהילים. לא יכולתי להוציאו הגה. דמעות והקלת והברת הטובה שלי כלפי ה' אמרו הכל. התכוופתי ככל שכוכלתי כדי שלא להיראות מנטורי קרחא, שבנו לкриיאת זוז. אבל לאחר שעברו יותר מעשר שנים אז, רבים מודים היום, שהוא צדק אז בדבריו.

בקומת קרקע, מוגנים על ידי שקי חול.

עשינו שם שני ימים ושני לילות עם כמה מבני משפחتنا וידידים. הנשים היו בחדר האוכל והגברים במסדר היישיבה.

היום הראשון היה גורא, והלילה — סיוט. שכן ההפוגה הוסיפה וגברת. כל הלבבות הלמו בחוווקה, אבל הכל שלטו בעצביהם והתנגו בשקט, פרט לשתי נשים, שמן החתחלת התחליו לקנן. רק כשאתה הצלות של בעלי התערבה וגערתה בהן: "וואם אתן רוזות לזרען כאן בלילה?" הן הפסיקו. ישבנו על ספלים. אישת הרה שכבה על שמייה על הרצפה, בשלידה עבה, يول לבך פרנק, ולדיה. כדי להריגע אותה מעט, הוא לא סר ממנה כל הזמן. אין ספק, שבתנאים סאניטריים קשים אלה, לדית שלא בזמנה היתה כרוכה בסכנה רבה. ביליתי כל אותוليل על ספל בין שתיים מנכדוחיז של בעלי, והמצאי אלפי סיפורים כדי להציג אותן. המטושים שעלוינו הם רק יהודאים — אמרתי לאחרים. מצד שני ניסיתי לשכנע אותם, שהחותחים הירוגים כה קרובים שהפוגעים עוברים מעלה ראשו למרחק. רב אך למעשה פגעו רבים מן הפוגעים בשוק ובבתי ההונגרים. בוקר נפל אחד הפוגעים סמוך למטבח הישיבה. התפותצות של פג היא משחו אים. לאחר מכן, אתה מתבונן בעצמך, ממש עצמק, כשאוניך תרשות מון הרוש, ומתחפה שעוזך תי. אתה והם, אבל שמה שאתה כי. כבר שכחתי הרגשה מוזרה זו מאו מלתמת העולם השניה.

ニיצلت את החודנות של הפוגה קצרה, ויצאתי לאוורן הקירות כדי לחשוף מעט בבית שבו הייתי, וימתה כל המשפחה שרויה בתפילת. ישבי מול חלון פתוח, עיני מרכזות בדלת דירתנו, וכולי משותקת מרוב פחד. קיוויתי לרוחמי

הربים נתיה חס ושלום קשורים בגורלם של מודדים אלה, כל שאנו יכולים לעשות הוא להחفل להקדוש ברוך הוא, שיציל אותנו מגורלם".

בהתהש בפחד ששרר בארץ באותו ימים, היו רק יהדים מעטים, חוות מנטורי קרחא, שבנו לкриיאת זוז. אבל לאחר שעברו יותר מעשר שנים אז, רבים מודים היום, שהוא צדק אז בדבריו.

במשך שבועיים הכריזו המנגינים הצעוניים, כי ישראל עומדת בפני-הסנה להימוחה מעל הארץ, ושלל היהודי רשאי — לא, חייב — להחלף את השבת. כמובן שהיו כאלה, אשר ציתו בשמחה ונתנו להונגרות אוחם. מודעות, שניתן היה להדיבק בימות חול, והזבקו בשבת, ואנשים נסעו במכוניות לכל מקום, כולל מאות שעירים, בשבת. ממש קרניבול!

ביום שני, כי באירוע, הזהיר הרדיו היישראלי את מאזוני, להחכונן לרדת למלטלים בהשמעו אות האוועקה. לפי שלא היה לנו רדיו, הلمתי לעורך קניתות, ובדרך הביתה נכנסתי לבית אחד הבנים של בעלי. אשתו הייתה בן המשפחה היחיד, שמעולם לא השלים, עם נישואיו לרבי עמרם.

— באתי להשלים אתך — אמרתי — האם אנו ראשית לבקש מה' להציל אותנו ולברך אותנו בשלום עם שכינוינו, אם אנו איננו משלימים זו עם זו? היא הושיטה לי ידה, והזמנגה אותני לשבת. כמה דקות לאחר מכן קטעה הסירינה המזעיקה את שיתחנו. בשבועיים האחרונים כבר החרגנו לילתה המדכאת של הסירינה המזעיקה. לא היינו מופתעים... עד היום, שבו התחילו הפוגים לשrok מעל גגות הבתים ואחרים נחטו על הבתים, ועננו אבק עטפו את החצר.

בתה הונגרים, השוכנים מול הגבול הירדני, ברייחוק של כמה מאות מטרים בלבד לצפונם, ואחריהם השוק של מאות שעירים, היו בכו התוויות שבין תותחי היידניטים לבני חותמי היישראלים, שהליכם הצביעו ממש מעל השוק. במשר מחייבת השעה הייתה המולת תופת. אי אפשר היה לצאת מן הבית.

כשיצאתי את הבית, השארתי את בעלי כשהוא מנמנם. בוחאי העירו אותו מטהי הותחים, ולא היה לו זמן לזרת אל אחד ממותפי השכנים. הוא היה כליא שם בבית, בדירתנו, במרחק כמה מטרים, בשורה הראשונה מלגabol.

בבית שבו הייתי, וימתה כל המשפחה שרויה בתפילת. ישבי מול חלון פתוח, עיני מרכזות בדלת דירתנו, וכולי משותקת מרוב פחד. קיוויתי לרוחמי

עמה כל מיני צורות של חילול הקודש — ואפילו גזות — שגרמו בעבר לשני חורבנות של בית המקדש. וכי לא סבלה היהדות מספיק בדורנו בגלל חטאיה? וכי לא היו די מהנות השמדה, מהנות ריכוך, מהנות עוקרים, ומהנות עליים?

האם לא ינוחו מנהיגי מדינת ישראל עד שער הקודש מיחור עוד הפעם? בשוק שבאותם רבעים לא דובר בחוגי הציונים הרתים — כולל האגודה — על דבר אחר, פרט לניסים שנעשו בידי ה' על ידי הציונים. איננו מוסמכת לדבר בשמו, אבל כל יהודי יודע, שלפי התורה אין ה' עושה ניסים בשבייל מודדים. בהיות ישראל במדבר, שלח ה' את השלו לאללה, שלא הסתפקו במן היריד משימים ומרדו בה' ובעבדו משה, והצטערו על סיר הבשר שהיה להם נמצרים. האוכלים מן השלוי מזיד, וחלקם לאחר מכו. באמצעות לא היה כל נס בניצחון ישראל, שהיא חוצאה של כוח צבאי עדייף בהרבה על זה של העברים, ושל חסר אירוגנים של העربים. בשנת תשל"ב הגהו מתחיתו פלד, שהיתה אחד משני עשר חברות הכלכלה הישראלית בשנת תשכ"ג, הצהרה שנחתפרטמה ב"לה מונד" ב-3 ביוני, ובה הוא שם קץ לאגדת הניסים:

"הטענה, שכgent רצח-עם רכבה עליינו בשנת תשכ"ג, וכי ישראל נאלצה להילחם על קיומה הפיסי, הייתה סתם בדיה. מנהיגי ערב עצם, שידעו היטב את חוסר האונים שלהם, לא האמינו באוימיותם הם. צבאו של נאצ'ר השקיעו בצורה טיפשית ביותר בפני צבאו. כל הסיפורים על אודות הסכנה העצומה הרובצת עליינו בגלל שטחה הוזיר של ארצנו מעולם לא בלקחו בחשבון בשיקולינו לפני המלחמה.

"כשגייסנו את כוחותינו לא האמין איש החשוב בהגוזן, שאנו זוקים לכל הכוח הזה כדי להגן על עצמנו מפני האיום המצרי. כוח זה לא היה דרוש אלא למחוץ את המצריים מבוגנזה צבאית ומدينית. לטענו, שהគותות המצריים המרוכזים על גבולנו יכולו להזיז איזום לקיומה של ישראל, הוא עלבון לאינטיליגנציה של כל אדם המסוגל לנוכח מצב כזה".

בשבעת שמנצחים התנפחו מרוב גאות, ומעריציהם קזרי-הראות צהלו — תיאר בעלי את העתיד בצעדים קודרים ביותר: "אולי היה לציונים מעט שכל ישר, היו מציעים למזריגות ערב ליזור ייחד אתם קונפדרציה, הכלולאת את הפלשתינים, שהיו מותזרים לעצם בכך את זכויותיהם. כשאתה חזק, אתה יכול לכתרו שלום. והם חזקים בעת הזאת. בקונפדרציה כוותם יכולים

ברחותנות ובחרירות. בבריחותם המבויה לתפקידו שבחו תושבים לסגור את דלתות בתיהם. ובכל מקום החעופפו ציפורים, אדיותות למובל, אני נוכרת בפרש מצחיק: ירדתי את המדרגות האחראוניות, כשהשוב המהילו הבדוריים לשrok, חתול נמלט בכיוון אליו; כשהראה אותו בקש לתיעזר, אבל מחרופת תנועתו החליק על רגליו כמו גולש-סקי טירון, הברייה העלובה נואה מהצתקה, עד שלא יכולתי להתפרק מלzechוק, למורת המצב המפחין.

כאשר עזבנו את המקלט ביום השלישי כבר הייתה העתקה, בידי יהודים ר' עמרם וידידיו כבר התחילו, שלא לדרכו לעולם על אדמה שנכבשה בכוח. כמו המלחמות הקודומות, של חז"ח ושל חשת"ז, גם מלחמת זו הייתה הפרת אחת משלוש השבועות, האוסרת על היהודים "שלא לעלות לארץ הקודש במספרים גדולים, שלא ל�� הלחם באומות העולם ולא לנסות לקצ'ר את אורך הגלות". ימים מספר קודם לנין הציגו ר' עמרם, "איבנו מקבלים דבר מן המנהיגים הציוניים, לא את הצלחתם ולא את הגנותם...". על כן החליטו בעלי וידידיו שלא ללכת לעולם לנכון המערבי ולשאר המקומות הקדושים, באיזוריים שנכנשו על ידי הציונים. היהת זו חללה מאיבה, אבל אילולא קיבלו אותה היו מקבלים למעשה את מדיניותה של מדינה, המוסידת על מרידה בה ובותרתו. גם הרבי מסאטמר הגיע בניו יורק באותה מסקנה, ואסר על הסידוי לאיינס לעיר העתקה ולזיווריים שנכנשו בכוון הורוע.

חשתי מחנק בגרוני, כאשר סייר לי בעלי, לאחר שהזנו אל ביתנו, על דבר האיסרו. אבל עד מהרה הבנתי שהוא צדק. "ויבוא אל מקדשי ביום ההוא לחללו" — מלים אלה של הנביא יחזקאל על בוכרוני, כאשר ראייתי מדרית מכובנית הנושאית בשבת אל עיר הקודש, ונשים הלובשות בפריצות עונבות מתחת תלוננו בדרכן לעיר העתקה ולכוטל המערבי.

בסוף השבוע השלים הציוניים את כיבושים של שטחים גדולים וchosבים, את מדבר סיני ואת הלהה הפורת ביוורו של מדינת ירדן. אחורי ניצחון מתייר ושלם זה השטולו הישראלים מרוב התחבבות. לא זו בלבד, שרבן לוחאי כי ניצלו מסקנה, אלא אף "שיחררו" את כל המקומות הקדושים! מה יעשה עתה? דורות על דורות ציפו יהודים נאמנים לבוא המשיח, וחינכו את בנותיהם להתנהג בצדינות. לפני כמה שנים רأיתי בירוזה ירדניות, ומצוריות לתירירים, כי הם נמצאים בעיר הקודש. הכרזות נשארו, אבל הישראלים הנציגו

ופרוץ המלחמה בפתאומיות, שיגעו את יהדות העולם והישרו עליה פאניקת, עד שתרמה באופן ספונטאני סכומי עתק של כסף. סכומי כסף קטנים יותר היו יכולים להציל את היהודי אירופי שעשרים שנה קודם לכן, אם היה ניגוד בין הומולה הגדולה של שנת תשכ"ז לבן דמת המות של המנדטים הציוניים על השוואת — שפרטיה היו ידועים להם — בשנים ת"ש—תש"ג.

הצלה היהודים במהלך מלחמת ששת הימים היתה שוב בבחינת ניסיון לאמנתם של היהודים, שעד כה עמדו בפני תעמלת הציונים. למעשה היה בהגונה שדגימו העربים בכל ותכלית ניגודם בפרט, ממש מושע עצום למכונת התעשייה מולה הציונית, שהתריעה על הסכנה הערבית. אפשר להבין, ואין זה בלתי נורמלי, שבני אדם אשר סבלו תיסכול שנים ובות כל כך, יבקשו להפגין את רגשותיהם ויעזקו. אבל להרינו קיבל עם שלם וככל העולם: "כל היהודים לים" — אינה גנטה לבונה ביותר. ככל אין מוסלמים כמו היהודים מונוי תיאטיסטים אמיטיים, המאותדים באמצעותם בה' הכל'יכול, בורא העולם? ואם אין הוא יוכל לחשיך אדייש לסלבם של הפלשתינאים, מדוע לא ישמע אף

את קריואותיהם של יהודים חפים מפשע?

אבי אבטיעונית מתחור הכרה, ומיתלת בכלibi לשחרור יהדותן מן הצורה הזאת, הציונית. אבל בשני ימים וכשני לילות במקלט שלנו במאה שערים התפלתי לה, שיציל אותנו מכל אלה שהם סכנה לנו גם במישור הרוחני ובמישור הפיסי. השנאה אינה מוקה פחות במאה זו של "הצהרת זכויות אגוש" מאשר לפנים, והשימוש בעינויים אינו בפז פחות מאשר בימי הביניים או מחת שלטון הרומנים. לפני יותר מאלפיים ושלוש מאות שנים כבש אלכסנדר הגדול את כל העולם העתיק עד לאסיה באצלותו לא פחות מאשר כבשקו. אין ספק שה' היה עמו, כמו שהיה עם כורש, "אף שלא דע אותו". נדיבתו של אלכסנדר כלפי היהודים, שתש על תיהם, זיכתה אותו בהכרה מחדחים לעולמי עד, עד שגם בימינו נקרים רבים מבני עמו על שם הכובש היוני הזה.

ללא תקיע מכך. אבל הם לא יעשו כך בגלל גאוותם, ויסרבו לוותר. כל ייחור. לעומתם הם מעדיפים לסכן חי מילונים של יהודים מאשר לראות גושא ערבי המושל בكونפדרציה כואת. על ידי מלחמת בוק וראותנית זו הם דימו שביבה אין ספק, שהם עומדים עתה בשיא כוחם, ומכאן מתחילה הדרך כלפי מטה. לא יארך הזמן עד שיראו את הצרות שכובשייהם יביאו להם. שניים בתוך גבולותיהם. ככלנו מכוימים כאן בסכנה חמורה".

לפני תחילת המלחמה היה זה גנול דה-גנול, שהזמין את שר-התהוו דין-זיכון: "אחרי ניצחון צבאי מזהיר תהיה ישראל שבויות בקי ניצחונה".

במאמריו מיום 5–6 ביוני 1977 "העשור ללא שלום של מדינת ישראל" כתוב "לה מונד": "עשר השנים שחלפו מאז הצדיקו במלואם תחווית זו. ניצחונו של צה"ל, אחד הניצחונות הגדולים של תקופתנו, הבנינו את המנצחים לקיפאון מדיני מוחלט, אחר שלא הצליח להפרק את יתרוגם הצבאי לביטחון מדיני על ידי החלפת השטחים הכבושים בהסכם שלום עם ארץ-ערב. אמרתו של ולינגטון, שאין אסון גדול יותר מן הניצחון פרט ל... מפללה, שבו הוכחה במידה מרובה בתפישה הגיונית".

בראותו את תחזצתה הישראלית גואה לשיאת לאחר מלחמת ששת הימים, שקל בעלי את עיובת הארץ יודע עם חבריו בטורי קרטא אחרים, שישכימו נקטענו צעדים בקונסולייה הצרפתי, כדי לקבל אשורה להתיישב בהגר. נקטענו צעדים בקונסולייה הצרפתי, לא יכלת הממשלה הצרפתית להעניק מיד את הסכמתה. איני יודעת באיזו מידה היה בעלי מאוכזב. אמן היה שמח לעזוב את מדינת ישראל, אבל מעד שבי הוא היה קשור בכל נימי נפשו לעיר, בארץ הקודש, שלא עוזב אותה מעולם. הוא היה קשור לאחיו היהודים במאה שערים וכל בני משפחתו הגדולה. מלבד זה לא היו לו כל מסמכי זיתוי ישראלים. אבל מחותה נזאת היהת מפגינה, כי ניצחונה של ישראל לא היה ניצחון לאmittio של דבר, וכי כוחה לא היה אלא אשלה, שבוטפו של דבר יתברר כי היא עניין יקר מאוד ליהדות בכלל, נשארנו בירושלים,

אבל היהודים רבים הגיעו בשנים הבאות מן הארץ.

מלחמות ששת הימים לא זήתה רק הצלחה צבאית, מקור של יוקרה לגנרים הישראלים, אלא אף הצלחת כספית. שביעיים של קריאות עזקה וגיטו הון,

הינו מוסדרים היטב בבית, הכל היה שימושי יותר מאשר אלגנטiy. מעולם לא גוטי בתנאי מותרות, אף לא בזמן שעסקי בפאריס שיגשנו. פשעותם של הרחיטים וכורסאות העור הרעוים לא הטridoו אותנו; נוכחותו של בעל-

היא שערירה את הכל. והבונני בו חי ותוסס, וכל השאר נמוג.

מיומו של ביתנו בbatis ההונגרים היו לו יתרונות גדולים. תלנות חדר האוכל פנו אל עבר דירתו של הרב מ"ש מרוי אומני". בטוחה של שלושים מטרים מחלונו יכולנו לירות מגרש ריק, וקצת נמוך יותר בית קטן בינוי ריעוע, אבל שוק חיים, שירה ותפילה בכל עת. שמאליה יותר עמדה ישיבת מיר. אביו של ראש הישיבה דהאידנא כבר הייתה חלה מאד בימי המאבק על נישואינו. באמצעות הרב יעקבוביץ הוא שלח לבורי וליל את ברכתו, ימים אחדים לפני פטירתו.

שירותם הבטים בbatis ההונגרים בניויס סביב תצורות גדולות, שלתוכן נפתחת הדירות בקומת הקרקע. בкомה הראשה נפתחות הדירות אל מרפסת פתוחה, הנמשכת לאורך כל הבניין, ומסתימית במדוריות משני צידיה.

חלק מן החצרות רחבות מאוד, אבל לא כך חזר ביחסו; מעבר לחצרנו בקומה הקרקע מצוי ה"תלמוד תורה" (התרדר). בשעות הפסקות יש שם המולה רבה והילדים, כמו כל הצברים, אינם מתבשיים לצחוק ולילל. אבל בשעות הלימודים אין לך נעמה עריבה יותר לאוזן, מאשר קולותיהם הילדותיים, המשנים את ר布ותיהם את דברי התורה.

עם רדת היום פוחתת שעריה ישיבת הערב של "המתמידים", והגינון הרב קולי המוטען והחזק של השקלה וטリア התלמודי מלא את האוויר. ישיבת זו מצויה בבית הכנסת האשכנזי, קצת יותר ימינה, ואילו ישיבת התסידים שכונת בקעה אחריו של בנייני התלמוד תורה. אירגנו של "מועדון חרדי" זה לפני שלושים וחמש שנים היה מעשה ידיו של הרב בנגיס, היהודי יקר וורדי, תלמיד מחם וחבר נטורי קרטון.

התקופה שבין שתי מלחמות העולם הייתה איתה תקופה, שבה ניסו הציונים בכל כוחם להשתלט על קדילת היהדות המרדנית. רבים מצעיריו מאה שערים היו יפות מאוד. כשהางינו לבתי ההונגרים כבר לא היו חדשות, אבל שહילדים אהבו אותן יותר, הפכו עד מהרה לגוריאות. וילונות קטנים קישטו את התלונות. לא היתה נברשת בתרדר, אלא רק גורה התלויה בחוט ASM. מעל לחלונות תלייתו יריעות קטיפה חממות, גם אותן הבאתו מפאריס.

החכמה תעוז לחכם, מעשרה שליטים אשר היו בעיר... טוביה חכמה מבלי קרב, והוטא חד יאבר טוביה הרבה. (קהלת ז, יט; ט, יח)

מלחמות שש הימים עיכבהו את סיום העבודות בדירותנו. כמו רבים אחרים, נשאר לנו הבניין האתורי על העבודה, מגויס לצבא שבועות רבים. עד שנסתימנו העבודות כבר נסתימים חדש אב, ושמחנו שסוף סוף אנו יכולים להתיישב ו Lager את חיינו. אחרי השיפוצים כלל דירותנו שני חדרים גדולים, חדר האוכל ו חדר השינה, כל אחד חמישה מטרים וגובהם ארבעה מטרים. קירות הבתים עבים מאוד בבתי ההונגרים, שנוגנים סנטימטרים. בחורף מגינים הקירות העבים מפני הקור ובקיץ מפני החום. לכל אחד משני החדרים שני אלונות גדולים, הפונים כלפי צפון. בין חדר האוכל לחצר — חדר קטן יותר הפונה דרומה, ולידו מטבח מלבני גדול. לפני חדר השינה — הול קטן, והאמבטיה פתחה אליו.

הבאתי את מיצרת מקדר חשמלי וכיריים לגאון, מיטות, שולחן עבודה גROL בשביל חדר השינה, שני ארוןאות בגדים שימושיים מאוד, שקנוו אולם אחורי החותנה, השלימו את ריחות הדירה. הרהיט היפה ביותר בחדר האוכל היה ארון הספרים באצע ארגמן, שהתאים לשולחן העבודה שבחרנו. משני צידי החלונות האכתי בפינות שתי כורסאות יロקות עמוקות ונוחות. לפנים הם היו יפות מאוד. כשהางינו לבתי ההונגרים כבר לא היו חדשות, אבל מאחר שהילדים אהבו אותן יותר, הפכו עד מהרה לגוריאות. וילונות קטנים קישטו את התלונות. לא היתה נברשת בתרדר, אלא רק גורה התלויה בחוט ASM. מעל לחלונות תלייתו יריעות קטיפה חממות, גם אותן הבאתו מפאריס.

הכיסאות הדרושים לך, והם אף מסיעים עמוק ומושיטים יד לעזרה בהכנות
המשמעות.

אולי זה נראה למשהו כהתערבות שריונית ברשות המשפט, אך לא מתייר
של דבר אין הפרטויות המשפחתיות נגממת כלל בשלך. האנשים משתדלים
לעוזר זה להז, אך אינם מחריבים בענייניהם. בדרך כלל אמנם לומר, כי
שכנוך מתנהגים לפיך, בדרך שעשו רוצחים שתוננו לפיהם. והודות לקירות
העבitem קיימים בזווית מוחלט בין משפטה למשפטת — מעלה שאינה בנסיבות
במרבית הבתים החדישים.

לפנינו נישואין לרי' עמרם חשבתי לעיזים קרובות מטונך גנטולוגיה על אותו
ימי קדם, כאשר ישבו היהודים בגטו המרכז אירופאי שלהם, וחיו בו חיים
יהודים מלאים, כשהם מוקפים עולם ונוכרי עווין אבל מבודדים הימנו אמת,
מה שערים היא גיטו, אבל גיטו נפלא שבו פורחות מידותיה של המסורת

היהודית, מחוסנת מן האלים, מן הריפוי ומון "ציביליזצייה" המודרנית.
אני מאמין שיש מקום בעולם, שבו חווים היהודים את השבת באינטנסיב-
bihות הרבה יותר. השבת מתחילה למשעה ביום שישי בבוקן, כאשר בעלת
הבית עוסקת בניקוי היטוי של הבית, כדי לקדם בכבוד את פני שבת המלכה.
היא מכינה שורה של מאכלים מגוונים וטעימים למשחתה ולאורחתה. היא
זואגת לכך, שילדייה יגנו נקיקים מכל רבב, ומלבישה אותם את בגדיים היוצרים
יפים. ערבית שבת הוא יום מלא עבודה.

בחיות טרודה בעבודות אחרות, לא יכולתי בדרך כלל להתחיל בהכנות
לשבת ביום חמישי אחר והצהרים, בדרך שעשו נשים אחרות. אילו יכולתי
לעשה זאת במקורה, בואה היה בא משחו בלתי צפוי ביום שישי וגוזל חלק
גדול מומני ומספריע לי בהכנות השבת: אורחים או עניין חשוב שיש לדוד.
לחמי לונטוות, הייתה רצת מעבודה אחת להברתה: הקנת החמין, בישול
הדגים הממולאים — כאשר החלות נאפות בתנור. בעלי לא מנעו עצמו
מלעוזר לי להכנות את השבת. "עס איז שפטע" (זה מואחר) היה מלחש,
וזה מצחצח את געלו או מכין בגדיו לקרה הליכתו למקווה.

אורי כן הוא מחדש את הפתילות של מנורת השמן בשבייל גנות השבת שלי,
ופורש על השולחן מפה צחורה ויפה. ואנו, זמן רב לפני הדלקת גנות,
הוא נמלא נפט במנורה וב"לוקס", שתארו לנו יפה בשנים ההן, עד שהוחלפו
במנורת גاز. כמו יהודים דתיים אחרים, איננו משתמשים בחשמל בשבת,

התלמיד תורה ובני הישיבה יסימו את היום בדרך שתתחילו אותו —
שקיים בתלמוד תורהם. כך נהוג עד היום, שהם חורים בלילה על
לימודיהם במשך היום — הצעירים יותר עד עשר והבוגרים עד חצות. לעיתים
הם מפסיקים את לימודיהם בשירה.

לא עם עמדתי להאזין לשירותם בלילה, נשענת על מעקה הברזל שלאוור
מרפסת החצר, ביגנותיהם הן לעיתים עליות ולייטים נוטאלגיות, אך לעולם
נון יופת. הנה מתארות את אוושרו של היהודי הלומד תורה, את ציפייתה לבוא
המשיח, וככלות אף את שירי "נטורי קרתא", שהמפורסם שבhem "השם הוא
מלכנו":

ה' הוא מלכנו,

ואנו עבדין,

התורה היא חיינו

בנה אנו מאמנים

ובשלותן הכהרים אין אנו מכירים

בחוקותיהם אין אנו מתחשבים

בדרכם תורה נלק

לראש שם שמים.

בשבוע של חול המועד פסח וסוכות שוכרים "המתמידים" גגנים מקצועיים
לערב שלם. אז הם שרים שירים הstdים בלבד, וורדים עד אור הבוקר.
למחזר חורים הנגנים לישיבה אחרת באיזו. וכך — במשך כל שבוע התג.
לא תיתני מהליפה את דירתי הצבויה בבתי החנויות, בבית היפה ביותר
בירושלים. כאן מצויים היהודים הדתיים, שימרו את חוכנותו של היהודי
האמיתי: אהבת הריע, גמilot חסדים במישור החומרי והרוחני כאחד. אי
אפשר להיות חיים אנוכיים בבתי החנויות. פעמים אחדות ביום אתה פוגש
את שכינך, אם בחנות המכולת או כשאת תולח את הcabins באותה חצר.
אם כביסטר מרובה, תשחמיษ בחבל הכביסה שלתם, הנתון על גלגים, והם
בתוכם ישמשו בשילך. כל זה הוא בגדר "אגמילות אסדים".

כמה שבועות לפני פסח מצחצחים את הבתים מן המסדר ועד הטעחות. כל
משק הבית שלו יוצא אל החצר, לצד משק הבית של שכנתך. כל אחד
משתתק בשמחתו — או חיללה בצערו — של הוות. כשאת מבינה סעודת
שמחה לשישים או שמעונים איש, בשמחה מעמידים לרשותך השכנים את

ואגוזים לנכדיו ולילדי השכנים גם יחד. לא היה בביטחוןנו לא ראיינו ולא עיתון ישראלי, ואף לא בית אחד מילדי בעלי. ברם, בליל שבת אלה שמענו תוך כדי שיחה את חדשות תקילתיה, הארץ והעולם.

אתרי שיצאו הקרובים, היה בעלי מקדש את השבת על כס יין בשבלנו והונגריות הרבים. בין המנות שר בעלי זמירות שבת, המושרות בכל קהילות ישראל, כאשר רק הנגנים שונוגת מעודה לעודה, במיזוח געמו לאוונגי הנעימות ההונגריות של בעלי. לבוש בגדי הדר, בחולק הפסים הכהולים והצוהבים ומוכתר בשטרימל, היה קולו היפה, החזק והערב, מביע את כל שמחת השבת, את אהבתו לבודאו ואת תודתו; את ציפיות עמו לבואו של מישט, שיחדש עולם של שלום וקדושה בתחלתה. כאשר היו אורהינו בניין ספדר, היה ר' עמרם שר את מגיניותיהם, שידע אותן על בוריין, ואך כאן הייתה שירותו נפלאה. מתני שכניינו נשמעו הדים לשירינו והארומניה שררה בכל השכונות, היה בשבת של ר' עמרם מעין טעםו של העולם הבא. לעיתים קרובות פקדו את ביטנו אורחים אחרי הארוחה, אבל רק לשעה קצרה, שהריليل שבת ועוד גם למנוחה.

כל חודשי החורף היה היהודי קשיש עובר בתצרות בתיה ההונגרים בשלוש שעות לפחות בוקר, מעריך את הגברים וקורא להם להמתיל בלמידה תורה, במשך ארבעים שנה היה ר' יהודה כהן, שבילה כל ימי על לימוד החורף, הכרו של הלילות החורפיים. בתשיכת היה מכירין את דברי המשנה מתוך פרק חמישי בפרק אבות: "יהודה בן תימא אומר, הווי עוז גנמר וכל כנשר, רץ צבוי וגיבור כاري לעשות רצון אביך שבשמיים". כשהתיימי מקשיבת ל��לו של גיבור זה, היהomi שואלת את עצמי תכופות, כיצד יכולתי להיות מחוץ לבתי ההונגרים, שם כל החיים הם תורה.

גם פורים הוא ממשו מיוחד בירושלים. זהו חג עליון, המוכר לייהודים, כי לעולם הם יכולים בטוח בהצלחה מגביה, בתנאי שישבו מחטאיהם ומשגורו תיהם. פורים בא לזכר מאורע שאירע ביימי גלות בבבל. לא מלך ולא נביא, שעשו יהודי שושן כמו שעשו יהודים פעמים רבות במשך דבבי מהם מלאי היסורים, הם נטמעו בין הגויים שבקרבתם ישבו. אך אין להשות תקופת זו לדרכו, שבו נטשו יהודים כה רבים את מורשתם הרותנית. אשושווש מלך פרס היה שונג יהודים מובהק, כדי להעניש את היהודים על חטאיהם, חזק היה את אויבם המן, אחד מצאצאי עמלק. הוא נתמנה לראש שרי המלך והחליט

כדי שלא ליהנות מעבודתם של יהודים המחללים את השבת כדי ליצור אותו. הינו מכינים קוביות קרייה לפני השבת, והמקරר החשמלי הפך למקרר רגיל, שבת הופך ויהודי במאה שערים לאדם אחר. כל השבוע אין הוא מקפיד שלא ללבוש בגדים שיש עליהם רבב, בלויים ומטלאים. שבת כולל לובש מלכות, וזהל בערב שבת כל סביבתו משנה צורתה, החזוירות נסגרות בשעה מוקדמת אחר הצהרים. מנקים את רחובות השוק, ועשה ומהצה לפניו צאת המכבים נשמעת התרועה וכל העבודה נפסקת. החזוירות, שבימי קדם היו מודיעות על כניסה השבת, כבר געלמו מזה שלושים שנה ברוב השכונות. היום יש בירושלים לכל מקווה צינור של קיטור המחויב לצופר. רק בבתי הונגרים נוצר חמון ונשתمر המנהג הישן. צער לבוש בגדי שבת — שטרימל, וחולק צחוב — עobar בנסיבות כמה פעים בין שורות הבתים ותוקע בהצזרה. מתחסמים מוקמים ברחובות מאות שערים, כדי למגע חנוכה מכוניות ביום השבת.

הגיע העת לתדריך את הנרות, נרות שמן או שעווה. בעל הבית מברכת "ברוך אתה ... אשר קידשנו במצוותו וצינו לתדריך נר של שבת". ככל

שורר עכשו סדר וניקין, ותכל מוכן לקבל את השבת בשמחה ויקר. בעלי יוצא את הבית לתפלת מנוחה וקבלת שבת. אני מלואה עד לسفadelת. הוא מנשק את המזווה ופונה אליו בתייר, ובקלחת מהירה מברך אותו "גוט שבת".

לעתים יש שקשה לפגוש אדם במשך השבוע. הכל נסחפים בקצב הקדחתני של העבודה. אבל השבת היא יום הפגישה המשפחתי. אחורי תפילותليل שבת חזר ר' עמרם מבית הכנסת, יחד עם בניו ורבים מנכדי. כמו הכרו המבשר בשורה טובה מופיע צער הנכדים ראשונה. לעתים הם מצלחים לומר "גוט שבת" מנומס, אבל לעתים קרובות הם פרוצים לתוך הבית בסערה ומתנפלים על שתי הcoresאות. כשבאים כמה מן הנכדים שלי, הם מתחרים והם זה לתפוש ראשונה את אחת הcoresאות. בשעה שבعلي משוחח עם הילדים, מוסיפים ובאים עוד בני משפחת, בינויהם — בתו הרכיה ליבע, וייחד אתה שתי בנותיה הצעירות ביתור. כתצי שעה אחריה מופיע בעלה ושאר ילדייה הפנויים. הנשואים הם באים לעתים קרובות יחד עם ילדיהם. במשך שעעה הייתה נמשכת התנועה העלiosa הזאת של הולכים ובאים, של בני שבטו של ר' עמרם אל נסיכם הנערץ. בחירות ובשמחה הוא מחלק ממתקיים

קצר לאחר בואו לירושלים, והחל מדבר אותו. האיש נשאר פעור מה כמה רגעים, והם מלחיטין מני הפגישה.

— שלום עליכם — אמר לו ר' עמרם, כשהוא מחייך כוניג.
— אספֶר למל' יידי בארה'יקה, כי ראייתי את ר' עמרם בלואו, ושהוא חיך אלוי — אמר בהתרגשות.

אין ספק, שאיש זה קיבל תיאור של ר' עמרם כפי שבני אדם מסויימים דימו אותו לעצם: לחום קיזוני, אדם שקשה להתקרב אליו.
כל אנשי מאות שעדרים יודעים את הטיפוף על החלבן, שלא נמצא לו ממלא מקום להלוקת החלב בשבועות החותנה שלו. מנגד ישראל הוא, שאין החתן או הכללה עובדים בשבעת ימי המשתה שלהם. הם אף אין הולכים ללא ליווי בשבוע זה, כמו מלך ומלכתה, מה גודלה היהת הפטעם של יהודים מאה שערים, כאשר ראו יומ אחד את ר' עמרם נושא בידו כד ומשפר גודלים, מחלק תלב לצרכנים, כאשר החתן מלווה אותו ומראה לו הין לחלק... כך היה ר' עמרם החלבן לשבוע אחד.

יש גברים, שדתוותם מביאה את וולתם במובואה. במקרים רבים, אלה במיעוט הנשים, שאינן יודעות כיצד לנחוג בנסיבות, כיצד לדבר אליהם. אנשים דתיים וקדושים אלה מטילים פחד ויראת כבוד, אבל נראים מרוחקים מן הציבור מהשש מסויימים. אך בשבייל בעלי פירושה של דתיות, אהבתה ה', היה גם אהבת הבריות, חיפוש קירבהם, החענינות בגורלם והענקת חיבה ותשומת לב להם. תורתו לא היתה לו מערכת עקרונות נוקשה, המפרידה בין בני אדם, אלא אמצעי אמיתי לעבוד את ה' ולאחוב את רעינו.

באחד הימים החליטו הישראלים להרחיב את כביש תל-אביב—יפו. בשעה חפירת התשתית הם גילו קבר ועליו מצבה עתיקה מאה, שעוררה את עניינים של הארכיאולוגים. ביום שישי בובוקר באו אל ר' עמרם יהודים מבני ברק. לכל מאבק ולכל מתחאה פנו אליו. וביום ראשון השכם בובוקר הוא עובד את ירושלים ונסע לתל אביב, אל המקום שבו ביקשו להלל את הקבר.

לפי שהוא טרם כילה את חפילת שחירות, ביקש רשות להשתמש בצריף, ששימש את הפעלים במקום. היו שם שני יהודים, מנהל עבודה מטעם עירייה תל אביב ואחד הפעלים. וזה האחרון, עולה מבולגריה, שעבד בתברית "סלול בונה". בכבוד הוミニו שני האנשים את ר' עמרם ואת הבאים אותו להיכנס לצריף. הרב ביקש אותם להצלף בתפילה.

להשميد את כל היהודים ביום אחד. היהודים חזרו בתשובה, צמו והתפללו שלושת ימים ושלושה לילות. המלכה אסורה התעבורה, והמן נטלת על העז שהכין למרדי הצדיק. מרדי תפש מקומו ליד המלך, ונעשה מנהיגם של היהודי הגולת. סדר מאורעות אלה נכתב על מגילת קלף, "המגילה", הנקראת מדי שנה בשנה שלימודה בלבד פורים ולמהרתו אחרי התפילה, גברים גשים וילדים חביבים לשמע קריית המגילה.

יהודי, תחוגג את חג הפורים, מבטא את ביטחונו בעוזרת השם. במשך הימים מהליפים מגנות של דברי אוכל בין שנים, ובני משפטה, תלמידים מקבלים מתנות של ממתקים וכסף. אך עיקר השמחה בשבלים היא בהחפשותם ובביקוריהם. איזו שמחה בשבלים, כשאיבר מצלית להכיר אותנו! יום מלא עבودה היה לנו יום זה, רבker אחריו התפילה ערכוו כמה ביקורים. אחר כך, בא תוך משלוות המנות והלזות במשך רוב ימי, וחלוקת מתנות לילדים, כולל ילדי המשפחה הגדולה בעלי עין הרע. ואחר כך —

סעודת פורים. והכל תור שמחה כללית. לא היה מן להתאונן על עייפות...

בעלי, המאושר תמיד, היה עושה כל דבר בחיי מתווך שמחה. בפורים, כמו בכל החגיגות הדתיות והמשפטתיות, לא היה מי שידע טוב ממנו למשוך אורחים וידידים ולהՃבק אותם בשמחתו המלאה. בשעות לפני הצהרים, כאשר דרכנו כבר הייתה מלאה מפה לפה אורחים, הינו שומעים פתאות קולות שירות מרחוק. השירות הילכה וגברה, עד שהופיעו בקצה המרפסת שלאורך בימתנו בחורי ישיבת חברון, חולכים בטור עורפי, זה ידיו על כתפי חבירו. כך הם צעדו אל תוך ביתנו. בפעם הראשונה והוכתמי במחזמתה, אך עם זאת מאושרת וગאה להיות אשוחו של ר' עמרם. מיהרתו לשליך מדרכם כל דבר שכיר. הם היו צועדים סביב בעלי, היושב בראש השולחן, כשהם שרים ורוכדים לכבוד החג ולכבודו הרבה המוקף אהבה וחיבת. אחת מבדיות הפורים שליהם הייתה, להמלחף את המכובע בעל השולדים הצרים של אחד מהם בשטריאים שלן. בעלי קיבל את המשחקים שליהם ברוח טובה, שכן מעולם לא עברו את גבול הטעם הטוב, והכל היה רק התפרצויות של אהבה אחים.

רבים מאד הגיעו את ר' עמרם באופן אישי, אבל רבים מהם הרבבה יותר היו אלה, בעולם היהודי, שרק שמעו עליו ולפיכך יצרו לעצם דעה מוטעית או בליחס-שלימה עלי. בדומה לאותו אמריקאני, שניגש אליו בשוק, זמן

רגלו ללכת באותה מהירות שבה היה חפץ להגיע למטרתו, ובכלתו בדרכו היה גוף נטוי חميد קדימה. לשוא ניסתי לשמר על הקצב עמו, בקשי הצלחתי ללכת אחריו.

אבל אותה קנאה כנה, שהגיעה אותו לפעול בזריזות, הייתה מסוגלת ליתף לסבלנות אין קץ, כאשר היה צריך להקשיב לאלה, שבאו לשאול ממנו עצה בכל עניין ונגין. היה לו הבחנה חדה ביתר, ודי היה ברומו כל מידי לגלות לו מה מטריך את בן שיחו, ולקראת מה הוא מכון. אך במקומות להפסיק אותו כדי להשיב את התשובה המבוקשת, היה רב עמרם גותן לאחריו להמשיך בדבריו, שמא ישמע עוד פרט כלשהו, שהתעלם ממנו קודם לכן. כך היה לו שhort לעמוד על הפסיכולוגיה של בן שיחו ועל קודם לנין. בינהם התרעם קשר, וכשתים תואו את דבריו, אחותו שהות קצרה, היה ר' עמרם מסביר, כיצד הוא רואת את העניים. זאת בדרך הבירה ביתר, והפשטה ביתר. לעולם היה השואל יוצא מלפני ר' עמרם שבע רצח —

כى אם שוכנע בין אם לא — אך שמח בתשומת הלב שוכלה לה.

סבלנות וענווה — מידות כה קשות להגשה — כבר קנה לו ר' עמרם בצעירותו. יוסף סלנט. אחד מתושבי בית ניטן, מספר: "באחד הימים ישב לו ר' עמרם ולמד תורה לבדו בבית המדרש. על הרצתה היו פוריות קליפות אגומות ובונגים ממשיכת שחתקימה שם. האחראים לא-הסדר עזבו את המקום, והשאירו את ר' עמרם הצעיר שkeep בלימוד התורה. נכנס לשם יהודי אחד, כלום אינך מתבאיש בכלוך שעשית?" הוא צעק בכעס. והוא המשיך לגור ולעLOB באיש הצער. ללא דייבור נטל ר' עמרם מטאטה, ניקה את בית המדרש, ושב לתלמידו".

כוונותיהם הטובות פחות או יותר של העיתונאים, והמאמרם המדויקים פחות או יותר בצדוט דברי בעלי, הביאו علينا זמן לזמן מכתבים אונוניים, או לאו דורך אונוניים. לא פעם היה מופיע בביבתו מבקר, כולל ברגש ותוקפni. ר' עמרם היה נשאר במקומו ומקשיב בשקט לטענות, לטענות. גם כשחוין היה עמו, היה בעלי מוצא נקודה שלאמת בדברי הזולת, חלהה ככל שתהייה, והיה קשור בה את הדיוון.

יום אחד הופיע אצלנו הנגר שלנו, היהודי חרדי וטוב, מלאוה באחד מידיינו. היה זה ביום המכונה אצל הישראלים "יום העצמאות", כמה שבועות לאחר מלחמת ששת הימים. שני האנשים ממש יצאו מכליהם. איני זכרת, מה דבר הם

— איני יודע להתפלל — אמר הבולגרי — איני יודע לקרוא עברית.

— אפשר להתפלל בכל לשון — ענה ר' עמרם.

— מעולם לא הנחתי תפילין — הוסיף האיש. גם אבי לא, ואף לא קיבלתי תפילין לבר מצאות.

ישנן משפטות לא-דתיות, שאצלן חוגגים את יום ההולדת השלושה-עשר. עלי מsie מsie קתנה בלבד, שבה מתאספים קרוביים וידידים; ואוכלים ארוחה חגיגית, מברכים את המשפחה, וזה הכל.

— אני עשה אותו היום לבר-מצואה — אמר בעל. כדרכו לא רצתה לכוף את הזולת, והוא חיכה עד שהאיש בקש שיניחו לו תפילין. בנו, אלימלך, היה פחות סובלני, והצעיר לדאוג לעצם העגין שלו באו.

— אם הרבה רוצה להניח לי תפילין, אז אמי מסכים — אמר הפעול לר' עמרם. היום החגיל במצוות ונסתיים במצוות. השלטונות הסכימו לשנות את התוכנית, כדי שלא לפגוע במצוות הקברים.

בהתו כולם מסור תמיד לא-זרבי הזולת, לא תיכנן בעלי מעולם תוכניות אישיות כלשהן. "מחשבות ה' הן הנעות מוצאות, ולא רצונם ותוכניותיהם של הבריות" היה רגיל לומר. לא היה קיים אצלו כל עיוון עקר, כל פילוסופיה, ולא שהיה חסר אינטלקטואית או ידע. כאשר בא אדם להתייעץ אותו בבעיה מסוובכת, היה מעין קודם — מתווך ענווה ויראת שמים — בחשובות שנותנו חכמי הורות שעברו בעניינים דומים. ר' עמרם היה זהיר מאוד לפני שהביע כל דעתו משל עצמו.

ואם לא תיכון הרבה כל תוכניות לגבי עצמו, הרי קומה של היהדות ועתידה העסיקו אותו כל העת. כדי לקיים היהדות נאמנה הוא מוכן לכל קרבן והיה פועל במרץ נערים. עד בגיל שבעים נורתה אצלו טהרת הנערים והתלהבותם. לעחים קרובות הופכים הדברים המשורשים בנו בימי הנערים למנגה, לרפלקס, ואנו עושים את הדברים מציאות אנשים מלומדים. זה נכון בכל הנוגע ליחסינו אל הקב"ה ואף ביחסינו עם בני אדם. התפללה והופכת למיינאנית, חסרת חום. האכוות העוברות علينا בחיינו ממלאות את לבנו מרירות, ומאותו רגע ואילך אין האדם מתקדם אלא נסוג. ר' עמרם ידע למצואו בכל יום את המנייע החדש כדי להעמיד עצמו לרשوتה של היהדות, לרשותו של חברו. כשהיה גדורש למשחו הוא היה שם, תמיד ומיד. מעולם לא יכולו

"עלינו להזכיר תחשובה", היה אומר שוכן ושוב. זה היה בשכניו עמוד החיים, שם שהשחתת היא עמוד הבריאה, ובוא המשיח — עמוד ההיסטוריה היהודית. הוא היה בזמנו תלמיד יוזיד גדול של הרב מבריסק, רבי וועלוועל טולובייצ'יק, ולעתים קרובות היה מצטט את דבריו. פעם דנו בבית הרב מבריסק בונחנותו של ר' עמרם בדברי הרמב"ם, ש"אין ישראל נוגאים אלא על ידי תשובה".

— כיצד יתכן, שכני ישראל יחוירו בתשובה? — שאל מישה.
— האם אתה יודע כיצד המשיח יבוא? — שאל אותו הרב מבריסק. — כמו כולם אין יודע עדיין, אבל אף על פי כן אתה מאמיןшибוא. בדיק נך, איבר יכול לסמוך לך מנצח כל ישראלי יהויר בתשובה, ובכל זאת זה יקרה. היר אמרו, "ר' עמרם תמיים", או "הוא טוב מדי" או אפילו: "галב והשכל איבם הולכים אצל יד ביד". ר' עמרם היה טהור, אבל רוחק מאוד מלחדות תמיים. הוא ידע בדיק עם מי יש לו עסק. אבל הוא שמר דעתו לעצמו, ומועלם לא הוציא משפט נגד אדם כלשהו. אותו ייחס של חמלת היה לו כלפי שונאיו, מלאי שיטנה וקינאה, כמו לגבי חולין הרוח והנפש. הוא לא ראה בהם אלא אנשים אומללים, חלשים וחולמים, שלמען שלום הציבור יש להישמר מפנייהם, להשקייט אותם ואפלו לגלות להם כבוד. אך היה נראה לעתים כאילו האחרים מערימים עליו. אבל את עניינו היה ר' עמרם מכלל תמיד לפי רצונו שלו; העיקר היה בשכניו שירות היהודות. נך הצלחת לשמרו על האחדות והשלום במאה שערים.

ר' עמרם היה מסוגל לקבל כל יהודי או זר נסיך, ואילו כלפי עצמו התיר לכל אדם להתייחס כאלו שהוא בין שווים. לעיתים באו אליו בחורים לא-דתיים, ורבינו אליו בדרכו שלא גראתה לי מכובדת דיה. נדהמתו והתייחסה סבלנות. רציתי שהוא ייכח אותם נך. לא מנעתי את עצמי מלעמד אותם במקומם, כי נך למדתי באקס-לה-באן, שווות האבות הבורים, למד וזה את זה את הדרך הנכונה ולהוכיח על השגיאות). אבל בעלי אמר בשם חיל, שיאן לתוכיות אדם, אם אתה יודע שלא שמע לך. טענתי לטעמתו, שאחת הסיבות לחורבן בית המקדש היהת, שלא הוכיתו זה את זה, ואולי הסיבה העיקרית, ובוודאי היה גם גורמת את עיכוב בוניתו מחדש של בית המקדש. אולי לא הייתה בלתי-צדקה, אבל ר' עמרם בודאי צדק.
אד במא שנוצע למשעי אני, קיבל ר' עמרם להלוטין את עמדתי. הוא לא העלים

קרואו או שמעו, שעליו התרגשו כל נך, אבל הם באו מתוך כוונת לברר את העניינים עד תום עם ר' עמרם.
— מדוע אין אתה הולך לכтол? ?
הוא הסביר להם.

— אם כן, מדוע עינך הולך למנהיגים הציוניים ומהדר אתם? יכולת להשפייע עליהם ולהחזיר אותם בתשובה? — מטבח זו גוזעה להצטרוף למטבחות אחרות. כסף הולך לכסף. אם אלך אל הציוניים, אתה כאחד מהם. מוטב לא להחחיל בעסק מעין זה.

— מדוע העלית דגל לבן מעל בת הונגרים ב-1948?
ר' עמרם הסביר, שההתורה אוסרת علينا לצאת למלחמה נגד הגויים ולנסות רק בכוח את הגלות.

— ה' לא הגלת אונטו מפני שלא היה לנו צבא, אלא מפני שהטאנו. רק הוא יכול לקבוע את קץ הגלות.

— בתש"ח נפלת פצצת בת הונגרים — התערב חבו של הנגר — היהודי נפצע. ככל הוכו בפחד וברוחה. חיל בא, עור לו והביא אותו לבית החולים.
מדוע לא עשו נך תושבי השכונה? מפני שלא היה דתי ממש?
— אין ספק, שם הוא מוגי לב — אמר בעלי. חובה על כל היהודי לעזרה לחברו הנטון בסכנה. אדם רשאי, ואף חייב להחל שבת כדי להציל נפש היחיד.

שני האושרים עזבו שביעי רצון, ותויר על פניהם. הנגר ובנו נעשו תלמידין של ר' עמרם, ועד היום הם בין יידי. — רובם של אלה שטרו מן הדרך הישירה הוסתה על ידי המושלים, שהחשילו אותם ללא כל מצפן לטובותם הם".

ר' עמרם היה מוצא ציוק אפיו לאותם שוטרים יהודאים שהחאכוו לפני בעבר. לדעתו, אין הם רעים כל נך כמו שהם גראים. "הם קוראים לעצםם קופרים", אמר לי יום אחד, "מפני שאיןם רוצים להגביל את תאומיהם על ידי קיומם התורוה. היהודי שהוכחה על ידי שוטר, קיל אוטו. למה הוא מקל מקלתו של היהודי". סיים ר' עמרם דבריו.

חוור וחשוך, מלא התבוננה, מצח גבוה. זקנו השחור עמד בניגוד חריף למראהו הבירור. כה רות היה הבהיר, עד שנדמה כאילו הוא גבוה בשני מטרים.

— באתי מצפה — אמר בצרפתית, בעמו על סף הדלת — התיי רוצה לדאות את ר' עמרם.

— האם אתה מדבר יידיש או עברית?

— רק מעט גרמנית.

בעל' ואנוכי היינו באצע ויכוח, וחדר האוכל היה מלא. ביקשתי אותו לשבת בטפרקין.

— זה יהודי מצפה — אמרותי לבעל'. — הוא מבקש לשוחה אתך. מאחר שהבנתני, כי הצעיר י策ר לחכotta זמן רב מאוד, תזרמי אליו כדי לברר מה רצונך, וכדי להציג לו משחו לשותה.

— אין אני יהודי — באתי הנה להתגify, אבל אינני רוצה להתגify באמצעות הרבניים הציוניים. لكن באתי ישר אל בעלך.

הבהיר היה בן עשרים וSSH בקרוב, ועשה רושם אינטלייגנטי במיזה. כבר היה לו ידיעה רבה ביהדות. למעשה הוא עשה את השנת הקורמת בקורסיקת בין יהודים כיהודי, והם לא ידעו דבר על מוצאו. בטור אטנולוגיסט הוא נסע לרגל למודיו ועבר בין רבים מעמי אפריקה.

— במהלך עבודותי — הסביר — באתי לכל הכהה, שרוב האנשים חסרים דת וגם מלאכה, באשר לעצמו, הוא בתור ביהדות ובאריגה. הוא מתישב בקורסיקה ללימוד את המלאכה ולחיות את חייו החדשים.

— מה מאושר בחור זה, שהוא בא ליהדות דור אחד אחריו — הבהירתי. כאשר נקטתי אמי את הצעדים הראשונים שלי כדי להתגify, מדינת ישראל רק נולדה. הנוצרים התעלו ממעט מכל מה שנגע ליהודים. היום יודע כל העולם, שיש ליהודים תורה, שבת, ראש השנה, פסח, יום כיפור ולייצא באלה. הם מודעים לכך, שיש ובנים שונים ורבים שונים, כגון סאטמר ולבוביטש; הרדיו והטלזיה, העיתונות, הספרדים והספרדים ומלהמתה של מדינת ישראל פירסמו את ישראל בכל העולם. הגרים הבאים עתה למורים עברית ב"מדינה היהודית", מלמדים אותם את הדת, והם מתקלים אל היהדות בתנאי שייעשו ישראלים. כמובן שאחר כך מגיסים אותם גם לצבע.

גם קודם לנו ביקרו אצל מועמדים לנישואים, אבל עד כה לא הייתה מעורבת ממש באחד מהם. אבל בחור זה היה מקרה יוצא דופן. בעל' ואנוכי נטלו

עינוי מעולם אף מן השגיאה הקטנה ביתוי ששגית. ברוב המקרים קיבלו ברצון את העורתו. לעתים מחייבי, כי קשה הייתה עלי העבודה, שהוא מתייחס כלפי בחומרה כאות, ואילו כלפי האחרים בוחרנות מופלגת. והוא היה מרוגיע אותו, שהוא היה רוצה לראותו אותו שלימה מכל הבחינות, ואדם הרוצה לעלות חייב לקבל בקרורת. "הגאון מווילנה היה משלם לאדם אחד, שהיה בא יום יומם ומכוחו אותו" היה אומר. מכמה הוא צדק. מעולם לא העיר הערת כלשהי, כדי לצעיר אותו. דבריו היו מה מלאים חוכמה וחיבת, שאפלו התרפזיות מצב הרוח שלו לא נשכו זמן רב.

כמובן שהיו אף מקרים שבהם הוכחתני אני אותו. ואילו אישת איננה מוכיחה את בעלך? כשהתירות צודק, הוא הסביר עצמוני בthan ר' אבל ככלא צדק, היה ידוע להקות מעשי ילדים שובבים, המתחרטים על מעשיהם כה יפה... עד שמיד התי פורצת בצחוך. אי אפשר היה לכעס עליו יותר ממשידי דקota.

לא שכחתי אף אחד מדיבורי, מהעורותי, איסורי או התבוננוויותיו. הן יחד עם התורה — מדרכות אמי היום בכל הליכותי.

ר' ערמן היה מיושב בדעתו בתכלית, ולפיכך הצלית למגו בתוכו תוכנות קוטביות כמו תלתבות וסלנות, רצון עז וותרגות וטוב לב, בהארמנוניה נפלאה. צירוף זה היה כמעט יתרה מדי יפה מכדי להיות אמיתי, אך הוא לא זכה בו כמתנה מגבואה. רגש וער לזרקיהם של אחרים ובלתי מתפרש עם עצמו — ניגודיות בדרך כלל בין בני אדם — היה מקדים את חייו לא רק ללימוד התורה אלא אף לעובדה על עצמו, לעיצוב אישיותו על פי תוכניתה שהتورה מתווה. הוא קרא וחזר וקרא בספריו המוסס. "מסילת ירושים" לרביב משה תהית לוצאתו היה ספרו שליד המיטת.

— היא חושבת, שהיא מתחננת עם יהודי מכובד — לעגו לי שונאי אחרי החתונה. "זהנת היא אשתו של היהודי, שעלבונות נזיכים על ראשו כל עמי". הם דנו אותו על פי קנה המידה שלהם. ר' ערמן היה צותק להם. מועלם לא לך בשאפטנות, תמלידה רק שינוי וKİנות, מדנים ונקמתה. הוא היה מן הנעלבים ואינם בעליים, וכל חפציו היה ורק לנצל כל רגע לעוזרת הולמת לבנות מהו, ולדעתו שלא יגע לrisk ולא נולד להבהלה.

בוקר אחד בא אלינו עיר הנושא תרמיל על גבו. מלוד הוא בא אלינו ברוגל. היה זה בסוף סיוון תש"ג או בראשית תמוז. הוא עמד בפתח הבית: מבט

בנימין בנו של ברנס! – אביו בבית הכנסה עם בעל – אמר הילד – הם יבואו עוד מעט.

בעל שלח לפניו את הילד, כדי להזכיר אותו להם! כאילו פרחת כל שמחה השבת! כמעט בקשתי לבכות באותו שעה.

אחרי ומן קצ'ר הופיע בעלי, ויחד אותו ברנס ושאר האורתדים. כולם התישבו. ברנס... נעשה דמי! כמה גאה היה, כאשר אמר את הרכבות בקורס, הרכבות שלמד. מאתנו! במרק. ערפל הביעות שהביא עליינו, הוא קלט משודך ממה שבceil למד אותו, ובסתום של דבר זה שינה אותו. לאחר זמן מועט הוא הודה, שאשחו מתחה לו בבית מלון.

— לך והבא אותה — אמרתי. לפני ארבע שנים היה הילד בר-מצווה, אביו נעשה יהודי הגון בתחום משפטונו, אף פירנס אותה.

"המקרים" שנפלו לתוכה חיו, הופיעו תמיד באורח בלתי-צפוי. יומם אחד הייתה זו שפתחת ספרדיית בת תשע נפשות, חורים ושבעה ילדים, שהופיע בערב שבת אחר צהרים. הם גוֹדוּ קודם בדירת מרתף בעיר גנים. ציבור התפוצץ, וכי הביבוב נשפכו לתוכן דירותם. העירייה הבטיחה להם שני חדרים במalon ליום שני הבא. עד אז הם באו להתיישב בדירותו של ר' עמרם, שלא ראוו מעולם קודם לכן, מי שלח אותם? לא ידעתם? ואנו ואורחינו —

בחדר האוכל. שבת ערבנית מאד. מותר להאמין לי!
ימי בצד בעלי היו מלאים. לעיתים באו אורתדים זה אחר זה ללא הרף; צעירים — הם היו המתמידים ביותר — ובמיוחד אליעזר, עיר אינטלקטואלי וריגשஆ, שבא לעיתים קרובות להתייעץ עם ר' עמרם. מבוגרים — בני זוג, שלא הבינו זה את זה (דבר למגורי לא שכיח במאה שערים. אבל קרה, שרב עמרם נאלץ להתרבע כדי להתויר שלום בית). תמיד קיבל על עצמו דברים כאלה, ובעיות הנוגעות לילדים היו יותר בתחום פעולתי), בקשות לסייע כספי חד-פעמי ואחרים, שבאו מדי חדש לקבל סכום כסף שקיבלו על עצמנו לחתתם, וכיווץ באלה.

כדי לאסוף את הכלפים שהיו דרישים לנו לשם חלוקה למשפחות שיטינו לחן, התחלתי לנוטע בשנות תשכ"ז פעם בשנה לחוץ לארץ. בדרך כלל זוחה עבודה לגבר, אבל במקרה שלנו רק אני הייתי מiomנת לכך. אני דוברת

את עניינו בקיומו, ועוד מחרת הוא היה יהודי "נדת וכדין". חודשים מעטים לאחר מכן שידכנו אותו עם בחרה דתית ונבונה. אחרי שבועות של שנת תשל"ד נערה לבסוף מסיבת אירוסין נולדה בחתנו. היום יש לוג שני ילדים, בת קטנה שנקרה על שם חמוטי שיינדיל, וילד הנקרא על שם בעלי.

עבדתי קשות בעניין זה, לעיתים מעל לכוחותי. בעלי הוכחה אותו על שני גנחרת. מלי, ועובדת את הכל לבדי. אלא שזו הייתה גם דרכו, שלא לחדר מעוניין שקיבל על עצמו פעם. מובן, שהוא פעל בither והירות וביתר לבונה. ביתהנו תפרק מרכז ל'מקרים מוחדים'. וכך הגיעו לנו מישחו יום אחד איש מגושם בן ארבעים. הוא היה יהודי ספרדי, שבא מצרפת עם ילד בן שבע. בשליל האב העמדנו מיטה בטרקלין ושתי כוסאות העור, שהועמדו זו לצד זו, והוא לימות נוחה בעבורו וילך בחדר האורתדים.

לעולם לא אשכח את שלושת החורף שבילינו ביתהנו עם ברנס, אלא אם כן אהלה במתלה השיכחה. הוא היה איפלטני ומיתומאני. הוא סייר לנו, כי אשטו מסורת את בנים למיסיון הספרדי. הוא ברוח יתד עם הילד, אחרי שהוציאו אותו מן המיסיון; כל גלגולו ההרפתקה הזאת תוארו לפנינו במלואם.

ברנס עבד... בחופפת, נדמה לי שהוא היה מכונאי, ועבד בעבר בשליל הישראלים על המירagiים. אבל נראה שלא הסתדר עם הציונים. מצאתי לו איפוא עבדה אצל לא-ציינים בכאת שערים. אבל התוצאות היו והות. דומה שברנס שונא לעבד נשם ששנאה את הציונים. אלא שלעולם לא ידעתי אם התקפות שעברו עליו ביתהנו ובבית הכנסת היו אמיתיות או לא. על כל פנים הן הופיעו תמיד בזמנן, כדי למנוע אותו מללכת לעבודה או כדי לאlez אותו לעזוב אותה. בנסיבות אלה ברור היה, שאי אפשר להוציאו מן הבית. בסבלו למד אותו בעלי מעט תורה,

ואנו, יומם אחד קיבל ברנס מכתב מפאריס. אשטו חזקה בה מכוונתה להתגרש, ומוכנה לנסota לתשלים אותו, בתנאי שיחזר יחד עם הילד. הייתה ברור לתלוזין, שתוא רק ציפה למכתב זה. יומם פרידתו של ברנס היה יום גדול בשלילי... ובסבל בעל. השליח עצמי, שהוא סוף הסיפור.

עברו כמה שנים. בשבת אחת בvakar, שעה שעמדתי לסיים תפילת שחירות, ציפיתי לבעל שישוב מבית הכנסה, נשמעה דפיקה בדלת. פתחתי... ותנתה —

— אני יצחק בסנסון. היה לנו ויכוח באחד הימים לפני עשר שנים, באקס' לה-בראן כשתייה בישיבה שם.

בשות פנים לא יכולתי להזכיר באיש צער זה, שהיה אולי בין שנות העשרים ושש והשלושים שלו. אולם שמו היה זכרו לי היטב. משך שנים שמעתי עליו. يوم אחד גוא עוב את הישיבה. הוא נשבה, ציר טוב אבל יהודי רען. כפעם בפעם היה נוטע לאנטוורפן כדי למכור את צירין, אבל לא היה מבקר עוד בימי של ר' איציקל, אותו העריץ מארך בעבר. "את חיבת להתקשר אותו ולהחויר אותו לתורה", היו פונמים אליו בזמנו היהודי אנטוורפן ופראיס, שהאמינו בו כי ישוב. מעולם לא מגעו ממנה את דידוזם. ווגנה, פתאום,

כאליו נפל מן השמיים, כאן אצל בירושלים!

הומנטי אותו לביתנו לשבת הבאות הוא נא רק לסעודות שלישית, כשהלו שעתה לפני צאת השבת. כבר לא ואמנו שיבוא, והנה נקשת בדלת. הלכתן לפתחות. הוא שם, אבל... שערו נעלם! הוא אסף אותו תחת איזה כובע בלבד שחור. כדי להיראות יותר כמו איש "מאה שערים", הוא לא קימט את הקובע באמצעותו. כובע עגול זה, שהיה גדול ממלודיתן, ושהבליט את אוננו הגודלות והדגיש את חיורונו ערו, שיווה לו מראה טראגי-קומדי. נשמרתי מWOOD לא להתבונן בו יותר מדי. הומנטי אותו להיכנס, ותגচתי אותו לפני בעלה. ר'. עמרם הומני אותו לשבת. כך סיימנו את סעודות השבת שלנו יחד עם יצחק, שהיה עטוף מיסתורין באותו עעה. לא ידעת מעולם, אם היה לפני שעבר את סף ביתנו, אבל כשבוע אוגנו אחר הסעודת, הומנטי אותו לשוב ולבואה. באותו הוא חזר לאחר כמה ימים ומראו שונה למורי. עוד היה חבוש בכובעו המצחיק, אבל הוא הסתפר, ומה שנשאר היו רק שתי פיאות. הנה מה שהוא עצמו כתוב על פגישתו עם ר' עמרם:

"...באה שבת... לסעודה שלישית אני חופש מקומי לד' ר' עמרם. המשמש שקעה מאחוריו הרי ירושלים. החדר הולך ומוחשן. בדמיומיים אנו מסיימים את סעודתנו. כבר הגיע כמעט הלילה, כאשר ר' עמרם מתחליל לשידר. מיד מעהלה נשמתי עם קולו, ואני מצטרף אליו. אינני יכול להביע במלים מה שחשתי אז (ובשבות הבאות לאחר מכן) אלא בשיר ועל ידי שאני שר אותן זמירות כל שבת במשך שש השנים שעברו מאן. נוצר הקשר ללא מילים. אני בטוח שמצותי את מורי; וכל מה שאלמד ממנה יתעלג לאוותה רמה ולאוותם מבטים חודרים, העוויות והטעומות. וועל לכל, התחלהות הזור

שש לשונות, יודעת להסתדר בכמה לשונות אחרות. כך יכולתי לתקשר בכל העולם. יתר על כן, לא היו לר' עמרם כל תעוזות ישראליות, ולעולם לא היה מבקש דרכון ממשרדיה של ממשלה שלא הכיר בה. הוא גם לא השתמש במטבעות ובడואר של מדינת ישראל; ולבסוף, נוכחותו במאה שערים הייתה חשובה הרבה יותר מזו של לי.

פרידה שנותית זו לא הייתה נסימת אף לאחד מהחן. בעלי ציפה לשובי, ואני מנתי כל היום את הימים שהיית רוחקה-הימנה. אבל בסוף — איך שמתה להתחד שוב עם האהוב عليك... ולהיות שוב ב"גיטו", שאת אווירתו היה חסלה במשך אותן שבועות מעתים. "מאה שערים, בת הונגרים, זהו גיטו?" כמו פעםים שמעתי אנשים אמרים כך בלאג. למעשה יש בשתי שורות בתים אלה כל היתרונות של גיטו. במידה מסוימת הן מבודדות את תושביהן מועלם חומרני וזרק-תענגות, המכונה "מודרי". זה טוב לאמנתם ולביראותם המסורתי. אך יותר הולם אותם הכנוי "עולם סגור". אין ידעת מקום אחר בארץ הקודש, או בעולם כולו, שבו האנשים חביבים יותר מיהדי אותה שערם, בין אם הם גרים בשוק, בbatis הונגרים או בבית-ישראל. אם השקפותך ומעשיך נוגדים את התורה, אין לך סיכוי להתקבל, אבל מי שתהיה, תתקבל בזרועות פתוחות ברוב הבתים. הם מכוניים אוורתיים וקל לדבר אתם. רבים האנשים שהזרו בתשובה ומצאו דרך אל היהדות, אוורי בקורים אחדים אצל משפחות במאה שערם. מרדכי וייס, יהודי פעיל מ"טורי קרתא", נוגג זה שנים לנוסע פעמיים בשבוע עם חבריו יהודים למקומות מרוחקים בישראל, וללמוד יהדות לעולים חדשים ולא כל כך חדשניים, שבתווך קשייהם החומריים לא הצליחו עדין לעלות במישור הרוחני שלהם.

רבים היהודים, מישראל ומתוצאה לה, שנשעו דתיהם בעקבות טיפול של בעלי בהם. פעם אחת פגשתי אחד מהם כשהוא ניסה לנסוע ב"טרמפ". אוי היהתי עם בני במכוניתו. הוא ביקש לקחת אותו לירושלים. שערותו ארוכות נסוח הדמי, כובע מצחיה מקורדי, זקו של Amen, ותחת בית שתיו קופסה גדולה — כל זה רימז על היומו צייר.

— אני מכיר אותך — אמר, כשהתיישב מאחורינו. — את אשתו של הרב בלויא. איןך מכירה אותי?

הסתובבתי להסתכל בו. לא יכולתי לנוקב בשמו. פניו נראה לי כאלו

ראיתים לראשונה.

מי שאינו מוחזק במחלוות על המתייצבים על דרר
לא טוב ומושבי העוזן, הרי הוא נענש מפשיעיהם
(שער תשובה ג, נט)
לכל חטאיהם . . .

"אingedי רב", היה ר' עמרם אומר מתרך ענווה, והוסיף: "כאשר יהודים הולכים
בדרך לא טוב, רשייל יהודי לעשות עצמו מהaging, ולעשות כל דבר,
כדי להחוירם לדרך הטובה".

בדרך לאושוויז שאל יהודי אחד את הרב שלמה זלמן עטנברגין, רבה של
שמילוב: מדוע חיסל הקדוש ברוך הוא את היהודי אירופה? השיב לו הרב:
“אנו גענשימ, על שלא לחמנו דיינו בעזינום”. כל עבירה, גם של הפרט, על
חוק התורה, גפרעים עליה מן הציבור כולו.

השבת היתה, ועודנה, מוכו המאבל בין היהודים הדתיים לבין אלה המתניגים
את מדינת ישראל. לגבי הצעונים אין השבת אלא יומ מנotta, ושמירתה
הקפדנית היא רק חלק של מצוות הדת, שם נטשו אותה להלוטין. מצד שני
יש יהודים רבים בעם, שמתוך בורות אינם יודעים את תשיבותו של יום
השבת. "יהודי לבב... הלא זה העקר, לא כן?" כך הם אומרים. אבל לא
קיים המצאות כבר זמן רב לא היו יהודים בעולם. והוא ההסבר שנונן הרמב"ם
במורה נבוכים, לא:

"אולי כבר התבאה לך העילה בחיזוק תורה השבת והיותה בסקילה" —
ואדון הנבאים הרג עלייה — והיא שלישית למציאות השם והרחיקת השניות,
כי ההוראה מעבודה וולונו אמנים היא לשוב היחודה. וכבר דעת מדברי,
שtheadות — אם לא יהיו להם מעשים, שיעמידום ויפרסמו ויתמידו בהמון
לנצח — לא יישארו. ולזה ציוונו בתורה... וכבר בא בזאת המצואה שתי
עלויות מתחלפות: ... האمنت דעת אמיתתי, והוא תידוש העולם, המורה על
מציאות השם בתחילת מחשבה וביעון הקל; זוכור חסדי השם علينا בהנחינו

הרות שבתפילהו, שרומה ואיחודה את כל הגאנספיט בשעת התפילות.
"החלטי להתישב במאה שערים, כדי להיות סמור לר' עמרם. כשבקשתי
אותו בשבועו שלאחר מכן למצוא לי חבר למד איתי גمرا. שמחתי היה ללא קץ. אבוי רוצח
אל ביתו. הוא עצמו לימד איתי גمرا. במשך חודשיים למדנו יחד ר' עמרם
לŁמוד גمرا כדי להיות יהודי טוב. כשהאני שאלתי שאלה מבולבלת,
ואני חוא היה. קורא ומתרגם כל דבר לידיש. כשהאני שאלתי שאלה מובלבלת,
הוא היה עונה בפשטות. פשוטות זו ישרה את כל החדרים. ותקדמתי צעד
אחד. כאשר סטיתי מן הנושא הוא היה מוחזר איתי אליו. מעולם לא הוכית
אותו, לא השמיע געריה או בקורת. ואף על פי כן הוא חולל בי שינויים, שאיש
ולתו לא חולל. הרגשותי ממש כאילו גולד מודש.

"כל בוקר אחר הלמידים תלכנו לישיבת נטורי קרתה, והינו הראשוונט
لتפילה. האנשים באו זה אחר זה, ותחת הגאנטו של ר' עמרם התמלא
המקום התלהבות ונשחתה. אחרי זה היינו חזרים לביתו להכין ארוחת בוקה.
כדי לקבל מושג על גודלו של אדם גדול באמת, עליק לשחות במתיצתו
של איש כמוני. يوم אחד, כשהיינו מנקים ירכות, אמר לי: 'אריך בין א פץ'
מייסטר" (אבי מנקה מומחה). כדי לhipטר ממכתמים, ביל ליפגוע באrieg, באמת
צריכים להיות מומחה! הוא לימד אותי ל��ות ולהיאבק. הוא העביר אליו מעט
משמעותו בעבודת ה' ובଉורת הולות.

"קול רינה וישועה באהלי צדיקים — הרובנית דאגת לכל דבר בבית. נשמעו
בו קולות הרינה, של לימוד, של תפילה ושל שירים של ר' עמרם ושל
תלמידין. וקול תשועה הוא זה שהביאה היא עצמה לעשרות NAMES הנטנות
בצראה. זרם האנשים הבאים לביתם לא פסק, כשהכל אחד מביא אותו צורור
בעיוזין, וויצא שם בכוח חדש, אם לא בפיתרון חדש . . .".

יצחק נשאר בביטנו קצת יותר מחדשים. שובו ליחסות היה מושלם. כל
מאזץ למצוא לו שיירוך מתאים בירושלים היו לשווה. לא היהתו לו סבלנות
לחוכות, ולכן טס לארכות הברית, שם התקיר את הבהיר שעתידה היהת לヒות
אשרתו, ברכה. כבר נולדו להם שלשה ילדים, "אמנה", ילדה נתמלה, עמרם,
בן על שם בעל, ומתבוק הנקרא על שמו של רב נחמן מברסלוב. יצחק ממשיר
לציר, אבל הוא מלמד במשרה חלקית בישיבת אקסל-ה-באן. היום ביתו
שלו פתוח לכל, והוא מקבל בו את אלה המבקשים לחזור אל המורה,
כמוهو בעבר.

וכושיםם. האם אנו מתקברים ליצירת שיטה, לפיה בישראל, יצוין במדועות לחיטוש-עובדים לא ליהודים דתיים, כפי שהציגו מנהלי שדה התעופה זה, לפי גירסת העתונים. העבודה שאחרי דין וסער בכנסת פוצה והסלב אינה משנה את פני הדברים.

עליהם היהודים מגוזזה, אשר רק נגלה וביקותם הדותית הצלחו להיאשר יהודים תהה. שלטונו של סטאלין, חייבם עתה לעבוד בשבת בשדת התעופה LOD. לפקיד הבכיר, האחראי לעניין זה, היה האומץ' לפטר מספר סבלים יהודים מגוזזה, משום, שלפי דברין, שנאמרו בסוגנון גס, שאינוiah-פלקיד מדינה, הס חתמו על כך שהם מתחייבים לעבוד בשבת. (הם חתמו

.

על המיסמרק הוואיל ולא הבינו עברית ומה הם החותמים). בעיות קאלה איננו מככידות עליינו דיים בניו-יורק, או בשיקAGO או אפלו בפרובילקה הגוזזנית. בעולם החופשי מוגנות זכויות אזרחית קאלה על ידי החוק, ובגוזזה הטוביית פשטן הניחו לנו השלטונות. אבל בישראל, בשנה העשרים וארבע עצמאות, וחמש שנים לאחר איחוד ירושלים — עדין קיימות בעיות אלה.

מספרעה לי גם השתקה העמוקה בה מתעטים המגנים על הזכות האו'רחות למיניהם, חותמי העצומות ונושאי דגל המחאה. וכי מה הן זכויות האסם — האם הון רק הכוונה לפסם ספרות פרגונגרפית ולהעלות על הבמה מהחותש של ניבול-פה? האם עליינו להסיק שזכויות דתיות של יהודים דתיים זו רק משניות ופתחות' חשובות?

היהיתי ציוני כל חיי. אך אנא, אל נא תבאי אותה למצב בו לא תהיה בפי תשובה לאלה הסכורים כי מבחינות רבות גוח יותר להיות היום היהודי בניו-יורק מאשר בירושלים; לאלה הסכורים שהיהודים מסורתם נעשים לאזרחים מדרגה שנייה במדינה היהודית; ולאלה הסכורים שהتورה תצא מבוקלין ודבר ה' מגולדס גריין — ולא מצוון ומירושלים.

אני מבקש מך, גברתי הגבורה, ציונית שעלתה ממאריקה, לארץ ברוכה זו, לעשות כמיטב יכולתך לשים קצת להפליה חמורה זו. לעוזר לנו לעלות לציון ברינה ולהיות את חינו כאן, ככלנו יחד, חיים יהודים שלמים על פי מסורת אבותינו, אמונהינו ומצווננו".

* שכונה בלונדון, שבת מתגוררים הרבה יהודים.

'מחת סבלות מצרים'; וכailleו הוא חד כולם באמצעות העוני ותיקון העניין גאנשי...".

שמירת השבת היא דבר מה יסודי ביהדות, שם יהודי דתי, אף לא ציוני, אינו מסוגל לראות בחילולה. דוד ויינגרטן, אחד מבני מושדי תמיות הגדולים במדינה, הביע את אכזבתו במחабב גורי לגביה גולדה מאיר, שפורסם בעיתונות באנגלית ובעברית בז' שבט תשל"ב (23 בפברואר 1972). וכך כתב: "אניאמין כי רק במדינה היהודים יכול יהודי לנגן באווות חיים יהודי מלא, וכי היהדות הטבעה בו לא תוכל לבוא לידי ביתו מוחלט בניו-יורק או במקום אחר בתפוצה. — — —

ברם, באטורונגה חדרו ללביו כמה ספיקות המדיירים את מנוחתי. בשבוע ש עבר קראתי שיהודי, סבל בשדה תעופה, פוטר מעבודתו על סירוב לעבוד בשבת. היכן זה קרה? בניו-יורק? בלונדון? בפראג? לא! זה קרה בשדה-ההטובה LOD — בישראל.

עובדיה מהרידה זו עוררה בי זכרונות מתוקפות געורי. כפליט צער מאירופה עבדה במכבטה בברוקלין חומרת המיטה דלאר לשבוע, משום שישרתי קיבל עבורה בה השכר גבוהה יותר, אך היה חיבר לעבוד בשבת. אני נזכר ברבים מכך, שהעדיף לוטר על משרות טבות, וב└בד שלא לzonah את אמנותם ואת מסורתם בכלל הילל שבת. ענייני היה זה סמל הגלות. בגללה נאלצנו להילחם ללא הרף על הזכות להיות יהודים על פי עקרונות הדת שלנו. בארכזות-הברית לחמו היהודים והשיגו את הזכות לא לעמוד בשבת. בשנה שעבירה התקיימר בbatis המשפט האמריקאים מספר משפטים, שהיו אכנייהו, במרקם בהם חוויכו יהודים לעבוד בשבת. השופטים קבעו שתיבנו של יהודי-דתי לעבד בשבת פירושו פגיעה בernals הופט, והעורבים על החקק נעשו והוכתרו להזuir את המפורטים לעובדה.

הרשי נא לי, גבירתי ראש הממשלה, להסביר זאת. אני מתקoon לשירותים החינויים לבטחון המדינה או להתי תושבה, שהם בגדר של פיקוח נפש, אך שר העבודה מעניק רישיונות עבודה בטיסנות כדי שפעלים תעשיותיים יכולים לפעול בשבת. מה אמרים לעשות יהודים שמורי שבת? האם יימנע מהם ליהנות מעקרון שיוינון-ההזמנויות בתעסוקה וಗילה ורק משום שהם יהודים דתיים החים במדינה יהudit? האם יעשום אורחים ממדריגת שנייה?

היו זמנים בארצות הברית שלמדוועות להצעת עבורה הוסיף: 'לא ליהודים

עובדים בשבת. תעשיין מעילים הורשת לעבד בשבת בטענה, שבית המשפט של עורך למען הייזוא, ווילאי-הייזוא חיוונים לישראלי". הרדיו והטלוויזיה משלדים בשבת. חלק גדול מתחנות הדלק מותחות בשבת, משחקי כדורגל, שמעורבים בהם שירות אלי פשתחפים, מתקיים בשבת, וזה גורר פעולות ממשורה, כיסוי על ידי תחנות השידור, פקי חנעה, וכל זה בשבת אחר הצהרים בכל חלקי הארץ.

רחוב דיזנגוף, אחד הידועות הראשיים של תל אביב, הופך מרוחק בשבת, וכל בתיה וקפה פותחות בשבת. המוסיקה בוקעת מהם אל הרוחות מתחת יוטר בתרומות מן החוץ, ולא תהית וקרקה עוד לתמיכת מסורתית ומדינית של יהודי העולם; הממשלה החלונית תהיה חופשית לבצע את תוכניותיה כלפי הדת ללא התערבות.

"כד שהסתאטוס לו' שהוסכם עליו לפני שנים ושמונה שנים מעתה; הדברים מתחפתחים במשך שנים ושמונה שנים, ישנן המזאות חדשות; אמצעי תשורת, לוינינט, טלויוית ותשורת אווירית אינטנסיבית. כל שהבאת, כפי שאנו רואים אותה, עומדת להיעלם במדינת ישראל".

מר ויינגרטן עצמו מביא את הראה, כי מציאותם של תברים דתיים על ספטי הכנסת היא בדיחה עגומה מוטב, לדעטו, להבהיר לכל תידות הדתית חלק מזו האחריות, ולא את הקטנה מן העברות על חוקי היהדות שנושאות במדינת ישראל.

גם מטה שעירים הינה חלק מן הנוף העצוב הזה שמטא אותו דוד ויינגרטן, אילולא וקדיש ר' עמרם את חייו לשימור והרבע הזה, המבוצר האתרון של היהדות, ללא פשרות. פועל ללא אותן, הוא נihil במסירות את המאבק להגנת השבת. כאשר היה צעיר יותר, מספרים יידיין, והוא היה שכוב לרוחב הכביש כדי למנוע מכוניות מלעבבו בו בשבת. במשך תשע שנים נישואינו הוא היה חולך כל שבת וקורא ברוחות ירושלים "שבת, שבת".

במשך שנים היה חולך עד לתהנתן האוטובוסים המרכזיות. כמה פעמים הבטיחו להפסיק את התהנתה, אך הנגנים המתכוו ואספו את הנסעים במקומות אחרים מחוץ לחנהנה. אחר הפגנה, שהשתחטו בה כשבוע מאות יהודים, סגר "אנגד" את המתחנות. "האגודה" פירסמה או כרוז: "הכל טודר, ואין עוד צורך להפגין כדי למחות על חילול השבת". ר' עמרם עלה בעצמו אחר הנגנים עד המקום שם שם יצא. לא קל לאוטובוסים לנוע, אף אם הם מנסים להסתתר.

כמו מפקד באכאות ה' הילך ורב ערמים בידיהם ריקות, מוקף על ידי חיילי.

כמה חודשים לאחר מכן השיבה גב' מאיר, ראש הממשלה, על דבריו. מובן שהיה לא השיב במכח גלויה לה' ויינגרטן. התשובה נרמזה מתוך דבריה של עיתונאי רפואי. העיתונאי שאל אותה בדבר המאבק הדתי המתרחש בישראל. והיא השיבה: "שש שעות לאחר שנשיגו שלום עם שכינו יסתים המאבק הגוכחי".

ה"גיאש אוברבר" בಗלוינו מאוקטובר 1972 מביא הברה זו, ומעיר עליה: "כונתה ברורה לחלוטין, כшибועง השלוון, שוב לא תחתה המדינה תלויה יותר בתרומות מן החוץ, ולא תהית וקרקה עוד לתמיכת מסורתית ומדינית של יהודי העולם; הממשלה החלונית תהיה חופשית לבצע את תוכניותיה כלפי הדת ללא התערבות".

מה הן התוכניות ששוקלים אותן כל הומן, ואין ממצאים אותן? אותו עיתון מפרסם במקומן אחר את דברי הרב חיים סולובייצ'יק (תרי"ג-תריע"ה – 1853–1918), הרב מבריסק: "הציונות דורשת מדינה עברית לא מפני הערך שהיא מייחסת למדינה כזאת, אלא מפני שהיא רואה במדינת יהודית את האמצעי המשמעותי ביותר להגשמה מטרתה – הפרת ברית טני והפיכת אומה קדושה לאומה תילונית. בתורת שכוות, מיצגת הציונות את היצר הרע של האומה היהודית".

כאשר לא נראה כל שיפור במצב, ואדרבה, הוא הורע עוד יותר, כתוב דוד ויינגרטן מאמר אחר, שפורסם בניו-יורק ב-18 בפברואר 1977 בשבועון "גיאש פרס": "שבת. לפי החוק העתום הוא יום המנוחה במדינת ישראל. הדרך שאנו היהודים הדתיים מבינים זאת הלא, שיש לשמור את השבת לפי חוקי התורה, שהמדינה תשנות ביום השבת, ולא תהיה השבת כיום ראשון אצל האומות.

לצערנו הולכת השבת ונעלמת מן הנוף הישראלי... ישנה ועדת שרין שתפקידה להעניק היתרי עבודה לתעשיות חיוניות בשבת. זה יהיה וטלולא! פרופסור לב, מן המחלקה לפיסיקה של האוניברסיטה העברית, המשמש כיוועץ דתי לועדה זו, הצהיר לפני זמי מה בפני כתבי העיתון 'הארץ': 'עוזבי את הוועדה כאיש מותסכל; לחברי הוועדה לא איכפת כל עיקר, אם בתיה תחרושת עובדים בשבת או לא. יש חילול ישות סיוני בתעשייה, וכל בתיה תחרושת מפירים את חוקי המדינה בגין מעוצר'.

תעשיינים רבים ובין המפעלים בתיה מירושה בלתי-יהודים אמרו לי, שם

לכנן לא שמו לב ל"גנימוסים" כאלה, ומעשי האכזריות שליהם גרוו אחריהן ישיבות ממושכות בבית הסוהר. באחד המקרים האלה, (בשהמאסטר נמשך כמו חודשים), בא הגאון ה"חזון איש" לבקש את ר' עמרם בבית הסוהר ביפו, היה זה כמה שנים אחר הקמת מדינת ישראל. בפעם הראשונה לא התירו השוטרים התעצבענו היכו את המפיגנים באלוותיהם, את המפיגנים לבושי השטרויים ורק והמוינוים אך ורק באמונתם ובתורתם.

נושא אחר למאבק היה: נתיחות מדים, שבוצעו ועוזן מבוצעות ב涅יגוד למחאות המופרעת של המשפחות. לאמינו של דבר אוסרת ההוראה נתיחות כאלה, המבוצעות אף ביוזדים שנפטרו "בליעור הרפואה". אין אלו בעלים על גופותינו או גופותיהם של זולתנו. עליינו להחזיר את הגוף לבראה, כמו שקיבלו אותנו. שעה שחביבים לעשות כל דבר כדי להציג נפש, ואפילו בשבת (פיקוח נפש דוחה שבת — מצווה), אין היהדות מתירה כריתת אברים מגויה. אין לך וכות לקיים "מצווה" כזו, על חשבון הנפטר, שאינו מסוגל יותר לקיים מצוות עצמה.

לבד מן ההקפה על קיום ההלכה, שהיא העטם הראשוני בשבייל היהודי, יש בנתיתת גופה של אחד הקרים מן המכאייב, וכך מבחיל. לא הייתה יהודיה שנפטרה אמי לפני שלושים ושלוש שנים, אבל אני יודעת שהיהתי נאבקת בכל כוחי כדי למנוע כל אדם מלגוע בגויהית.

כאשר יהודי חולה אונש שכוב בבית חולים ישראלי, חיבים בני משפטו לשומר ליד מיטתו לפי תורה, יום ולילה. הפסקה של שעה אחת — עלולה לגרום לתוכזות פआטאליות. בשונה תש"ל שכוב היהודי בשנות השישים לפחות הכרה במשך חדש תמים בבית חולים הדסה בירושלים; כל אותן העת ישב בנו ליד מיטתו כדי לשמרו עליו.

"באחד הימים", כך הוא סיפר, "התאספו הרופאים ליד מיטת אבי, בנוכחותיהם. הם דיברו ביניהם בלשון זורה, ולא יכולתי להבין דבר מכל אשר דיברו. רק הבנתי שהדיאון תושב מADOW. כשהם עזבו, אחד הרופאים נשאר ורמז לי בראשו. ניגשתי אליו. אני מיעץ לך, אל תווו מכאן' אמר בחשאי. כמה

בדרכם היו נתקלים במשטרה. הפגנות שקטות אלה נחשבו בעיני נציגי הסדר הישראלי — התגרות במדינה. ובמיוחד, לאחר שר' עמרם וכל חברי נטורי קורתא מעולם לא ביקשו רשות להפגין, ממשילה שאין הם מכירים בה. כאשר השוטרים התעצבענו היכו את המפיגנים באלוותיהם, את המפיגנים לבושי השטרויים והמוינוים אך ורק באמונתם ובתורתם.

הឧומלה הצעינית מציגה את נטורו קורתא כאנשים המבונים במכוניות הנסועות בשבת. אין זה נכון, שכן אסור להרים אבן בשבת. מי לרך להפיגן לשמרות השבת על ידי חילולה? אם יש ילדים המשליכים אבנים במשטרה, הם עושים כך בהפגנות ביום החול, שבזהם הם משתתפים במרץ רב הילדים כאן בלי ספק פראים יותר, פחות נימוסיים ובוגדים פחות מטופחים מאשר בשכונות האחרות, העשירות יותר. אולי יש להם רצון עז יותר. המלחמה בציגותם של הורים, מעוררת את מזעיהם ליהדות בגל מוקדם, והם מקיימים את מצוותה בהתלהבות. אין להם צעוזים. הרכבות החשמליות המשוכללות יקרות מהישג ידם של דבר כדי להציג נפש, אבל ככל לא יכולה דוד הנער את הענק גולית באבן אחת ויחידה? מאוחר יותר, נמבוגרים צעירים אין הם משתמשים בכלני נשך. הם אינם מתאמנים בשימוש בנשק ואינם משתמשים במלחמות האסורים על פי התורה.

משמעותי בעבר על התנהלות המשטרה כלפי תושבי מאה שערים. שנים אחדות

אתמי שהתיישבנו בבתי הונגרים היהודי עדה בעצמי להפגנת כותה. שבת אחת אחר הצהרים אירגנה המשטרה "פוגרום", שattleויזיה הגורנית הוזמנה לצלמו. אנשי המשטרה פרצו פתאום אל בני הכנסת, ועצרו אנשים חפים מפשע באמצעות תפילותם. תלמידי ישיבות, ביןיהם אף אמריקנים, נגورو החוצה והכו באכזריות לפניהן מצלמות הטלויזיות. אcoresיות היא משקה חריף: הוא משברת את האדים והוא מאבד את שליטה העצמאות. אחרי הגזמתם לפני המצלמות הגרמניות גם פרצו בפראות לבתי הונגרים, ותפשו נערים לעיני הוריהם הנודחים, ללא כל אבחנה, ותביאו אותם לחננות משטרת כדי לעזרם אוותם. בינויהם היה ילד בן ששה-עשרה, אחד מבני שכניינו. ילד אחד, בן אחד עשרה משפהה אחרית היה לומד תורה עם אביו, שעה שפרצו השוטרים לדיריהם. הילד נגרר החוצה למרות עזקה ודעומותיה של אמו.

ר' עמרם היה קרבן מועדף של השוטרים הישראלים, אבל מאוז הלבין זקנו לא העו להכחותו. ואף שנלקח לעיתים למשטרה, לא אסרו אותו יותר. קודם

מקרה זה עורר טורה רבתית הציבור. ברזילאי, שר הבריאות, הציגו בכנסת בנין תשכ"ט (25 במרס 1969) כי הרופאים הכרתו את לבו של אברהם סדגת בשעה שעדיין חי. משפחת הקרבן, אלמנתו ואחיו הקימו זעקות על השערוריה ונאבקו לשווה להביא את האשימים "למשפט" ישראלי.

הפגיעה הריגולות ביחסו הניתחת הגופומ, המבוצעות כאשר למוות התגנוזת המשפחות הנוגעת בדבר אין הן תקיפות דין, או שאין שומרות. בשבע עיניהם על קרובם. לפי החוק הישראלי אין לבצע נתיחה בלי הסכמת המשפטה, ואם הנפטר הוא גלמוד, בלי חתימתם של שלושה רופאים. פאתולוגים רבים, המבצעים נתיחות, כבר מתחיקים בידיהם אישורים חתוםים מראש על ידי שלושה רופאים. כאשר מתעורר הצורך, הם ממלאים בו את שם הנפטר ומצביעים את האישור למטרתו, וכך הם "ירושאים" לעשרות בוגרת כל העולה על רוחם. אחרים שורת מקרים כאלה אירוגן בעלי מהאות פומביות. לשיאו הגיעו חמת החיבור כאשר גילו יהודים בפחי האשפה של בית החולים בילינסון איברים של גוויות-אדם. ר' עמרם כינס כמה לפני מפגינים לאסיפה מהאה. האסיפה התחללה לא הרחק מדריתנו, בשער בתיה ההונגרים. כרגע נישאו ביום שקדמו להפגנת נאומים ערבים אחים קודם לנו. קרונות הובקו על קירות הבתים:

"אין לנו שפנויים בשבייל ניסויים רפואיים!"
"אין לנו נבלות, שאפשר להשיליך לאשפთ!"

ר' עמרם, בנו הבכור אוריה ומרדכי ויס, תלכו בראש ההפגנתם נושא כרזים, וכל אחד מהשלושה נשא זוג אוקלים "בשביל הרופאים הנחותים גוויות בניגוד לחוקי ממשלהם הם". מובן, שהמשטרת כבר ציפתה למפגינים והיתה ערוכה לקלאותם באלוות. היה קרב קצר, וארבעה יהודים נאסו מיד, ביניהם בעלי. ר' אוריה לכה בזעוע מות.

גושא אחר, ולא הפתוחה במעלה שבין דאגותיו של ר' עמרם, היה עניין הצניני. שעליו ביקש לשומר לפחות בסביבה שלן. צניעות היא תכשיטה היפת ביותר של האישה היהודית... ושל נשים בכלל, אף שבמינו אין הבריות מודעות לכך.

במעט יום ים, בחודשים שתידים נוהרים למאה שערים בימות הקץ, כשהיא ר' עמרם עבר בשוק, היה דואג לכך, שנשים הלבועות בפריצות תעונגה

דקות לאחר מכון הופעה אחותה. אתה עיף, לך ואכל משהו' היא הציעה לך לא עניתי. ואחר כמה דקות עוד אחותה: מדוע אתה ונשאר כאן כל הזמן? לך ותנווח מעט'. אז הבנתי את הרומו של הרופא ההוא, ולא משתי ממייתו של אבא".

למהורת הימים פקח האיש את עיניו וביקש מים. בסופו של דבר הוא החלים ועוז את בית החולים. היום הוא בריא לחולטיין, וחוי בשכונת גאולה ביהלומים. מה היה עלול להיות גROLג, לו לא עמדחו התקיפה של הבן, וכונתו של רופא חזרי, מלמד אותנו גROLג, שלו של אברהם סדגת. היה זה יהודי בן פחות שלושים, אב לילדה בת שלוש. הוא נפגע בראשו בתאונת עבודה בייב' בכתלו תשכ"ט (3 בדצמבר 1968) ואושפז בבית חולים בילינסון בפתח תקווה. בדרך לבית החולים אמר את הכרתו. "עליו לעבור ניתוח מוחי" קבעו הרופאים. המשפחה נחנה את הסכמתה,

למהורת הימים, בהיות האיש עדיין מחוסר הכרה, ביקשו אחיו לקרוא לרופא אחר לשם התיעוץ. "אין צורך", טענו רופאי בית החולים, "הכל כשרת". הניחות עמד להיערך למהורת הימים.

בבוקר יומו השלישי של אברהם סדגת בבית החולים, באו אחיו לבקרו. "מה שלומו היום?" שאלו. "הכל כשרת", הייתה תשובה הרופאים. אבל האחים הבחינו בשינוי בהתנהגות של צורת בית החולים, אשר טיפול באחיהם. אחד מהם נראה חיוור, השני — מתחמק מהם, כך נראה להם. כשהסתיעו את אחיהם אברהם לחדר הניחות הוא היה עדיין ללא הכרה, אבל נשימטו היטה כשורת. "יש תקווה; יש לו לב חזק" חשבו, ורופא אישר זאת.

אך משור מוחר משך את תשומת לבם. מדוע הם מטייעם עוד חולה לחדר הניחות שבו עתיד אחיהם לгинוחה? בשעה אחת אחר הצהרים הם חזרו לבית החולים לשימוש על מצבו של אחיהם. לא הייתה תגובה. ואז, בשעה ארבעה הם שמעו פתאום: אחיכם נפטר בשעה שלוש וחצי. "אנו דורשים את גופתו לקבורה; אנחנו מתנגדים לנtinyה" הם אמרו בתקיפות. לשואה רק למהורת הימים, בשעה אחת-עשרה וחצי קיבלו את הגוף. בראשו של סדגת הרופאים כלל לא נגעו. אף לא גילהו את השיער, כנהוג לפני ניחוח מות. נגנד זה היה כל שטח החזה מודבק בתחבושים. התחבושים הוסרו, והמשפחה הבינה: השתילו את לבו של אחיהם בגוףו של החולה השני, שהוכנס לחדר הניחות (חוליה זה חי עם לב זה תקופת זמן קצרה ביותר).

שנה לאחר מכן שוב בא הצבא לגיס אותה. היא נסורה בשעה שהיתה בביתה יחד עם אחיניה, ילד בן שלושה חודשים, שהיה בטיפולו. הילד חזר להורי אחר שבע שעות, אבל היא נשארה בכלא שבועיים. נ��עו צעדים ונערכו הפגנות למעןה, ורק אז שוחררה.

כמה חודשים לאחר מלחמת ששת הימים פרצה שעורורית שהגיעה גם לעיתונות, אך עד מהרה הושתקה הפרשה. מאות משפחות תימניות קיבלו צווי התיעצבות לצבאי בשליל בנהיהם ובנוחיהם, שהפקדים הישראלים הודיעו על מותם, כאשר ההורים עלו ארץ זה קרה, מפני שהילדים הובאו ארץ בפרט מההוריות, "מטעים סאניטריים". וצרה הראונה שפוגעה ביודים תימניים אלה הייתה היתה הידע על מות תינוקות שלהם, ידיעת שונסורה להם מיד עם עלותם ארץ.

יהודים אלה, שחומי העור והענינים מלאות-החיות, היו בין הקיבוצים היהודיים הדתיים ביותר בעולם. הם חיו כאלפים שנה בארץ, שהציבורו עצמה שלה פגירה בascal שניים. מנותקים למלוטין מימות העולם, הם עמדו בפני כל הניסיונות ולא שינו את אורחות חיים הדתי. העربים עצם, שבניהם הם היו כל השנים האלה, העדיפו לראות את היהודים דבקים באמונותם, כי הם חשבו, ובדין, עליהם המוסרית והרוחנית של היהודים היא לברכתם לארכם.

אתרי הקמת המדינה הוסתו הערבים התימנים כמו ערבי הארץ האחרות, והתעוררו בהם רגשות אנטישמיות. הם ראו את כל היהודים אחרים אחוריות קיבוצית לאסון הפלשינאי ול/topicsת אדריותם. היהודים ברחו מתימן בגל שינאת היהודים, שלא ידעו כמוותם. הציונים, מוחשיים יהודים דתיים, אמרו לתימנים היהודים, כי המשיח כבר בא, וכי הם יגשו לארץ כפי שבישר הנביא "על כנפי גשרים" (קרי מטוסי TWA). בהגיעם למדינת ישראל הם שוכנו באופן ארכי במחנות — מעברות. כאן התרחשה התרומה — הפיכת יהודים לציונות.

מר דוד צבי פנקס, חבר הכנסת הישראלית, הגביר בכנסת אחת היישובות בשנת תש"י: "איני יכול לחתור את המצב במחנות אלא ככפייה רוחנית ואינקוויזיציה נגד הדת היהודית. מה שנעשה במחנות אלה אי אפשר לבנות אלא רצת תרבויות ודת של שבטי ישראל... הגשנו למשרד התיכון תיק

את האיזור. ובכל יום חמישי אחר הצהרים היה בעלי הולך עם יהודים אחרים מגטו-קיוח לשכונות שכונת היו ותים, אשכנזים וספרדים כאחד. התושבים נהרו לקראת ר' עמרם, כשהוא לנאים בפניהם על גילות החורה ומוציאיה ועל הזכות שנפלה בחלוקת של דאייה היהודית לתוך את בונומיה לצניעות.

השירوت המחייב של נשים בצבא, המוטל על נשים, מהוות בעיה נצחית לציבור היהודי במדינה הישראלית. בעבר נלחמו יחד, הרבה מילויים ור' עמרם, נגד חוק ציוני זה, המונגד לחוק התורה. באותו פרק הליבנו גאים חוצבי להבות אח כל היהודים התודדים, שעלייהם להפעיל לחץ על הממשלה הישראלית על-ידי פניה אל היהודי העולם. הפגנות לא ספור נערכו בעניין זה באותה תקופה. חלון הפקו לקרבנות ממש בין המפיגנים לבין "כוחות המשטר והסדר". לבסוף הושגה "פשרה": שחרורן של אוניות, שיצרוו כי מעשיהם הדתיים מונעים מהן שירות בצבא. הצהרה נזאת היתה מבוגרת לפאטריטיים של המורח ושל הקיבוצים הציוניים הדתיים, השולחים את בנותיהם לשירות בצבא הישראלי המעורב, למורות איסור התורה ורבותיהם. (בגנות גוטרי קרחה אין מזכהות כל הצהרה. הן והוריין אין להם דבר עם צבא ישראל ועם מלחמות המדינה).

ביהדות מוגדרת חותמו של כל אדם ואדם, איש ואישה כאחד. אך ביהדות החודית אין ההפקידים מובלבלים. המלחמה היא עניינו של הגבר. קיום החבורה וקיים התא היסודי שלה — המשפה — הוא תפקידה של האישה. יתר על כן, היהודי הדרדי, המודע לאחריותו, לעולם לא יחשוף את בנותיו לסכנות הפריזות, האורבת בצבא מעורב של גברים ובנות. נגends זת, אף על פי שהצינים בכנען לבסוף למחאותיהם של היהודים התרדיים, יש עד היום זהה בנות דתיות רבים, הנתקלות בקשישים הגדולים ביחס כדי להשיג את

כמה מקרי שעורוריה העסיקו בזמן האחרון את היהודות החודית במדינה ישראל. נשים נשואות או רוות נאסרו, מפני שלא בנו למצוות של הצבא.

אפילו בעולם המשונה של היום, יש מן המורות במונח "Bushim Uriyot". כדי להזכיר רק מקרה אחד: יהודית טואף הושלכה לכלא, ולאחר כך נאלצה להשתחף באימוני צבא מפלכים בחודשי הרינה האחרוניים. היא העבירה לבית חולים, בוצעה בה הפלת מלכונית בגין לזכונה. אך לא די בכל זאת.

ברוח למשרדי הסוכנות היהודית, שם הוסתר על ידי חבריו. שום משפט לא נערך לרוצח זה בدم קר.

במחנות אלה של מדינת ישראל, שלא הצלחו הציונים להשפיע במאה אחוז על ההורים לקבל את אורח מחשבותם, הם הצליחו להעביר חלק גדול מן הנוער על אמונה אבותיהם. וא考上 לאחרים – התינוק שקיבלו בתמי הספר הממלכתיים, וכי גיסם בצבא, השלים את מה שהותל במחנות.

מאות המכונות האלה, מחנה בית-יליד, כבר כתבו רבנים תימניים בשנות תש"י מכתב, שבו הם מסבירים את ההבדלים בין אורות החיים שבתינם לבין

חייהם במדינת ישראל. מכחוב זה חוקרא בפני חברי הכנסת: "הערבים, שבתוכם היינו חיים, לא הפריעו אותנו אף בזמנים מצוות קלה כלשהי. להיפך, הממשלה עצמה הcliffe בדתוון, בצדוקותנו, ובאמונתנו. כל פקיע שבאلينו במקורה בשבת לא העו לעשן בפניו או לעשות כל פעולה של חילול שבת. וכךון הם מרגזים אותנו וכופים את עמנוא לחילל שבת לועגים לנו ואומנתנו שמסורת בידינו מתחנה וכן תפילהינו וקיים המצוות של תורהנו הקדושה.

"בתוך הנוער שלנו מסתובבים מדריכי נוער לא-דתיים. אחד מהםלקח את ילדינו לטבול לפרדס בשבת ותבריה אותם לקטוף פירות ולחלל את השבת. כשהם הביעו התנגדות איים עליהם וצעק, שbaraץ ישאל אין עד צורך לקיים מצוות. הם מלמדים אותנו לכלת בגilio וראש וגوروם את פיאותיהם". מאות הילדים, שנלקחו מתיק אimotoיהם מיד עם בואם אראה, נשלו לקיבוצים חופשיים, או אומצו על ידי זוגות לא-דתיים ללא ילדים. רוב הילדים המתימים האלה קיבלו את הקייטה על מותם ילדם תוך שלוש שנים גורלם. מיועטם סיירכו להאמין בبشرה הרעה, ואוחדים נאבקו במשך שנים עד שגילו היכן נמצאים ילדיהם. الآחרים, אלה שהאמינו לבורי הציוניים, הרימו קול מהאתם רק מאוחר הרבה יותר, כאשר קיבלו בשנות תשכ"ז את צווי הגנוס. רק אז הבינו שהם רומו, והם דרשו את החזרת ילדיהם. קלימנסאו כבר אמר: "אם רצונך לקבור בביתו כלשהו, הקם ועדת תקירה". הממשלה הישראלית הקימה ועדת חקירה, והתניסט פועל, איש לא שמע עוד על המקרים האלה.

הרבה נאמר ונכתב על "קנאותם" של נטורי קרתא. אף על פי כן, לא בעלי

של עובדות, וכיור מפורט של הלחץ המופעל על היהודים הדתיים, על מנת להוריק אותן מDRAM ומעל כלל – להפרק את ילדיהם לעבודה ודיבור..."

נעשים על ידי להז כלכלי ופיטוי על ידי הבלתי עכודה וDOI...". סבלם של יהודים תימניים אלה, "קהל קדוש", כפי שר' עמרם כיבת אותם, במחנות של המדינה הציונית אין לאחר – פרדס חנה, במחנה זה, דוכאו באכזריות. דם נשפך במחנה עין-שמור ליק – פרדס חנה, במחנה זה, המפקח גדר תיל דוקני, גרו שבעה עשר אלף עולם תימניים, מבוזדים ושמרומים היטב. יהודים דתיים מן החוץ לא הורשו להיכנס אליו. למורת ואת הצלicho בחורי היישוב, שלמה קרול ונת ברמן, להיכנס למחנה. הם ביצשו לארגן במחנה כיותה ללימודיו יהודות, בדרך שעשו חבריהם במחנות אחרים. אך לפניו שהצלicho להתחילה בפעילותם, נעצרו על ידי מפקח הממחנה. כמה תימנים ביצשו לדעת, מה עצר את הבוחרים: "לא ניתן להוציא מאן ילדים לישיבות או לבתי ספר דתיים", והוא התשובה שקיבלו. "תשוחרר את הרבנים!" צעק הממון נזעם, שהחטאף בהנחתתו של רביעקב סלים גרופי. הוא התווכח עם מפקח הממחנה, עד שהוא תפס מוט ברול ותוקת בו על ראשו של הרב. למורות פציגתו ופינוי שטיפות הדם, לא חדל הרב גרופי להיאבק. כאשר נשברו דלתות חדר המעצר מתוך משקלם שלידייו, ליווה הרב גרופי את שני העזיריים לפרדס חנה, שם טופל על ידי רופא בוגוחתו של הרב דיסקין, רב המקום.

בערים אחרות, בהן ארגנו צערם כיותה תורניות, ארע גם כן שהוכנו בפראות לפני שהוציאו מן הממחנה. הושמעו איזומים כלפי הורי התלמידים, והמשמרות סביבה המערבות תוגברו.

בעין שמר, שמעתה היה בו הרב גרופי איש "ח'שד", היה למקורה עם "הרבניים", כפי שהתייחסים התימנים קראו לשני העזיריים, המשר. בפסח תש"י נדחפה בתו של הרב גרופי על ידי השומרים, בעמודה בתרור ליד חדר האוכל. היא מתחתה על נך. היא נאסרה ונכלאה בחדר – אך לא לבדה, אלא יחד עם שומר. הרב גרופי הלק אל ראש המהנה, כדי להציג את שחרור בתו, או לפחות להוציא את השומר מחדרת. בקשוחיו נפלו על אוניות אוטומות. מדחג מגורל בתו הלה האב אל הדלת ונῆסה לפותחה בכוון. השומר ירה בו, לא אחת ולא שתיים, אלא ארבע פעמים, כדי להבטית, שקרבונו אמג נחרג. ואנו, מפchar ההמון ההםום שהיה עד לרצת השפל, הו

היהודים אלה מעולם לא סבלו ולא נתקו מן התהממותות התרבותית והאינטלקטואלית של "הצייליזציה המערבית". עקרונות ותולושים ארציות מולדתיהם הם הובאו למדינת ישראל, ושוכנו בה שנים רבות בפחדים עלובים. לאחר מכן הם יצרו יישובי עולים. הערים הם שוכנו במשכנות עוני טרומיים. שם נחרטו בעותות הקותילה שלם, מצב הכלכלי נעשה ללא גושא, וילדיהם לא זכו לחינוך, לא דת ולא אחר. הם גדלו איפוא בצרה דומה לידי הפלשתינאים, והוכיחו במשך יותר משלשים שנה את מאמציהם העזומים לתרוף אומה שלימה ? ובאמת, וכי אין הם הכנענים, הם שחתפו את ילדי מארכו, מימן ושאר המקומות, וחזרו ורבו פעם על פרשת יוסלה ?

ההתייחסות היהודית בכיסי לתקומתה ולהמשך קיומה של מדינה אנטידתית על אדמת הקודש, ובדרך זו לסלק את מהות הארץ, האומה והتورה וההיסטוריה כאחד — זה מעשה אונאה שאין כמותו. דברי מי ישראלי כל אויר דרכם מלאת הנפULERIM, קשרים קשר בリンク תורה ולאמנות ישראל. כאשר הגיעו בני ישראל בהגנתו של משה אל גבול ארץ כנען, ציווה כי לוט להיכנס לארץ ולכובשת. היהודים חסרו אמונה ואומץ לב. משה נעה לדרישתם לשלווח שנים-עשר מרגלים לחפור את הארץ. בשובם הניאו עשרה מהם את העם מלヒיכנס לארץ, והם מרדו במשתה ובאהרון. המסורת מלמדת אותנו, שעשרה המרגלים תששו בחתת-תרכותם שהם יאבדו את שליטונם אחר שניהל העם את הארץ. רק שנים-עשר נאמנים: יהושע וכLAB. כל הרים קול מחה נגד מרידתם של העשרה. המפרשים אומרים, שככל היה יקר בעיני ה' מכל ישראל, מפני שהוא מיתה, הוכחת זו של גאננותו, המהאה, היא ששיככה את חמו של ה', שחשב להשמיד את כל העם. בימינו, כאשר אומרים לנו הציונים, "הבה ונגהי בכל הגוים!", חייבים כל היהודים הנאמנים לה' להרים קולם במחאה נגד מודדים אלה, כמו כלב, כדי לשכך חמת ה' ושיחם על עמו. זה הוא מה שעשה בעלי ר' עומר כל מי חייו.

דמותו של הערב כМО שמציריים אותו הציונים ויא סילוף בעני היהודי תורדי, שכמו בעלי נולד בעיר העתיקה של ירושלים בתקילת המאה ה-10. "הפק' את הערב למן אויב אוניברסאלי של העם היהודי" אומר ר' עמרם. "זה מטולף לחולין. יהוד וערבי חייו בשלום זה הצד וזה השבריטים, ואחר כך הציונים, מצאו לנכון לזרוע פירוד בינויהם".

כך הוא תיאר את המצב בשנת 1917 :

"בית הורי היה ברוחם חברון בעיר העתיקה. החצרות היהודית והערבית כאחד נפתחות אל הרחוב. היהודי וערבי מברכים זה את זה ובלבכיות במלחה ערינה והנשיטים היהודית והערבית ביג'ריטבה. כך היו התנאים הידידותיים בין שכנים יהודים וערבים, שמעולם לא עשו הבדלים גוועים בין זה לזה. היו הבדלים מוכרים, ליהודי הייתה אמונה שלו, ולערבי — שלו. בצעירותו

ולא איש מידידי לא ניסו אי-פעם לכוף מישחו ליהפּך לדתי. הם מודיעים לך, שאין כל היהודים שווים, ואין כולם יכולים להגיע לאותה רמה רוחנית או שכליית. גם זו קנות, אם אין אדם מסוגל לסבול חילול כל הקדש לנו על ידי ממשלה הקוראת לעצמה חילונית, ולהסתמם להקמת מדינה חילונית בארץ הקודש ? האם אין הם עצם הכנענים, שהם שליטים במדינה היהודית והוכיחו במשך יותר משלשים שנה את מאמציהם העזומים לתרוף אומה שלימה ? ובאמת, וכי אין הם הכנענים, הם שחתפו את ילדי מארכו, מימן ושאר המקומות, וחזרו ורבו פעם על פרשת יוסלה ?

ההתייחסות היהודית בכיסי לתקומתה ולהמשך קיומה של מדינה אנטידתית על אדמת הקודש, ובדרך זו לסלק את מהות הארץ, האומה והتورה וההיסטוריה כאחד — זה מעשה אונאה שאין כמותו. דברי מי ישראלי כל אויר דרכם מלאת הנפULERIM, קשרים קשר בリンク תורה ולאמנות ישראל. כאשר הגיעו בני ישראל בהגנתו של משה אל גבול ארץ כנען, ציווה כי לוט להיכנס לארץ ולכובשת. היהודים חסרו אמונה ואומץ לב. משה נעה לדרישתם לשלווח שנים-עשר מרגלים לחפור את הארץ. בשובם הניאו עשרה מהם את העם מלヒיכנס לארץ, והם מרדו במשתה ובאהרון. המסורת מלמדת אותנו, שעשרה המרגלים תששו בחתת-תרכותם שהם יאבדו את שליטונם אחר שניהל העם את הארץ. רק שנים-עשר נאמנים: יהושע וכLAB. כל הרים קול מחה נגד מרידתם של העשרה. המפרשים אומרים, שככל היה יקר בעיני ה' מכל ישראל, מפני שהוא מיתה, הוכחת זו של גאננותו, המהאה, היא ששיככה את חמו של ה', שחשב להשמיד את כל העם. בימינו, כאשר אומרים לנו הציונים, "הבה ונגהי בכל הגוים!", חייבים כל היהודים הנאמנים לה' להרים קולם במחאה נגד מודדים אלה, כמו כלב, כדי לשכך חמת ה' ושיחם על עמו. זה הוא מה שעשה בעלי ר' עומר כל מי חייו. פעים רבים הופיעו בעיתונות שאלות על "הפנתרים השוחרים", כאשר בעלי קיבלו את הכבוד להיות סנדק בברית של בנו של אחד מהם. הרבה די נשפהה כדי להעיר על "חשי הקלירבה" שנקשרו, כמובן, בין גטורי קרתא והפנתרים השוחרים. אמרת היא, שהיו בין הפנתרים שביקשו לרוקום קשורים כללה; רבים מהם בנויים להרים ספרדים, שהעתומלה הציונית הוליכה אותם שולל, ומשכה אותם בחכלי שווא מבין ארצות ערב ושכיניהם הערביים, שבתוכם ישבו בשלוחות שלא כמו האשכנזים, אשר היו במשך דורות בארצות המערב,

הסכמה של הממשלה. רצונם היחידה, מטרתם היחידה ובקשתם היחידה היא, שיתנו להם לנצל חיים שלווים על פי חוקי המורה. ובאשר מסיבה כלשהי געשו החיים בלתי אפשריים, או כאשר עזיבתם היהת רצiosa, הם הריכינו ראשיהם וצעבו. זה הוא חוק הגלות, והיהודים קיבלו אותו עד בוא המשיח ואשייהם וצעובו. נסחיה של השלימה, כך עזבו היהודים בסוף המאה החמש-עשרה את ספרד, והגاؤלה השלים. רבים מהם המתישבו בטורקיה שם פתח אرض שבה חיו במשך מאות שנים. רבים מהם המתישבו באיסיד לרווחה.

המלך באיסיד לפניו שעריו ארציו לרווחה. וכך באו היהודי אירופה המרכזית והמזרחית לארץ הקודש, שנשלטה על ידי הטורקים, במטרה ייחידה לחיות כאן חיים קדושים. הם היו אורחים בארץ, וחיו בה תחת הגנתם של הקונסולים של ארצותיהם. לו לא הצהרת בלפור ובואמ של גזינום, שהם העניקו הבריטים יותר ויותר כוח, לא היהת מעולם בעיה בארץ החדש. אוטם יהודי ארץ ישראל היו ממשיכים את חייהם השלווים תחת כל ממשלה שהיתה סובלת אותם, וכך שחי תחת הטורקים".

לזינום שבאו להתיישב בפלשתינה היהת מטרה ברורה: להגדיל מספרם, לתפוש את הארץ וליתף לאדוניה. כשהראוعربים, מה עומד לקרות, הם

הגיבו. זו הייתה סיבת הפוגרים של חברון בשנת תרפ"ט (1929). "לא הייתה שניה בין יהודים וערבים" היה בעלי חור ואומר. כדי להוכיח את טיעונו הוא סיפר בנוכחות לפופטור אמריקאני את סייפו מלפני חמישים שנה של חיים המבורגר. לחים המבורגר היה ריב עם ערבי. הוא היכה את הערבי במרירות שבידיו, כדי להגן על עצמו. לתחממו הנוראה טענו: "הערבים יעשו פוגרים". "אללו היה אתיק, דית מסגיר אותו?"

שאל הרוב. המבורגר עזב את הארץ והיגר לאmericה. לא היה כל פוגרים. מה הביאו עבירות כה רבות על מצוות המורה למניגי מדינת ישראל? במדינה קפנה זו שירות החזבאות או רות' ותר, המלחמות היפות יורה, המיסים גבוהים יותר והסביר הגופני והרוחני כבד יותר מאשר בכל ארץ מערבית אחרת. אך רמת האכיביליאציה והעידון בה נמוכים יותר. בתנאים אלה, מדובר זוננפלד. יהודים באו כדי לקחת אותו ולמסור אותו לעربים, שכן, כדי שטעה: "הערבים יעשו פוגרים".

לא שמעתי מעולם על יהודי שנרצח בידי ערבי. וגם לא שמעתי על נבלת כואם בעשרות השנים שלפני כן. ובוואדי שלא היה מאבק בין יהודים וערבים. במלחמות העולם הראשונה הימי רגיל למדוד מחוץ לעיר העתיקה בכתי ההונגרים, שניבנו או מחדש. בערך בחצות הלילה הימי הולך לבתיו. דרך שער שכם, וכל הדרך — שבילים השוכנים; לא היתה או תאורות ברוחבות. מעולם לא עלה בדיוני, שימושו עלול לאروم שם בחשיכה כדי לפגוע بي. פעם ניצחתי גובה-המשערabi בזיכר. הוא בקש אותי שלא למסור על הוויוקה לממוןיהם עלי. הוא קיבל את התפסד ברוח טובת, וציטט פתגם ערבי "אכלו אצל הנוצרי ואת לילך עשה אצל היהודי". בקיצור: ערבים בטחו ביהודים.

לייהודי האמתי ולערבי יש אכן באמת כמה בקדדות משותפת, ולפיכך הם מסווגים להסתדר זה עם זה. שניהם עמים מוזרדים ורגשים לרווחנות. הם, oczywiście, איבדו את יהודותם האותנטית. הם הפכו מערבים, חמרניים. מסיבה זו אין הם מסוגלים להבין, כי הערבים, כמו היהודים האוטנטים שעשו

להזכיר את רכושם, אף את חייהם, למען אידיאל.

"לא היהת בעיה בין ערבים והיהודים בתחילת המאה" טענו לפני ידיי לפני זמן מה, "כי היה בארץ מספר קטן יחסית של יהודים. אבל הבעיה היתה מתעוררת אילו התפתח הציור היהודי, ואפילו היו כל העולים יהודים דתיים. הבעיה היא בעיה מיינט לעומת רוב. והוא מופיעה בכל ארץ, כאשר המיעוט פעיל ומאורגן, ויש לו מטרה, והוא מודעה סיכון לרוב".

"עمرם כבר השיב לטענה זו: "אין דמיון בין המיעוט היהודי הקיים בארץות השונות לבין המיעוטים הלא-יהודים. ידוע, כי בכל מדינה עולות הבעיות, אשר מיעוט כלשהו עובר אותו מסום של האוכלוסייה. מדוע? מפני שההיעוט היה שורשין במדינה שהוא חשוב אותה למדינתו, וטענוינו גודלות בד בבד עם המדינה".

לגביה היהודים הדתיים בכללותם, לעולם הייתה הבעיה שונה במהלך הדורות. הקהילות היהודיות, תחת הנהגת רבותיהם, ידעו שanon על ידי ה' לחייב גלות ורक אמונהם היא המגינה עליהם. מעולם לא ראו בארץ מושבם ארצות השיכוך להם לניצח. במשך מאות שנים גיתלו היהודים תיים דתיים שקטים, שמורים את חוקי המדינה, מתפללים לשלומה ולפריחתה של ארץ גלותם. ובוותיהם תמיד דאגו לכך, שלא יעשה דבר מבחינה חומרית בلى

"למה צמא העולם?" שואלمامין לא-יהודי, גבריאל מצטנף בסוף מאמרו ב"לה-מודן", היומון הצרפתי, מן ה-25 בספטמבר 1977, תחת הכותרת "אבי רוויות שהובסו":

"לא לפצחות נאפאלים, לא לדולאים, לא לנפטע. העולם צמא לקדושת. אין העולם יודע על כך. אך מלה זו 'קדושה' מצחיקה את בני דורנו. כנה זה, אנו זוקקים לתחפיזותיהם של הקדושים, אנו זוקקים לאורם, לטוב לבם".

באורירה האנטי-יהודית השורהת הארץ. אחרים אין להם כל רצון להקליב את חייהם בהגנה על חוקיה החילוניים. כך היהודים הרוסיים והרבים, שעזבו את הארץ בהזמנות הראשונות. אחד הרבנים מגזרות גרוסית אמר לבני אחד הימים: "ברוסיה נתנה לנו השבח כוח לכל השבוע, כאן אין שום דבר קדוש!" יהודי רוסי העובד את הארץ נחשב ל"ירוד", אין הוא ראוי לרוחמים, לשום תמייה. בבלגיה היו האיגודים הנוצריים, הראשונים לעוזר לאומלים אלה. ברגע שעשו מה מתורחש, אירגנו היהודים תחרדיים מאנטו-ורפן ולאחריהם בכל העולם מפעל עזורה לאחיהם. האיגוד הסאטמרי "רב טוב" עשה רבות לעזור לפלייטים יהודים חדשים אלה, ורק מעא קמעא הם מוצאים מקום בקהילות היהודיות השונות באירופה ובארצות הברית. הנה מה שקרנוו בשבעון היהודי "ג'זיאש פרס" של ניו-יורק, מן ה-27 בנואר 1977:

"תן לו שוב לחייך" — כך כתוב תחת תמונתו של ילד רציני חבוש כיפת,

ואחר זה הסביר:

"זה יעקב.

יעקב אלישובי

mgroniah shabrosia hsoviyit.

הוא עכשו בישראל ומקש להישאר היהודי של התורה, כמו שהיה הוריו תחת סטאלין.

הוא זוקק לעזורתך לשם כך, עכשו.

הקרן להאלת מוגרים מרוסיה עזורה לאלפי יעקבים.

הרבה כבר בעשה. יש לעשות עוד הרבה.

עשה את חלקך המוטל עליך.

מאריך דוד לעבנשטיין, יו"ר ירושלי".

שוחות אלה אינן טענות כל הסבר.

יהודים כה רבים זוקקים להצלת מדינה הישראלית, שהיתה אמורה לשים קץ לטרותיהם של בני יעקב. מה יקרה אחרי המלחמה הבאה, המאיימת לא רק על מדינה זו אלא על כל העולם... מפני שהיהודים שנבראו על ידי ה' לתיפות מלכת כוהנים, סטו מן הדרכך אל נתיב שאיןו שלהם?

יוסלה, והודיעו לה על בילורנו. איה בימה החפרצות היסטרית מלאת דמעות.

וזמן קצר לאחר מכן ביקרו אצל בעלי ואצל שניהם מן ה"פעלים". הם ביקשו את עורתי בעניין השוב וקשה. בדמויות בעניין שמעתי סיפורו של ילד יהודי אחר.

אחרי מלחמת העולם השנייה הגיעו ארזה משפחה מהונגריה, שבדרך נס ניצלה מציפורני הנאצים, אייכמן והצוווני קאסטנר. אברהם וגיטל סימון, זוג חסידי צעיר, עם כמה ילדים הגיעו ממערבה בפתח תקווה. הם ישבו שם כמה שנים וביה גולה משפחתם. בשנות תש"ט נולד להם בן, והוריו קראו לו משה. הוא היה חביב על הכל, כולל אחד השכנים, איש זקן שהמיר דעתו ונעשה קתוליק. ההורים חדשו באיש הזקן, אבל משה אהב אותם, אהב לבקר אצלם, כי לעולם היו בכיסו ממתקים בשביל הילך. ה"מושמד" הזה היה מודאג מאד מעתידו של הילד, במיחוד עתידו הרותני. לימדו להרחק לזמן בין מהווריו לטבעיים, או על פי שלפי החוק היהודי סבו היה אפטורופסו החוק. לא מעתים המקרים, שבהם יכולו ילדים להתחנן לתורה ולמצאות הוצאות לעזרתם של יהודים דתיים, למרות התנגדותם של הוריהם. וربים מהם הצליחו לאחר מכן לבב הוורים הטבעיים את האמונה, שהיא רדומה אצלם. ובאשר לירושלה עצמה, כאן הייתה הטראנדייה כפולה. והוא היה בן למשפחה לחזור לרוסיה, ולאחר כך הפך להיות הסמל לממשלה שלימה במאבקה נגד היהודים.

אבל הרוי משלילה גודל היהודי. נשואה בן שלוש סופרו שורות ראשו והושארו שתי פיאות מכל שערו הבלונדי המחולת. הוא כבר לא היה המתוק של המשפחה. הוא לא הילך לעולם בגiley ריאש, ולא טעם דבר בלי לבדוק עליו תחילתה. ראש השנה תש"ג חל בשבת. ביום שני של ראש השנה הלך אברהם סימון עם בנו הבכור לבית הכנסת. שני הצעיריים יותר עתידים היו לבואῆמה בשעה מאוחרת יותר, לכשייריו מוכנים. כשהיו בדרכם לבית הכנסת נזכר הגדל שבתיהם, ילד בן אחת-עשרה, שהוא מאוחר מאוד לתפילת שחרית. למשילה בן השלוש זה אויל לא נורא, אבל הוא, ילד "גדול" חשב: "מאוחר מאד, אני מוכחה לך!". הוא אמר למשילה, "בית הכנסת קרוב, שבירי אתה יודע את הדרך, נכון?". הוא עזב את הילד והיה בטוח, שתווך כמה רגעים הוא יגיע לבית הכנסת וישחק עם הילדים הקטנים האחרים בבית הכנסת. אלא שהיה שם שני רחובות מקבילים דומים זה לזה כשתי שיטות מים, ומשילה תעה בדרכו. הוא לא מצא את בית הכנסת וככל הנראה

גדולה תשובה שמקדבת את הגאולה.
(יוםא דף פו)

מאורעות רבים מילאו את חיי מאז הכישלון בפרשת יוסלה שומאכר, אבל מעולם לא שכחתי את הילד, שהקדשתי לו שתים משנות חי. כל אלה, שהיה להם קשר כלשהו לאוות מאבק, מעולם לא מתעוררה אצלם השאלת להרחק לזמן בין מהווריו לטבעיים. לא מעתים המקרים, שבהם יכולו ילדים להתחנן היה אפטורופסו החוק. לא מעתים דתיים, למרות התנגדותם של תורה ולמצאות הוצאות לעזרתם של יהודים דתיים, ולאחר כך הפך להיות הוריהם. וربים מהם הצליחו לאחר מכן לבב הוורים הטבעיים את האמונה, שהיא רדומה אצלם. ובאשר לירושלה עצמה, כאן הייתה הטראנדייה כפולה. והוא היה בן למשפחה לחזור לרוסיה, ולאחר כך הפך להיות הסמל לממשלה שלימה במאבקה נגד היהודים. אחד ספרה לי שכנה עלי מות אבינו של יוסלה. ה"אפר שזאת השעה המתאימה בשביל יוסלה, ישמע את האמת על המאור". עות שבילבלו את ילדותו" — חשבתי.

שבועיים לאחר מכן ביקרתי, יחד עם ידיד של בעלי, אצל יוסלה בחוילון. שם הוא גר עם אימו. יוסלה היה לאיש צעיר ונחמדה, ופגשתי אותו ברgesch רב. אלא שלא פלי רצונה של הממשלה ובאזורת הוריו הוא הפרק לכופר, הקבי מאד בפוליטיקה. הוא הבטיח לי לבקר אצלם בירושלים, אבל מעולם לא קיים את הבטחתו. במועד מאוחר יותר נודע לי, שאחד השכנים הועיק את אמו של

על העניים, והיה עליהם לחכות להודוגנות כדי לבצע העברת עדינה זו.
— את רואה את הילד זהה? — שאל אורה, בהצטיינו על אחד הילדים בתצלום.

— זהו משלה.

הם מסרו לי את כל הפרטים שהיו ידועים להם, וכן את שמות האנשים שרויאנו. החלטנו, שאבקר אצל אחדים מהם כדי לאמת את המידע שבידיהם. בירורי הראשון היה בבית משפט טימון בבני ברק. ראייתי את הבית הצערת של הילד האובד. היא כבר גיתה לידי גדולה, ובכל זאת דמתה מאד לילד הקטן, ש"הפעילים" הראו לי בתמונה. אבל דמיון הילד לגברת טימון היה בולט עוד יותר. קוי פניה צוינו בצער עמוק, אישת זו זקנה בטרם עת.
— כמה נפלא יהיה, אם תוכל לחשיך לנו את בני — אמרה לי בעיניות דומות.

במשך החודשים הבאים ביקרתי אצל אנשים רבים, הקשורים במיסיון. נשمرתי מאוד שלא ל_hiתקל באם-הבית. לגבי כולם הייתה אישת מאירופה, המחפשת את אחיניה, יתום שהיא לו חלק בירושה. במשך הפגישות האלה אספתי עוד ועוד על אדמנד טאניס. גיליתי שהוא שתה חקופה די ארכוה בבריות ושרופת לוודאי עדין הוא היה שם. בעלי ואני החלטנו, שאצא לבירות אתרי-tag הפסטה.

מיד בהגיעי לבירות פניתי ל"האחים האזריסטים". השעה תימה כבר שע. הייתה לברושה כדריכי בירושלים, גורבים שחורים וצעיף שחור ארוך. כדי שלא להתבלטلبשתי גם, למרות החומר, חיליפת גברדין כתולא.
— אקרה למשיחי שבודהי תוכל לעוזר לך — אמרה הנזירה שקיבלה את פני... האם קאתארין, המנהלת מירושלים.

איו אוכבה! כמה רגעים לאחר מכן ישבתי בהברחה ובחברת אחת הkopofot לה, האחות מרגריטה. רזה, גבוהה וудינה למורות תלבושה והעדר האלגנטיות של שמלהת המסורתית, נראתה האם קאתארין כמו שתי אישה פחות מבות חמישים. לפנים בוודאי והמהיפה מאוד. התרשםתי שהיא אינטלקנטית וחזקת, דיפלומאטית מוכשרת — אדם התובע כבוד. במלה אחת — אישיות.

מבוגרת יותר, פחות אינטלקנטית ומואפקת פחות, הייתה האחות מרגריטה די Tokfennia. דומה שהיתה חדשנית. לאם קאתארין הייתה צורך של סיפורים

המשך לגוע ברוחות. במקום עברה מכונית. מכונית בודדת ביום שככל התנועה שובחת בו, אינה יכולה לעבור מבלתי שהנשיים, שנשאוו בינו לביןם ילדיין תרגשה בת. כאשר הבינו בני משפחת סיימון כמחצית השעה לאחר מכן, שהילד איבנו, המכילה גם כל ידידיהם לחפש בסביבה. נאמר להם, שראו את הילד מסתובב ברחוב, ושבורה שם מכונית. משלה לא נמצא.

למחרת היום התחילה המשטרה בחיפוש, שנמשך כמה שבועות. לא נמצא כל עקבות של הילד האומלל. מיסיון קתולי בירושלים נחשד בהסתורת הילד, כי היה ידוע בקשריו עם המשומד הזה. המשטרה ביקرت שם, חיפשה בכל החדרים פרט לאחד. דחוו של הילד, שליווה את המשטרה הצבע על התדר ההוא וביקש שיפתחו אותו. "לא!" השיבה אם-הבית, "הבנייה הוקה תחת הגנה דיפלומאטית; איןנו תייבם להראות לכם את כל החדרים". המשטרה לא עמדה על שללה. שנים מעטות לאחר מכן, בפרשיות יוסלה, הוכיחה תעוזה רבת יותר!

עקבותיו של משה הקטן נגלו שוב במיסיון זה חמש שנים לאחר מכן, כשהיה בן שמונה.*

פטרתו של ילד היה מאורע أيام, בלחיבנשכט, אלא שהומן משך את הנ.asp. בגיןו נזוץ לב ההורם האומללים. (יעקב אבינו מתאבל על בנו יוסף האבוד במשך שבע-עשרה שנה), כל עוד הם חיים אין הם מסוגלים לשוכות. את דוברות צרפתית — אמר לי אחד המבקרים. — את תוכל לעור לנו למצוא את הילד.

בעלי, הייתה שותף לשיחת זו, הסכים מיד.
— גילינו את השם, שבו הוא נקרא במיסיון, ושמנו, שהוא עכשו בצרפת. שמו הוא אדמנד טאניס.

הם הראו לי תמונות של ילדים החיים במיסיון, באחת מהן כל הילדים היו מוקבצים סביבה הcamarins. התמונה צולמה בעיר העתיקה מוסד זה קיבל את הילדים שהיו גדולים מדי בשביל בית תילדיין, שבו נואה משהלה ב-1957. נראה, שהוא הועבר לירדו דרך מעבר מגדלבים. ב-1957 הוא היה הרבה מעבר לגיל של בית ילדים, אבל בוודאי הכביד מצבו המיאוד

* ראת בנספח מכתב מאושער על ידי נוטריון מן האישה שראתה אותו במיסיון.

לא ראייתי הרבה מן העיר, שנראתה לי אפורה מאוד, ושבה העתיק והחדש מתחולף כל הזמן.

חביבותם של אנשי העיר, רצונם לעזר זה לזה, ואדיבותם הימה יוצאת מגדר הרגיל. איש פלשתינאי, הממונה על הקונסוליה הכלגית, הקדישה מומנה לעזרoli. ב-1948 היה גרה בירושלים בחלק שנרכש על ידי יהישאלים. באותה מלחה, איבדה משעה מבני משפחתה. בשנה שלאחר מכן בן איבדה את הוריה במהלך האזרחים בירדן.

בכל מקום השארתי מכתבים בשבייל אדמוןד תאדר, ובמיוחד בשגרירות הצרפתיות, שם היה לצעיר יידיך. הוא סיפר לי על חייו הקשים של הבתור, ללא משפחה ולא אמצעים. בזידותו צימאנו לחיבת הסבירה את כל ביקוריו אצל אנשים רבים בכל העולם, ושרשתת הגלויות שהוא שולת להם.

במשך חודשים נסעתי למקום נאיוופה בעקבות אדמוןד תאדר. הדבר עלה בידיי הודות לגלויות ששירג לדידיו, שגיליתי יצא מצפה לרבת עמו. ידיעת על קשר אתם. يوم אחד נודע לי, כי אדמוןד מיצא מיצפה לרבת עמו. ידיעת זו באה אליו לציריך בטפלון מאחד מידיידיו, שקיבל ממנו גלוית. בשיחת טלפון לשגרירות צרפת ברbat עמו הצלחתי ליצור קשר עם אדמוןד. מוכיר שהגרירות סייר לו על הדודה המהפשת אחריו. הוא הודיע לי מהי הגיעו לרומה, ואת מסטר הטיטה.

ימים אחדים לאחר מכן נחת מטוסי ברומה, שעוט אחותה לפניה בוא מטוסו של אדמוןד. קניתי שני כרטיסים לבאלז'ל, שם נישע לטטרסבורג ברכבת. הודיעתי לרופא יידי על ביקורנו הצפוי בעבר. לשם סימון היו סימנים על גופו, שאימו תיארת לי ואשר יכולו לסייע בזיהויו. כשהודיעו על נתיתנו של המטוס מרבת עמו, עמדתי בסמוך למקום יציאת הגנסעים. לבני הלהם בקרבי. ככל עמדו תוך כמה דקות מול משיהלה? תיאורי נמסר לאדמוןד חזאדי, אבל אני התבוננתי בכל אחד מן הבוטעים שעברו על פניהם.

ופתאים עמדנו פנים אל פנים. לבני נראה עומדת מלפעים... עיניים אלה! לא היו אלה עינו של אחד מבני משפטת סימן. הסטורטי את התרגורותי כלל שיכולתי, ואילצתי עצמי לחיך לקראת הצעיר. היה علينا להחליף מטוסים כמה פעמים בין רומה ובאול. ביגטיהם שבת תקוותי אל. "אין חברך בגות כמו אחיך, אבל הוא דומה לאימנו, שהוא גמוכת קומה" — חשבתי. — והרי

על אדמוןד טאגוים, ששמו היה עכשו אדמוןד תאדר. הייתן, שימושה הקטן היה אדם זה בלתי יציב, כפי שהואר בפניי אז?

— אדמוןד תאדר אינו אחין שלו — סיממה האם קאתארין דבריה. בקולה היה נופך של אירוגניה, ובפניה — ביטוי של ביטחון עצמי.

— היא יודעת, כי אדמוןד תאדר הוא יהודי — השבתי — ומאחר שאינה יודעת, שאני יהודיה, היא חושבת שהוא אין יכול להיות אחיני.

אך החיפר היה נכון! כמה חוזדים לאחר מכן נודע לי, מה שהשני ה"פעילים" העלימו מני, בכוונה או שלא-בכוונה, כי הבריםם כבר פנו לעזרת המשטרת הישראלית. היה זה משלגה כפולה. האחד — עצם הפניה, והאחר — שלא סיפורו לי זאת.

המשטרת קראה להכיר את האם קאתארין, את האחות מרגorieה וכן כמה ילדים במיסיון. התוצאה הייתה, שככל המיסיון הועמד במצב הכספי. והרואה — אחד מצעריו ה"פעילים", שנשלח לבדוק עם השוטר, בראשיות המיסיון האקוחולי, גילתה כי הדפים הרלבאנטיים לגיביהם נתלו מתוכה הספר... ב��יו, בשעת פגשتنا בבירות ידעה האם קאתארין, מבין אני באת ואת מי אני ממחפשת.

בבירות גיליתי כי אדמוןד הוא אורח ירדני. החלטתי לנסוע לרבת עמו במנית דרך דמשק. פרט לאיזור החומהאנשים, שבו הוריד אותו נהג המונית מבירות, לא ראתה הרבה מDRAMSK. הייתה עיפה. האנשים מסביבי דחפו וצעקו כלום. מיהרתי למזוודה מלון לאוות לילת, כי לא היה שירות מוניותليلת בין דמשק ורבת עמו.

אחרי שהנחתית את מטעני במלון, החלטתי לבקר את "אחיה לאוורי" של דמשק, לא הרחק ממש ליד שער תומאה של העיר העתיקה. סברתי כי אולי יוכל לקבל שם מידע נוסף על אדמוןד תאדר. ואכן הם ראו אותו כמה הודיעים לפני כן. אז הוא היה בדרכו לרבת עמו לשם חידוש הדרכון שלו. הוא עבר כמורה-ידיך באירועה. בDRAMSK השארתי שני מכתבים בשבייל אדמוןד; אחד אצל "אחיה לאוורי" ואחד בשגרירות צרפת. לאחר הצהרים המשכתי בדרך לרבת עמו. עמי יומיים, שנוצלו היטב הודות לעוזריהם של כל הירדנים עשיתם בירבת עמו יומיים, בנוביה דרבת עמו שפנחי, כולל עובדי חמלון והמשטרת. בדמת לירושלים, בנוביה דרבת עמו על שבע גבעות. פרט לאירועי העיר, שבהם היה עלי לעבור לרגל חיפוריו

אותו. קרוב לוודאי שנשאר רק ומנו קצר מאוד במוסד בעוריה ונגמר מהר מאוד להורים מאמצים.

מצד שני גיליתי עקבותיו של נער אחר שנעלם בגיל שבע; אף הוא היה בעוריה ונמסר אחר כך לאימוץ. כעשרה ילדים נעלמו בשנים 1953 עד 1962, כולם בנים. אמרו של אחד מהם נפטר מרוב צער, שנתיים אחרים חטיפה. גם אמרו של משה לה הוצאה לעולמה לפני כמה שנים. לא הייתה זקנה, אבל שבורה.

פעולתי למען משה סימון לא הייתה מעולם עניין של "מלחמה דתית". אני רוחשת יותר כדי לבדוק לאמין אמיתי, תהיה דתו אשר תחיה. אלא שלאחרונה אגרו שומעים הצהרות של הכנסתה לפני היהודים והיהודים, המראות על גישה חדשה. ככלות הולמת "ידיות" חדשה זו, שכہ מרבים לדבר עליה, ושלפי הצעירם ותרטה על שגיאות העבר, עם העובדות? הרי לך, כיצד רואת עדיין חלק מן הנוצרים — אם גם מיעוט — את פיתרון "הכעה והזיהות"?

ילדותו הייתה כה מופרשת, כה בלתי-מאושרת, ואולי זה קשור בכך. עשרים שנות אסון, של סבל יכולות לשנות עיניים, מבט! הוא אף לא ידע מי ילדותו, שנאחו לנוריות, מרידותיו. הוא אף לא ידע מי הוא! והוא היה יכול להיות סיפורו של משה לה.

הגעתי עם אורתוי לטוטראכורם, מעט יותר מעודדת. הגעירות שלעצמם היה שמת, היה לו זונה. העיר אינה גROLAH, ובמשך שעה לאחר מכן כבר הינו אצל הרופא. בשכתי במשרדים, שעלה שונערת בדיקת הזיהוי הרפואית בתדר הסמן, הינו די עצבני. היא לא ארוכה וזמן רב. אחרי כמה רגעים יצא אדמנד חادر, — ב"ה שישבתי באותה שעה — ואחריו הרופא, חיור מאה, והניד בראשו לשיליה. כוחותיו חשו והרגשתי היתה איזומה ונוראה. ההלם גרם לי בחילה. לבך מאכובתי האישית היו צפויות אכבות גספות: של הווי משה האומללים, של בעלי, של שלה אורתיא לארופה בהתלהבות רבת כל כך. וגם בחור זה המשכן, העומד לפניו, שכנה לא היה יהודי, ואשר חלם שנים כה רבות על משפחה.

הוא נשאר בטוטראכורם כמה ימים. מצאנו לו חדר באיזור מגורי סטודנטים. לקחתי אותו לרופא שניים, כי הוא איבד כמה שיניים באיזה בית סותר, שבו היה אסור; לדברי הכמרים היה זה מסיבות פוליטיות. כדי לשכך את אוכבתו נתתי בידיו קצת כסף, כשליוויתי אותו לתchnerה.

שבתי לירושלים. התחלתי בפרשנה מתחילה. שוב ביקרתי אצל כמה אנשים שכבר ריאינובי קודם לכך. שמא זכרו מי מהם בינתיהם בטעתו, וידע את השם הנכון של הילד שבחמונה. נפגשתי שוב עם הזוג שעבד אצל הדומיננטי קני. אחריו שוחרה מלבנון, בילקה אצל האחות מרגיטה. היא השותלה. "אתם טיפשים!" צעקה עליהם במיבטה האיטלקית, שמת תיקו אותו בצדוק. "היא מהמשטרה. ראיינו אותה בבירות. אם היא תשאל אתכם, תאמרו לה

שאינכם יודיעם דבר. האם זה ברור?"

כמה חודשים לאחר מכן, בספטמבר 1972, חזרתי לכמה ימים לרבת עמו. האנשים שעורו לי בראשונה עזזו לישוב. מסרתי מודעה עם חמוגות בעמוד הראשוני של "הארם" הירדני. נס הצלחתי לאיפגש עם כמה בחורים, שהיו במוסד בעוריה במשך כמה שנים. הם נתנו ביידי מידע חדש, שבדקתי על ידי ביקוריהם אצל אנשים שונים בבית לחם, ובכפר סמוך. עד היום לא גיליתי את עקבותיו של משה סימון. איש מהאנשים שהיו אותו ברגע אינם זוכרים

יורק, אף הוא בא לביתנו לבקש מהילה על כל מה שעשה לי. רק הרוב לו לbedo לא סלת לנו שהשלמנו עם בית הדין ועם ר' בחוות.

איבת חדש וו העيبة על השנה האחרונה שחיינו יחד.

מלחמות יום היכפורים, שהיכתה את הישראלים במדמה ועלתה להם בהרגלים ופציעים רבים, התסיפת על צערנו. מה שתות ר' ערמים אתורי מלחמת ששת הימים התגשם לדאבונו. הוא היה ציוני הסדר-תקנה והאמין בכוותו הכל-הසכימ לכל דעתיו של בעלי. והוא היה ציוני הסדר-תקנה והאמין בכוותו הכל-

יכול של צה"ל ובתוכיתה הבלתי-邏輯ית של ארץות הברית.

— חסר לך חוש-מציאות; כולנו נמנעים בסכנה גורלה — ניסיתי להסביר — העربים יקבלו את האתגר הישראלי. קשיים מחשלים את האישיות. אם אין אתה נכנע למצוקה, כוחך והאנטיגוניזיה שלך גדלים. והוא דין בדיק מענים אותך, בגרו בגיל ובחכמה. שונאי לא היו עוד אלא קבוצה חסרת ערך, וידינו היו רבים ומלאקרים. לא בקשתי או אלא דבר אחד, שלפחות במאה שערים ישרור השלום — התסר כל כך בעולם של ימינו.

— אני רוצה לדבר עם ר' נחום. נישב את העניים שבינו — אמרתי לבני עמיים רבים. אף שליבו היה נאמן לאנשים, כשם שהיה נאמן לה, לא האמין ר' ערמים שהדבר אפשרי. אבל בשנת תשל"ג (1973) נטלתי את העניים בידי. בליוויות חתני של ר' ערמים, ר' ישראל אשר רוטמן וב七八ה של עלה, ערכתי את הביקור שנדרחה תקופה כה ארוכה. צעד מוצלח זה פתת את הדרך לשולם מוחלט. אחר כך הסידר בעלי את העניים בבית הדין. חברי היו כולם חדשים, אחרי שאוותם שלושה הדינים שהתנגדו בשעתו לנישואינו נפטרו מן העולם.

כאשר נפוצה הידע, הייתה שמתה כללית במאה שערים. היה זה يوم אחר יומן זיוון הירקון להקמת מדינת ישראל. בשכונות הזרזיות של ירושלים דמתה האוירה ביום זה לאוירת תשעה באב, שבו מבקרים את חורבן בית המקדש. והרחובות ריקים מאדם, והאנשים קוראים פרקי תהילים בבית הכנסת. מוכרים ליהודים על ידי נאומים את מעשיהם הרעים של הציונים. בשביל נטורי קרתא זיוון צום.

cashlachti לשוק באותו יום שלישי, ו' באيار, שבו הכל בתודות הגדלות, והנשים, מחיכות ושמחות, נעצרו ברוחב כדי להוציא את ידי. רק אז הבנתי עד חום, מה גדול בעלי בעיני הציבור. רבים באו לבקר אותנו ולברכנו במול טוב. גם ר' נחום, שוב ידין, בא לבקר. הרבה גוטמן, שלא ראתינו מאז נוי.

העדיך אבד ואין איש שם על לב, ואנשי חסיד נאספים באין מביין, כי מפני הרעה נאסק הצדיק. (ישעה נז, א)

עם חלוף הזמן קיבלת אותו מה שערם ללא הסתייגות. הילדים, שב עבר היו מענים אותך, בוגרו בגיל ובחכמה. שונאי לא היו עוד אלא קבוצה חסרת ערך, וידינו היו ריבים ומלאקרים. לא בקשתי או אלא דבר אחד, שלפחות במאה שערים ישרור השלום — התסר כל כך בעולם של ימינו.

— אני רוצה לדבר עם ר' נחום. נישב את העניים שבינו — אמרתי לבני עמיים רבים. אף שליבו היה נאמן לאנשים, כשם שהיה נאמן לה, לא האמין ר' ערמים שהדבר אפשרי. אבל בשנת תשל"ג (1973) נטלתי את העניים בידי. בליוויות חתני של ר' ערמים, ר' ישראל אשר רוטמן וב七八ה של עלה, ערכתי את הביקור שנדרחה תקופה כה ארוכה. צעד מוצלח זה פתת את הדין לשולם מוחלט. אחר כך הסידר בעלי את העניים בבית הדין. חברי היו כולם חדשים, אחרי שאוותם שלושה הדינים שהתנגדו בשעתו לנישואינו נפטרו מן העולם.

כאשר נפוצה הידע, הייתה שמתה כללית במאה שערים. היה זה يوم אחר יומן זיוון הירקון להקמת מדינת ישראל. בשכונות הזרזיות של ירושלים דמתה האוירה ביום זה לאוירת תשעה באב, שבו מבקרים את חורבן בית המקדש. והרחובות ריקים מאדם, והאנשים קוראים פרקי תהילים בבית הכנסת. מוכרים ליהודים על ידי נאומים את מעשיהם הרעים של הציונים. בשביל נטורי קרתא זיוון צום.

cashlachti לשוק באותו יום שלישי, ו' באיאיר, שבו הכל בתודות הגדלות, והנשים, מחיכות ושמחות, נעצרו ברוחב כדי להוציא את ידי. רק אז הבנתי עד חום, מה גדול בעלי בעיני הציבור. רבים באו לבקר אותנו ולברכנו במול טוב. גם ר' נחום, שוב ידין, בא לבקר. הרבה גוטמן, שלא ראתינו מאז נוי.

שהיהichi עסוקה בו, היהichi מצפה ומואינה לשמע צעדיו. ברגע שהופיע בראש המדריגות, בקצה המרפפת הארכויה הבחנתי בעזריו הホールכים ומואיצים. אני רואה אותו לפניו, גופו נוטה קדימה. ופתחום הדלת נפתחת. בחירוך דוא עמד שם, בתוך מסגרת הפתחה, עומד על הסף. "זה אני, באתי", הוא אומרות עיני, שיכולתי לקרוא בהן את אושרו להוור אליו הביתה, ושיקפו את אושרי אני.

מאו אותו קוֹץ תְּשֵׁלֶד, כשהרב עמרם עזב אותנו, ממשיך מזבחה של מדינת ישראל לדדה. בשנות תְּשֵׁלֶד הציגו המפלגות "הציונות הדתית" לquist-אליזטי הרוב של הכנסת, המורכבת בעיקר מלאה המצדדים בי'ישראל הגדולה". הם גוררו את רובה של היהדות הדתית לביצה הפליטית, ולאשלידי-תית. העם ורזהה בשלום בכל נפשו, אבל ישנות כללה, שיחד עם מנהיגיהם הפליטיים שהם בחור, שכחו שהיהודים לא נוצרו כדי למשיכם חיים חורניים. של ייתרתם היא רוחנית בלבד. בין אם ירצו בכך, בין אם לאו, וזה סיבת קיומם הייחודה.

אבל רבים שכנו אל תי' ומתורתו מאוז מלחתת יום המכפרים. הם תכירו בכך, שאין העתיד שיק' לציונות. וכדברי ר' עמרם תמיך, "הם הבינו, שלא ניתן ת' לבו שלום והצלחה, עד שנגהיה ראויים לכך על ידי הורתנו בתשובה".

"הגאולה בוא תבוא. היא תבוא לבני ישראל ולכל בני אדם. היא יכולה לבוא יומם. די אם ינתכו היהודים את פסיליהם כדוגמת אברחות אבינו, וישבו אל יעדם האמיתי ויקשיבו לדברי ישעיה הנביה האמור בשם תי':

"זכור אלה יעקב וישראל כי עבדי אתה,
ישראליך עבד-לי אתה, ישראל לא תנשוני...
שובה אליו כי גאלחיך" (ישעיה מד, כא-כב).

עוד זכיתי לאושר, לחוג את פורם, פסת ואף שבועות יחד עם בעלי... עד שירד עלינו האסון. קוצר ידיו של רופא, שగרם להחרפתה של מחלת כליה, וקינאתם של שני רופאים-עמייתים, שמנעה ממנו את טיפול הדוחה, קטלו אותנו בשלושת ימים.

נטורי קרתא איבדו את מנהיגם, ואת הכוח שתייה מלבדיהם; יהודים מאה שעם ישראל איבד צדיק, ואני — איבדתי הכל... פרט לתקווה לבואו של משיח צדקנו ב מהרת בימינו, ושובו של בעלי בחחיתת המתים, אשר ייחד ציפינו בהאי עולם לא בואו של משיח.

שבועיים לפני כן ביקר אצלנו אחר סעדת שבת קידנו העזיר אליעזר. הוא היה נרגש ביותר.

— ר' עמרם — הוא אמר — מה הייתה הסיבה האמיתית, שהשלמת עם ה"עדת"?

זה עתה הוא עזב את ביתו של הרב לוי, שניסת לשכנע צער ות בן השבע עשרה, כי בעלי טעה, בהשלימו עם ה"עדת" ועם ר' נחום. בעלי הזמין את אליעזר לששת. ישבנו והתנהלה שיחה קצרה שלא אשכח לעולם.

— רצתי יהודי יחוור בתשובה — אמרתי והחזרתי, כדי למצוות לתשובה בעלי שערק את מה חשובו.

ההרהורתי — אמר הרב לבסוף — ביום שאצטרך לחת דין וחשבון לפני כיסא הכבוד, באותו עניין של נשואינו, אצטרך להוכיח, שהצדקה היה אתי, והם הם הטעמים. עם השגת השלום נגמר הדיון בבית דין של מטה, ולא יהיה את מי להאשים בבית דין של מעלה.

במשך תשע שנים הייתה כמשנה לבעל. הימים אני עושה כל דבר, שאני מסוגל לעשות, בלעדיו. שכני, שרה ובעלת הרב אי' שיגנברג — נין של הרב יוסף חיים זוננפלד — מטייעם בידי פעמים רבות. בחלמו נתן לי ד' שכנים אלה, שדברקתם בה, צרכותם ומסירותם הן למעלת מכל מידה. כפי שאמרה לי אישה צעראה אחותי האסון זהה, כדי לנחמני ולעוזד אותה, "הרב עמרם איננו, אבל הוא הגנית את אשתו כדי להמשיך במפעלו".

היהichi זו אנווי, שלפנינו נמן לא רב, היהichi עזובת את בעלי לשבות אחים, והוא היה מצפה לשובי. ועכשו אני מצפה לו, כדרך שהייתי רגילה לצפות לו כל ערב בשובו מבית הכנסת. היה זה הרגע הגדול שבל יום. בכל דבָר

נספחים

תיאודור הרצל

מחוק יומנו.

"ביקשתי לפתור את בעיות היהודים, לפחות באוסטריה, בעורות הכנסייה הקתולית. ביקשתי לתבטיח לעצמי ראשית כל את עורתם של ראשי הכנסייה, ועל ידייהם להשיג ראיון אצל האפיפיור, כדי לומר לו: הגן علينا מפני האנטישיסטים, ואני אייסר תנועה חזקה של יהודים, שימирו דתם לבצרות, תוך גאויה ורצון חופשי. מנהגי התנועה, ובמיוחד אני עצמי, נישאר יהודים, ובתווך יהודים ניעץ ונמליץ על קבלת האמונה השלטת".

לאחר מכן בא תיאור מפרי עטו של "המחזאי" הרצל:

"המרת הדת המוניות תתקיים בתוצאות היום שלמים וראשו, בהוד של תהלוכה טסית, ובליווי צללי פעמוני הכנסייה של סט' סטפן. לא בהצנע ובחשפה, כدرן שהמירו יהודים דתם עד היום, אלא בעומדים גאים ונכבדים. כל זאת בתנאי, שהמבהיגים יישארו יהודים המלוים את העם אל סף הכנסייה; הם עצם יישארו מבחוץ. זה יוסיף מעמד להליכם, שייעטפו הילאה של התגלות גדולות, אלו החוקים נישאר דור המ עבר, נישאר בתוך אמונהנו, אבל נмир דתם של ילדיינו לנצרות בטרם יגעו לגיל, שבו יוכל להכريع בעצם בעניינים אלה".

חלום זה של תיאודור הרצל — ראיון אצל האפיפיור — יתגשם על ידי גולדה מאיר, ראש ממשלת המדינה הציונית, בשנת 1970. "תשבתי, רגה גולדה מאיר, בתו של נגר היהודי מעיריה קטנה ברוסיה, מתקבלת על ידי האפיפיור", הצהירה גולדה לאחר מכן, בחשא את רגשותיה באותה שעה. אין פלא אפוא, שהגאון הרצל בחר לדידיו אנטישיסטים מושבעים, וביניהם ליאון דודת.

ב-1894 עבר המוחזאי הרצל לתוך הפוליטיקה. ברורו, שהשאלה היהודית

בלוק פנה את הרצל לראשונה בפגישה של האיגוד האוסטרו-יהודי במסעדת וינה. בלוק היה עזיד לכתוב לאחר מכן**: "הרצל היה כאיש-шибה מושלם, ומורה אהוב של אמנות השיחה; סיפוריו, המלאים אווירית עלילנות אירונית, נגעו רך לעתים רוחקות מאוד בגוף היהודים, וגם אז רק כדי להריך עליהם נטיף קרוה של לג' מעוזן". ימים מעטים לאחר מכן גענה ד"ר

בלוק לבקשו של הרצל לפגישה נוספת. הוא מנסה לשכנע אותו בטעותו. פלשטיינה היא מולדתם העתקה של היהודים — הוא מסביר להרצל — "הוא סמל ציפיותיהם הנבואיות וגיגוניהם. אולם מיקומה בגבולות אסיה, אפריקה ואירופה הפק אותה תמיד לשליטה המוחלטת בין הארץות הגדלות שבשכנותה, והיהודים אינם צורכים להניאו וראש שוב במיטת חולות זו".

גילדפר策ר: "מאנושות דרך הלאומיות ועד לחירות".

לשווין היו כל דיבוריו והטפותו של בלוק. בהיותו יהודי מלומד ראה בסופו של דבר בהרצל בגיא שקר, משיח שקר או שבתי צבי שני. כך הגדר אוטו המגיד מקמגין, בקובען, שאון כופר יכול להיות מנהיג יהודי אמיתי***.

בניגוד להרצל הייתה התורה בסיס לפעלותם של מושתחים השקר כגון שלמה מולכו ושבתי צבי, גם בעת שטעו. ובכל אופן תוצאות טיעויהם היו מוגבלות. טעםם בחשפה עד מהרה, והסדר החזר על כנו.

הרצל מת בשנת 1904 בהיותו בן ארבעים וארבע. בתו פאולינה מתה מותה מכרות לסמים בגיל ארבעים. בנו האנס, שלא נימול, התאבד בשנת 1930, אחורי שהמיר דתו לאקטוליזם בשנת 1924. בתו טרודה, חולה נשך כל מיהה, מתה בגיל חמישים ואחת בתוהירה האחראית בן יחיד, שהתאבד ב-1946 בגיל עשרים ושמונה.

.Chaim Bloch: *Theodor Herzl and Joseph Bloch*, vol. 1 p. 156 **
Julius Jung, *The Light*, (Journal of the Federation of Orthodox ***
Synagogues), London Sept. 1967

מטרידה אותו. הוא מצא דרך: ייצירת מדינה חילונית יהודית, מדינה שבה יהיו היהודים גוי ככל הגויים, מדינה שבה ייטמעו היהודים בגוף אחד. כדי ליצור "בית לאומי" זה, הוא חושב לראשונה על אונגריה. בראותו את השילוח והדחיה, שבה מתקבלת תוכניתו סוטה זו, הוא בוחר בפלשתינה.

בין השנים 1884 ו-1904 נסע הרצל בכל ארצות אירופה כדי להגיש את תוכניותיו. הוא פונה חחילה ליהודים עשירים, הברון היינריך וויטשילד, אך ללא הצלחה. אך אין הוא מתייחס. הוא אף מרתיק לכת בניסיונו כדי שיאמין לו שהוא שב אל היהדות המסורתית. לאחר מכן הוא יוצא לרוכש הראשי מדינה אירופיים למען רעיון זה. הוא נושא עד לתורנאה, כדי להיפגש עם הסולטאן, ולהציג לו לknות את הארץ. ככל שראש מדינות אירופה הוא נוקט טاكتיקה שונה. הציגות — כך הוא טוען — תאפשר להם להיפטר מן היסודות היהודיים המשוכנים בקרבתם. איוו מזיהה בשבייל האנטישמיים! יהודי מדובר בשביבם!

ידלו הטוב של הרצל, מקס נורדראו, חסיד תורה דרווין וגונני, מצהיר לפני הקונגרס הציוני ב-1897:

"המיקרו-ביולוגיה מלמדת אותנו, שקיימים ארגאניזמים זעירים, שאינם מזוקים כלל עד הם חיים באוויר הפתוח, אבל הופכים לגורומי מתלוות איזמות כשהם מושלי חמצן. ממשות ועמים חייבים להישמר, שמא היהודים לא יהיהו בהם אופן מקור סכנה עבורה".

וז היתה תקופה שתיאודור הרצל לימלט באזני כל ממשלה אירופית. אם תימשך התעוללה המורושעת, שהיהודים מהווים סכנה לעולם וכי הם מהפכנים, יגרמו הציונים — במקום לייסד מדינה יהודית — לחרובן יהדות אירופה", הצהיר בילינסקי, שר האוצר והפנימי של הקיסר פראנץ יוסף של אוסטריה בפני ד"ר יוסף בלוק, חבר הפארלאמנט האוסטרי. פחות מחייבים שנה לאחר מכן היטלר את חששו של המיניסטר האוסטרי.

בילינסקי ניבא אףלו, כי חכניו של הרצל תעורר שיבאה כלפי היהודים במORTH התיכון, איורו שבו לא היהת אנטישמיות ידועה קודם לנו. "האנטישמיים, הממליצים היום על התוכנית הציונית, יסייעו בעתיד את הומונים בסוריה ובפלשתינה, ואו לא יועילו קיבוץ היהודים בארץ ישראל לציוניים".*

.Gelber, *Herzl's Contacts*, *Herzl Year Book*, p. 215 *

מכתבו של אוריאל לאמו

לפני אותו יום שני גורלי, שבו נחקרתי, כבר חשתי שמשהו אינו כשרות כתבתך לך מכתב בkode, שנבדק, ועוד אחד... האם קיבלת אותו? אחרי שעות של חקירה הביאו אותי אל הישיבה. בדי קצין היהת פקדה להחרים את מכתבייך. כשಗיליתי שאתה הוא יודע צרפתית לא הבאתו אליו לאחר שבנייה שאלת מה הוא יודע, אמרתי לו בצרפתית, שאסרו אותך בוגל הילד ושיגד למשגיח, ולמספר גדול של אנשים שאפשר, ושיקת את המכתבים שלי וירושוף אותם. כדי להוכיח זמנם הבאתך אחר כך לבתו של המשגיח, וגם אותו דברתי צרפתית. הקצין לא שמע ביותר שאבי שוב מדבר צרפתית, אבל אמרתי לו, שתמיד אני מדבר צרפתית עם המשגיח, ואם עכשו לא עשה כן, הוא יתפלא מה קרת. הוא נאלץ להפסיק בתסבב זה, וכשהגענו לארון שלי, כבר לא היה שם כלום.

הקצין זעם על שדיברתי צרפתית ושלא מצא כל מכתבים, והחוקר שלי זעם עוד יותר. הוא קם בכעטן, לקח מהתיק שלו צילומים של חמשת המכתבים האחוריים שלך, ואמר:

— טוב מאוד, אתה חושב להערים علينا, אבל אנו פיקחים יותר מכך. מוטב שתאמר את האמת. אני מבטיח לך שכולם, כולל אימי, יצאו מוה נקיים. عليك להסביר, שאחרת לא תצא מות. בגדי בר מכל הצדדים: אחד בשוביל נסעה לניו יורק, אחר בשוביל לצאת מהר מומקס, ואחריהם — מפני שנמאס להם. ככל מוכנים להלחש על אימי, ואחרים כבר עשו כן. יש לנו שפע של ראיות. נשיג מה שאנו רוצים תוך שבוע, חודש, חדשניים לכל היותר. אבל או אמרך תהיה בבית סוהר אצל הגויים, כמו הדור של הילד בלונדון. ישראל תהיה בעולה בפניה. חשוב על כל אלה...”

הם השמיעו לפניו הקלטה של השיחה שלך עם מר דומב, שאני מכיר אותו, הם אמרו לי שהם מאוזינים לך כל הזמן, יום ולילה. לעומת שיטות אלה, הרגשתי רצון לבכות, והתלטטי, שモטב לספר להם לפחות חלק ממה שאני יודע. ובמיוחד אחר שתרב ובינובי, שבירקתי אותו אחר שקיבלתי את

נספח ג'

עדותה של מרת ר' פ' בעניין פרשת משה טימון
אני, החותמה מטה, מרת ר' פ', משפטת א', הגרה בירושלים, מצהירה בזה,
שבשנת 1957 הייתהשמי מרת ד', על שם בעלי הראשון. הייתה נתונה אז במצב
קשה מאד. נאלצתי למסור או את בני חיים בן השנויות לבית הילדים של ...

בירושלים. נגמתי לבקר אצל הילד לעתים חכופות, וכל פעם שהייתי עם בני, היה ניגש אליו ילד קטן לבן שבע או שמונה.

פעם הראשונה שאלתי לו שמו. "שמי משה" אמר לי והוסיף בבכי, "בבלשת קחי אותו מכאן, אני רוצה את אמא שלי". בקשה זו חזרה על עצמה כל פעם שבאת לשם. הילד היה ניגש לאימחותו שבאו שמה, והוא מבקש מכם, "תוציאי אותו מכאן, אני רוצה את אמא שלי".

כששאלתי, מי אמרו של הילד, אמרו לי, שאין לו אם, ושיש משפחות שאין להם ילדים.

אף על פי כן סיפרתי את הסיפור לצער מתחוקה, שעסקת בהכנת ילדים למוסדות יהודים, ומשינה למצוא מקום לבני בין ילדי יהודים. והוא הצלית לעוזר לי. אז הוא החל לחשוף מקום עברו משה, אבל כשהגענו יחד למועד כבר לא היה משה שם. שכחתי את העניין, כי הייתה עסקה יותר מדי בענייני. עברו שנים. ואו בא אליו שוב אותו צער שעור לי. או-nodeע לנו, שימוש הקטן שראיתني בבית הילדים... היה ילד שנעלם ב-1952 ושהוריו בעורת המשטרה חיפשו בכל הארץ, ולא גמצאו לו כל עקבות. והוא שאל אם אני מוכנה להילוחת אליו לבית ההורים, כדי לומר, אם הילד שהיה לו עניינים כחולות ושער חום בלהיר, דומה לילד המשפחה התיא. כשראיתני אחת הבנות נדהמתי לדמיון הרב שביניהם. כל הילדים באותו משפחה דומים זה לזה, אבל במיעוד הדמיון למשה הקטן היה יוצא מן הכלל.